

ОДБОР ЗА ПРОСЛАВУ 100 ГОДИНА ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ - БУКОВО

1. Драгоман Радојичић - Стамболија
2. Десимир Љубеновић
3. Љубомир Казимировић
4. Јован Нишић, председник
5. Драгослав Живковић
6. Драгољуб Поповић
7. Првул Јеленковић
8. Миодраг Михајловић
9. Љубомир Комарчевић
10. Димитрије Трокић
11. Др Лазар Аврамов
12. Др Бориљоје Пејкић
13. Др Асен Станчевић
14. Петар Петровић
15. Михајло Марковић
16. Сава Мишков
17. Методије Мицајковић
18. Петар Бакаловић
19. Живојин Рајковић
20. Јован Шахпазовић
21. Илија Николић
22. Воја Павловић
23. Бора Ђурић
24. Др Нацко Миладиновић
25. Никола Мисерђеловић

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР:

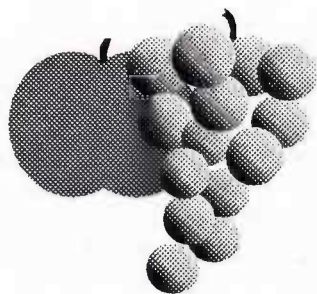
Др Лазар Аврамов, председник
Јован Нишић
Мирко Стаменковић
Љубомир Казимировић
Живојин Ивановић
Десимир Љубеновић
Првул Јеленковић

УРЕДНИК:

Момчило Станковић

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК:

Станоје Радуловић

**ПОЉОПРИВРЕДНА ШКОЛА
БУКОВО**

1891 - 1991.

ПРЕДГОВОР

Давна 1891. година је изнедрила Виноделско - воћарску школу у Букову са задатком да осипособи кардове за пошребе крајинског виногорја које је било унишћено од филоксере. Школа је основана на закућљеном земљишту од манастира Буково. Предлог за оснивање Школе дали су крајински виноградарски окућљени у Крајинској виноградарској задрузи. Указ о оснивању Школе донет је 31. маја 1890. године. На предлог Министарског савета, садашњи министар народне привреде био је задужен за извршавање овог указа. Посебним указом за ујавишља Школе био је посипављен Милуштин М. Савић, садашњи инспектор у Министарству народне привреде. По пријему дужности, одмах је обичао сличне усипанове у инспиранству, укључујући и Државну пољопривредну школу у Мониељу у Француској. То му је помогло да школи да профил који имају сличне школе у Европи.

Школа се врло брзо изграђивала. Подигнути су многи објекти, међу којима се у то време испичу импозантне грађевине, виногради, воћњаци, површњак, бошаничка башија, парк, цветњаци и др. Без обзира на велике тешкоће, Школа је успизала све завидније резултате. Поути феникса она је васкрсавала и новим знањима је богашила своје ученике, који су стицали знања гоипово из свих обласи пољопривредне производње. Због тога, Пољопривредна школа у Букову била је позната по воћарству, ратарству, површарству и сточарству. Међушим, најпознатија је била по виноградарству и винарству. Време је одмах показало да Буково није било случајно одабрано као локација за школу, јер је то био центар крајинског виногорја. Одликовао се изванредним еколошким и економским условима за узгој винове лозе, односно за производњу грозђа и чувених крајинских белих и црних вина. Успеси у виноградарству и ви-

нарству су се врло брзо прочули, о чему најречитије сведоче бројне златне медаље за вина које су добијене још пре првог светског рата у Француској.

Да би настава из виноградарства била што очигледнија, поред производног винограда подигнута је и амбелографска колекција која је бројала око 250 сорти винове лозе. По броју сорти ова колекција се свршавала, између два светска рата, у ред највећих колекција ове врсте у Европи. Буковски погум је постао чувен по производњи вина од сорти Багрина, а нарочито вина од сорти Тамњанике црне које је и данас понос ове школе. Такође су подизани и помолошки објекти, међу којима се испичу колекције крушака, јабука, шљива, прешања, дуња и др. Површњак је обухватио гајење многих површарских биљака. У оквиру сточарства гајење су за наше услове многе врсте и многе расе стоке и живине.

Ве од 1927. године радила је у Букову Нижа пољопривредна школа. Наредне 1928. године, она је прерасла у Средњу пољопривредну школу. Годину дана доцније преузела је и ученике из Марибора, што је тамо Средња пољопривредна школа била укинута.

У 1930. години у школу су се почели уписивати и ученици из свих крајева Југославије, што је школи дало нови печат јер је успала стицишће солидарности и неизмерног оруђарства.

Наравно, Средња пољопривредна школа у Букову такође је већ у самом почетку свога рада стицала удео веома реномиране васпитно образовне институције. Ученици су обавезно стицали у школском интернаму. Пре одне је обављена настава. После одне је извођена практична обука која је вршена у оквиру разноврсне пољопривредне производње. Институција редара, као и практични рад ученика омогућавали су како

одржавање школске економије иако и производњу хране за потребе школске мензе.

Вођени идејом напредка ученици Букова су из дана у дан почели да изражавају и жељу за наставак усавршавања, односно жељу за студије на пољопривредним факултетима у земљи. Због тога, као и због неких нерегулисаних питања у школи, ученици су 17.05.1938. године ступили у штрајк. Међу штрајкачима нарочито се истикао ученик Рајко Босић народни херој из НОБ-а по коме је Школа добила име које и данас носи.

У току другог светског рата, многи Буковци су се истакли као борци за ослобођење.

Иначе, по ерудицији јаки, по идејама узвишени а по схватањима хуманистички а пошто је по завршетку другог светског рата дозвољено студирање и усавршавање у разним областима, многи Буковци су наставили са усавршавањем, са прежалитивом и са жељом да што више допринесу изградњи ратиом порушене земље, просвете, науке, унапређењу пољопривреде и села, као и развоју делатности у којима су се нашли. Резултати ових напора су били крунисани успесима који се огледају у томе што су појединци постигли чинове високих војних руководилаца, други су постали професори универзитетима и врхунски научни радници. Завидан број се истикао у области привреде, пољопривредне производње, трговине и др.

Неоспорно је да су за постигнути успех Буковаца веома много допринели и њихови професори и васпитачи. Наставнички кадар, како у нижој иако и у средњој школи у Букову, се сврстава у плејаду изузетно добрих и способних стручњака и педагога. Многи од њих, као научни радници имају репутацију која је призната и ван наше земље.

Иначе, школа је предесетих година преживљавала теšku кризу. Грешке чињене у пољопривреди и на селу, врло брзо су се оразиле и на стање у Букову. Тада је школа остала готово без ученика. Успони и падови су се смењивали све до 1970. године. Тада је почело са усмереним образовањем, које је у области образовања испољило бројне слабости.

Међутим, 1984. године, отпочело се са ревитализацијом школе, када је она добила поново своја четири разреда. Број ученика се одмах радно повећао и бројао је преко 500., за разлику од 1954. године, када је овај број износио само 84 ученика.

Школу у Букову је до данас завршило око 8.000 младића и девојака. Овако импозантан број завршених ученика сликовито показује да је школа у Букову по интензивности рада на уздизању средњеј стручној кадра намењеној унапређењу пољопривреде и села једна од најуспешнијих институција ове врсте у нашој земљи.

Свесни смо да период од 100 година не представља дуго време. Међутим, за једну стручну васпитно образовну установу каква је Школа у Букову, то је веома дуго време. Надамо се и очекујемо да ће наша Школа свој наредни век живљења и рада отпочети не само препоручена већ и осавременена и унапређена. Она је на то стекла право, пролазећи кроз ратне вихоре и гладне године, и кроз низ тежких и болно прихватљивих организација и реорганизација.

Пошто је у питању стогодишњица, рада и постојања Школе, сусрети Буковаца обележава се и овом књигом - споменом, која треба да буде запис о минулом веку, као и инспирација и путоказ будућим генерацијама да настављајући век прихвате као изазов у борби за даљи напредак Пољопривредне школе у Букову.

Момчило Станковић

ШКОЛА ЗА ВИНОДЕЉЕ И ВОЂАРСТВО

Пољопривредна школа Буково основана је Указом намесника краља Александра Првог Обреновића од 31. маја 1890. године, а почела да ради у јесен 1891. године.

За место нове школе изабрано је земљиште манастира Буково, у средишћу Негојинске крајине, на удаљености 3 километра од Негојина.

Избор Негојинске крајине за област у којој ће се основати и изградити прва виноградарско-воћарска школа у Србији извршен је због вишевековне традиције гајења винове лозе у овом крају.

НЕГОТИНСКА КРАЈИНА

Истраживањем Неготинске крајине бавило се више десетина писаца и научника од Вука Караџића, Јована Цвијића, Стојана Новаковића, Тихомира Борђевића, Михајла Гарашанина па до Косте Јовановића, Милисава Лутовца и Тихомира Станојевића.

О Неготинској крајини поред научних монографија сведоче и многи летописи, споменице, путописи и извештаји агената моћних царевина који су у прошлости крстарили овим крајем.

ПОЛОЖАЈ

Неготинска крајина са Кључем чини видну географску целину североисточног угла источне Србије. Дунав је њена граница према Румунији, а доњи ток Тимока према Бугарској. Од Брегова у Бугарској граница прелази на десну страну Тимока и из равнице прелази на брежуљке који чине развође између Тимока на нашој и Тополовице на бугарској страни. Према суседним областима Србије граница Крајине и Кључа полази према Поречу од Дунава и Великог штрпца на Мирочу и иде даље врховима Великог гребена, Дели-Јована и Стола. Од Дели-Јована, развођем Беле и Јошаничке реке, Крајина је одвојена од Црногорске области. 1/ Од Кључа Крајина је одвојена реком Бледаријом, између Брзе Паланке и Грабовице. Последњом административном поделом ова граница иде током Слатинске реке.

ГЕОЛОШКИ И ПЕДОЛОШКИ САСТАВ ЗЕМЉИШТА

Крајина је део Влашко-повтијског базена и одликује се скоро истим геолошким саставом. У њој су кристални шкриљци архајске старости, јурски кречњаци, тријаске творевине и квартарне насlage. Местимично избијају габро и друге еруптивне стене. Од Дунава до близу Метриша су најчешће кристални шкриљци, Дели-Јован је састављен од вулканске масе, а око Вратне и Штубика су углавном јурски кречњаци. У неготинској равници преовлађују насlage из квартерне периоде: шљунак, песак и лес.

Данашњи рељеф изграђен је под утицајем тектонских сила, језерске абразије, речне, крашке и еолске ерозије, а главне црте добио је после тектонских покрета у терцијеру. 2/

Успешан развој пољопривредних култура добрим делом зависи и од физичко-хемијских особина земљишта. У Крајини је врло мало непродуктивног земљишта. Већ део

области покривен је слојем на коме се могу развијати шуме, траве и културно биље. Међутим, због неразумне, раубовске експлоатације шума, нарочито у првим деценијама после другог светског рата, на огољеном земљишту брзо се развијала ерозија која је знатно смањила продуктивност површина.

У равнинама поред Дунава, Тимока и у Неготинској низији распрострањени су алувијални наноси, на нижим површинама језерски седименти, а на вишим тле које се развило на подлогама еруптивних стена, кристалних шкриљаца и кречњака.

На овим основама под утицајем рељефа, климе, хидрографије и вегетације развили су се многобројни типови земљишта, као ритска црница, чернозем, смоница и гајњача. Мада у том погледу влада велико шаренило ово земљиште је мање више повољно за развој разних пољопривредних култура. 3/

По подацима из Букова распоред средњих количина падавина по месецима изгледа овако:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год.
57,0	50,4	45,9	71,8	75,4	73,4	45,7	43,9	34,7	57,7	61,1	73,5	690,5

Распоред падавина је доста равномеран, а највише киша пада у месецима када је биљкама најпотребнија влага и то у мају, јуну и априлу. Најсувљи су месеци септембар, август и јул када је и испаравање највеће. 4/

На западу је Крајина планинска и брдовита, а ниска и отворена на осталим странама, па је изложена честим атмосферским променама и ретки су дани са тихим временом. Ветрова има неколико али су главна четири која се осећају у целом крају. Западни ветар зове се горњак, а источни кошава. Са севера долази северац кога у неким насељима зову маџарац у другим зао или долински ветар. Најтоплији ветар је југ који дува са југа или југозапада. У топлијим зимским данима има температуру изнад нуле, а лети достиже и 30 степени доносећи често плаховите кише, грмљавину, па и провале облака. Виноградари га не воле јер када дува после влажног времена развија се на виновој лози пероноспора. 5/

1/ 2/ 3/ 4/ Др Милисав Лутовац - Неготинска крајина и Кључ. Београд 1959. године.

5/ Коста Јовановић - Неготинска Крајина и Кључ. Српски етнографски зборник Београд 1940. стр. 23. и 24.

КЛИМА

Климатске промене у Крајини веома су повољне за интензивну пољопривреду, а због великог броја сунчаних дана и правремених падавина постоје одлични услови за развој виноградства и воћарства. У томе предњаче благе падине, које се спуштају према Тимоку и Дунаву, осунчане од првих јутарњих до касних поподневних часова.

По подацима Енолошке станице и Пољопривредне школе у Букову, средње месечне температуре по месецима су овако распоређене:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год.	Амп
1,8	0,5	5,6	12,2	17,2	21,2	24,2	23,3	18,9	12,7	7,3	-0,11	1,8	26,0

Максималне температуре јављају се у јулу, а минималне у јануару и децембру, док су температурна колебања знатна. Средња максимална температура у јулу износи 36,1 степен Ц, а Средња минимална у јануару - 14,8 степена Ц. Много већи значај за развој пољопривреде имају висина и распоред температура у току летње половине године јер од тога зависи дужина трајања вегетационе периоде, а и избор биљних култура.

Почетак и свршетак периода са температуром ваздуха од 5 степени Ц је 12. март и 25. новембар; изнад 10 степени Ц 14. април и 30. октобар, а изнад 20 степена Ц 5. јуни и 30. август. Значи, да период са температуром од 5 степена Ц на којој почиње живот биљака настаје 12. марта, а завршава се 25. новембра.

Дужина трајања вегетационе периоде и избор пољопривредних култура зависи и од количине падавина, а нарочито од њиховог распореда.

ХИДРОГРАФИЈА

Неготинска крајина је богата изворима, потоцима и речицама које се уливају у Дунав и Тимок. Изворишта већине потока и речица су у Мирочу и Дели-Јовану, а пајдужи речни токови су Замна, Јасеничка, Сиколска, Јасиковачка и Слатинска река. Оне примају воду из многих потока који имају разне називе. Знатно су краћи токови потока који се сливају у Тимок и у летњим месецима често пресушују. То су: Бљувановачки, Рогљевски, Рајачки, Тамнички и Бруснички поток. За све водене токове у Неготинској крајини карактеристичан је колебљив водостај. Због брзог отапања снега и богатих јесењих киша вода брзо надолазе изливајући се изван корита, наносећи знатну штету најплоднијем земљишту. 6/ Такве су појаве последњих деценија чешће због уништавања шума и већих површина нападнутих ерозијом.

ИМЕ И ПРОШЛОСТ

Крајина је српска реч и означава предео поред границе, границу или рат. 7/ После освајања деспотовине Ђурђа

Бранковића (1552. године) Турци дуже време северну Србију звали су Серхат - Крајина 8/ Вук Караџић у свом Речнику за Крајину пише да је: "један комад земље између Тимока, Дунава, Кључа и поречкијех планина".

У историјској грађи Крајина се први пут помиње у 16. веку у финансијским законима које је за владе Селима II (1566-1573) покупио Мехмед Челеби ефендија.

Он у попису кадилука у видинском санџаку бележи и Гирињу (Крајину). 9/

Почетком 18. века, када је Пожаревачким миром Аустрија окупира ове крајеве (1718-1739) и припојила их Темишварској области, у више војних карата уписан је Крајински диштрикт који се налазио у западном делу данашње Крајине.

Пред крај аустријске окупације, у једном списку нурија уместо диштрикта забележене су Кључка и Крајинска нахија. После престанка аустријске окупације Крајина са Кључем је поново у Видинском пашалуку.

По многим записима с краја 18. века прилике у овој области биле су сношљивије него у нахијама Београдског пашалука, па се помиње и извесна аутономија. Тако 1784. године један аустријски ухода (Митесер) помиње у својим белешкама да је у Неготину био оборкнез хришћанске вере кога су Турци поставили за заповедника Крајине "у којој има 47 села". 10/

По Стратиморовићу Крајина и Кључ су припадали султанији и цео тај предео имао је од султана нарочите повластице и засебну хришћанску управу са два кнеза хришћанина од којих је један становао у Кладову, а други у Неготину. Оба кнеза су сакупљала порез и остале намете предајући их бегу у Кладову који их је слао у Цариград. У Неготину кнез је имао три буљубаше и одређени број пандура.

Од кнезова пре последњег аустро-турског рата помиње се Илија Карапанца, а после рата до 1805. године, Станко Карапанца. После Станкове смрти прво је био кнез његов син Перча, а потом Миша Карапанца, кога је Карађорђе потврдио 1808. године за војводу крајинског.

6/ Др Милисав Лутовац - Неготинска Крајина и Кључ, Београд 1959. године, стр. 5

7/ Речник правописа српскохрватског језика стр. 388

8/ Група аутора: Историја народа Југославије 2 књига, Београд 1960. године, стр. 79

9/ Стојан Новаковић: Хаџи Калфа, Споменик српске краљевске академије 18. века стр. 24

10/ Др Душан Пантелић: Ухођење Србије пред Кочину крајину, стр. 57

11/ Коста Јовановић: Неготинска крајина и Кључ, Српски етнографски зборник стр. 6-11, Београд, 1940. године

8/ Група аутора: Историја народа Југославије 2 књига, Београд 1960. године, стр. 79

9/ Стојан Новаковић: Хаџи Калфа, Споменик српске краљевске академије 18. века стр. 24

10/ Др Душан Пантелић: Ухођење Србије пред Кочину крајину, стр. 57

Највећу славу Крајина је стекла док је њоме управљао Хајдук Вељко, али после његове погибије 1813. године Турци су поново завладали овим областима и тек 1833. године Крајина је коначно присаједињена Србији. Исте године формирана је капетанија "околу крајинског", а административном поделом 1846. године подељена је на брзопаланачки и крајински срез. 11/

Неготинска крајина је новији назив за територију Крајине и јавља се у 19. веку. Тада је Неготин постао значајно војно утврђење, а затим и административно-политички центар Крајине.

У последњим годинама између два светска рата шири региону источне Србије у сливу реке Тимока и Крајине са Кључем назива се Тимочком крајином. Тај назив нема у прошлости ни трагова, ни значај, јер су очигледне етничке, физичке, климатске па и геоморфолошке разлике предела који се сврставају у овај регион. 12/

ЕКОНОМСКО, ПОЛИТИЧКО И КУЛТУРНО СТАЊЕ ПОСЛЕДЊИХ ДЕЦЕНИЈА 19. ВЕКА

После ослободилачких ратова 1876-1878. године Србија је увећана новоослобођеним крајевима и простирала се на површини од око 54.000 квадратних километара. 13/

По попису из 1884. године имала је 1.901.736 становника, а од тога у селима је живело 1.665.849 житеља.

Неготинска крајина са Кључем простирала се на око 2.000 квадратних километара, а само у Крајини било је око 9.500 домова са преко 50.000 становника. У Крајини већину становника чинили су сељаци јер је једина варош, Неготин, у другој половини 19. века имала око 1.000 кућа са близу 4.500 људи. Међутим, и већина неготинских житеља бавила се земљорадњом, пеки као главним, а други као допунским занимањем. Србија је била изразито пољопривредна земља у којој је преовладавао ситан сељачки посед. Крајем осме деценије прошлог века преко 70% власника земље имало је посед мањи од 5 хектара. Скоро сва пољопривредна производња зависила је од живог рада, ручне обраде земље, а због мале продуктивности повећавала се ширењем обрадивих површина - крчењем шума и шикара и преоравањем утрина и пашњака. Захваљујући томе ратарска производња је подмиривала основне потребе људи, а остајали су и знатни тржишни вишкови.

Најраспрострањеније ратарске културе биле су: кукуруз, пшеница, јечам, овас, раж, хељда, просо и крупник. 14/

Слично стање било је и у крајинским селима, али пост-ојале су и разлике. И овде је у другој половини прошлог века основна пољопривредна грана било ратарство, под кукурузом је било 6.500 а под пшеницом 3.500 хектара.

Из пописа од 1867. године види се да су на мањим површинама сејане и друге житарице и то на 185 хектара раж,

на 145 јечам, а на 431 хектар крупник. На 251 хектар узгајана је конопља, а и поврћа је било на 222 хектара. Од поврћа, поред река и потока сађен је купус (купусаре); пасуљ и тикве сејани су на њивама са кукурузом, а кромпир и лук гајени су у окућницама. У крајинској равници сејан је и бостан, а у Неготину повртарством су се бавили баштовани, већином дошли из Бугарске.

Оно што је Крајину економски одвајало од других крајева Србије и чинило је богатством, било је виноградарство или како је од старина звано-винодељство.

Природни услови били су погодни за развој ове привредне гране, па су се у већини села, и у самом Неготину, многи становници бавили узгојем винове лозе. У Рајцу, Рогљеву и Смедовцу винодељство је било скоро једина привредна грана, а у Бруснику, Кленовцу, Тамничу, Мокрању, Вељкову, Кобишници, Михајловцу, Малој Каменици, Буковчу, Чубри, Видровцу, Јабуковцу и Вратни становници су се радије бавили винодељским радовима него узгојем других култура. Да је винодељство од старина било значајно говоре и многи топографски називи као што су: Нерезина, Лојза, Стара Лојза, Виноградарско брдо, Виноградарски поток, Стари виноград, Пивнице, Старе пивнице и други.

У Крајини са Кључем 1889. године било је под виноградима 4.251 хектар. 15/

Виногради су сађени на растреситој земљи и осунчаној страни брда. Прво се ујесен, прекопавањем површина издвојених за садњу винограда, земљиште припремало, а затим су копане јаме (јамљење) у којима ће се садити лоза. После ових припрема земљиште је мировало до пролећа када је лоза сађена. Пошто је лоза развила окца орезивана је, гича би јачала и виноград је до јесени више пута прашен. Пред зиму гиче су покриване земљом да не би измрзле. До четврте године засад је називан садом, а старији лојзе или виноград. Пре појаве филоксере у Крајини је било винограда старих и сто година, али су најбоље приносе давали од 4. до 60. година старости. Све до почетка осамдесетих година 19. века домаћа лоза није прскана, а најчешће врсте су биле: Црни и Вели отело, Хербомент, Дренак, Прокупац, Четерешка, Кеулни и Ситни зачинак, разне врсте Белине и друге. 16/

Прерада грожђа се вековима није мењала. Грожђе се брало и муљало у чабровима помоћу рачвастог штапа - мецаљке. Тек 1886. године у Крајини је први пут приказана кластерајнбуршка муљача коју су крајински виноградарци одмах прихватили.

11/ Коста Јовановић: Неготинска крајина и Кључ, Српски етнографски зборник стр. 6-11, Београд, 1940. године.

12/ Тихомир Станојевић: Неготин и Крајина, књига 1. 1979. године стр. 17

13/ М. Ђ. Милићевић; Кнежевина Србија - нови крајеви, Београд 1884. стр. 15

14/ Група аутора: Историја српског народа, 6 књига и 1 том стр. 9 Београд 1983. године.

15/ Коста Јовановић: Неготинска крајина и Кључ. Српски етнографски зборник, Београд, 1940. године, стр. 124.

16/ Тихомир Станојевић: Неготинска крајина књига И Неготин 1972. године стр. 94

Муљано грожђе изручивало се из чаброва у каце, које су обично биле у колима, и тако превожено до пивница или кућа, у селима где пивница није било. Такво грожђе, обично звано кљуц, затим се пребацивало у бачве где је остављено да проври. До завршетка процеса врења слатко вино - шира одмах се отакало и тако добијало бело вино, а за црно задржавало се са кљуком најмање 40 дана.

Најпознатија вина била су: Височко црно, Балуда и Неготински шилер. Од провредлог кљука - комине пекла се ракије комовица. 17/

Крајинска вина била су цењена не само у Србији, већ широм Европе. Највише су била тражена шездесетих, па и седамдесетих година када је филоксера уништила француске винограде, а до Крајине још није стигла. О великој потражњи крајинских вина сведочи и немачки путописац Феликс Каниц, који је више пута посећивао Крајину. Говорећи о главном извозном крајинском пристаништу Радујевцу, он каже:

"Пре појаве филоксере владала је ујесен велика живост на неуређеној дунавској обали пред царинарницом и на утоварној станици.

Страни агенти, трговци, племенитом неготинском течношћу натоварена влашка сељачка кола - све се то гомилало и заплетало у готово неразмрзив чвор. Било је то златно доба Радујевца, који је био главна извозна лука Крајине. У хиљадама буради сливале су се тамо свеже произведена вина богате винородне околине ..... " 18/

У прошлом веку воћарство у Крајини, и поред погодних педолошких и климатских услова, није било развијено. О томе М. Ђ. Милићевић пише: "Не може путник видети питому воћку док је очима не потраји". 19/ Главне воћке су биле ораси у виноградима и дудови у двориштима.

Сточарство је сигурно најстарија привредна грана у Србији као и у Неготинској крајини. По подацима из 1867. године Крајина је тада имала 4.060 коња, 23.346 говеда, 96.639 оваца, 16.982 козе, 25.111 свиња и 1.534 кошнице.

У крајевима где виноградарство није било нарочито развијено сточарство је било основна привредна грана. То су омогућавале ливаде и утрине које су се простирале до самих насеља, а за свиње је коришћена и жиробаја у Дели-Јовану, Црном врху и Мирочу.

Мада је сточарство било екстензивно оно је становништву много значило јер се за стоку добијао новац, исхрана, одело и обућа, а говеда су служила и за вучу. 20/

Значајно место у привреди Србије, а и Крајине, имало је занатство. Занатски мајстори, калфе и шегрти чинили су 6,54% становништва Србије, а у Крајини их је било нешто мање. Занати су прво били допунска занимања сељака, али већ средином 19. века у Неготину, паланкама и у неким селима постојале су занатске радње, а после 1883. године занатлије су имале и своје удружење еснаф. Чланови еснафа били су терзије, абације, опанчари, ћурчије, сарачи, воскари - лицидери, ковачи, поткивачи, казанџије, пушкари, циглари, дунђери, колари, грнчари, качари и други.

Трговина је била најмлађа привредна грана и њој је претходила натурална размена добара којасе вршила у

данима црквених и манастирских слава, а касније на панађурима. У Неготину су од старине два панађура: летњи на Петров дан и јесењи на Малу Госпојину.

После уласка у Кнежевину Србију у Крајини се развија и извоз вина и сточарских производа.

Знатан број домаћинства поред Дунава, а мање крај обала Тимока, бавио се и риболовом, али не као главним занимањем. Рибарење су се бавили и становници Неготина и то у риту који се пружа од вароши до подножја Букова. Рит је био богат и трском па су у вароши плетене асуре и све до исушења рита постојало је и занимање асурџије.

Главне саобраћајне везе Крајине са осталим деловима Србије ишле су Дунавом.

Осамдесетих година прошлог века постојала су паробродарска пристаништа у Радујевцу, Прахову, Михајловцу и Брзој Паланци.

Главни копнени путеви ишли су римским и турским трасама, а најзначајнији је био од Видина до Кладова. После 1833. године изграђен је колски пут Неготин-Салаш-Зајечар, а затим и други путеви унутар Крајине.

ПОЛИТИКА

Разноврснији политички живот становништва Неготинске крајине почиње тек у седамдесетим годинама прошлог века када, са појавом радикалног покрета, захвата и сељачке масе. Раније политиком су се бавили углавном варошани и танак слој богатих сељака. Они су се партијски определивали за напредњачку странку, коју је водио Милутин Гарашанин и либерале, чији је челник био Јован Ристић.

Обе странке, Напредњачка и Либерална биле су одане династији Обреновић и у својим програмима залагале су се за ослобађање и уједињење целог српског народа, прихватиле су просветитељске тековине грађанског друштва 19. века: једнакост пред законима и неприкосновеност приватне својине.

Док су биле на власти понашале су се недемократски и подржавале су успон младе српске бирократије.

Радикални покрет израстао је из идеја Светозара Марковића и борби сељачких трибуна Адама Богосављевића, Рајка Тајчића и Димитрија Костића. Ова странка организационо се учврстила и регистровала почетком 1881. године и у свом програму прокламовала је сувереност народа као "извора и утока сваке власти". Тражили су укидање среских капетанија и окружних начелства и успостављање локалне самоуправе.

За разлику од других српских партија, које су ослонац налазиле у варошком становништву, Радикална странка је

17/ Тихомие Станојевић: Неготинска крајина, књига 1 Неготин 1972. стр. 95

18/ Феликс Каниц: Србија књ. 2 Београд, стр. 432.

19/ М. Ђ. Милићевић: Кнежевина Србија, Београд, 1884. стр. 999

20/ Милосав Лутовац: Неготинска крајина и Кључ, Београд 1959. године, стр. 16

своју организацију учвршћивала окупљањем сиромашних и средњих сељака и варошких мајстора. У Крајини је брзо учврстила свој утицај заслугом следбеника Адама Богосављевића и залагањем радикалног лидера Николе Пашића.

ПРОСВЕТА

Коначним ослобађањем турске власти и уласком у српску државу у Неготинској крајини почиње интензиван просветни рад стварањем густе мреже основних школа.

По неким подацима прва школа у Неготину помиње се још 1787. године, али у време првог српског устанка једини писмени човек из Крајине у Карађорђевој штабу био је оборкнез крајински Михајло Миша Станковић Карапаница.
21/

Основна школа у Неготину основана је 1824. године а до средине 19. века тјкве школе су постојале у већини крајинских

села. Учитељску дужност вршили су несвршени богослови или свештеници.

Основно школовање у селима трајало је три године, у вароши четири године, а настава се одвијала под надзором и покровитељством државе.

Прву средњу школу - непотпуну гимназију, Неготин је добио 1839. године када је указом Кнеза Александра Карађорђевића полугимназија из Зајечара премештена у Неготин. 22/

Године 1846. прослава кнежевог рођендана (8. октобар) обележена је остварењем неготинске читалнице у којој је радила недељна, празнична школа за чираке (шегрте) и калфе.

Четири године касније, у јесен 1850. године, Неготин је међу првима у Србији добио женску школу. Она је отворена на иницијативу епископа Доситеја Новаковића јер "кад толико честити, лепо и отресни српски кћери ни една читати не зна". 23/

21/ Тихомир Станојевић: Неготинска крајина, књ. 1 Неготин 1971. стр. 183

22/ Исто стр. 188

23/ Исто стр. 186

ПРЕД ОСНИВАЊЕ ШКОЛЕ ЗА ВИНОДЕЉЕ И ВОЂАРСТВО

Прве иницијативе да се у Букову код Неготина оснује Пољопривредна школа везане су за владавину кнеза и краља Србије Милана Обреновића. То је био веома противречан период развоја српске државе, обележен увећањем Србије новослобођеним крајевима, али и једним неуспелим ратом (српско-бугарски рат 1885. године). Међутим, у тим годинама учињени су крупни кораци привредног напретка: изграђена магистрална железничка пруга Београд-Ниш, створена нова индустријска предузећа, отворени нови рудници, напредовало је занатство и трговина .....

И у пољопривреди су у том раздобљу учињени први кораци на модерној производњи. При Министарству народне привреде основано је одељење пољопривреде у коме је запослено више стручњака школованих у Аустроугарској, Француској и другим европским земљама. На њихову иницијативу при среским начелствима постављени су референти за пољопривреду, а оновано је и неколико државних расадника у којима су вршене селекције вођарских и виноградарских сорти и припремани квалитетни калемови.

Почетком осамдесетих година прошлог века донет је и Закон о нижим школама за пољску привреду. По том закону такве установе (заводи) се оснивају "да својим ученицима пруже све потребно теоретско и практично образовање из свих пољопривредних грана, како би по свршетку школе могли као самостални пољопривредници с успехом обављати поједине пољопривредне радове на својим имањима. Поред овог главног задатка, школи је задатак да уређењем и радом на своје имању, предњачи околини и примером утиче на рационалан рад у сваком погледу". 24/

Прва пољопривредна школа у Србији основана је 1882. године у Краљеву под именом Краљевска српска ратарска школа.

Резултати остварени у првим годинама постојања ратарске школе у Краљеву, нарочито успешно уређење школске економије, били су потврда да је пронађен добар пут за школовање неопходних пољопривредних стручњака и подстицали су отварање сличних школа и у другим крајевима Србије.

Међутим, то није ишло брзо и лако јер су за отварање школа била потребна знатна средства за откуп земљишта и изградњу школских зграда, а недостајали су и стручњаци за наставу.

Предлог да се у Крајини оснује пољопривредна школа дат је после појаве филоксере која је за неколико година потпуно уништила богате винограде у Крајини, Жупи и околини Смедерева.

Филоксера (Пхуллохера вастатрих) је биљна врста величине једног милиметара која живи на корену и листу винове лозе: ураја се у најопасније штеточине винограда

јер напада корен лозе што изазива сушење чокота. Пренета је из Америке у Европу 1858. године. 25/

После огромне штете учињене француским виноградима, филоксера је брзо уништила и винограде Италије, Аустроугарске, а осамдесетих година опустошила је и винограде у Србији. О томе Феликс Каниц у својој књизи "Србија" каже следеће:

"...Крајинска випа, као "неготинска" постала су позната и тражена све до Француске. На жалост, опака штеточина је готово потпуно уништила ову привредну грану, која је земљу доносила много новаца и још више обећавала.

У почетку су сељаци мислили да је филоксера, која се појавила 1884. године и за шест година опустошила њихове винограде, нека пролазна биљна болест и, упркос опоменама, и даље су, ради обнављања, садили домаћу лозу, али је и она брзо подлегла истој болести.

Од тада и држава и сам град Неготин улажу силне напоре да поново оживе крајинско виноградарство..." 26/

Године 1886. Министарство народне привреде склопило је уговор са Манастиром Буково 27/ о закупу баште Врелска на којој ће се основати расадници америчке лозе. За време од 1. новембра 1886. године до 1. маја 1887. Манастиру Буково плаћено је на име кирије 260 динара. 28/

Ту је основан први расадник америчке лозе, а истовремено је при среском начелству постављен комесар за винодеље који је био и надзорник Државног расадника. Та

24/ Архив Србије, Министарство народне привреде Београд, 3. нефасцикла 1905. године.

25/ Мала енциклопедија Просвете, трећа књига стр. 501

26/ Феликс Каниц: Србија књ. 2 Београд 1987. године стр. 440.

27/ Манастир Буково налази се северозпадно од Неготина на 3 км. О његовом оснивању постоје различите верзије. Неки мисле да је црква која је била на месту данашњег манастира изграђена крајем 13. века и да га је основао неки поп Никодим.

(...) Др В. Петковић у свом "Прегледу црквених споменика кроз повесницу српског народа" сматра да је Манастир настао у другој половини 14 века и да га је основао неки поп Никодим, који је, бежећи испред Турака побегао у Влашку, те оснивао цркве и манастире у Влашкој, па и у Неготинској крајини (Буково и Вратну). Са овим мишљењем се слаже и изјава Јосифа Милијевића, јеромонаха манастира Буково, дата Конзисторији 1867. године, у којој се између осталог каже: "дај је манастир сазидан отприлике пре 500 година, где и сада постоји...". Према овој изјави Манастир Буково је настао средином, или у другој половини 14 века. (По Др. Т. Станојевићу Неготинска крајина књ. 1 стр. 57.

28/ Архив Крајине, Фонд Пољопривредне школе Буково, фасцикла 1, година 1887.

дужност поверена је Милораду Трајановићу који је за свој рад одговарао министру народне привреде. 29/

Значајан допринос борби против филоксере дала су и удружења крајинских виноградара. По Феликсу Каницу, године 1888. основано је Неготинско виноградарско друштво, које је имало 2.000 акција од по 50 динара. Како Каниц каже "после вишегодишњих неуспешних покушаја на америчкој лози примењен је начин калемљења који је прилагођен тлу и селима и којим се већ у другој години добија обилно густо лишће и из године у годину све више рода".

Из писма министру народне привреде од 9. јуна 1890. године види се да је 15. фебруара те године конституисана управа Крајинске винарске задруге. За председника је изабран апотекар Ст. Фрицман, а за потпредседника Милорад Трајановић, који као комесар за винодеље и надзорник државног лозног расадника још није постиг веће успехе у борби против филоксере. У истом писму наглашава се: "задруга постарала се да набави способно лице које би умело руководити са задружним пословима око калемљења и обрађивања винограда са америкаанском лозом". Даље се у истом писму каже:

"Через добротe и заузимљивости Г. Министра за које ће задруга свагда благодарна остати, добио је наш питомца г. Живојин А. Белић, који је у Клостенајбургу винарску школу учио, место, у Краљ. мађарском опитном винограду са америкаанском лозом у Фаркашду у којом се винограду више од 10 година више стотина разних опита чинило, где је имао прилике тај 10. годишњи рад пратити, под заузимљивим надзором управника тога винограда г. Стевана Петровића; после двомесечног теоричног и практичног учења вратио се Белић са вр. добром сведошћом". 30/

После повратка Живојина Белића у Неготин, задруга је знатно проширила своју делатност нарочито на обавештавању виноградача о правом начину борбе против филоксере.

Сачуван је, у Архиву Крајине, плакат штампан 10. јула 1890. године у неготинској штампарији који гласи:

"Крајинска винарска задруга отвара школу од 15. јула до 15. августа ове године у згради овдашње основне школе, ради теоричног и практичног обучавања у калемљењу вино лозе на америкаанској лози.

Учењу може сваки присуствовати но задруга желела би да долазе по могућству младићи, синови виноделаца од 15 до 20 година, јер су они за те послове најподеснији.

Страни ученици могу у школи преноћивати, само се морају за рану постарати.

Сваки ко је вољан у шко ступити, претходно се мора пријавити управи винарској задрузи најдаље до 15. јула ове год.

О раду сваког ученика водиће се оцена, и по свршеном курсу добиће сваки сведошћу о своме раду.

Програм првог предавања:

- а) 1, О филоксери и њеном развитку,
- 2, Како се могу виногради одржавати,
- 3, Како се виногради одржавају поплавом.
- б) 1, Земљиште у коме филоксера не може напредовати,

2, Која је америчка лоза постојана а која не,

3, О разном начину калемљења с праксом,

4, Кад ваља лозу калемити,

5, О Пероноспори, и средстава противу ње.

За учење се не плаћа.

10. јула 1890. године.

Управа Крајинске винарске

Неготин задруге

Обнова крајинског виногорја била би сигурно много спорија да нису коришћена искуства стена у борби против филоксере у другим европским земљама, прво у Француској и Италији, а затим у Аустроугарској и Румунији. Томе су доприносили и Срби који су живели у суседним земљама.

Тако је комесар за винодеље и потпредседник Крајинске винарске задруге Милорад Трајановић, по решењу министра народне привреде кренуо из Београда 20. маја 1890. године да у Крајови (Румунија) присуствује винарском конгресу и изложби. Међутим, када је у зору 22. маја стигао у Крајову сазнао је да се конгрес и изложба неће одржати због слабог одзива пољопривредника. Ипак, Трајановић није губио време већ је обишао државне расаднике у околним крајовском, турцесверинском и ботошанском и упознао резултате које су они постигли у садњи винограда на подлогама америчке лозе, организацију расадника и начин контроле коју је румунска држава вршила над укупном виноградарском производњом. Најбоље стање је било у расадима округа крајовског, где су домаће сорте лозе сађене на "летећем песку".

О томе је Трајановић опширним извештајем обавестио министра народне привреде. 31/

После повратка надстојника задругарских винограда Живојина Белића из Фаркашда од њега је тражено да детаљно опише све што је у Мађарској сазнао и видео. То је учињено на интересантан и сликовит начин. Председник Крајинске винарске задруге апотекар Стеван Фрицман поставио је Белићу девет питања и затражио да тачно одговори "на основу искуства стеченог у Краљевском мађарском опитном винограду у Фаркашду а никако на основу личног миљења или расположења". Питања и одговори су већим делом критика дотадашњег рада у неготинском државном расаднику. Тако прво питање гласи:

"Да ли се правилно обрађује Рипарија у државној расадници, од које се може надати потпуно јаке и здраве резнице које могу служити за добру подлогу и ако не, у чему постоји неправилност како би се отклонити могла"?

Одговор је негативан и опширо се образлаже у чему се грешни и предлаже други начин припрема резница.

У осталим питањима и одговорима детаљно су описане све радње значајне за производњу резница, тако да цео извештај има вредност једног приручника за производњу резница на начин какав се у Фаркашду врши. 32/

29/ Архив Србије, 3. ф. 2 1890.

30/ Архив Србије, 3 нефасцикла - бб 189) године

31/ Архив Србије, 3 нефасцикле дел. прот. 57, 11. август 1890.г.

32/ Архив Србије, 3 нефасцикле, дел. прот. 1080 од 4. јуна 1890. године.

ПРВЕ ГОДИНЕ ШКОЛЕ ЗА ВИНОДЕЉЕ И ВОЋАРСТВО

ОСНИВАЊЕ ШКОЛЕ

Идеја да се у Неготинској крајини оснује школа за винодеље и воћарствавила се у годинама најжешћа борбе против филоксере када су чињени велики папори да се, у овом винограду најбогатијем крају Србије, обнови производња од које су и становништво а и држава имали велике користи. Предлог су дали крајински виноградари окупљени у Крајинској виноградарској задрузи, а свесрдно их је подржао тадашњи окружни начелник Димитрије Дукић.

Одељење за пољопривреду Министарства народне привреде прихватило јову иницијативу и овластило окружног начелника да са комесаром за винодељство почну припреме за оснивање школе.

Указ о оснивању школе донет је 31. маја 1890. године и он гласи:

"У име његовог Величанства
Александра I
по милости божјој и вољи народној
Краља Србије
Ми, Краљевски Намесници,

На предлог Нашег Министра народне привреде, а по саслушању Нашег Министарског Савета и на основу чл. 2 Закона о нижим школама за пољску привреду, решили смо и решавамо:

Установљава се школа за винодеље и воћарство на имању манастира Буково код Неготина.

Наш Министар народне привреде нека изврши овај указ"

Новим указом краљевских намесника постављен је за управитеља школе Милутин М. Савић, дотадашњи инспектор Министарства народне привреде. Он је одмах по преузимању дужности обишао сличне заводе у Угарској, упознао њихову организацију, унутрашњи живот, програме наставе и практичног рада. Пре тога је, као инспектор Министарства народне привреде, обишао и упознао Државну пољопривредну школу у Монпелјеу у Француској. Све то доста му је помогло у вршењу управитељске дужности.

Савићев први задатак као управитеља био је да изабере место за школу и школску економију. Како је већи део неготинске равнице био мочваран то је за школу био једино погодан терен на сунчаној падини између Братујевца, Букова и Бадњева. Већи део тог земљишта припадао је Манастиру Буково који је био и једини велепоседник у Крајини.

Преговори о закупу више парцела на којима би се сазидале школске зграде, засадили виногради и изградили други објекти школске економије, вођени су са старешином манастира Буково архимандритом Гаврилом, а повремено је

учествовао и епископ тимочки Милентије. Мада манастир није отворено одбијао предлог да део земљишта уступи у закуп држави ипак више месеци је одлагано потписивање уговора. Због тога се српска влада, односно Министар народне привреде обратио писмом највишем црквеном великодостојнику митрополиту београдском и затражио његову интервенцију.

Конзисторија митрополита београдског одговорила је 11. јула 1890. године следећим писмом:

"Господину Министру Народне Привреде

У свези писма вашег од 8. тек. Његовом Високопреосвештенству Господину Митрополиту Михаилу, а по предмету закљученог уговора између манастира Буково и државе о издатој манастирској земљи држави за виноградарско-воћарску школу Конзисторија има част известити Вас да је она под данашњим телеграфским путем најозбиљније наредила старешини манастира Буково да уговор одмах потпише.

Председник Конзисторије
протојереј
М. Стокић" 33/

После ове интервенције старешина манастира Буково архимандрит Прокопије Бујишић и начелник Димитрије Дукић потписали су следећи акт:

"Уговор

Закључен између Министра народне привреде односно српске државе и старешине манастира Буково, који је за овај посао овлашћен актом конзисторије Београдске од 26/5 1890. бр 2961 о закупу манастирског имања.

1. Старешина манастира Букова даје српској држави, ниже набројано манастирско имање да ова на њему подигне нижу пољопривредну школу за винодеље и воћарство:

Имање је ово:

а. врелска башта;

б. врт;

в. Братујевачка башта;

г. ливада са баштом испод расадни један део шуме, који улази у круг ниже обележени од Братујевачке па до Врелске баште са старим воћњаком и крчевинама;

д. винограде манастирске.

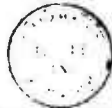
Границе имања ове су: почевши од врелске баште где је сада расадник америчке лозе, па на чесму оде где почиње манастирски гај одаткле путањама - старом вадом - кроз

33/ Архив Србије, Министарство народне привреде - Пољопривреда дел. бр. 3243 од 1890. године.

У име
Насеобе Величанства
Александра I

по мишлени божјој и воли народној

Краља Србије.

Ми, Краљевски Намесници,

На предлог Наме Министра народне
привреде, а по саветима Наме Министарства Са-
вета и на основу чл. 2 Закона о народним школама
за народну привреду, решили смо и решавачно:

установиће се школа Завањошине и
воћарство на месту манастира Буква код Кезовића.

Нам Министар народне привреде нека
изврши овај задат.

Дј. Маја 1891 год.
у Београду

Министар
народне привреде,

Је.

Указ о оснивању школе

шуму до на слап више баштованских колиба преко пролаке - клисуре - до на онај пут, којим се иде старом воћњаку и манастирским виноградима, затим њиве и крчевине на томе месту код воћњака, даље садашњи виногради који припадају манастиру са градином и осталом земљом и зградама, у Братујевцу шума и рит обухваћени овим кругом опет до закључно врелске баште, и воде на имању обухваћеном, које се сада налазе или откупљене тамо доводе.

2. Српска држава узима под закуп горе описано имање и обавезује се да манастиру плаћа закупну цену од три хиљаде двестотине (3.200) динара годишње у сребру и то на истеку сваког полугођа по 1.600. динара.

3. Рок закупа имања да траје петнаест (15) година почињујући од 1. априла 1890. (једну хиљаду осам стотина деведесете) па до 1. априла 1905 (једну хиљаду девет стотина вете) године, али и после овог опредељеног рока, држава има право и даље да држи под закуп речено имање, још петнаест године (15) и под истим условима који су овим уговором прописани.

Ако држава после 1. априла 1905. или и пре тога рока не буде хтела и даље да држи под закуп ово имање она ће манастиру одказати закуп на годину дана пре истека уговореног рока.

Али манастир не може да откаже држави закуп ни у коме случају, све док држава хоће под закуп да га држи.

4. Држава има право да ужива закупно имање у свему како захтева потреба, ради које је имање под закуп узела. Са шумом на закупљеном имању, као и ритовима, и зиратном земљом држава има право да располаже потпуно тако, како што изискује сувремена наука и специјална потреба школе.

Зашто ће и све добитке мелиорација, као и све засаде, расаднике, калеме и т.д. без особене накнаде држава уступити манастиру кад закуп престане.

5. Држава има право да од манастира доведе један део пијаће воде на закупно добро колико за потребу школе буде нужно.

6. Манастир даје право држави да на два хектара земљишта код старог воћњака (шљиваре) које је комисија изабрала за подизање зграда, подигне зграде за школу и остале потребе.

7. Кад се овај уговор о закупу раскине или кад закупни рок истече, држава ће бити дужна да понуди манастиру на откуп зграде, које на поменута, два хектара земљишта буде подигла. Откупну цену определиће вештаци које буду изабрале обе уговорене стране; а ако манастир не хтедне или не може зграде одкупити онда је дужан одступити држави ова два хектара земљишта такође по процени вештака; но под условом, да држава не може уступити ово имање са зградама у својину приватних људи, но задржати га за буди које државне потребе.

8. Држава има право да пребележи овај уговор у јавне књиге заложене, како то прописује члан 704 грађ. законика, и тиме осигура закуп на случај продаје закупног имања.

9. Овим се уговором замењује уговор о закупу врелске баште и њиве испод ње, пошто су и ова имања овим уговором обухваћена, и тиме се сматра онај уговор за поништен.

10. Овај уговор начињен у три примерка од којих ће један бити код Министарства народне привреде, други код старешине манастира, а трећи код начелства округа које ће уговор потврдити.

11. За потпис овога уговора овлашћен је од стране Министра народне привреде начелник округа Крајинког Г. Димитрије Дукић". 34/

ИЗБОР ПИТОМАЦА И ПОСТАВЉАЊЕ НАСТАВНИКА

Припреме за упис ученика - питомаца и организацију наставе обављене су по прописима Закона о нижим школама за пољску привреду. У делу који се односи на питомце и наставу у Закону се каже:

"А. Питомци

Питомци школе деле се на државне и приватне.

Државне питомце бирају среске власти са среским повереницима, а по одобрењу и наређењу Господина Министра Народне Привреде, чему претходи предлог Управе школске. Државни питомци добијају храну, стан, одело, огрев, осветлење, лекарску негу, уџбенике, као и остале потребе, бесплатно.

Приватне питомце бира и прима наставнички збор уколико то целисходност наставе и заводске просторије дозвољавају.

Све трошкове становања и школовања плаћају месечно и то за свака три месеца унапред.

За пријем једних и других питомаца важе ове погодбе:

1. да нису млађи од 14 ни старији од 18 година што доказују крштеницом;

2. да су свршили најмање четири разреда основне школе што доказују школском сведоџбом;

3. да су потпуно здрави и телесно добро развијени како би без великог напора могли обављати све тежачке послове, што доказују лекарском сведоџбом.

Сем ових ученика пре и они ученици који су свршили нижу гимназију или исту учили, а имају споменуте погодбе само, што се у том случају ониеници, који су свршили четири разреда гимназије примају одмах у други разред, а они који су свршили три разреда, пошто претходно полаже испит из пољопривредне хемије".

При бирању свих ових питомаца првенствен се узимају синови земљораднички, као и они који имају своја добра, како би по свршетку школе остајали код својих кућа да самостално раде.

Школска година почиње 15. септембра а свршава се 15. августа. Школовање траје три године. Време од 15. августа до 15. септембра сматра се као школски одмор, но и за то

34/ Архив Србије, фонд Мин. нар. привреде. Пољопривреда н. ф. - 2 1890.

време остаје у заводу потребан број питомца за отправљање дневних послова, а остали се пуштају кућама.

Испити ученика држе се једаред у години и то последњих 15 дана на завршетку сваке школске године из свих предаваних предмета по програмима, прописаним од стране Господина Министра Народне привреде, а тако исто и из практичних радова.

Резултат годишњих оцена са испитним оценама дају резултат из дотичних предмета, а резултат резултата даје ученику ранг међу својим друговима. У случају да два ученика по овоме резултату добију исти ранг, онда првенство одлучује збир годишњих и испитних оцена...

Ученици који су школу свршили, поред оцена из предмета и практичних радова, добивају у сведочанству и главни резултат владања, за који важи оцена владања у последњој години". 35/

Министарство народне привреде почетком лета 1891. године наредило је среским начелницима да, по одредбама Закона о нижим школама за пољску привреду одаберу кандидате за државне питомце за упис у први разред Школе за винодеље и вођарство у Буково и предлог са потребним документима доставе управи Школе при којој је постојала комисија за избор питомца.

Избор сваког питомца потврђивао је Министар народне привреде. За прву годину наставе, која је требало да почне у јесен 1891. године, Министарство је планирало да се у први разред прими 30 државних питомца.

Упис приватних питомца те године није предвиђен.

Један од најтежих задатака који је управитељ Савић морао да изврши, како би школа могла на време да почне рад, био је организација наставе. Требало је обезбедити наставнике за следеће предмете: поуке о вери, ботаника, хемија, физика, наука о човеку део јестаственице, рачун, зоологија, цртање, плетарски радови, допуна основне наставе (српски, историја, географија и друго) и гимнастичке вежбе. О томе је Савић 26. септембра 1891. године упутио извештај Министру народне привреде у коме, између осталог, каже:

"... Управа мисли да треба у школи поставити једног наставника за природне и јестаственичке науке, и другог за остале предмете; но и то тако да, један наставник буде економ, који ће по прописима помагати управитељу у уређењу имања а други у деловодству и рачуноводству. На овакав начин подељен посао изискује и помоћног учитеља за основну наставу, који би се могао за изванредан хонорар добити.

Управа понизно моли да се ово особље што пре постави како би могла сталан распоред начинити".

У том извештају се даље предлаже "да се за тумачење Јеванђеља и основу наставу привремено приме свештеник јасенички г. Милоје Стојановић и ђакон и вероучитељ у Гимназији неготинској г. Анта Ђорђевић".

"За рачун управа предлаже г. Милорада Трајановића, 36/ кога треба и утврдити за наставника или да ову дужност врши док испит прописан не положи. Доцније ће узети у предавање земљодељство, шумарство и т. сл."

Даље се предлаже "да природне науке предаје и дужност економи врши Вл. Ђорђевић, за кога је управа сазнала да је тражио службу у Србији.

Док се ово лице не постави управа предлаже да се тај предмет овако подели: науку о човеку и неговању здравља да предаје окружни физикус г. др Максимовић ће као лекар морати долазити Заводу, зоологију и физику да предаје г. Трајановић, хемију с минерологијом г. Стојковић, ботанику управитељ". 37/

Управитељ је писао и Министарству просвете да при размештају учитеља има у виду и потребе ове школе. "Том приликом управа је саопштила г. Министру да међу свршеним питомцима земљоделске школе (вероватно у Краљеву пр. М. С) има један који је сад учитељ у Каменици г. Савко Кучарић, који би се овоме раду прихватио, те као учитељ у Неготину и овај вршио". 38/

"Да не би питомци остајали без неопходног надзора ни ноћу управа је предложила г. Целбу да борави у стану с питомцима. Г. Целба је тактичан и уредан надзорник, а такав посао имао је у Троји, у Чешкој". 39/

Уз овај извештај Министру народне привреде послат је и први распоред часова који је у школском деловоднику заведен под К. бр. 66 24. септембра 1891. године, а потписали су га управитељ М. М. Савић и комесар за винодеље Милорад Трајановић. То није био само распоред часова наставе већ и живота "за зимње време у школи за винодеље и вођарство код манастира Буково у школској години 1891/92".

Сваког дана устајање, чишћење и облачење, молитва и доручак обавиће се од 6 до 7 часова; плетарски радови од 10 - 12; ручак и одмор од 12 - 1, вежбе у учионици од 1 до 2, од 4 до 6 и од 7 - 8. Вечера је била од 6 - 7, а од 8 до 9 спрема за спавање.

Часове наставе према том распореду одвијали би се овако:

Понедељак

од 7 до 8 и од 8 до 9 допуна основне наставе

од 9 до 10 ботаника

По подне од 2 до 3 и од 3 до 4 хемија са минерологијом.

Уторак

од 7 до 8 ботаника,

од 8 до 9 хемија

од 9 до 10 наука о човеку,

После подне:

од 2 до 3 и од 3 до 4 допуна основне наставе;

Среда

од 7 до 8 хемија

од 8 до 9 физика

35/ Архив Србије, Мин. нар. пр. П. нефасцикла дел. пр. 669 од 1905

36/ Нема података да ли је Трајановићу недостајао државни или дипломски испит. Он је као комесар за винодељство био у рангу среског писара.

37/ Архив Крајине, Неготин, фонд Пољопривредне школе Буково, дел. бр. 66 1891. године

38/ Исто

39/ Исто

ПРВИ УЧЕНИЦИ И СВЕЧАНОСТ ОТВАРАЊА ШКОЛЕ

од 9 до 10 разговор

После подне:

од 2 до 3 цртање

од 3 до 4 ботаника;

Четвртак

од 7 до 8 и од 8 до 9 допуна основне наставе

од 9 до 10 рачун

После подне:

од 2 до 3 зоологија

од 3 до 4 физика

Петак

од 7 до 8 физика

од 8 до 9 рачун

од 9 до 10 наука о човеку

После подне:

од 2 до 3 рачун

од 3 до 4 зоологија

Субота

од 7 до 8 зоологија

од 8 до 9 рачун

од 9 до 10 цртање

После подне:

од 2 до 3 и од 3 до 4 допуна основне наставе

Недеља

Пре подне тумачење Јеванђеља прве службе божије
после подне одмор са гимнастичким вежбама.

Уз распоред часова ишла је и следећа напомена:

"Кад год време дозвољава рад у пољу, обуставља се предавање по овом распореду и тада ће се само од 7 до 8 пре и од 4 до 5 сати по подне школа походити и она предавања држати, који се наставници буду ту десили. Сви остали часови улогребувају се на практичне радове". 40/

Још почетком лета знало се да зграде, које су грађене од тврдог материјала и све на спрат, не могу бити готове до краја 1891. године То је управа школе узела под кирију неискоришћен манастирски конак, до јесени га окречила и набила кревете, сламарице, ћебад, школске клупе и столове, а за питомце код неготинских мајстора наручено је по пар опанака, рубље, сукнене панталоне и гуњ, тканице, кожни опасач и шајкача.

Министарство народне привреде је још 24. августа 1891. године упутило писмо окружним и среским властима у коме их је обавестило да школске зграде неће бити готове, па ће настава почети у манастиру Буково, због тога се број државних питања смањује са 30 на 20. Из срезова крајинског и кључког послаће се по четири младића, из зајечарског двојица, из жупског, расинског и алексиначког по два, из заглавског два и нишког два младића. Сви одабрани младићи треба да стигну у Буково у времену од 25. септембра до 1. октобра 1891. године. 41/

Одабрани државни питомци, први ученици првог разреда школе за винодеље и воћарство у Букову почели су да се окупљају крајем септембра, па до свечаног отварања школе сви су приспели. Ево њихових имена и места одакле су:

1. Антоније Мишић из Рајца, окр. Крајински
2. Благоје Милановић из Витановца, окр. Крушевачки
3. Благоје Павловић из Сићева, округ Нишки
4. Воислав Буздокић из Мијајловца, окр. Крајински
5. Василије Челенкић из Корбова, окр. Крајински
6. Јован Мудрић из В. Слатине, окр. Црноречки
7. Костандин Николић из Корбова, окр. Крајински
8. Љубомир Пацић из Тамнича, окр. Крајински
9. Милош Рајчић из Салаша, окр. Крајински
10. Милош Павловић из Карбулова, окр. Крајински
11. Никола Бондокић из М. Врбице, окр. Крајински
12. Петар Трифунац из Суботинца, окр. Крушевачки
13. Петар Јовановић из Рткова, окр. Крајински
14. Светислав Пешић из Јелашнице, окр. Књажевачки
15. Софроније Патронић из Тулеша, окр. Крушевачки
16. Стојан Петровић из Дренче, окр. Крушевачки
17. Стојан Павловић из Заграђа, окр. Црноречки
18. Стојан Ањелковић из Тамнича, окр. Крајински
19. Станоје Станковић из Мокрања, окр. Крајински
20. Цветан Гроздановић из Јелашнице, окр. Нишки"

42/

Управа школе и неготинске власти желели су да школа што пре почне рад. Међутим, увек су постојале неке сметње, па је управитељ М. Савић 14. октобра 1891. године упутио Министру народне привреде писмо у коме, између осталог, каже:

"Управа ова извештајем својим од 26. септембра бр. 67 изјавила је наду да ће јој до 10. о. м. бити сви питомци на окупу и да ће се моћи на дан 14. ов. извршити свечано отварање школе, па је учтиво молила г. Министра да јој тај чин изволи одобрити. Но, као што се види из извештаја од 11. ов. бр. 107 до означеног дана приспели су јој 14 тек условно 15 питања, без којег броја није управа намеравала ни почињати предавања. Сем тога није одобрен послати распоред, нити је постављено наставно особље, а није стигао ни акт одобрења, да би се могло на време саопштити властима и како би се могли околни пољопривредници позвати на ову свечаност. Зато је управа одложила ово свечано отварање идуће недеље тј. 20. октобра". 43/

Из Министарства је брзо стигао одговор да се свечано отварање може обавити без посебног одобрења г. министра.

40/ Архив Крајине, Неготин фонд Пољопривредне школе Буково, дел. бр. 66 1891. година.

41/ Исто, з. б. р. 2687 од 1891. године

42/ Архив Србије, фонд Мин. нар. привреде Пољ. н. ф. 1891.

Милутин Савић, први управитељ
Школе за винодеље и воћарство

О свечаном отварању становништво је обавештено следећом објавом која је истовремено била и позив гости-ма:

ОТВАРАЊЕ ШКОЛЕ ЗА ВИНОДЕЉЕ И ВОЂАРСТВО У БУКОВУ КОД НЕГОТИНА

У идућу недељу 20. октобра у 10 часова пре подне у згради Манастира Буково отвориће се свечано нова школа за винодеље и вођарство.

Ред свечаности: У Манастиру призивање св. духа, освећење водиче у школи и осталим зградама и прво свечано предавање.

Том приликом приказаће се у школи, поред неких производа школских разно одлично вође произведено у разним крајевима Србије, које је било изложено у Крушевцу на првој земаљској вођарској изложби. А исто тако приказаће се у слици, нацрту и речи што-шта од значаја за пољску привреду у опште и српско винодеље на по се.

Управа школе радоваће се, ако може овом свечаном за њу приликом да поздрави што више вредних домаћина из наше питоме Крајине. Она је уверена да ће то и питомцима ове школе остати до века пријатна успомена, кад виде да за њихову судбину још когод разбира и да њиховом будућем занимању поклањају пажњу сви редови грађанства. С тога, управа обзнањујући ово, учтиво моли поштовано грађанство, да оно не заборави да и овом приликом своју пажњу поклати овој новој тековини нашој, нарочито подмладку, на коме ће у скоро остати брига за нашом најважнијом производњом, за производњом материјала за храну, пиће и одећу, подмладку који ће нас да храни и од-а зла брани.

Умољавају се представници државних и општинских власти да овој светковини присуствују са својим особљем.

10. октобра 1891. године   Управитељ школе за винодеље
Неготин   и вођарство.
Милутин М. Савић" 44/

Овом позиву школа одавали су се представници окржних и среских власти из Неготина, просветних и културних установа, цркве, занатског и трповачког еспафа и виђенији домаћини из околних села.

Свечаност је била велика, прочитане су "писмене и депешалне честитке са много страна: Њ. В. Г. Митрополита Мијајла, Г. Министра Таушановића, начелника Л. Јовановића, Управитеља ратарнице у Краљеву, од наставника из Краљева, Арсе Лукића, Др. М. Лека из Београда, С. В. Тутонковића и Петронија Савића из Београда. При свем том што је на тај дан отварања школе било време ладно, ипак је било доста посјетилаца. Управа је прикупила и на углед ставила посјетиоцима сем по неких својих производа и лепу збирку воћа, које је за ту целъ потражила и добила из Крушевца са вођарске изложбе која је тамо била приређена". 45/

Сутрадан после свечаног отварања, у понедељак 21. октобра 1891. године ученици су пре подне имали прве часове теоретске наставе, и по подне су провели у раду на школској економији.

ПРВИ ШКОЛСКИ БУЏЕТ

У Краљевини Србији финансирање свих делатности, које су сматране државним, било је централизовано и вршило их је непосредно надлежно министарство. То је чињено по буџету краљевске владе који је одобравала Народна скупштина. Буџет је био подељен на министарства: део расхода чиниле су плате, материјални трошкови, службена путовања, инвестиције и други издаци. Министарство народне привреде није могло да уради свој нацрт буџета за 1892. годину без пројекта буџета Школе за винодеље и вођарство из Букова. Међутим, у Школи је било доста сметњи да се пројекат на време уради. То се види и из писма које је управитељ Савић упутио министру народне привреде 4. септембра 1891. године. То писмо гласи:

"Пројекат буџета својих расхода за 1892. годину не може управа да начини како би требало, стога, што нема свих података за то потребних. Тако, управа не зна поуздано кад се може у своје зграде уселити, јер по садашњем стању рада на овим грађевинама, само се толико може рећи, да до предвиђеног рока т. ј. до 1. маја идуће године не може то бити никако. Сем тога, тачан премер појединих парцела школског земљишта, иако је давно тражено преко начелства од окружног инжињера, још није начињен, те се не могу сасвим тачно да процене они радови на њима који се имају извршити. А управа није могла стићи ни то, да се сасвим потанко о сваком предмету расхода колико треба обавести. Са ових разлога управа мисли да би било најбоље кад би г. Министар изволио ставити у свој пројект буџета једну општу цифру за ову школу од 63.780. динара и за расадник америчке лозе 20.000 динара.

Но кад не може управа да изради пројект како би желела и како би требало, онда ће она саставити онакав какав може, како би тиме не само дала доказа о својему раду по овоме предмету, него дала прилике да се понешто допуни, што је управа из вида изгубила. Сем тога, овако израђени прорачун у својим појединостима, даје могућност да се поједини радови и издаци прегледе, како се не би у самом почетку окрњили услови преко потребни за нормално развијање започетих радова, као и оних који природно школи припадају и ако још нису започети.

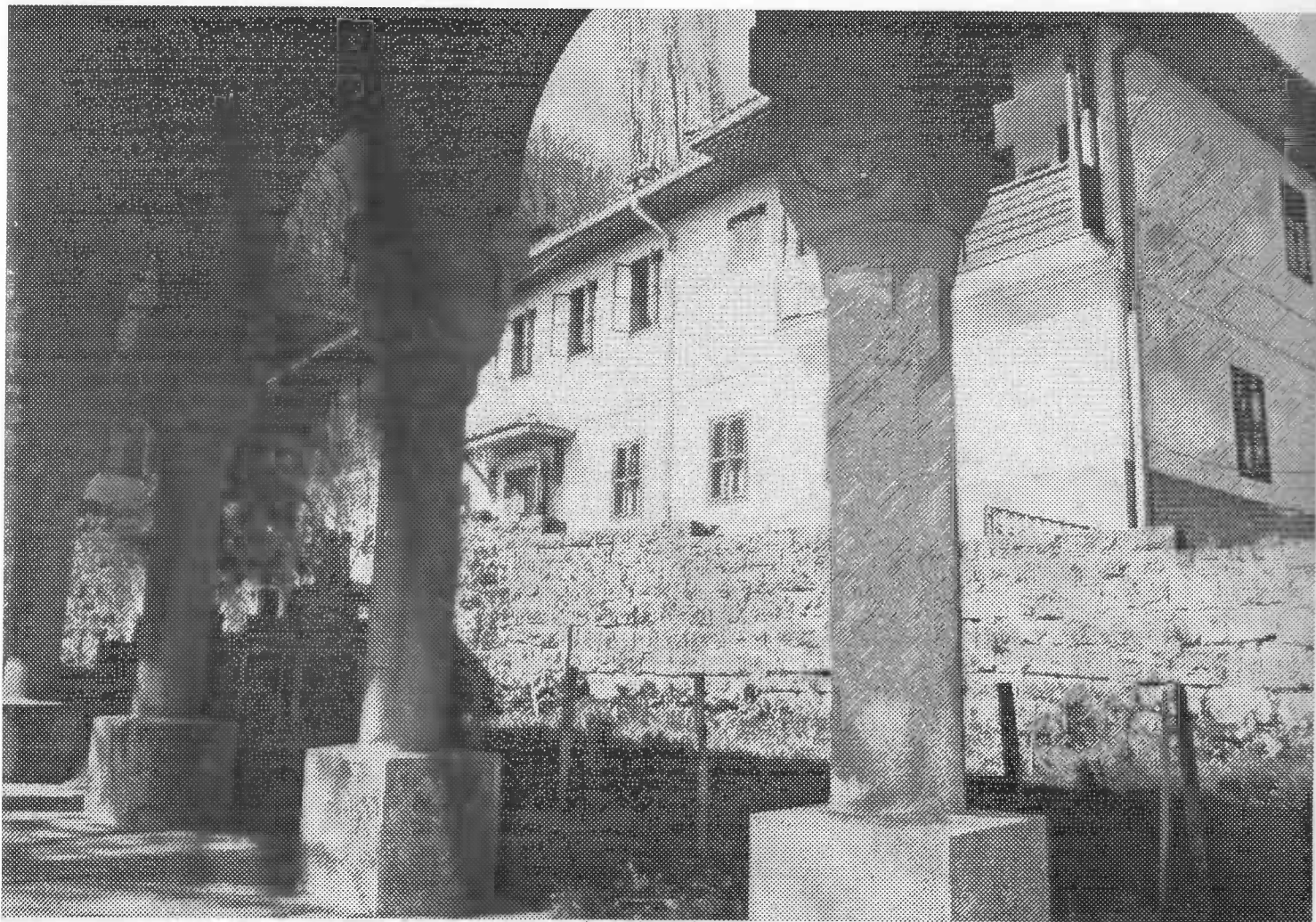
Због краткоће времена остављеног за израду овог прорачуна управа не може да састави и буџет прихода који неће бити мали за идућу годину.

43/ Архив Крајине, Неготин, фонд Пољопривредне школе Буково, дел. бр. 116 од 14. октобра 1891. године.

44/ Архив Крајине, Неготин, фонд Пољопривредне школе Буково бб. од 10. октобра 1891. године.

45/ Архив Србије, фонд Мин. нар. прив. П. н. ф. з. б. р. 229 1892. године.

Конак манастира Буково у коме је 1891. почела настава Школе за винодеље и воћарство

У прилогу под/1 шаље се пројект буџета расхода, а под/2 објашњење истог.

Управитељ школе
за винодеље и воћарство
Милутин М. Савић " 46/

У приложеном пројекту буџета у првом поглављу унета је аренда за школско имање од 3.200 динара. Друго поглавље садржи плате и додатке платама особља школе.

Плата управитеља била је 5.050, а додаток за обављање административних послова 500 динара.

Плата наставника 1.500 и додаток за деловодство 300 динара.

Плата економу 4.000, подрумару 2.000, воћару 1.440, калемару 1.080, вероучитељу (хонорар) 360, лекару и као предавачу (хонорар) 600, марвеном лекару и као предавачу (хонорар) 500, шумару 600,

плетарском мајстору 1.200, кочијашу, кувару, паракувару и послужитељима 3.900 динара. За плате особља у предрачуну је укупно унето 23.030 динара.

Треће поглавље садржало је интернатске трошкове ђака и то:

- ђачка храна 7.920
  - ђачка одела 1.320
  - набавка кревета 200
  - сандука за ствари 100
  - чивилука 40
  - рубље за питомце прве године 2640
  - креветске ствари 1290
  - рубље за 20 питомаца друге године 1320
  - кирија и огрев за станове ђака и наставника 1.600
- У четвртном поглављу су трошкови обрађивања земље и мелиорације.

А. Воћарски расадник

1. за 200 дана по 15 радника по 1,40; свега 4.200 динара
2. набавка семена и воћака (за матичњаке) 500 динара
3. материјал 500

Б. Повртњак

1. за оснивање топлих леја и обрађивање раног повртњака 448 динара,
2. за обрађивање обичног повртњака 900 динара.

В. Нега свилених гусеница

1. за стелаже 100
2. две раднице за 30 дана по 1,40; укупно 72 динара

Г. За обрађивање њива и ливада и набавку семена за сејање 1.500 динара

Д. За обрађивање винограда у Братујевцу и на сађењу нових 2.500,

Ђ. Мелиорација земље

1. За правилно уређивање земље, ђубрење ове, одвод-

навање исушивање ливада и рита и у вези с тим оснивање вештачког рибњака 3.600 динара.

Пето поглавље обухвата школске потребе, набавку и хранење стокe:

1. за школска учила 800
2. за школски прибор 700
3. подрумски судови 600
4. набавка књига и оловака 200
5. канцеларијски материјал и артије за ђачке потребе 1.500
6. набавка две краве 600
7. набавка једног бика 500
8. набавка свиња 600
9. набавка оваца 800
10. на набавку хране до цове 500

Посебно поглавље припада расаднику за америчку лозу чији трошкови одржавања износе 20.000 динара а то је скоро трећина предрачуна свих трошкова.

По ставкама предрачун тих трошкова износи:

1. за 200 радних дана по 30 радника по 1.40; свега 8.400
2. за набавку притака 5.500
3. за набавку директа за шпалире 1.000
4. за набавку лозе за калемљење 1.200
5. за набавку америчке лозе 2.000
6. за набавку сумпора, угљеника, галице и плавог камена 900,
7. за набавку алата, лике, рафије и осталих потреба расадника 1.000. динара.

Укупан износ за покриће свих школских трошкова по првом предрачуну за буџетску 1891. годину износио би 83.780 динара. 47/

Уз са много тешкоћа састављен предрачун буџета школе г. Министру је послато и Објашњење предрачуна. Оно не само да детаљно образлаже главне ставке трошкова, већ даје и рељефну слику стања школе у првој години редовног рада и изгледе даљег развоја. Због тога и наводимо већи део Објашњења:

Величина аренда за школско имање стављено је онолико, колико је у уговору, те се не може мењати.

О личним издатцима може се рећи, да сем плата, које су утврђене, предвиђене су неке повишице мање плаћеног особља, које и ако се не остваре у течају идуће године ипак ће покретати дотичне на усталачнији рад. Предвиђено особље добро плаћено, обилато накнађа своју плату како у више и боље урађеном послу, тако и у уштедама, у не нужним издатцима, који зависе од њихове усталачности. Додатак управитељу правда се и тиме што и он као и Директори Гимназија води администрацију, које је не само већа, но погледом на заједничко живљење ђака и наставника, захтева далеко више рада и носи далеко веће одговорности.

46/ Архив Србије, фонд М. н. пр. П. нефасцикла дел. бр. 16 од 4. септембра 1891. године.

47/ Архив Србије, фонд М. н. пр. П. нефасцикла дел. бр. 16 од 4. септембра 1891. године.

Интернат је по себи непрекидно дневна и поћна трзавица. Управитељ ове школе, крај све одговорности за школу и имање, мора непрекидно да лебди на путу који износи између вароши и имања 6-7 километара, а у попречном правцу преко 2 километара. По томе ова је накнада претежнија управитељима ових школа но директорима гимназија, који у вароши само у извесно доба дана имају рада и то без великог телесног напрезања и штрапаца. Деловођа, и ако носи мање одговорности, ипак мора делити са Управитељем велики део послова; а то заслужује свој додатак тим пре, што је наставницима ових школа и иначе плата мала.

Само са стручно спремним и искусним људима може ова школа постићи онај преображај пољске привреде и напредак, који би био потребан за овај крај, па да му тако поправљена пољопривреда накнади губитак, који му је произашао употребљивањем винограда због филоксере. Стручно спремни и искусни пољопривредници, подрумар, шумар и тд. плаћају се добро у својој напредној постојбини где имају уз то веће удобности за живот. По томе мора им се добра плата и овде понудити. Кад се узме у оцену то, да се овом школом иде на то, да се спрече социјалне невоље расељавања, које узастопце иде иза опустошавања филоксером онда то нису скупе жртве.

Позиција о стану, (х) рани и издржавању предвиђено је онолико по норми, по којој је сад утврђена, јер се не зна кад ће се школа у своју зграду преселити и издржавање сопственим производима отпочети. Ако предузимачи пре буду готови са зградама школским онда ће се на овој позицији показати уштеда.

Расадник воћарски мора се повећати не само са воћним одељенима него са оснивањем дударе, багремаре, врбњака за плетарске цељи и борова за утврђивање живих пескова. На тај начин заснивање се тиме нова индустрија, отворити школи нови приходи, а и предусретати извесне опасности од засипања плодних земаља живим песком, који се од Кладова до Радујевца пружа. Сем тога, мора се попуњавати матичњак воћарски са сортиметским воћкама, које се заостају покрај путова, те тако одма носе род и дају калеме а не запремају нарочита места, но поред пута улешшавају изглед и изазивају на подражавање.

Земљиште школско лежи једним делом под ритом и пати од сувишне воде; а другикудан је водом но лежи тако подесно да се може наводњавати. Подесном мелиорацијом могу се не само оба посла извршити по уједно отворити нова поља рада школе и привреде.

Пресецањем канала и отварањем попречних пропуста за одвођење воде, затим копањем једног резервоара на најнижем месту, где ће се скупуљати сувишне воде начиниће се прилика за гајење риба, од које народ овог краја може имати лепу зараду. Овим поводом, кад школа добави везе са заводима вештачког гајења рибе и прими па се посредовање са појединим привредницима у земљи, онда ће се тиме обилато наплатити оно мало издатака што у овој мелиорацији падне на део рибарства.

Овај предео веома је подесан за свиларство зато Управа намерава сем ученика употребити на овај посао као и код

калемљења лозе женскиње из овдашњих села, те преко њих преносе у осталу масу народа знање од томе и љубав к раду, чистоћи и нашем народном језику од кога се отуђују. Зато су стављене ове раднице за 30 дана рада.

Остали издатци на обрађивање земљишта не потребују никаквог објашњења јер су сведени на најмању меру.

Издаци на расадник америчке лозе узети су само они где се новцем морају исплаћивати; а за све остало школа сматрајући расадник овај као најважнији део свога имања, помагаће га својим средствима како произведеним тако и докупљиваним ђубрењем, даље приткама, које сама добија прочишћавањем и уређивањем своје шуме и т. д." 48/

Ово објашњење изгледа се свидело г. министру јер предрачуи буџета сачињен у Букову смањен је са предложених 83.780. на 80.032. динара и 80 пара.

РАДОВИ ИЗВРШЕНИ И ЗАПОЧЕТИ 1891. ГОДИНЕ

Школа за винодеље и воћарство у Букову имала је срећу да у првим пресудним годинама рада и постојања има за управитеља Милутина М. Савића, човека са много организаторских способности, врсног стручњака винодељства и воћарства, упорног ствараоца и великог заљубљеника у посао који му је држава поверила. То најлепше потврђује извештај о радовима извршеним и започетим у овој школи 1891. године. Тај врло детаљан извештај не само да даје слику школе и живота у њој, већ су у њему све најлепше особине које је управитељ Савић, као личност, имао.

У почетном делу извештаја дато је стање целокупне пољске привреде у оквугу крајинском године 1891. а оно је, бар што се тиче винодељства било у великој кризи. Савић га овако описује:

"Винодеље крајинско налазило се у прошлој години у најгорем стању од његовог постанка па до данас. Сви виноградарски положаји без и једног изузетка заражени су скроз филоксерном zarazом. Почев од крајње тачке среза Кључког-Текије, па до крајње тачке среза Крајинског - Чокоњара, ови, некада дивним зеленилом покривени виноградски положаји, изгледали су прошле године као напуштени парлози, личили су више на пустош, као да нема ту више људских руку да их обрађују. Тек местимиче по тим виноградским положајима отпочињали су привредници да ору и земљиште засевају другим културним биљкама, али од овога слабу корист имају, јер је земљиште ових положаја згодно само за винову лозу и воће.

До скоро чувена вина "Балуца", "Височко" и друга, сада се врло незнатно производе, а доцније ће их нестати, јер су она производ страних крајинских винограда, којима постанак ово поколење не памти. Скоро сви радови грађанства у округу, а нарочито они грађани, који још нису добро обавештени о успеху са калемљеном лозом, у великој су

48/ Архив Србије, фонд М. н. пр. II. нефасцикла, дел. бр. 16. од 4. септембра 1891. године.

бризи и недоумици шта ће напослетку бити од Крајине, кад им овај главни извор дохотка и богатства сасвим пресуши. А страх им је оправдан, јер су положаји виноградарски искључно подесни за винову лозу и воће, а воћарство довољно познају нити су га досад обделавали, а ни остале привредне гране нису добро развијене у овом округу.

Подрумарство је стајало на најнижем ступњу. Свуда се може и сад наћи вина од свију болести покварена. Вина се чувају у обичним брвнарама, ретко где у озиданим надземним пивницама, без уредног доливања и претакања. Једино се у том погледу одвојила Крајинска винарска задруга, која има 5-600 ектолитара правилно однегованог вина, врло доброг и одличног квалитета.

О воћарству у Крајини не треба ни говорити. Оно се и не сматра овде као привредна грана. На 40.000 становника овог окр. једва ако има 5-10.000 воћака но и то не калемљеног већ из кошпица изведеног. Ако се зађе у пазарне дане суботом по пијаци Неготинској, у доба кад треба воћа да има, једва ће се видети 5-6 продаваца воћа, па и то јадно и жалосно. Колика је велика оскудица у воћу, довољно је да се напомене, да се чак и ситне дивље крушчице, које по шумама роде, доносе и продају.

Сем нешто крушака и ораја по виноградима и по мало шљива у понеком селу, може се слободно рећи да у Крајини нема другог воћа, крајинци и не познају важност воћарства од којег други крајеви наше отаџбине лепе доходке имају а некимма и знатно богаћење доноси.

Сточарство као привредна грана тако исто у Крајини постоји неразвијено, и ако знатан брдски део овог округа има врло повољних услова за развиће сточарства. Ако је ко вољан да набави доброг коња у Крајини га нема, Крајинац га набавља из Аустрије или, у позније време, из округа Црноречког, где се на нашу радост сточарство приметно развија и подиже на већи степен како у долином тако и у брдском крају поменутог округа. Ако је ко вољан да набави добру краву млечару или за приплод, и њу мора тражити и купити са друге стране. Сој свиња у овом округу изгледа као да је мележен са дивљим свињачетом, све је сами ђилкош. Само у неколико домаћина у вароши има мало бољи сој свиња. Овце почев од сељака па до касапина, сви набављају сваке године са стране из округа: Црноречког, Књажевачког и Пиротског. Једино што има мало добрих коза у брдском делу овог округа.

Ливадарство је запуштено и сасвим примитивно, а за остале пићне биљке, као репу и друге, не зна нико, једва за детелину да знају неколико домаћина.

О пчеларству и свиарству нема ни 1 од 1.000 појма. Једва ако десетак њих преко године изнесе на продају по мало прљавог и нечистог меда, или по коју канурку свиле, но ова је тако грубо испредена, да више изгледа на кудељу но на свилу.

Нешто мало боље стање је код земљорадње, по и то у оним крајевима где је земља по природи богата, као у тимочким кључевима; брдски крајеви, где је земљиште мало плодније или исплакању изложено, немају ни појма о снази ђубрења и вредности ђубрета.

Предивне биљке лан и конопљу не производе довољно ни за домаћу потребу, већ се на свим земљоделцима виђа зимско рубље израђено од простог памука кога они овде зову "баћала".

У крајевима где има изобилно државне шуме, сви су погледе управили на ово резервисано благо и гледају да га што пре исцрпе, као што су у том већ близу цели дошли: Онде, где су некада грдне непролазне државне шуме биле, ту су сада голети, и сељаци настањени испод њих већ се расељавају. Примера ради наводи се село Поповица из кога је близу 100 порески глава одеселило на Мироч, да и тамо продуже исти начин газдовања, нарочито са шумом, као што су око Поповице чинили. Слободно се сме тврдити, да је у Крајини нестало горе у сва три среза изузев Поречки, где се гора још мало сачувала, но и то не из увиђавности, већ што је немају где да извезу и продаду.

Једино се за градинарство може рећи да се у Крајини цени као привредна грана, јер се њиме бави и доста привредника по селима, где има услова за градинарство. Само што нема добрих сората градинарског поврћа, но и у том погледу мораће им помоћи школа набављањем бољих сората поврћа, како са других крајева у земљи нашој тако и са стране.

Према оваквом стању привреде у овом округу задатак је школе ове, да сваку привредну грану, како ону која пропада услед природних узрока, као винодеље, тако и оне које су остале у застоју или нису никако ни обделаване, помаже у њиховом одржавању, развињу и напредовању; а на унапређењу целокупне привреде школа ради свим средствима. 49/

У наставку извештаја дат је опис радова учињених 1891. године. Највише је урађено у винодељству и то у државном расаднику за америчку лозу и на подизању нових винограда.

ВИНОДЕЉСТВО

Државни расадник за америчку лозу основан је одлуком Министарства народне привреде године 1887. и од 1891. Њиме управља школа за винодеље и воћарство. Налазио се десно поред пута који је водио од Букова око рита за Неготин, на месту "Врелска башта".

Задатак овог расадника био је "да производи и умножава америчку лозу, како оне сорте које служе као подлога за калемљење, тако и оне које служе за непосредну производњу вина; да чини опите о издржљивости првих и о вредности вина добивеног од других; да производи калемљену лозу у целу бржег ширења знања о издржљивости и вредности калемљене лозе; да даје поуке винодељцима овог округа, како и на које начине, у које доба године треба калемити америчку лозу; да упатређује винодељеце бољем и савршенијем раду, како би у будуће и више и бољег вина а са мањом радном снагом и мањим трошковима произвести

49/ Архив Србије, Министарство народне привреде, Пољопривреда 3. бр. 229 од 1892. године.

могли; и најзад, да осматра могуће болести на лози и изна-
лази средства против њих". 50/

Прве, 1887. године у расаднику је засађено 50.000 чокота
америчке сорте Рипарије која је служила искључиво за
подлогу.

Идуће 1888. засађене су и сорте за непосредну производњу
вина, а 1889. први пут је калемљена лоза у расаднику од које
је 1890. године добивено прво вино.

Крајем 1891. године у расаднику су биле засађене следеће
сорте:

1. Рипарије	47.000 чокота
2. Хербимонта	5.000 чокота
3. Жакец	20.000 чокота
4. Јорк - Мадеро ...	10.000 чокота
5. Отела	1.000 чокота
6. Опорта	2.000 чокота
7. Калемљ. лозе.....	7.000 чокота

У тој првој години рада Школе у расаднику је довршено
орезивање лозе, пролетње одгртање, редовно прашење,
уређивање путева и стаза, калемљење на припорке, зелено
калемљење, везивање лозе, заламање споредних ластара,
побијање притака, чишћење изданака из калема и
одржавање шанчева за одвод воде.

Исте године од две купљене пивнице подигнуте су две
куће, једна је уређена за калемара расадника, а друга за
топлу собу у којој је извођено калемљење лозе. На целом
главном путу кроз расадник подигнут је шпалир у виду свода,
а на два одељења поред друма подигнути су шпалери у
форми стаје.

"Из расадника добивено је 1891. године од појединих
сората лозе следећа количина резница:

1. Од Рипарије	569.000
2. Од Жакеца	61.300
3. Од Хербимонта	7.300
4. Од Опорта	5.000
5. Од Јорк Мадере	10.000

Свега добивено: 625.700 резница

Од ове количине резница метута је у растило да се
прпори. Рипарије 489.000 и све остале резнице других сора-
та.

Прпорака је извађено из растила:

1. Од Рипарије	95.900
2. Од Жакеца	400
3. Од Хербимонта	1.000

Свега је добијено 97.300 прпорака.

Добијено је калемљене лозе и то:

1. Пролетњег тако званог зрелог калемљена 3.800

2. Летњег тако званог зрелог калемљена 10.900 од овог
последњег остало је пег реда неорезано и не избројено и до
1.000 засађено поред главног пута уз шпалир.

Остављено је резница од Рипарије за калемљење и
продају приватника 80.000.

У овогодишњој берби добивено је из расадника од по-
јединих сората лозе следеће количине вина:

1. Белог вина од калем. лозе	200 лит.	шира 19%	вина мери 11,00%
2. Белог вина од Хербимонта	400 лит.	шира 19,5%	вина мери 12,6%
3. Белог вина од Жакеца	600 лит.	шира 23%	вина мери 14,25%
4. Белог вина од Јорк Мадере	70 лит.	шира 20%	вина мери 13,25%
5. Белог вина од Опорта	30 лит.	шира 21%	вина мери 13,25%
6. Црно вино од Жакеца	2.000 лит.	шира 25,5%	вина мери 14,25%

Свега добивено 3.300 литара вина ". 51/

Нови виногради школе сађени су у Братујевцу на зем-
љишту званом "Братујевачка башта". Ту је "засађено на
једној страни у цели подизања нових школских винограда,
1.000 калемљене лозе, 1.000 прпорске лозе, 3.000 резница
од Рипарије. Од ове прпорске лозе калемљено је прошлог
пролећа зеленим калемљењем близу при земљи 300 калема.
у цели опита, који су се врло добро примили, а који ће се
идућег пролећа положити у земљу за рад образовања сталног
чокота. Радови око обрађивања овог винограда били су исти
што и у расаднику, само овде нису побијене притке и резна
лоза.

На доњој страни братујевачке баште засађено је 20.000
резница од домаће лозе и од свију сората у лејама удешеним
за наводњавање и у цели тој, да се помоћу наводњавања чине
опити о издржљивости наших сората, како би доцније пој-
единци, који имају згодна земљишта за наводњавање могу
подизати винограде од чисте домаће лозе и одржавати их
наводњавањем". 52/

Школа је желела да своју економију обогати и закупом
старих винограда. Тако су од манастира узета три винограда
али су они били нападнути филоксером. Покушано је да се
спасу сумпор угљеником и другим средствима која су упо-
требљавана против филоксерне заразе. Из ових винограда
добијено је 600 белог и 300 литара црног вина.

У 1891. години потражња америчке лозе порасла је три
до четири пута, па Школа, из подигнутог расадника, није
могла да задовољи све захтеве виноградара. Поред тога и
министар народне привреде захтевао је да се народу издаје
што више калемова на америчкој подлози. Због тога је
Школа одлучила да оснује нов расадник у коме ће се про-
изводити само америчка лоза за подлогу. За овај расадник
узет је највећи од три стара манастирска винограда, који је
већ пропао од филоксере. Тај виноград је био у Братујевцу,
на добром положају и задовољавајућег квалитета земљишта.
Нов расадник простирао се на 4 хектара, али је прве године
засађено само 3 хектара. Садња новог расадника америчке
лозе на земљишту већ зараженог филоксером растерала је
сумњу у могућност обнове старих винограда засадима на
америчкој подлози. Рачун је показао да ће се у новом ра-
саднику од засађених 14.000 чокота добијати по шест калема
на чокот што ће укупно чинити 84.000 калемова годишње.
"Сем тога калемљењем пролећним на прпорке и резнице
добијаће се најмање

50/ Исто као 49

51/ Исто

52/ Исто

По 20.000 калема, те ће идуће јесени расадник издати око 100.000 калемова". 53/

Тако је Школа за винодеље и воћарство добила два расадника за производњу резница америчких сорти лозе и постала главни снабдевач крајинских виноградара. Створени су и услови да делатност Школе постане поука виноделцима како се могу обновити виноградни уништени филуксером.

Управа је одлучила да с пролећа 1892. године, чим јој време дозволи, у неким селима среза кључког, а и код села Радујевца и Прахова у срезу крајинском, засади домаћом лозом неколико винограда на живом песку "на ком филуксера никакве штете домаћој лози не може да учини, те да се на овај начин обављањем винограда пође напред".

54/

ВОЋАРСТВО

Други велики задатак школе био је развој воћарства. То је за овај крај била сасвим нова и скоро непозната привредна грана.

Почело се у пролећу 1891. године осивањем воћног расадника на земљишту узетом под зајун. Земља за овај расадник била је с леве стране пута који је водио кроз манастирску шуму за Братујевац и доста близу школских зграда. Укупна величина расадника износила је два хектара, земља је била лако песковита иловача, у заклону од ветрова и готово у средини школског имања.

У пролеће 1891. године по таблама засађене су младице следећих сорти:

1. Шљива данарика	3.760 комада
2. Шљива мадарка	5.500 комада
3. Јабука	7.380 комада
4. Крушака	5.625 комада
5. Вишања	5.000 комада
6. Трешања	5.300 комада
7. Ораха	1.080 комада
8. Дудова	2.300 комада
9. Хибискуса	3.000 комада

Истог пролећа засађено је калемљеног воћа и то:

1. Бресака и кајсија	1.500 комада
2. Крушака високи	115 комада
3. Крушака кордонски ..	50 комада
4. Јабука високи	112 комада
5. Јабука кордонски	78 комада
6. Трешања	24 комада
7. Шљива	102 комада
8. Бресака	40 комада
9. Кајсија	10 комада
10. Бадема	5 комада
11. Лешњака	30 комада
12. Малина	50 комада

Такође је у семеништу посејано семана:

1. Семена од јабука	2 кг.
2. Семена од крушака	2 кг.
3. Семена од шљива	1 кг.

4. Семена од гледочије .....

5 кг.

Набављено је прошле јесени (1891) али још није засађено у воћном расаднику 1622 комада облагорођеног воћа". 55/ У јесен 1891. године у семеништу расадника су посејана:

1. Семена јабука	5 кг.
2. Семена крушака	5 кг.
3. Семена трешања	5 кг.
4. Семена вишања	5 кг.
5. Семена Данарике шљиве	10 кг.
6. Семена дуња	1/4 кг.
7. Семена дуда	1/2 кг.
8. Семена бадема	6 кг.
9. Семена ораја разни	30 кг.
10. Семена питомог кестена	20 кг.
11. Семена лешњака	2 кг.
12. Семена дивљег кестене	10 кг.
13. Семена разног украс. цвећа	1 кг.

Воћни расадник заштићен је оградом од летава поред пута, а према шуми бодљикавом жицом. Поред ове ограде засађене су младице од гледочије у два реда па је касније то постала јака жива ограда". 56/

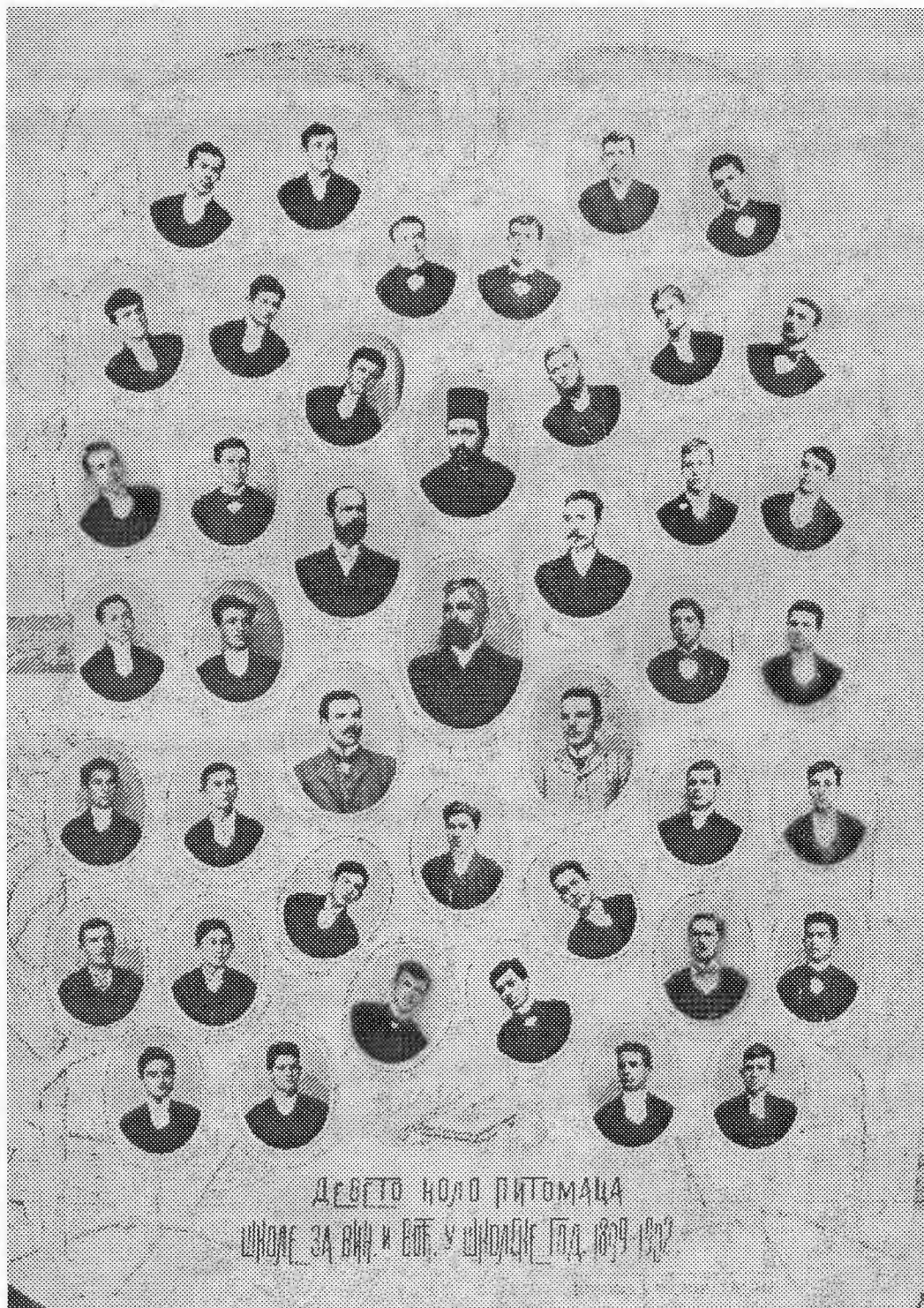
ДРУГЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ГРАНЕ

У извештају о резултатима рада управа школе каже да се тај план није могао "тачно извести због многих узрока. Пре свега школа није имала своју спрежну стоку, са којом би могла сама, кад јој је најплодесније време за рад, земљу урадити. Затим, семе за разно културно биље није на време приспевало, а време опет није дозвољавало да се са сејањем много одуговлачи, те услед тога сејано на извесним поораним партијама оно биље, од чега се семена при руци имало и најзад, пролеће је било врло неугодно за пољске радове јер је после великих киша убрзо настала јака суша, те је се врло мало времена имало да се земља пооре и посеје". 57/

"Већи део зиратног земљишта био је засејан пићним биљкама, а само три ектара са кукурузом. Пре сејања земља је дваред поорана а потом засејана: луцерка на два одељења, црвена детелина једино одељење, еспарзета и шведска детелина на једном одељењу. Луцерка је дваред кошена и у зелено употребљавана за исхрану коња, а остале врсте детелине нису се могле косити због јаке летошње суше. Кукуруза је добивено у клипу око 3.000 килограма, доброг квалитета; сточне репе 20.000; лука 300 кг; купуса 10.000 главица; пасуља 90, кромпира 52 кг. и 50 венаца белог лука.

Ове јесени угарено је око 5 ектара зиратне земље за пољске усеве, а засејано је озимог јечма и пшенице један ектар и 47 ара". 58/

Више пољопривредних врста у школској економији зависило је од стања сточарства па су због тога од Министарства више пута тражена средства за куповину стоке.

ДЕВЕТО КОЛО РИТОМАЦА
ШКОЛЕ ЗА ВИЧ И ВОП. У ШКОЛСКИЕ ГОД. 1879-1880

Тако су из Великог Извора купљене две младе кобиле домаћег соја "које ће се идућег пролећа пустити под државне ве о чему ће управа ова нарочити свој предлог г. министру поднети.

Првој кобили "Милки" има 4 1/2 године отац је пастув "Момчило", мати обична домаћа кобила; другој "Цвети" има 3 1/2 године, отац јој је пастув "Веселин", мати обична домаћа кобила". 59/

За 1892. годину управа планира да купи "бар два добра бика и четири краве музаре, двајестак оваца кривовирски и који комад овнова свилоруди; двајестак комада свиња и нераста шумадиског и берширског соја, те да приплођавањем у овој Школи шири у овом округу све боље сојеве домаће стоке.

У цели ширења знања у народу о лакшем и јевтинијем начину израђивања стоке преко зиме, као и о шталском рађењу преко лета, управа је завела у својим шталама да се теглећи волови ране тулузином сеченом на сечки, која се покисели у пресолцу, а затим помеша са мало мекиња. Овом храном храњена је теглећа стока док је трајало тулузине, а потом је отпочето храњење са сточном репом посољеном трицама и са малом порцијом сена. И за један и за други начин остављено је по мало материјала, да се у пролећкад настану лешши дани приказује овај начин храњења на скуповинам, који ће се држати и код школе и у повећим општинама". 60/

Школа је имала на закупљеном имању и један хектар ливаде који је био у близини рита поред пута који је водио из Неготина за манастир и Братујевац. Ливаде поред пута давале су прилично сена, али што су биле ближе риту сено је било лошије, а поред самог рита расла је само трска. И о тим ливадама Школа је водила бригу: Уравњивани су кртичњаци и мравњаци, земљиште је по два пута унакрсно прљано, да би се уклонила маховина.

Прво кошење обављено је у јуну, а отава је покошена у августу, па је тако добивено 400.000 килограма сена и отаве, односно четворо кола сена и двоја отаве. У јесен исте године са ливада су искрчена дрва и жбуње, а ископани су и шанчеви за одводњавање те је и на тај начин побољшан квалитет ливада па се с правом очекивало да Школа "бољом храном у будуће храни своју стоку, а што је још важније да ће то бити довољан упут пољопривредницима овдашњим за поправку ливадарства у овом округу". 61/

Пчеларство са свиларством били су скоро непознате привредне гране у Крајини све до оснивања Школе за винодеље и воћарство. У првој години постојања Школе у децембру купљено је десет кошница вршкара са пчелама с тим да се у пролеће пчелиње породице преместе неке у кошници берзонке, а друге у кошнице по форми пчелара Живановића, које су на изложби у Загребу награђене медаљом. Кошнице су смештене у средини економско-ботаничке баште, а недалеко од шуме "где ће пчеле на липама и другом шумском дрвећу обилну пашу имати". 62/

Почеле су и припреме за гајење свилених буба а за то су постојали и добри услови јер је у воћном расаднику било доста дувових младица. Припремано је да се на једној ливади

подигне дудара и тако обезбеди лист за исхрану свилених гусеница.

Од манастира је под закуп узет и део манастирске шуме у којој је било доста храстова, липе, граба, а уз рит и јове. Шума је штитила Школу од ветрова, а припремано је и сакупљање семена ради оснивања шумског расадника. Први радови у шуми били су извлачење сувих грана, огранака и проређивање густиха који су коришћени за прављење притки потребних лозном расаднику. Управа Школе припремила је и вишегодишњи план за унапређење и култивисање ове доста запуштене шуме. На тај начин пружала се поука привредницима овог округа да и они своје шуме уреде, подмладе и на бољи начин користе.

Доста послова управа са питомцима и надничарима извршила је на мелиорацији школског и закупљеног земљишта, па је тако на имању у Братујевцу ископан велики и дубок шанац који је штитио од ритских вода и од повремених поплава братујевачког потока. Саставни део мелиорације био је и подизање вештачког рибњака.

За Школу је важна делатност било и плетарство. Погодног плетарског мајстора управа је нашла у Мелнику у Чешкој. То је био Арноста Храдецки који је одмах по доласку у Буково обишао околину школе и утврдио да се за плетарство могу употребити бела и црвена врба, ракета, рогоз и пампул. Тако је у новембру исечено 68 снопова прућа од којих је 30 скувано и очишћено од коре за финије плетарске израде. Припремљена је и довољна количина другог материјала за плетарске израде у току зиме. Исте јесени засађено је и 1500 садница разних сората домаће врбе, а из Чешке је увезено 38.000 резница "од четири разне сорте обделоване врбе, за које се поуздано зна да су добре за плетарство, и ове ће се саднице засадити у врбовом растињу за коју је целу узету раније риголано земљиште испод лозног расадника". 63/

Питомци су плетарство почели да уче у децембру када су престали пољски послови и то прво са нечишћеном врбом од које су израдили 40 котарица подесних за брање и преношење грожђа и кукуруза. Поред тога сваки питомцац је до краја децембра израдио и по један комад финих женских ручних котарица "на форму оних које се код нас обично по трговинама продају. Сам плетар израдио је у овом месецу један салонски сто за цвеће од домаће врбе и пампуре. Приликом забаве даване у корист споменика Ајдук Вељку учи нове године, сто је изнет на углед публици, која је ову новину примила са највећим допадањем". 64/

ИЗГРАДЊА ШКОЛСКИХ ЗГРАДА И НОВОГ ПУТА ЗА НЕГОТИН

По пројекту оснивања Школе требало је већ 1891. године да буду завршене зграде неопходне за нормалан рад. Планирано је да се подигну три двоспратне зграде; интернат питомцаца, учионице и управне просторије и трпезарија са

58, 59, 60, 61, 62, 63, 64/ Исто

великим подрумом за смештај и неговање школског вина. Између ових зграда налазило би се велико двориште, а у суседству економско двориште са стајама и шталама и шупом за чување алата.

Изградња се одвијала много спорије него што су мини-стар и управа Школе планирали и желели.

Као што то иде са великим зградама, које се зидају по мањим местима где свашта оскудева, тако је то и овде било са школским зградама. У оскудици добре цигле, предузимачи морали су ову сами да граде. У оскуди другог материјала овај да вуку из далека.

Место да су зграде почели још с јесени 1890. године па су тек с пролећа 1891. године. На дан 28. априла тек је положен темељ школској згради. Ово је извршено на свечан начин у присуству Г. Министра народне привреде и многобројног народа округа Крајинског. Од тога доба време је тако подесно било за овај рад, да је се било надати, да ће све три зграде бити потпуно готове под кров до јесени. Али тако није било. Са оскудости у надзору предузимача, са немања радника и потребног материјала, једва је једна зграда у подесном стању доведена под кров, а друга тек је покривена на крпат у саму зиму, трећа је остала озидана једва у половину првог спрата. Према томе неће бити могућно ни до продуженог рока т. ј. до 1. маја (1892) добити ове зграде, а то ће имати велике незгоде за рад школе". 65/

Таквих писама и молби управитеља Савића министру Таушановићу било је више и често се у њима тражила и интервенција код министра грађевине како би се радови убрзали. Најзад, у јесен 1892. године главни радови су завршени и друга година наставе почела је у школској згради.

Други важан грађевински задатак за који се управа залагала код министра народне привреде био је изградња новог пута који би водио од Неготина до Букова преко рита. Стари пут који је Буково са Неготином повезивао око рита преко Братујевца био је дуг скоро 8 километара, а пресецањем нове трасе кроз рит у правој линији удаљеност Букова од Неготина свела би се на свега два километара. За ту трасу највише се залагао управитељ Савић уз велику подршку начелства округа крајинског и општине неготинске.

Траса новог пута просечена је још у лето 1891. године. Међутим, наспање пута је заостало а требало је изградити и две ћуприје на излазу из Неготина и под буковским брдом. Управа је више пута упозоравала Министарство народне привреде и молила за посредовање код министра грађевине да се пут доврши. Поред тога тражено је да се пут доведе до школских зграда, јер "стари манастирски пут је ризичан због своје стрмине и урвина поред њега, на коме се већ десила једна штета са колима школским". 66/

Управитељ Савић је упозоравао да, најдаље до половине септембра, оба дела овог пута буду завршена и предата саобраћају "јер у противном управа нема могућности да се у школске зграде усели кад јој се предаду". 67/

Све ове интервенције су помогле и нови пут, од Неготина до Школе за винодеље и воћарство у Буково, до кишних

јесењих дана 1982. године био урађен толико да је био проходан за саобраћај.

НАСТАВА

Организација коју је у школи за винодеље и воћарство почетком деведесетих година прошлог века поставио управитељ Милутин М. Савић са својим сарадницима потврдила се и учврстила наредних година. Без већих промена Школа је тако радила све до почетка првог светског рата.

Практично и теоретско знање које су ученици стицали у овој Школи омогућавало им је да после повратка у своја села и на својим имањима примене савременије методе обраде земље, да се успешно боре против филоксере и других биљних болести. Имања Буковаца су постала угледна добра напредних виноградара и воћара широм Србије.

Теоретска настава у Школи за винодеље и воћарство обављена је по наставном програму који је урађен у Министарству народне привреде уз значајну стручну помоћ Министарства просвете. Та помоћ била је нарочито драгоцену у предметима основне наставе, а и у подели грађе стручних предмета на наставне јединице.

У првом разреду по четири часа недељно предавани су основна настава и рачун, а по три часа природне науке и јестаственица.

У другом разреду по четири часа у недељи обрађивано је ратарство и сточарство, три часа винодељство, два часа геометрија са земљомерством.

У трећем разреду по три часа је предавано воћарство и подрумарство, два часа шумарство и по један час свиларство и пчеларство, повртарство и рачуноводство.

Недеља пре подне пре црквеног обреда припадала је тумачењу Евангелија и црквеном певању.

Практични радови ученика у зимским месецима трајали од 6,5 до 9,5, а по подне од 1 до 4 часа. У летњим месецима ови радови обављали су се пре подне од 5,5 до 9,5 а по подне од 1 до 7 часова. 68/

Основну наставу чинио је српски језик, географија и историја. Настава српског језика састојала се из читања и писања. За читање је било важно да буде лепо и течно, уз обраћање пажње на разне врсте реченица и њихових главних и споредних делова, као и на знаке реченичног слога. "При читању ученици се обучавају у познавању врсте речи, њиховом значењу и променама...".

Писање је чинило "вежбање у самосталним писменим радњама као опис догађаја из историје или свакидашњег живота, опис људских занимања, вежбање у састављању

65/ Исто

66/ Архив Србије, Мин. нар. пр. П. дел. бр. 961 од 1891. године.

67/ Архив Србије, Мин. нар. пр. П. дел. бр. 961 од 1892. године.

68/ Архив Србије, фонд Министарства нар. прив. - П. н. ф. к. бр. 3773 од 1901. године.

разних писама, молби, жалби, завештања, наруџбина, признаница, уговора и др."

Географију је чинило упознавање "стране света, положај сунца у развојно доба године и дејство тога на земљу, мере за дужину и површину".

Даље се учио облик земље, полови, екватор, степени дужине и ширине, делови света и њихов међусобни положај, однос између копна и воде по простору и по положају. Затим је следило проучавање географских карата, утврђивање размера, а значајно место припадало је клими и њеном утицају на људе, животиње и биљке.

Део географије називао се српске земље и њихова подела на независне и оне под управом Аустроугарске и Турске.

Преглед српских земаља описивао се овим редом: "границе, величине, облике, реке, клима, биље, животиње, минерално богатство, рударство, индустрија, земаљски производи и занимање народа, вера и образованост, историјска и културна важност, управа, политичко уређење и главна места".

Цртале су се и поједине земље Балканског полуострва.

Кроз историју проучавала се "стара постојбина словенских племена, вера, обичаји и карактеристике словенских племена, иселјавање и узроци, заузимање нове постојбине и уређење у њој", ширење хришћанства међу Словенима, Жупанско, немањско, краљевско и царско доба. Преме деспотовине и потпуна пропаст Србије. Први и други српски устанак, Милошева владавина и све промене до пада Обреновића 1903 и доласка на српски престо краља Петра Првог Карађорђевића".

У настави рачуна је проучавано:

1. Све мере и новац по нашем закону о мерама и новцу.
2. Четири вида рачуна с мерама и новцима који су напред именовани, с целим бројевима и десетним разломцима.
3. Правило трајно по свођењу на јединицу и по сразмери.
4. Интересантно правило без и са отплатом. Интересантно и интерес.
5. Правило Друштвено просто и сложено. Процентно проучавање. Обраћање пажње на практичне задатке из пољске привреде".

Јестаственицу и природне науке чинила су четири дела: познавање животињског тела, ботаника, физика и хемија са минералологијом. У првом делу обрађивано је познавање животињског тела: спољни облик, органи и њихове радње, подела на корисне и штетне, затим подела на сисаре, бубождере, зверове, глодаре, копитаре, папкаре, птице, гмизавце, водоземце, рибе и инсекте.

У Ботаници је проучавано:

"Подела свеколиког биља. Органи за храњење и множење: корен, стабло с гранама и лишће, цвет с прашницима и тучковима. Корен по облику и трајању. Стабло по облику и трајању, главни делови стабла: плута, кора, лика, бакуља, дрво и срж. Лишће, Цвет, Плод. Оплођивање биљака. Монокотиледоне и дикотиледоне биљке. Подела биљака: љутића, наковнице, крсташнице, коровиљнице, лептирице, ружичнице, тиквенице, штитоноше брошнице, крошњавице, храпоњице, помоћнице, зевачице, уснатице, млечинке, реснатице, четинари, љиљанице, пе-

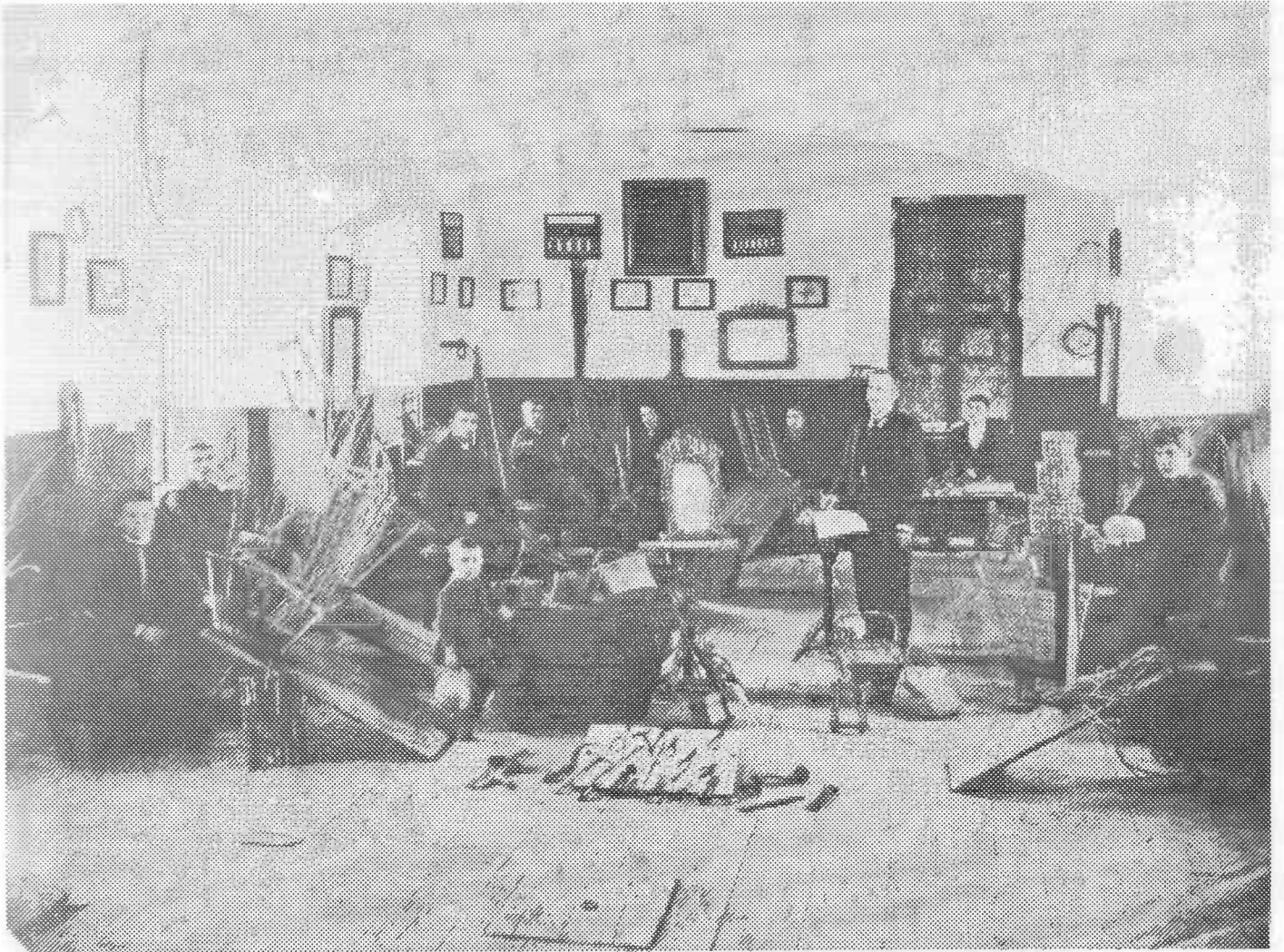
рунице, зеленкађице, кађунчице, ђурђичице, палме и траве; безцветнице: гљиве папрати, маховине, лишајеви и okreци. Пољопривредна подела биљака: корисне и штетне".

Програм физике се састојао: "Опште особине теле. Сила, тежа; вертикалан и хоризонталан правац. Висак и равњача. Тежина тегови. Механички рад. Радња јединица. Теразије, кантар, десетни кантар, колотур и котурача. Витало (чекрк). Стрва равнина. Клин. Завртан. Машине просте и сложене. Трењс. Центрипетална и центрифугална сила. Архимедов закон. Одредивање запремине и специфичне тежине чврстих и течних тела. Особине ваздушних тела. Ваздушни притисак. Барометар. Шмрк. Мехови. Натета. Капиларне справе. Растварање хемијско и физичко. Дифузија и ендосмоса. - Растезање тела. Термометар. Мржњење (воде) и ширење леда. Испаравање. Влагомери. Згушњавање водене паре. Кључање. Напон водене паре и парне машине. Дестилација, пречишћање, ректификација. Спровођење топлоте. Загревање воде и ваздуха. - Магнетна игла и компас. Појаве електрицитета и електромагнетизам. - Сочива, лупа и микроскоп".

Програм хемије са минерологијом је садржавао: "Задатак хемије и минерологије. Основни појмови. Вода и водоник. Особине воде, воде у природи, важност воде у организмима, састојци воде. Произвођење водоника, његове особине. - Ваздух и кисеоник. Особине ваздуха; састојци ваздуха. Произвођење кисеоника; његове особине. Спајање кисеоника са елементима. Рђање. Утицај кисеоника на животиње, биљке и земљу. Озон. - Сланак, сона киселина, хлор, Глауберова со, натрије, горка со, магнезије, јод. Особине и састојци сланика, његове врсте. Произвођење соне киселине, њене особине. Хлорова једињења. Особине и састојци Глауберове соли. Натријум у природи. Магнезијум и његова најважнија једињења. Произвођење и употреба јода. Нишадор. Амонијак. Киселине. Базе. Неутралисање. Кречник, гипс, угљеников двооксид и угљена киселина. Азот. Калије. Сумпор и његова најважнија једињења. Употреба фосфора. Белутак и силицијева киселина. Најважније врсте белутка и његове особине. Силицијева једињења и њихова важност у пољопривреди. Стене: Лискун (тињавац), ортоклас, лискунов шкриљац, брусиловац, гнајс, гранит, сијенит, порфир, трахит, шљунак, песак, пешчар. - Земље. Глина, њене особине и употреба. - Гвожђе. Најважније жељезне руде, добијање жељеза. Зелена галица. Бакар, Калај. Цинк и олово. Најважније легуре. - Жива. Сребро. Злато. - Угљен и његове врсте. Огањ и горење пламена. Биљно влакно, скроб, декстин, врсте шећера, врење. - Претилина. Мириси. Боје и бојење. - Беланчевине, сировине. Прве и у хемији и у минерологији истичу се само најважније особине".

Предмети предавани у другом разреду чинили су фонд знања неопходан напредном пољопривреднику.

Из Ратарства се проучавало: Познавање разне врсте земље и подела земље, опширније тумачење оранице и здравце. Најобичније мелиорације које се односе на побољшање земље. Важност и потреба ђубрења са опширним тумачењем појединих врста ђубрета. Начин ђубрења и

На часу плетарства

најподесније време за тај посао. Уређење ђубришта. Најглавније справе и оруђа за обрађивање земље. Приуговљавање земље за сејање, врсте сејања и начини. Неговање усева, средства и оруђа за то, болести и нега биља. Прибрање плодова, време и начини за то. Спремање усева и вршидба.

Гајење појединих пољских усева које се код нас гаје и "на које треба особити обзир узети"

Из Ливадарства: "Поделу ливада, познавање важнијих ливадних трава и корова. Наводњавање и друге потребе мелiorације. Сређивање сена и косидба ливада. Пресовање сена и упута за негу пашњака".

Из предмета винодеља односно виноградарства (како у плану рада М. Савић назива сада овај предмет) је предава-

во:

1. Домовина винове лозе; Раширење њено по Србији и суседним земљама.

2. Опис винове лозе

Делови винове лозе; наименовање и задатак појединих делова. Важније појаве из живота: сузење, цветање, дозревање грождја, угинуће чокота.

3. Засађивање винограда

Положај винограда

Земљиште за виноград

Уређивање и риљање.

Правац редова, обележавање редова, одстојање.

4. Разни начини размножавања винове лозе: резницама (мртвом лозом) или чибуцима, оживљеном лозом, положницама, прпорцима, летопницама, семеном.

5. Размножавање америчке лозе и обнављање винограда у зараженој области.

Набавка лозе америчке из државних расадника.

Оснивање домаћег расадника.

Засађивање на сталном месту.

Калемљење америчке лозе. Разни начини, доба калемљења, оруђа и материјали за то.

Разне врсте америчке лозе за подлогу; за непосредну производњу. Особине и употребљивост њихова.

6. Радови у засађеном винограду.

Одгртање.

Резидба. Резидба у опште и одгајивање чокота. Разни начини резивања и одгајивања.

Кад - кађење противу слане. Везивање, заламање, лачење, очењивање запорака и сувишних ластара, прво копање, прање, изгртање, ђубрење, загртање.

7. Болести винове лозе и оштете разне. Праве болести: жутица (клороза) рак. Елементарне оштете: од слане, зимске суво мразиде, града и јаког ветра. Оштете од паразитних гљивица: црњавина (Пероноспора) Еризифа, Блакот.

Оштете од паразитних животиња: филоксера, појаве, начин оштете, лечење. Објашњавање закона о мерама противу филоксере и конвенције, маказар; кљунари; мајске гусенице; јунске гусенице, Гундел - гоља.

Домаћа Ампелографија: кратак опис домаћих врста винове лозе".

Предмет Сточарство с основама марвеног лекарства делило се на општи и посебни део.

"А - Општи део

- 1.

Појам о сточарству. Главни услови за успешно држање стоке.

- 2.

Гајење (приплод) - Кратко објашњење назива: раса, сој, пасма, фамилија и грло (јединка "крв").

- 3.

Главније методе гајења: у чистој крви и укрштавањем. Правила за одабирање грла за гајење.

- 4.

Рањење и неговање бремене стоке. Неправилни порођај. Поступање по порођају. Одрањивање младе стоке.

- 5.

Циљ рањења стоке. Разне врсте сточне ране. У каквом се облику употребљавају и ранљивост њихова. Со.

Преправљање ране, с потребним справама за то. Одређивање и састављање дневног obroка. Давање ране. Појење.

Рањење у стајама и истеривање на пашу.

- 6.

Неговање стоке. Услови за одржавање здравља код стоке. Нега коже и покретање. Паметно поступање са стоком.

- 7.

Општи знаци (симптоми) болести код стоке. Узроци болести. Познавање најобичнијих лекова и најпотребнијих хируршких справица.

Познавање, предохрана и прва помоћ код болести:

1-во од: убоја: јане, 2. од назеба: гунтураћа, проливи; 3-ће од ране: надума, наступа (колики); 4-то од паразитских животиња: метиља, брљивости, бобичавости, шуге; 5-0 од заразе: говеђе куге, прострела, строке, шапа, сакагије (и црва); 6-то очних болести код коња и болести вимена".

Б- Посебни део

У овом делу се детаљно говори о гајењу појединих врста стоке.

"Корисни услови гајења коња у опште. Раса коња.

Одгајивање ждребади ....

Храњење и употреба коња: за јахање, теглење и товарење.

Грађење стаје (коњушнице) за коње,

Користи и услови гајења говеди у опште. Раса.

Одгајивање телади.

Рањење и употреба волова.

Гајење (товљење).

Одабирање и рањење краве музаре. Млеко и употреба његова. Мужа и чување млека са млекарским справама и зградом за чување смока (млекар) .... Бућкање (мутење) масла и справе за то. Сирење с прибором за то ...

Грађење стаје (коморе) за говеда.

Користи и услови гајења оваца и коза. Раса.

Одгајивање јагањаца и јарића....

Рањење и чување оваца и коза.
Купање оваца. Стрижа с потребним прибором. Прање вуле.

Млеко и производи од млека.
Грађење стаје за овце и козе.
Користи и услови гајења свиња у опште. Расе....
Одгајивање прасади....
Рањење и чување свиња у стаји и изван стаје.
Гајење.
Користи и услови гајења пилежи (живине). Домаће врсте и чувеније стране расе.

Извођење пилића, ћурића, гушчића, пловчића и голубова.
Неговање и важније болести. Гајење (кљуканье)
Чување јаја.

Грађење кокошарника.
Предмет Геометријско цртање и основи земљомерства чинили су следећи садржаји:

О телима у опште. Разлике по облику и величини. Површина теле. Геометријска теле: коцка, призма, пирамида, облици, купа, лопта. Рогољ, рогољста и округла тела.

Тачка, права и крива линија.
Углови - оштар, прав, туп и раван угао. Упоредни и унакрсни углови.

Геометријски праволинијски облици. Троугао, врсте троуглова по странама и угловима.

Четвороугао. Паралелограми: квадрат, правоугаоник, ромб и ромбоид; трапец и трапезоид. Многоугао. Мерење и израчунавање површине.

Круг. Објам, седиште и линије у кругу. Кружни исечак и одељак.

Израчунавање површине и запремине тела.
У Земљомерству се изучавало: "цель снимања, размер и размерник. Транспортер. Справе за обележавање и мерење..."

И даље "справе за обележавање вертикалних и хоризонталних праваца: висак, либела и друге.

Обележавање и мерење правих линија кад постоје препоне. Обележавање паралелних линија помоћу управних и једнаких линија, затим помоћу напоредних или наизменичних углова и њихово представљање на хартији. Обележавање углова у пољу.

Мерење правих линија у пољу. Мерење висина: помоћу два штапа неједнаких дужина, помоћу правоуглог троугла и помоћу четвороугла као висомера.

Снимање мањих површина.
Исправљање граница: 1. кад је земљиште једнаке каквоће и 2. Кад је земљиште неједнаке каквоће.

Цртање плана и знаци за поједине предмете".
У трећем разреду главна пажња посвећивана је практичном раду којим су утврђивана теоретска знања стечена у првом и другом разреду. Теоретска настава сведена је свега на два часа дневно и то само у данима непогодним за практичну наставу.

Као што смо раније видели у трећем разреду предавани су уско стручни предмети и то: воћарство, подрумарство, шумарство, пчеларство, свиларство и рачуноводство.

Међутим у фондовима Министарства народне привреде у Архиву Србије и фонду Пољопривредне школе Буково у Историјском архиву Крајине, Кључа и Пореча нису пронађени програми наставе ових предмета.

Првих неколико година рада школе главне предмете предавали су:

Управитељ Милутин Савић - виноградарство, подрумарство и јестаственицу;

Милорад Трајановић - рачун, геометрију са земљомерством, рачуноводство и шумарство;

Драг. Марковић, марвени лекар - сточарство;
Тоца Марковић, сконом, - ратарство, пчеларство, свиларство и повртарство;

Љубомир Којић - јестаственицу и воћарство.

Они наставници су повремено преузимали и предмете основне наставе када за те предмете није било могуће ангажовати хонорарне наставнике из неготинских школа.

Поуке о Евенгелију предавали су: архимадрит Гаврило, јасенички парох Милоје Стојановић и ђакон и вероучитељ у Гимлазији неготинској Анта Ђорђевић. 69/

ДАНИ ИСПИТА

Годишњи испити у Школи за винодеље и воћарство Буково су били значајан догађај, њима се завршавала школска година и утврђивали резултати једногодишњег рада.

У првој деценији постојања Школе испити су одржавани у другој половини септембра. Тада је Буково било и најлепше, крцато зрелим плодовима, а и лишће је почињало да добија златасту боју.

За испите је Министар народне привреде слао свог личног изасланика, а то су обични били познати старији стручњаци или пензионисани начелници или други високи службеници Министарства.

Први испити у сва три разреда Школе одржани су септембра 1894. године. Министар је као изасланика одредио Чедомира Поповића, начелника Министарства у пензији и наредио да се изасланику на име путних трошкова исплати из државне благајне 256. динара. 70/

Управитељ М.М. Савић је за испите сачинио следећи распоред:

19. септембар	пре подне - подрумарство за 3. разред
20. септембар	пре подне - сточарство са марвеним лекарством за 2. разред. по подне - основна настава за 1. разред
21. септембар	пре подне - Градинарство, Пчеларство и Свиларство за 3 разред.
22. септембар	пре подне - Ратарство с Ливадарством за 2 разред по подне - Рачуноводство за 3. разред
23. септембар	пре подне - Јестаственица и природне науке за 1. разред.

69/ Архив Србије, фонд Министарства народне привреде, ф. 3. од 1892. године.

70/ Архив Србије, Фонд Министарства народне привреде 3. бр.

24. септембар пре подне - Воћарство за 3. разред
по подне - Земљомерство за 2. разред.
25. септембар пре подне - Преглед плетарских радова
26. септембар пре подне - Рачун за 1. разред
27. септембар пре подне - Виодеље за 2. разред
28. септембар пре подне - Виодеље за 2. разред
после подне - Испити практични. 71/

Испити су почели и завршени по овом распореду. "Испитима су присуствовали поред надлежног наставника за предмет из којег је испит полагаан и остали наставници, а било је и гостију". 72/

У првом разреду школске 1893/94. године учило је 23 питомца и сви су испите положили. Двојица су свршили разред са одличним, дванаесторица са врло добрим и деветорица са добрим успехом.

У другом разреду учило је 15 питомаца, али питомац Видоје Микић из Вражогрица у округу црноречком због болести ције изашао на испит. Разред су тројица завршили са одличним, шесторица са врло добрим и петорица са добрим успехом.

У трећем разреду било је 28 питомаца и сви су испите положили. Разред је 12 питомаца завршило са одличним а шесторица са врло добрим успехом. 73/ Ови питомци били су прва генерација свршених ученика Школе за виодеље и воћарство у Букову, а школовање су почели 20. октобра 1891. године када је школа почела да ради.

У свом извештају изасланик Поповић дао је следећу општу оцену испита и знања питомаца:

"На постављена питања питомци су доста добро и лако одговарали својим језиком и нису се држали само текста наставникова, што је знак да разумеју предмет о ком се питају. Нешто би на испитима у свим школама овог ранга, пало у очи и сматрало се за неуспех: то је што велики део питомаца прави граматичке грешке у језику, правећи општу употребу од четвртог падежа. На сваки начин ово је неуспех, но он се не може приписати овој школи, него онима из којих су питомци у ову школу дошли или ваљда особини и својству нашег језика. Школа ова ако своје питомце није и у овом обзиру у неколико усавршила, није им ни правилност говора искварила.

По свему судећи, доле потписани налази да је теоријски део школе довољно изведен и да га не треба ширити, јер би свако даље ширење теоријског дела ишло на упроб практичног, а то не би ишло у прилог правог задатка ове школе". 74/

Изасланик Поповић је извршио инспекцију опремљености Школе и у свом извештају детаљно описао стање економије и свеукупну делатност. Због тога је овај извештај, писан 3. октобра 1894. године у Београду, остао значајан документ историје ове Школе. У њему се каже:

"Чисто научничких учила ова школа нема, изузимајући карту Србије и српских земаља, Хартингових пољопривредних таблица, таблица за зоологију, најужнијег шумског хербаријума и још неколико предмета. Остала учила која школа има, као што су: шестар, земљомерске пантљике, бусола, угломер, топломери за поједине потребе, широмери

и још неки предмети, више се имају рачунати у справе које добар пољопривредник треба да познаје и да има, но у школска учила. Школа и не треба да иде даље по онолико колико је нужно за извођење радова у пракси. Овим се није хтело рећи да школа треба да стане на томе где је сада, не, она мора ићи за сваким новитком у своме позиву, она га мора познати и у својим приликама проучити. Ако га нађе да је користан и за наше пољораднике, она с тим новитком мора упознати и своје питомце.

За поуку и практично вежбање у радовима, школа ова има доста велике и добро уређене расаднике за винову лозу и воће.

У овим расадницима питомци имају прилике да се извежбају у радовима од обичног копања и риљања земље до сваколикних радова, који су нужни за подизање виограда и воћњака и који су нужни за обилатије и сталније коришћење приноса од винограда и воћњака.

У расаднику за винову лозу и виноградским садовима питомци имају прилике да упознају поједине врсте америчке лозе и њихове особине, начин размножавања и гајења, и како се лоза калеми, по и то како се виногради подижу и гаје, како се штите од филоксере, паводљавања или сађењем у песку и како се штите од других болести и штеточина. Исто тако, у воћном расаднику питомци имају прилике да добро науче како се поједино воће подиже и гаји.

За чисту пољопривреду са изузетком градинарства, школа ова нема довољно потребних објеката. Она нема довољно земље ни за подмирење садашњих својих потреба, а још мање за потребе, које ће јој са даљим развитком наступити, како за сопствено издржавање тако да би својим питомцима дала довољно праксе и у пољорадњи..... Земља у Балеју на Тимоку, која је школи дана, неће моћи да послужи у оноликој мери за циљеви школе, колико је потребно, јер земља у Балеју нити је по простору велика (око 40 ектара), нити је иначе за то угодна (на самој је граници и неки део водопава) да би школа имала рачуна, да на тој земљи, пошто је удаљена преко 12 километара, заслужи свој филијал са нарочито радном и економичним стоком. (...) Зато школа мора водити журно бригу, како ће доћи до угодне земље, која ће и по простору и по положају наспрам остале школске земље, потребе школе моћи подмиривати.

Школа има своју радну стоку а има и своју економну стоку, колико је нужно да своје питомце упознати може с бољом расом стоке и бољим гајењем исте. Економна стока од бољих је раса, те и на поправку наше домаће стоке. За летње држање стоке нарочито оваца и младог нараштаја коња, школа ова нема земље и нужних угодности". 75/

Изасланик Поповић био је задовољан стањем Школе, нарочито самопрегорним радом наставничког колектива и свестраним трудом управитеља Савића. Желео је да својим

2551 од 1894. године.

71/ Архив Србије, Фонд Министарства народне привреде К. бр. 834 од 1894. године

72/ Архив Србије, фонд Мин. нар. привреде, Ф. 4. 1894. године 73, 74, 75/ Исто

извештајем подстакне веће интересовање министра народне привреде за најтеже проблеме школе: недовољно обрадиве земље и мањак савремених учила и опреме.

У наставку извештаја он каже:

"За радове у подруму и казанциници Школа је према садашњој потреби добро снабдевена. Управа школе води већ сада бригу како ће подићи и сушницу за конзервирање воћа, и по могућству не само за конзервирање шљива но и другог воћа. Исто тако школа је у добром положају да својим питомцима може давати очигледне наставе у подизању и нези шума. Она сама има шума које треба подмлађивати, а и околина је за то угодна и иструктивна.

На свим наведеним пољима рада школа је своје питомце вежбала и с њима поједине радове вршила. Но, осим тога, она је њих уводила у рад, поред обичног посла око прања буради и каца и како се ови судови у исправности одржавају. Ученици су поучавани и у плетењу котарица и других обичних плетарских израда и тако им показати могла како шевар (трска) и врбак нису од мале вредности и могу се корисније употребити....

Грешно би, када овом приликом не би Господину Министру изјавио своје мишљење. Наша је земља оскудна занатским знањем. Она то јако осећа и много због тога трпи. Шиљање наших људи у стране земље да прибаве занатско знање скупо је и тешко (...) У овакве занате, уколико сам сазнати могао, не спада плетарски занат, а он није у нас ни у колико развијен, осим у онолико колико га цигани упражњавају. И код Цигана је ово узгредан посао. Из овога би се извести могло, да ми у свом начину живљења, немамо потребе за плетарске предмете, кад имамо материјала за плетарство, а немамо мајстора нити што израђујемо од тог материјала. Но ово не стоји овако, јер ми потребујемо и трошимо и плетарске предмете, и то не само оне које нам цигани израђују, но и велику масу са стране увезених. Да имамо мајстора у земљи, када материјал за плетарске предмете имамо и имати можемо, могуће је да би се нашло људи, који би се и плетарског заната латили и пашли у њему корисне зараде. Зато прилику ову при школи, која за плетарство има изврсног мајстора, требало би још више искористити и спремити неколико лица за плетарске мајсторе, да би таквих мајстора у својој земљи имали. Када једанпут и тих мајстора имамо, почеће да се одомаћава и плетарски занат... Занат овај, једанпут одомаћен, подмиривао би наше потребе у плетарским производима и створио би једну нову врсту зараде". 76/

И на крају извештаја изасланик Поповић је написао:

"При школи је добар ред и дисциплина што у похвалу има служити њеном управитељу". 77/

РАЗНОВРСНЕ АКТИВНОСТИ

Живот у Школи за винодеље и воћарство није био ни једнолик, али ни лак. Сваки радни дан пролазио је у учењу и практичном раду. Много времена за одмор и забаву није било ни празником ни недељом. Тада се обично пре подне

одлазило у цркву на литургију, а по подне у касарну на војне вежбе.

Државне власти и управа Школе желели су да питомци постану не само добри винодељци и воћари, већ и угледни грађани и способни браниоци отаџбине. То се види и из писма које је управитељ М. Савић упутио августа 1892. године Министру народне привреде у коме тражи помоћ за организацију војне наставе у школи.

Између осталог у писму је речено:

"Пошто су пољопривредне школе кадре дати нашој војсци најбоље административно особље, Управа ова мисли да треба војној настави у овим школама дати угледно место. Онда би се таквом спремом у недељне и празничне дане, а у року од три године и уз наставу из магацинске службе оспособили питомци за војено административну службу њихове стручне спреме дапгубили. Руковођена тим разлозима Управа ова част има предложити ово што иде:

1. да се умоли Г. Министар војни да изволи из подручних му војних магацина одобрити да се питомцима ове школе за 1 и 2 разред уступи 24 + 18 = 42 пушке мартинке;

2. да за њих потребне метке уступи Управи по потреби а по цени као и стрелачким друштвима;

3. да изволи одобрити да се један нижи чин овд. гарнизона употреби за наставника, а пуковски командант да води надзор о спреми питомаца у војној вештини;

4. да се из кредита одређеног овој школи ово годишњим буџетом набави муниција и други зато потребни прибор, а из хонорара одређеног учитељу војног вежбања плаћа наставнику кога одреди војна власт за ову вежбу;

5. да се овласти ова Управа да у споразуму са ова окр. пуковском командом регулише све на ову ствар односе се чим Г. Министар војни у начелу одобри уступање оружја и начин његове употребе.

Овом приликом Управа помиње да би ова мера овде веома похвално утицала на становништво, а школи би дало у овој усамљености више гаранције пошто се не ретко дешавало, да се у шуми ове школе крију побегли осуђеници или затвореници овд. полицијских затвора или казњених управа у Београду и Нишу". 78/

Овај предлог министар народне привреде је прихватио, али је требало променити стари Закон о нижим школама за пољску привреду који је донет 14. октобра 1882. године. Урађен је пројекат новог закона и поднет на одобрење Народној скупштини која војно вежбање уврстила у ред предмета изучавања у нижим пољопривредним школама. 79/ Тако је српска војска ускоро добила и стручњаке за ек-ономске службе у војним јединицама.

Саставили део образовног рада у школи били су и ђачки излети чији је циљ био да се упозна пољопривреда у српским селима, прво у Крајини и Кључу, а затим и даље до Пожаревца и Смедерева. Излети су организовани посебно за поједине разреде, као и за све питомце. Гледало се да

76. и 77/ Исто

78/ Архив Србије, Министарство народне привреде, П. бр. 998 од 1892

организација излета не омете редовну наставу и да се не организују у месецима интензивних пољопривредних радова. Најпогодније је било ускршње ферије, па је већина излета тада и организована. О томе сведочи и извештај о школском излету изведеном крајем априла 1893. године. У том извештају дат је леп опис екскурзије и у њему се, између осталог, каже:

"Ускршње ферије отпочеле су од великог четвртка и трајале до првог дана по празнику. За време ових ферија били су сви питомци у екскурзији по срезу Кључком до Кладова под руковођењем руководиоца расадника Г. Трајановића. Ова екскурзија имала је задатак да се упозна са привредним стањем среза, да изнађе где има и у којој количини летећег песка, који би се могао употребити за подизање винограда домаћом лозом и да поради да се бар у једној повећој општини подигне један расадник америчке лозе, одакле би околни ову лакше набављати могли, и најзад да пропагандира подизање винограда са калемљеном лозом упознавајући привреднике са начинима у новије доба изнађеним, који су много лакши но досадашњи са зрелом калемљеном лозом". 80/

... Екскурзија је почела на велики петак, ишло се пешице и првог дана одиђене су општине короглашка (Милошево), душановачка и праховска и заноћило се у Мијајловцу (Михајловцу). У извештају се овако описује први дан излете:

"... На овоме путу погледане су разне каквоће земљишта, осматрано је брдо "Цервин" које припада општини Душановачкој, на коме наикада беху све сами воногради, који су давали чувено Душановачко бело вино. Око села Душановца осматрана је њихова зиротна земља тешка иловача, која преко лета толико испуца да се у пукотинама може нога људска до колена и даље завлачити, а кад се оре једва прима плуг обични гвоздењак по 5-8 сантиметара у дубину. Говорено им о начину поправљења оваке земље и упућивани су питомци да се у сличним приликама њиме користе.

Око села Праова прегледана је зиратна земља која је скоро исте каквоће као и Душановачка и неколико привредника који се затекоше у пољу упућени су како јој могу физикалне особине поправити. Испод села Праова прегледано је земљиште песковито... на коме су сељани овог села отпочели подизати винограде са домаћом лозом.

Од Кусјака до Мијајловца разгледан је овај венац крај Дунава који је врло подесан због свог источног положаја да се на њему подигну виногради". 81/

Сутрадан, у суботу питомци су кренули даље пут Брзе Паланке. Разгледани су виногради који су "поштеђени од филоксерне заразе" и орезана су два приватна винограда да би се питомци на домаћој лози вежбали правилном орезивању.

Из Брзе Паланке питомци су прошли кроз село Грабовицу а одакле у Велесницу. Сазнали су да и у овом селу има нешто мало лозом, а обавестили су их и о резним начинима калемљења лозе и подизању нових винограда.

"На други дан Ускрса, на позив руковооца екскурзије, састао се Суд и одбор општине корбовске и пошто име је објашњен задатак ове екскурзије, пошто су обавештени о разним најновијим начинима калемљења лозе и подизања нових винограда са њом, као и о томе да се домаћа лоза може садити на летећем песку и да јој филоксерна зараза не може ништа наудити, предложено им је да се у атару њиховог села подигне о општинском рошку један виноград на живом песку и један расадник за умножавање америчке лозе.

Општински одбор обавештен довољно јасно о користи коју ће имати сељани те општине, донео је одамах одлуку, да се на летећем песку засади један виноград од 2 ектара са домаћом лозом о општинском трошку, и да се на брду "Церибоши" подигне један расадник од 5 ектара са америчком лозом рипаријом на општинском земљишту и о општинском трошку". 82/

Из Корбова питомци су ишли преко брда "Церибоши" атарима косточичким и кладовским да би истог дана стигли на преночиште у Кладово. Из Кладова су се вратили бродом до Радујевца.

"На целом путу питомци су упознавани са каквоћом земљишта, са привредним стањем села и среза куда су прошли, пропитивани су о свему оном што је на путу дало повода да се њихово знање и пажња оцени". 83/

И на крају овог извештаја се каже да је "здравље код питомаца врло добро само један питамац болује од катара у стомаку поодавно, а други од запаљења бубрега и оба су по мишљењу лекара пуштени својим кућама до опорављења". 84/

ПОМОЋ СРПСКОМ СЕЛУ И САРАДЊА СА ДРУГИМ ЗЕМЉАМА

Школа за винодеље и воћарство у Букову од првих година постојања имала је задатак да савременим уређањем и радом делује на српско село као пример како треба организовати и водити сеоско домаћинство. Да би заиста били узор модерне пољопривреде школска управа, уз много разумевања и помоћи Министарства народне привреде, трудила се да сазна шта се ради у пољопривреди већим и развијеним земљама Европе, како су организоване школе, пољопривредна газдинства и друго. Већ у првој години постојања Школе у Букову успостављена је сарадња са једном од најбољих пољопривредних школа Европе у француском граду Монпелеу Едоле национале д агркултуре.

79/ Исто, 32. бр. 3085 од 1891. године.

80/ Архив Србије, Министарство народне привреде, П. бр. 139 од 1893. године.

81/ Исто као 80

82/ Архив Србије, Министарство народне привреде, П. бр. 139 од 1893. године

83 и 84/ Исто

Та сарадња између школа у Мопшељу и Букову помогла је Србији да се у борби прогив филоксере и других болести биља користе француска искуства, а Школа у Букову је из Мопшеља добила најмодерније алате за калемљење и справе за радове у виноградинама и лозним расадницима". 85/

Сарадња је постојала и са другим европским земљама, у првом реду са Аустроугарском Школа је примала стручне часописе и преко њих обавештавала се о догађајима значајним за пољопривреду. Такве вести могле су се паћи и у нашем пољопривредном листу "Тежак" који је штампан у Београду. На пример школски калемар Алекса Жарковић је почетком јануара 1892. године у "Тежаку" прочитао вест да ће се те године у Клостернајбургу код Беча одржати петнаестодневни калемарски курс на коме ће се упознати нови методи калемљења на америчкој лози са "најновијим и савршенијим справама којима се други народи служе при калемљењу". 86/

Уз подршку управитеља Школе Жарковић је поднео молбу Министру народне привреде и затражио да му се одобри одлазак за Клостернајбург с тим да поред посеђивања калемарског прати и четрнаестодневни подрумарски курс, а од тога ће бити користи јер Школа "у службу још нема свог подрумара који би послове те врсте радио". Министар је Жарковићеву молбу прихватио и доделио му помоћ од 250 динара за трошкове боравка на курсу.

Таквих одлазака изван земље, ради усавршавања знања било је више. Маја 1894. године руководилац лозног расадника Милорад Трајановић је боравио у Угарској и тамо посетио лозни расадник подигнут на 30 хектара између села Паулина и Барацке. У том расаднику "практиковало се зрело калемљење лозе на резнице и прпорке, а по методу Француза Рихтера". 87/

После повратка из Угарске Трајановић је поднео Министру народне привреде и управитељу Школе извештај у коме је описао све што је тамо видео, а детаљно је обрадио калемљење по Рихтеру и његовање калсмова.

Колико је српска држава била заинтересована за развој виноградарства потврђује и писмо којим се Министар народне привреде обратио Министарском савету тражећи одобрење да се управитељ Школе за винодеље и воћарство Милутић Савић и секретар Министарства Милан Антић упуте у Аустро-угарску где је "у Менешу код Арада подигнут један колосални расадник издржљиве америчке лозе". 88/

Министарски савет је одобрио овај захтев те су Савић и Антић пошли у Аустроугарску. После повратка поднели су извештај и предложили да се по узору на расадник у Менешу у Радујевцу под управом Школе за винодеље и воћарство у Букову подигне на песку један расадник од 5 - 6 хектара и тиме обезбеде калемови за винограде на живом песку. 89/

Захваљујући новим знањима, истрајном раду и одговорном управљању Школа за винодеље и воћарство у Букову брзо је постала најбогатија држава установа источног дела Србије. Из године у годину у буџет владе Краљевине Србије

је уносило све веће иходе оствариване на школској економији. Соргирана вина постала су цењена широм Србије, па и даље, а нарочито "Скадарска", "Зачињак", "Жакец" и "Јорк мадера" и друга. Добри су приходи остваривани и продајом калемова америчке и домаће лозе и садница вочака и украсног дрвећа. Цене садница одобравао је Министар народне привреде на предлог управитеља Школе. У јесен 1894. године цена садница су биле следеће:

"Јабукe	0,40 дин
Крушке	0,60 дин
Трешње.....	0,40 дин
Шљиве јесењке.....	0,30 дин
Шљиве обичне.....	0,50 дин
Кајсије.....	0,50 дин
Крескве.....	0,60 дин
Бадеми.....	0,40 дин
Дуње 1. годишње	0,20 дин
Дуње 2. годишње.....	0,40 дин
Мушмуле 1. годишње	0,20 дин
Мушмуле 2. годишње	0,40 дин
Ораси	0,30 дин
Дуд обични	0,30 дин
Дуд калемљени.....	0,40 дин
Јагоде.....	0,50 дин
Украсно високо дрвеће.....	0,40 дин
Украсно ниско дрвеће.....	0,20 дин
Четипари 1-3 године	100 комада по 2 динара; 3-6 година
0,40 динара".	90/

Остварени приходи дозвољавали су Школи да умножава и сточни фонд и већ средином 1894. године у школским стајама и шталама била су: два пастива енглеске расе, пет кобила арапске, енглеске и домаће расе, два коња, четири бика, исто толико крава, три пара волова и 30 кривовирских оваца и овна мерино расе. 91/

Жеља да се школска економија шири новим засадама, да јача сточни фонд и да се уведу нове пољопривредне делатности нису одвојили колектив Школе од основног задатка да образује и васпитава младе виноградаре и воћаре и помогне селу да модернизује и унапреди пољопривредну производњу, а посебно виноградарство и воћарство. Од наставника, у првом реду од воћара и виноградарара тражило се да обилазе крајинска села и утврђују стање винограда који

85/ Архив Србије, Министарство народне привреде. - П. бр. 221 од 1892. године.

86/ Архив Србије Министарство народне привреде, П. бр. 155 од 1892. године.

87/ Архив Србије Министарство народне привреде, П. бр. 36 од 1894.

88/ Архив Србије, Министарство народне привреде. ; П. бр. 3. бр. 1139 од 1893. године.

89/ Архив Србије, Министарство народне привреде, П. бр. 66 од 1893. године

90/ Архив Србије, Министарство народне привреде. П. бр. 1134 од 1894. године

91/ Архив Србије, Министарство народне привреде, П. бр. 166 од 1894. године.

су још увек били пападани филоксером и другим болестима. Ти обиласци постали су редовни и значили су велику помоћ виноградарству Крајине. Да би се та помоћ унапредила, крајем 1896. године Министар народне привреде поставио је за "путног наставника виноградарства за округ Крајински" Живојина Белића првог виноградаря Крајине школованог у иностранству (Клостенајбургу). О његовим задацима ближе говори писмо управитеља Савића Министру народне привреде од 27. маја 1897. године. У том писму је, између осталог, речено:

".... Управа додаје да је писмом својом од 10. марта ове године упутила путног наставника кроз она села одакле су лозу највећма узимали, да се увери јесу ли је и како употребили, затим да разбере о оним привредницима који желе лозу калемити те да би им могао при раду саветом помагати. Усмено пак обрађана је пажња на болести вишске лозе и разне оштете, нарочито на Блекрот "чуму" винове лозе од које се с правом морамо чувати пошто смо прошле и ове године из Француске лозу добављали". 92/

Из школе Министарству су стизали и разни предлози како да се новим мерама унапређује пољопривреда. Још 1892. године управитељ Савић је предложио Министарству народне привреде да се при основним школама оснивају школске баште. Министар је то прихватио и упутио предлог министру просвете и црквених послова да се прво у срезу кључком и крајинском, а затим и широм Србије оснују школске баште, а да учитељи дођу у Буково на два - три дана "ради практичне поуке подизању и уређењу ових башта и калемљењу винове лозе". То се писмо завршава следећим министровим речима:

"За одлазак ових учитеља на овај практични курс, ја ћу им дати накнаду из средстава које им стоје на расположењу, но с тим да они после буду дужни с баштама онако руковати како им буде наређено и да дају обавештења и поуке о томе не само својим ученицима, него и осталим привредницима, који им се ради тога буду обрађали". 93/

У архивима Србије и Крајине сачувано је више докумената која сведоче о великом угледу Школе за винодеље и воћарство у Букову. За њен рад били су заинтересовани најистакнутије личности тог времена, па и сам краљ Србије Александар Први Обреновић. То се може видети и из описа дочека краља у Неготину и Букову који је дат о септембарском извештају. Тај опис гласи:

"Дочек Његовог Величанства Краља

Њ. Велић. Краљ приспео је у Неготин 2. ов. мца (септембра 1893. године М. С.) где Га је управа школе са особљем и питомцима по утврђеном распореду дочекала.

3. ов. месеца у времену између 7-8 часова изјутра изволео је Њ. В. Краљ са својом свитом посетити завод. При ступању имање код повртњака школског поздравила је управа са особљем и питомцима владоаца. У беседи управитељевој изнето постање и стање завода о коме је поднесен и писмени распорт са печатаним годишњим извештајем. Затим Га је спровела кроз извештан део имања у школске зграде где су Му показане одаје и плетарски радови. Овом приликом Његовом Величанству показана је столица која је по Њај-

вишем Одобрењу израђена у школи за спомен примања владе, која се Њ. Величанству допала у тој мери, да је изволео наредити да му се учитељ плетарства представи.

По завршеном прегледу школе Њ. В. Краљ изволео је са својом свитом на спремљену закуску у стану потписатог управитеља, којом је приликом изволео опробати вино, мед и друге производе са имања школског.

За време дворског ручка на коме је имао част потписати присуствовати Њ. В. краљ, као и за време серкла који је држан по ручку, изволео је са особитом пажњом разабрати о свему што се односи на овај завод и овога утицај на народ и његову привреду". 94/

Вредности Школе из Букова потврђиване су и на многим пољопривредним изложбама и сајмовима.

Први сајам на коме је Школа учествовала био је у Врању ујесен 1892. године. Тада су излагани само плетарски радови који су, захваљујући наставнику Храдецком, постали цењени широм Србије. Заједно са осталим српским излагачима Буково је учествовало и на пољопривредним изложбама у Крајови и Милану, али је најзапаженије учешће било у пролеће 1911. године на великој пољопривредној изложби у Турину (Торину). Из Неготина је децембра 1910. послато одбору за изложбу преко радујевачке паробродске станице осам сајдука пољопривредних производа и флашираног вина и ракије. Међутим до Торица флаше су се разбиле и пиће се просуло, па је управа школе одмах припремила нову пошиљку која је на време стигла за туринску изложбу. 95/

НА ПОЧЕТКУ 20 ВЕКА

Милутин М. Савић био је управитељ Краљевске српске школе за винодеље и воћарство у Букову код Неготина до јесени 1899. године Скоро десет година радећи и управљајући у Букову Савић је дао велики допринос стварању угледне установе и узорног газдинства из којих су се разбиле прве генерације школованих винодељаца и воћара Краљевине Србије.

Захваљујући буковској Школи, њеним наставницима и питомцима у Србији је добијена борба против филоксере и успешно су обновљени виноградни у Неготинској крајини, Жупи, околини Смедерева и другим крајевима. Крајинска, жупска и смедеревска вина поново су постала цењена и преко српских граница.

Почетком школске 1899/1900. године за управитеља Школе дошао је дотадашњи инспектор Министарства народне привреде Љубомир Новаковић, а Милутин Савић премештен је за Београд где је био начелник одељења за

92/ Архив Србије, Министарство народне привреде. - П. 760 од 1897. године.

93/ Архив Србије, Министарство народне привреде. - П. 3. бр. 434 од 1892. године.

94/ Архив Србије, Министарство народне привреде - П. бр. 829 од 1893. године

95/ Архив Србије, Министарство народне привреде бр. 6.810 од 1911. године.

пољопривреду, а у време припрема за пољопривредну изложбу у Торину председник је одбора за учешће Краљевине Србије на овој изложби. Новаковић је био управитељ свега две школске године и наставио је рад свог претходника не мењајући битније наслеђену организацију. Он је био на челу школе и за време друге посете краља Александра Обреновића Букову крајем пролећа 1900 године. Са краљем су тада били краљев отац бивши краљ Милан Обреновић и команданти активне војске у Неготину и Зајечару. 96/

Управа је извршила "извесне оправке и доправке на својим зградама и путевима (...) како би свог Господара могла пристojно дочекати". 97/

Те године обновљен је и спор између Школе, односно Министарства народне привреде и Манастира Буково око висине аренде на закупиљено манастирско земљиште. Епископ тимички Милентије упутио је 21. децембра 1899. године следеће писмо Министру народне привреде Живану Живановићу:

"Према ранијем Нашем писму, под / достављамо Вам молбу старешине Манастира Буково, којом моли, да се аренда, на заузето земљиште манастирско од стране државе а за Воћарско-винодељску школу, повиси.

Спроводећи Вам горњу молбу са прелисом уговора, узимамо слободу, да Вам, Господине Министре, поднесемо и своје мишљење, молећи Вас, да овој ствари поклоните своју високу и просвећену пажњу и учините, да се Манастир спасе пропасти која му пре или после, грози, ако и даље овако остане.

Ми смо, Господине Министре, имали прилике да лично чујемо од стручних лица, да је досадања аренда, коју држава даје Манастиру у 3200 дин. по све ниска, а према оноликом земљишту, које заузето, и незнатна.

Од уважених грађана града Неготина слушали смо, да су појединци, давали готово по оволику суму само за неки део заузетог земљишта, које су употребљавали за баштованцинице.

На основу изложенога а с обзиром и на то, што је Манастир оптерећен грдном порезом на целокупно земљиште, као и на то, што је земља за обрађивање остало Манастиру врло мало, те не може да се издржава, а међутим је оптерећен и великим издацима за подизање новог винограда, Ми, познавајући предусретљивост Вашу, да правда увек уде заштићена, молимо Вас, да изволите учинити све, Вам је у могућности, те да се аренда повећа бар на 6.000 дин. и тиме учини да Манастир Буково и даље остане на оној висини на којој је и пређе био, а што је у интересу и саме државе наше, пошто је Манастир Буково на граници двеју сусредних држава.

Надамо се, Господине Министре, да ћете и овом приликом показати, колико и како цените будућност српских манастира, тих првих расадника српске просвете и српске мисли, и молби Нашој и старешине Манастира Буково дати праведна задовољења". 98/

Министар народне привреде није прихватио овај захтев Манастира и епископа Мелентија, па је закуп остао по старој цени. 99/

Уласком у двадесети век, чешће су се мењали управитељи Школе. Тако је од школске 1902/1903. године управитељ био професор Милан Ђоковић, а од школске 1903/1904. године дошао је ранији секретар Министарства народне привреде Павле Т. Тодоровић. До доласка Тодоровића производи са школског имања мерени су и уношени у магаџинску књигу израчунавањем по кубатури јер није постојао погодан кантар - колска вага. Тодоровић је тражио да се таква вага купи средствима буџетског кредита или чистог прихода класне лутрије. Таква вага мерила би до 2.500 килограма и коштала би 2.000 динара. Међутим, Министар је одложио куповину ваге за наредну годину, па су и 1904. сено, слама, репа, кукуруз и грође мерени израчунавањем кубатуре. 100/

Школске 1909/1910. године управитељ Школе је Благоје Д. Тодоровић, а 1911/1912. године Александар Мијоковић.

ВРЕМЕ РАТОВА

Друга деценија двадесетог века прошла је већином у ратовима.

Они су утицали и на живот и развој Школе која је у тим тешким данима често остајала без наставника, понекад и без управитеља, а требало је помагати и српску војску.

Први балкански рат је почео 4. октобра 1912. године: свега недељу дана после завршених разредних испита и цедуног месеца рада у новој школској години.

Неготинци и Крајинци пошли су на фронт према Куманову у 13. пешадијском пуку "Хајдук Вељко". Испратили су их и ученици и наставници из Букова даровима, грођем, јабукама и другим плодовима. Како је у рат отишло и неколико професора то су знатно смањени часови наставе, те су ученици већи део дана проводили у радовима на берби грођа, кукуруза, вађењу репе и сакупљању других плодова. Са приближавањем зиме убрзано се радило на заштити винограда, воћњака, лозних и вочних расадника од очекиваних зимских мразева. Непосредно пред почетак првог светског рата управитељ је био, нешто мање од годину дана, дугогодишњи и један од првих наставника ове Школе Милорад Тројановић. После њега за управитеља је дошао професор Милан Дуњић који је на тој дужности остао, са мањим прекидима, скоро осам година.

Први балкански рат завршен је крајем марта 1913, али је већ у ноћи између 16. и 17. јуна исте године изненадним нападом Бугара почео други балкански рат. Борбе су вођене на десетак километара од Неготина, па се одјек борбе чуо и у Букову. и овај рат је завршен победом српске војске, али се у миру није дуго живело.

96/ Архив Србије, Министарство нар. прив. П. бр. 1434 од 1900.

97/ Исто.

98/ Архив Србије, Министарство народне привреде. П. - б. 1191 од 1899. године.

99/ Архив Србије, Министарство народне привреде, П. бр. 2106 од 1900. године.

100/ Архив Србије, Министарство нар. привреде. П. бр. 52 од 1904. године.

Прошло је само једно пролеће без рата и управитељ Дуњић га је искористио за попис школске имовине. Пописане су све школске зграде, штале, стаје, чесме, бунари, кошеве, живинарнице. Направљен је инвентар ствари у канцеларијама, учионицама, економату, интернату, кухињи, калемарској и плетарској радионици, а своје бројеве добили су предмети воћарске, виноградарске, ратарске, сточарске, пчеларске, живинарске, свиларске, јестаственичке, шумарске, геометријско-земљомерске и физичко-хемијске збирке, као и енолошке лабораторије.

Велику вредност чинил су и подрумске ствари, међу којима је било и буради и до 2.000 литара, апарати за прављење коњака и пастерисања вина, разни филтери и друго. Школа је имала свој фијакер, коњска и воловска кола, преко 20 амова и много чега другог.

У данима када су се Неготину 1915. године риближавале непријатељске трупе у бурадима школског подрума било је око 40.000 литара вина, 2.579 литара ракије и 1770 литара коњака. У винском подруму налазило се сортираних 55 врста разних вина, међу којима су била, по годинама бербе, одвојена Бела и Црна скадарска, Багрена, Рајски ризлинг. Собињон и Семијон, Смедеревка и друга. Од ракија, поред шљивових и комових, била је и Хајдук-Велькова препеченица и Јабуковача, као и ликер од рибизли.

Попис свог овог блага учинили су професор Божидар Ранковић, економ Јован Ивковић и суплент Стојан Стаменковић.

Стање на фронтима нагло се погоршало у другој половини 1915. године, а уласком Бугарске у рат на страни централних сила ратиште се приближило и Неготинској крајини. Због тога је начелник округа Крајинског упутио 29. септембра 1915. свим државним установама, па и Школи у Букову следеће поверљиво писмо:

"Команда Тимочке Војске, актом својим од 27. овог месеца Пов. бр. 135., доставила је начелству следеће:

"Наредите свим цивилним Државним властима и установама, да све непогребне предмете, акта и остало од вредности испошљу у позадину, а за евакуисање у моменту наређења за евакуацију оставе само оно што им је неопходно потребно дотле за рад. За транспортна средства обратиће се начелницима војних станица, где се не може користити воз. Транспортовање треба вршити најкраћим путем у позадину - где је коме од стране његовог претпостављеног министра наређено".

Предње наређење, доставља вам се да по истом поступите". 101/

Тако је и урађено. Како се управитељ Дуњић коњачки поручник налазио на дужности у Команди Тимочке војске, њега је у Букову заступао суплент Милутин Стојановић, који је и извршио евакуацију вредносних докумената и друге школске имовине. Од стоке су 8 крава и два бика дати на чување, уз реверс, сељацима из околине Неготина, крупна теглећстока предата је најближим војним властима, а ситнија стока и живина продати су становницима Неготина и околних села. Тако је учињено и са вином, ракијом и другим

пићем, а оно што се није могло продати предато је архимандриту Манастира Буково Рувиму Окановићу.

Баца су распуштени и послати својим кућама 1. октобра 1915. године. Заступник управитеља Стојановић дао је плате свом особљу Школе за два месеца унапред и одредио одсуство "док се на дужност не позову". У школи су остали, све до доласка Бугара воћар Војтек Буркан и калемарски приправник Томислав Стевић, који је по доласку бугарске војске одведен у заробљеништво. 102/

Школа није радила све до ослобођења.

Са школском архивом, углавном повчаним документима, Милутин Стојановић је 14. октобра 1915. стигао на Пољопривредно добро Добричево где је било евакуисано Министарство народне привреде и затражио упутство за даље кретање. Тада је предао Шумадијској дивизији друго позива два коња, једну кобилу и парадни фијакер. За даљу евакуацију задржао је коњска кола у која је била утоварена рхива, две кобиле и два пара волова са воловским колима у којима је била сточна храна припремљена за предвиђени пут. Од свог Министарства добио је следеће упутство:

"Заступник управитеља г. Милутин Стојановић има се сам одредити где ће евакуисати повчану архиву, с тим, да у случају потребе може прећи у иностранство.

За Министра народне привреде

Д. М. Спасић" 103/

Стојановић, заступник управитеља, се определио да се повлачи са српском војском. Последњих дана октобра он је био у Нишу где је Војној команди предао воловску запрегу, а повлачење је наставио коњским колима преко Косова до Дебра. Овде му је 11. новембра 1915. године, Војна команда одузела за војне потребе, кобилу "Белу Цвету", а по наредби команданта Врховне команде Обр. 24342 од 9/11 1915. године. Иста команда примила је од Стојановића и два ама са једним дизгинама. Преостале ствари и архиву Стојановић је натоварио на самар кобиле "Виле" "слепе у оба ока" и наставио пут кроз Албанију. Тако је дошао до Грчке и у Лерину је "по одобрењу и у присуству ондашњег начелника Министарства народне привреде г. Душана Спасића "Вилу" продао за 46 динара и новац завео у дневник касе за 1915. г. на стр. 42 б. 84 а према реферату Бр. 1486 од 22. новембра 1915. године".

Тиме пут није завршен. Стојановић је са архивом почетком марта 1916. године у Француској и у Марсељу проналази Министарство финансија српске Владе, односно њеног делегата - руководиоца депоа Главне државне благајне Војина Т. Јовановића. Обраћа му се следећом молбом:

"По наредби Господина Министра Нар. Привреде Пбр. 12453 од 14. новембра 1915. године потписати је евакуисао

101/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин фонд Пољопривредне школе Буково, кутија 1, пов.бр. 76 од 1915. године.

102/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин Фонд Пољопривредне школе Буково, бр. 423 од 1915.

новчану архиву Винодељско-Воћарске Школе у иностранство и до данас ју је сам чувао.

Како је потписати сазнао, да су многи рачунопологачи до данас своја документа предали на чување представницима Министарства Финансија, то му је част умолити делегата Мин. Финансија, да изволи примити на чување и новчану архиву Винодељско-Воћарске школе, која се састоји од испрегледних рачуна и новчаних докумената за 1914, 1915. и 1916. год. и уз реверс за издату стоку и разне ствари на чување појединцима из Србије.

Сва се документа налазе спакована у једном сандуку под печатом: "Управа Школе за Винодеље и Воћарство - Буково - Неготин", што је написано око српског грба". 104/

Дуго путовање школске архиве од Букова до Марсеља завршено је, бар до краја рата, 22. марта 1916. године када је Стојановић Добио следећи реверс:

"Винодељско-Воћарској Школи
Буково

Према наредби Господина Министра финансија 2 Бр. 40428 и Господина Делегата Н= 1392 Део Главне Државне Благајнице примио је од Г. Милутина Стојановића заступника Управника Винодељско-Воћарске Школе на чување новчана документа за 1914, 1915 и 1916. годину и реверсе од раздате стоке у затвореном куферу, запечаћеном печатима Винодељско-Воћарске Школе у Букову. Печата има сед-ам.

Руковаоц Деоа
Главис Државне Благајнице
Вој. Т. Јовановић с.р." 105/

Једно време свог боравка у Француској суплент, заступник управитеља Краљевске српске школе за винодеље и воћарство Милутин Стојановић је провео у Монпелјеу где је упознао стање винограда у том крају и француска достигнућа у виноградарству, а то му је много помогло у даљем раду. 106/

У НОВОЈ ДРЖАВИ

Први светски рат је завршен у јесен 1918. године. Биугарска је капитулирала 30 септембра, Аустро-Угарска 4. новембра и Немачка 11. новембра. Престолонаследник и регент Александар Карађорђевић је 1. децембра 1918. године објавио прокламацију о стварању Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца.

У Неготинску крајину је од ослободилачке војске прво стигла 20. октобра француска коњичка бригада генерала Гамбете, а неколико дана касније и један вод Тимочке дивизије.

Начелник Округа крајинског 6. новембра 1918. године је одредио привремену управу Школе, а за заступника управитеља поставио је настојника школског расадника Благоја Стојковића коме је наложио преко извештај о

стању школске имовине по евакуацији Бугара. 107/ Из овог извештаја се види да је бугарска војска нанела школи велику штету. На школским зградама су полупани прозори, изваљена врата, растурене збирке и лабораторије, књиге уништене или побацане, воћне младиц друге саднице скоро су све пропале, виногради зарасли у коров, а исто је било и са лозним расадником и матичњаком америчке лозе. Шума којом је располагала Школа већим делом је посечена и једино је остало нешто букова и липа поред потока и пута Неготин - Зајечар. Слична је била судбина и мапастирске шуме "те Буково изгледа права голет са врло мало шуме".

"Од стоке школске нема ништа, јер је сва отерана у Бугарско. Ова стока је одузета од народа овога краја и то она стока која је раније била својина ове школе, а која је према наредби Г.М. Народне привреде била раздата на реверс и чување народу овога краја".

Уз извештај дат је и списак ствари које су нађене у Школи после одласка Бугара. то су била 127 предмета: дрљача, косачице, плугови, ђачки кревети, пумпе за прскање, сејалице, коњска и воловска кола, миљаче, бачве, казани за печење ракије, капте, флаше и друго. 108/ Нешто касније, 10. јануара 1919. године направљена је и прва процена штете коју је Школи нанео бугарски окупатор. Штета је износила 12,898,576 динара. Тај износ је повећан за још два милиона због штете нанете зградама Школе. Процену штете урадила је комисија чији је председник био Војтек Буркан, воћар, а секретар суплент Светислав Удовички. 109/

Привремена управа Школе је тражила помоћ окружног и среско начелства да почне обнову школског имања, јер сама није имала средстава. Молила је власти да наредно оближњим општинским судовима "да улуте раденике те да се виногради загрну и спасу од очекиваних мразева". 110/

Окупљање наставника и других службеника Школе зависило је од демобилизације војних јединица и од повратка из бугарског и аустро-угарског заробљеништва. Међу првима су се до почетка 1919. године на дужност јавили поред настојника Благоја Стојановића плетар Стојадин Петровић, воћар Војтек Буркан, суплент Светислав Удовики, а крајем јануара 1919. године на дужност се јавља и управитељ Милан Дуњић, а затим долазе професор Божидар Ранковић и суплент Стојадив Стаменковић и Милутин Стојановић.

Средином 1919. године упућен је позив ученицима да се јаве Школи ради наставаљања наставе, а најављен је и упис у први разред. За ученике који због ратних прилика нису могли да похађају наставу организовани су скраћени течајеви

103/ Исто, бр. 12453 од 1915. године.

104/ Историјски архив Крајине, пореча и Кључа, Неготин Пољопривредна школа Буково, бр. 1499 од 17. марта 1916. у Марсељу

105/ Исто, бр. "Бр. 905 од 22. марта 1916. године у Марсељу

106/ Исто, бр. 1484 од 31. децембра 1915. године

107/ Исто, бр. 1180 од 1918.

108/ Исто, бр. 21 од 1918.

109/ Исто, бр. 33 од 1919.

110/ Исто, бр. 11 од 1918.

тако да се разред могао завршити и за три месеца. Међу првима су у Школу дошли старији ученици Живојин Божиновић из Зајечара (Зајечар), Јанко Марковић из Миријева (Пожаревац). Јован Стевановић из Беле Реке (Зајечар), Љубиша Златић из Паковрче (Чачак), Михајло Миловановић из Осипаонице (Смедерево), Рапко Кнежевић из Јелаче (Крушевац), Давид Брадић из Доброг Дола (Пирот), Богосав Тајсић из Пукова (Чачак), Димитрије Новковић из Лаћиследа (Крушевац), Драгомир Марковић из Бобовишта (Алексинац), Игњат Живановић из Малог Орашја (Смедерево), Михајло Вујовић из Горачића (Драгачево), Милоје Филиповић из Дуге Пољане (Ниш), Милован Јовановић из Границе (Смедерево), Никодије Поповић из П. Балиновца (Врање), Јован Милановић из Гроцке (Смедерево), Јанаћко Лалковић из Ресаве (Кавадар), Благоје Весовић из Велеса, Јован Станковић из Неготина. 111/

Сви су они завршили Школу за винодеље и воћарство у Букову до краја школске 1919/1920. године.

У први разред у октобру и новембру 1919. године уписано је 59 ученика и они су много допринели да се школско имање што пре доведе у ред. Обнови Школе допринела су и средства добијена на име ратне штете у износу 1.999.903. динара. Она су употребљена за обнову инвентара и збирки. Редовна помоћ долазила је и из Министарства пољопривреде и вода под којим су се у новој држави налазиле и пољопривредне школе којима је у Краљевини Србији управљао Министарство народне привреде. Крајем 1919. године обавља се спор око закупа манастирског земљиштва. Због тога почињу преговори између Министарства пољопривреде и вода и Манастира Буково. Споразум је постигнут и уговор је потписан 12. августа 1920. године. Делегацију Министарства пољопривреде и вода чинили су Милорад Трајановић, директор Школе у пензији и Божидар Ранковић в. д. управитеља. По овлашћењу Конзисторије тимочке уговор је потписао старешина Манастира Буково архимандрит Рувим Окановић. Овај уговор је већ јануара 1912. године поништен и почели су нови преговори који су трајали од 21. фебруара 1921. године. Нов уговор потписали су Павле Т. Годоровић начелник и Александар Г. Јовановић, начелник у име Министарства пољопривреде и вода, а од стране Министарства вера Димитрије Рашу, начелник Михајло Поповић, председник београдског Духовног суда и Димитрије Михајловић, секретар Министарства. 112/ И овај уговор није био дугог века јер га је 1924. године суспендовало Министарство вера захтевајући да се из закупа изузме шума и врати Манастиру. 113/

111/ Архив Пољопривредне школе Буково: Списак ученика који су завршили Пољопривредну школу у Букову.

112/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча Неготин, бр. 4756 од 1921. године

113/ Исто, бр. 3144 од 1924. године.

114/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин: кутија 2 бр. 1421 од 1926. године.

115/ Податке о штрајку аутору дао 1989. године учесник штрајка инжењер Веселин Андоновски.

И ако се Школа овоме опирала, захтев је ипак 1926. године усвојен и више није било већих спорова између Манастира и Школе. У време овог последњег спора школске 1923/24. године мења се назив руководиоца Школе, уместо управитеља уводи се директор и тада је заступник директора Еколошке станице. Њега почетком 1925. године замењује као вршилац дужности директора Петар Михајловић, затим професор Милан Радоњић, а од јуна 1926. године директор је професор Петар Бунушевац.

Јула 1926. године ученици другог разреда са директором П. Бунушевцем и групом наставника извели дваестодневну екскурзију "у циљу упознавања других крајева наше отаџбине". Екскурзија је имала следећу трасу: Неготин - Зајечар - Сталаћ - Крушевац - Краљево - Сарајево - Босански брод - Београд - Смедерево - Пожаревац - Голубац - Радужевац - Неготин. 114/

У последњој години рада Школе за винодеље и воћарство било је много тешкоћа. Због недовољних материјалних средстава још увек су се осећале последице рата. На имању једва се одржавала најнужнија производња, а на нов развој није се ни мислило. Нарочито је било тешко стање ученика. Школа није имала средстава који би плаћала раднике са стране, па су скоро све послове на имању радили ученици. У интернату, ћебад и остала постељина били су дотрајали, храна је била лоша и недовољна, а у спаваоницама није било довољно дрва за огрев. Ученици су кришом сакупљали и доносили дрва из манастирских шума, ложили пећи и на њима сушили мокре чарапе и одела.

Једног дана пронела се у Школи вест да у намирницама има мишева. То је било довољно да код, и онако незадовољних младића, изазове бунт, они су одбили ручак и одлазак на рад. Директор Бунушевац је то прогласио штрајком и запретио жандармима. Већина ученика напустила школско двориште и склонили се у братујевачке пивнице. Одмах су доставили везу са ђацима неготинских школа који су им доносили храну. Помагали су их и неготински грађани, па и школски лекар др. Милан Стојковић.

О свему је обавештено Министарство пољопривреде, па је у Буково стигао инспектор др. инж. Милутин Стојаповић, ранији суплемент, професор и в. д. директор Школе. Он је успео да после више дана разговора убеди ученике да се врате у Школу обећавши им да ће директор Бунушевац бити смењен. То је после завршетка школске године и учињено.

Седморицу ученика Наставнички савет је прогласио за организаторе штрајка и искључио их из Школе. 115/

Многи ученици учествовали су у Балканском и 1. светском рату. После рата једни су дошли да у бившој школи направе снимак за успомену

Последња генерација ученика за винодеље и воћарство, из 1927. год.

Момчило Станковић

**СРЕДЊА ПОЉОПРИВРЕДНА ШКОЛА
У БУКОВУ**

Указом краља Александра Првог Уједињитеља бр. 42274/1 од 6. октобра 1927. године укинуто је догађајућа Школа за винодеље и воћарство, а основана Средња пољопривредна школа у Букову код Негогина. За извршење овог указа одређен је министар пољопривреде и вода који је за вршиоца директора одредио професора Германа Захарченка.

У школској 1927/28. години није вршен упис нових ученика већ је по програму старе Школе настављена настава у 2. и 3. разреду и тако је омогућено ученицима 2. разреда да на крају школске године полажу разредни, а ученицима 3. и матурски испит.

Свршени ученици 2. разреда упућени су да наставе школовање у другим нижим пољопривредним школама, а свршеним ученицима 3. разреда дозвољен је упис у 1. разред Средње пољопривредне школе.

Средином 1928. године донет је указ о укидању Средње сацарске винарске школе у Марибору у којој је постојао још само 3. разред са 22 ученика који су премештени у Буково са групом својих професора.

Пред почетак школске 1928/29. године за вршиоца дужности директора Средње пољопривредне школе постављен је мариборски професор Винко Садар, а у први разред уписан је 31 ученик. За почетак нове школске године у Букову су извршене најнужније припреме и настава у 1. и 3. разреду почела је 1. октобра. 116/

Н а с т а в а

Настава је обављана по привременом наставном плану и програму који је замењен новом Одлуком Министарства пољопривреде и вода бр. 1032 од 16. фебруара 1929. године.

Наставни план и програм био је углавном исти за све средње пољопривредне школе у земљи и није битније мењао до краја другог светског рата. Овај наставни план и програм изгледао је овако:

1 разред

Зоологија - 2 часа недељно
Анатомија и физиологија домаћих животиња - 3 часа недељно
Опште сточарство - 2 часа недељно
Анорганска и органска хемија - 4 часа недељно
Физика са метеорологијом - 3 часа недељно
Ботаника - 3 часа недељно
Микроскопске вежбе - 2 часа недељно

Историја са географијом - 2 часа недељно
Српскохрватски језик - 2 часа недељно
Математика - 2 часа недељно
Немачки језик - 2 часа недељно
Цртање - 2 часа недељно
Људска хигијена - 1 час недељно
Веронаука - 2 часа недељно

2 разред

Млекарство - 2 часа недељно
Храњење домаћих животиња - 2 часа недељно
Живинарство - 2 часа недељно
Воћарство - 4 часа недељно
Шумарство - 2 часа недељно
Опште ратарство - 4 часа недељно
Агрикултурна хемија - 2 часа недељно
Виноградарство - 4 часа недељно
Политичка економија - 2 часа недељно
Српскохрватски језик - 2 часа недељно
Математика - 2 часа недељно
Земљомерство са вежбама 4 часа недељно
Сточне болести - 1 час недељно
Немачки језик - 2 часа недељно

3 разред

Пољопривредно газдовање - 4 часа недељно
Болести винове лозе - 1 час недељно
Свиларство - 1 час недељно
Рибарство - 1 час недељно
Пчеларство - 1 час недељно
Посебно сточарство - 2 часа недељно
Прерада воћа - 2 часа недељно
Помологија - 2 часа недељно
Књиговодство - 2 часа недељно
Пољопривредно право - 1 час недељно
Градинарство - 2 часа недељно
Задругарство - 1 час недељно
Пољопривредна технологија - 1 час недељно
Подрумарство - 2 часа недељно
Болести и штеточине биља - 3 часа недељно
Специјално ратарство - 4 часа недељно
Ливадарство - 1 час недељно

116/ Љубомир Мараш: 80 година Пољопривредне школе у Букову "Развитак" бр. 6 од 1971. године.

Винска хемија - 2 часа недељно
Вежбе из винске хемије - 2 часа недељно
Педагогика са логиком - 1 час недељно
Грађевинарство - 1 час недељно.

Школовање у средњој пољопривредној школи трајало је 4 године, од тога настава 3 године и пракса годину дана на имању школе или у установи коју директор одреди. 117/

За обављање праксе Министарство пољопривреде урадило је упутство у коме се одређују следећи циљеви практичног усавршавања из воћарства, виноградарства, подрумарства и вртларства ђака средњих пољопривредних школа:

А) да све стручне послове на пракси изуче и оспособе се да их лично сами са успехом изводе и на друге путем предавања и демонстративних приказивања преносе;

Б) да се нарочито и потпуно усаврше и оспособе у производњи свих врста садница племенитих воћака и лозе као и осталог воћног и лозног материјала и уопште да се снабду свим практичним знањима и способностима за правилно, успешно и рационално руковање расадником и да им се створи воља и љубав за те послове и за унапређење пољопривреде уопште;

В) да се у установама где је заступљено винарство нарочито усаврше у овој грани привреде, тако да буду способни за самостално вођење подрума, виноградарских задруга и других;

Г) да се у енолошким станицама за испитивање вина упуте да практично врше анализе и истраживања како вина тако и других пољопривредних производа, чија се анализа врши у тим станицама;

Д) да се у специјалним школама за вртларство са повртарством а нарочито у градским расадницима, који се баве производњом украсног шибља и дрвећа оспособе да могу и сами самостално радити на овој производњи;

Ђ) да се упознају са вођењем економских и рачунских књига и целокупне администрације дотичне установе." 118/

У Средњој пољопривредној школи у Букову практиканти су били и најнепосреднији сарадници наставницима и економима приликом организовања и вођења радова ученика на школским имањима.

Радови ученика нису били ни мало лаки и били су често узрок незадовољства младих. Ево како се тих радова сећа, после шездесет година, професор Пољопривредног факултета у Новом Саду др Драгољуб Словић, ученик прве генерације Средње пољопривредне школе у Букову:

"Једно од главних обележја Школе у Букову било је да се велика пажња обраћала практичном раду ученика. Они су калемили, саднили, резали воћке, и обављали све послове који су тада били у пољу, воћњаку, винограду, подруму, повртњаку, стаји и у другим деловима школске економије. Ми смо читаво два месеца по почетку школске године проводили у берби грожђа и воћа, вађењу садница и претакању вина. Све послове у стаји обављали су ученици, музли краве, тимарили коње, чистили стаје и штале, ишли за сејалицама,

помагали мајсторима у радионицама и много другог.

То је било због тога што Школа није имала довољно средстава да плати раднике, али је и директор Стојановић био уверен да се само практичним радом може добро да овлада материја са којом ће ученици касније да сретну у настави".

"Ја сам тада" - сећа се друг Словић "због тих радова био у почетку јако разочаран таквом Школом, али сам се касније уверио да је директор Стојановић био у праву. Он се држао оног што је још у старој Грчкој говорио Аристотел: "Оно што не можеш ученику да покажеш немој ни да му говориш. Дугачак је пут правилом а кратак и успешан примером".

За практичне радове сваки ученик је приликом уписа у 1 разред морао да уплати за куповину калемарског пожа, пожа кресача, маказа, тестере и циркли за вежбе из геодезије.

У настави највише је тешкоћа било због недостатка потребних уџбеника. Учили се углавном из бележака и скрипти. Поред тога квалитет наставе су доста увећавала очигледна средства којих је било довољно у наставним збиркама. То су били модели воћних плодова, урађени од воска и гипса, затим модели здравих и оболелих гроздова, скелети разних врста домаћих животиња и друго. Школа је располагала и са двадесетак микроскопа, а ученици су на специјалним вежбама оспособљавани да их користе.

Из више предмета, физике, хемије, минералогije, педологије настава је допуњавана и вежбама у лабораторијама, а из земљомерства организоване су вежбе на терену уз помоћ стручњака Геодетске управе из Неготина.

Општим предметима је, наставним планом и програмом, посвећивана мања пажња него у другим средњим школама. Ови предмети су са по два часа недељно предавани у 1, а само српскохрватски језик и математика у 2 разреду. И поред тога Школа је имала врло богату ђачку библиотеку у којој су преовладале књиге класика и других писаца лепе књижевности. Училима, углавном мапама и сликама, добро је била опремљена историјско-географска збирка.

Квалитет наставе и остварење наставног плана и програма пратили су и контролисали разредни старешина и директор, а на крају полугодишта вршене су анализе и на седници Наставничког савета.

ОЦЕНЕ И ИСПИТИ

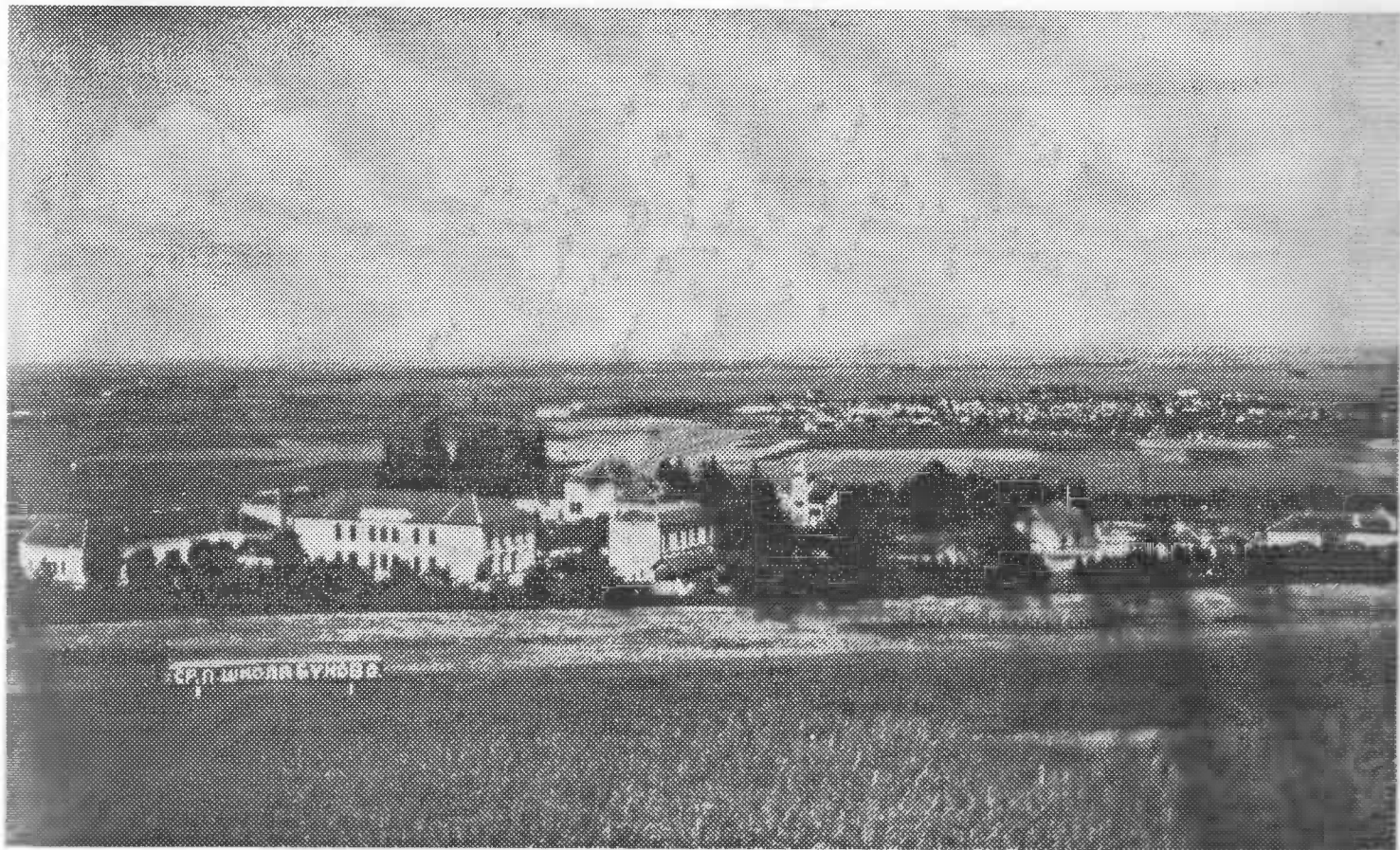
У Средњој пољопривредној школи у Букову увек се тежило да се углед Школе увећа и сачува квалитетом наставе, критеријумом оцењивања и добрим владањем ученика.

По многим сведочењима припадника разних генерација ове Школе критеријум оцењивања је увек био праведан, пи

117/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин, Фонд Пољопривредне школе, кутија 7 од 1937. године.

118/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин, кутија 7 бр. 31737/2 од 1933.

Панорама Букова са Неготином у позадини

благ, а ни претерано строг. Иза позитивних оцена био је значајан обим знања који је после завршеног школовања омогућавао свршеним ученицима стручан рад на одговорним местима у разним гранама пољопривреде.

У годинама од оснивања Школе до завршетка другог светског рата постојале су следеће оцене: негативна оцена из учења је била слаб - 2, а позитивне: добар - 3, врло добар - 4 и одличан - 5. Из владања: рђав - 1, добро - 3, врло добро - 4 и примерно - 5.

Постојале су и дисциплинске казне и то: укори разредног старешине, разредног већа, директора и наставничког савета. За теже дисциплинске прекршаје Наставнички савет је могао да ученика казни искључењем на годину из ове, али и из свих школа у земљи. Казне искључења потврђивало је Министарство пољопривреде, одељење за школство.

У оцењивању наставници су били дужни да до краја сваког тромесечја оцене све ученике и да им на крају полу-годишта и године закључе оцену из свог предмета. Међутим, та оцена је морала да буде потврђена на разредном испиту који су зченици полагали на крају школске године.

Разредни испит је полаган пред комисијом чији је председник био директор, секретар - разредни старешина, а испитивач предметни наставник.

Предметни наставник припремао је листе на којима су била по три питања. Број листића био је за пет већи од броја ученика. Испити су обављани и под контролом изасланика министра пољопривреде који је у то време вршио и инспекцију рада Школе. На разредном испиту ученици су добијали годишње оцене; за једну или две оцене слаб - 2 упућивани су на поправни испит ујесен, а за више негативних оцена понављали су разред.

После успешно завршеног разредног испита свршени ученици трећег разреда полагали су завршни испит.

Завршни испит обављан је пред комисијом коју су чинили председник (обично изасланик министра пољопривреде, а у његовом одсуству директор Школе) секретар комисије (деловођа Наставничког савета) и предметни наставници као испитивачи.

Завршни испит се састојао из три дела: писмени, усмени и практични. Предмети полагани на писменом испиту: 1. Наука о газдовању, 2. Ратарство, 3. Сточарство или воћарство или виноградарство.

Предметни наставник је предлагао по три теме, а испитна комисија је бирала по једну из сваког предмета. Писмени испит је трајао 4 сата.

На писмени испит излазили су ученици који су пријавили испит, а претходно су са успехом положили годишњи испит.

На усмени испит пуштани су кандидати који су оцењени вајмање оценом "добар" из свих предмета из којих су полагали писмени.

Уколико кандидат добије ма и једну слабу оцену одбија се од испита на два месеца.

Усмени испит се полагао најдаље за три дана после писмених испита. Испит из једног предмета за једног ученика трајао је до 20 минута.

Усмени испит се полагао из ових предмета: 1. Наука о газдовању, 2. Ратарство са ливадарством и градинарством, 3. Сточарство са ситним гранама и млекарство, 4. Воћарство са прерадом воћа, 5. Виноградарство са прерадом грожђа.

После успешно положеног усменог дела завршног испита остајала је пракса која је трајала једну школску годину. Обављала се у нижим и средњим пољопривредним школама, на већим бановинским и среским воћним и лозним расадницима, на државним угледним пољопривредним добрима и ергелама, енолошким станицама и другим сличним установама.

Организација практичног усавршавања регулисана је посебним упутствима министарства пољопривреде за сваку основну пољопривредну грану посебно. Тако је Министарство пољопривреде 18. маја 1933. године донело Упуство за практично усавршавање и специјализовање из воћарства, виноградарства, подрумарства и вртларства са повртарством свршених студената агрономије и ђака средњих пољопривредних школа.

У тачки 2 одређује се да се "ти млади људи нарочито оспособе у следећим пословима:

- познавању прикупљању разног воћног семена, спремању воћног семена и производњи воћних младница,

- познавању препоручених сората воћа и лозе, производњи, гајењу и познавању подлога америчке лозе и за калемљење воћака.

- припремању материјала за калемљење воћака и лозе, - начини калемљења и практично извођење усвојених начина калемљења воћака и лозе,

- нега калемова и нега воћних садница у растилу, - сађење лозе и воћака на стално место и обрада воћњака и винограда; орезивање винограда; кресање воћака.

- познавање болести и штеточина на виновој лози и воћкама (пероноспора, окдиум, блак-рат, грожђани мољац, штитаста ваш на шљиви, крвава ваш на јабуци, штитаста ваш на јабуци, јабучни смотавац и тд.) и њихово лечење и сузбијање у пракси.

- руковање са справама и припремање средстава за сузбијање свију главних болести и штеточина винове лозе и воћака.

- припремање и чишћење винских судова, врионице и подрума; услови за правилно превирање шире; справљање стоних и десертних вина и грожђаних и воћних напитака без алкохола; конзервисање грожђа и воћа; сушење воћа, нарочито шљива; прављење пекмеца, компота, мармеладе, печење ракије и тд.

- нега и чување вина; чување воћа у воћним коморама; болести и мане вина; предохране и лечење; руковање подрумским справама.

- рад са прапачем и виноградским плугом по матичњацима америчке лозе, виноградима и воћним растилима.

- рад на изради културног плана за подизање једног воћног и лозног расадника, као и плана школске баште и приватног трговачког воћњака.

- поверити стажисти да рукује практичним курсом за обуку сеоских младића ради којих је дотични курс приређен, па га контролисати да он курсисте добро и правилно обучава.

- упутити га у вођење свију рачунских - економских књига које се воде, па га контролисати да при вођењу тих књига не чини грешке,

- упознати га са током целокупне расадничке администрације". 119/

У тачки 5 истог упутства се каже:

"Све напред набројане стручне послове стажист је дужан вршити лично и мануелно да би са њима до потпуности упознао, а не да врши само надзор или посматрања.

О свему што је преко дана радио дужан је да редовно води дневник, описујући поједине послове онако како их је изводио. Сваке недеље овај ће дневник стажист подносити управнику на оверу и евентуалне примедбе". 120/

После завршене праксе кандидат је полагао практични испит пред комисијом чији је председник био изасланик министра пољопривреде или директор Школе, секретар избрани наставник и испитивач предметни наставник. Испит се састојао из одбране домаћег писменог рада чија је тема била из области у којој је обављена пракса.

После успешно завршене праксе и одбрањене теме кандидат је добијао сведочанство о положеном завршном испиту и стекао право на звање пољопривредног економа.

С јесени, пред упис у 1 разред полагали су пријемни испити за свршене ученике нижих пољопривредних школа. Испит је имао два дела: писмени и усмени. На писменом рађени су задаци из српскохрватског језика и математике. Кандидати који су са прелазном оценом положили писмени део испита полагали су усмени из српскохрватског језика, математике и историје са географијом. Уколико би и на усменом делу добили позитивне оцене стицали су право да се кандидују за упис у 1 разред.

У ЧЕНИЦИ

У сваком од три разреда Средње пољопривредне школе у Букову било је од 30 - 40 ученика. То је зависило од броја слободних места у интернату. То су били свршени ученици 4 разреда гимназије са положеном малом матуром, али није била реткост да Школу уписују и ученици са свршеним 5. па и 6. разредом гимназије. Нешто мањи број били су свршени ученици грађанских школа и то највећим делом из Македоније где су почетком тридесетих година укинута многе гимназије. У Школи је био и изванредан број свршених ученика нижих пољопривредних школа и то већином одличних. До завршетка другог светског рата ову Школу могли су да уче само младићи.

За Средњу пољопривредну школу у Букову карактеристично је било да су њени ученици долазили из свих крајева Краљевине Југославије. Тако је на пример у прва два разреда школске 1929/30. године од 72 ученика: један је био из Београда, три из Дравске, четири из Дринске, пет из

Дунавске, тридесетједан из Моравске, два из Приморске, шеснаест из Вардарске и десет из Зетске бановине.

У истом разреду учили су младићи из среза неготињског, алексиначког, љутомерског и крањског, кавадарског и велешког, билећког, бијељинског, дубровачког и корчуланског. 121/

По социјалном пореклу већину ученика чинили су синови средњих и богатих сељака, занатлија, а знатно мање чиновника. Тако је школске 1929/30. године од 72 ученика било: 61 ученик из земљадничких породица, а свега 11 из осталих друштвених слојева.

Каснијих година повећан је број деце занатлија, ситних трговаца и других

Сиромашни ученици који су имали најмање врло добар успех добијали су од Школе стипендије. Распоред стипендија и висину одређивао је Наставнички савет.

Уколико је стипендиста погоршао успех или добио дисциплинску казну губио је стипендију.

Школа је била интернатског типа, па је дневни ред био регулисан посебним Правилником Министарства пољопривреде.

Тај Правилник имао је преко 70 чланова и регулисао је сва питања организације наставе, праксе и владање ученика.

У делу Правилника који регулише дневни ред у Школи и интернату речено је следеће:

"Сваког јутра огласиће звоно време устајања. Зими ће се устајати у 6,30 а лети у 5,30 сати. По потреби радова, директор може направити раније устајање.

На знак устајања дужан је сваки ученик устати и за пола сата довести у ред своје одело и постелне ствари. Нивједан ученик не сме излазити у школски круг, нити ван њега поцепан и прљав и без капе која мора бити прописна, какву носе сви ученици средњих школа.

Доручак ће се обављати лети у 6, а зими у 7 часова када ученици имају у миру ући у трпезарију и обедовати.

Часови учења почињаће у 8 часова, а ако је теренски рад објавиће се диспозиција пола сата по доручку.

Завршетак теренског рада објављиваће се лети у 11, а зими у 11,30 часова школском сиреном, како је предвиђено наредбом.

Поподневно предавање почињаће у 2 сата; а ако је теренски рад зими ће се почињати у 14, а лети у 15 часова. Директор може у жарким данима наредити да теренски рад почиње у 16 часова. Прекид теренског рада објављиваће се школском сиреном, и то: лети у 19, а зими у 16,30 часова. Директор Школе може теренски рад по потреби продужити или скратити.

Ручак ученика обављаће се преко целе године у 12,30 часова.

Радним даном вечера ће се обављати у 18 часова; а суботом, недељом и празником у 19,30 часова.

119 и 120/ Исто

121/ Архив Југославије, фонд Министарства пољопривреде - Статистика Јака од 1930. године.

Сваки ученик губи право на обед ако у одређено време не дође у трпезарију.

После пола сата по вечери, радним данима, ученици ће имати час учења, који ће трајати до пола сата пре спавања. На часу учења ученици морају бити у својим учионицама и у тишини радити своје предмете.

За време часова учења ученике ће обилазити дежурни наставник, а на часу ће стално бити практиканти, који ће дежурати по утврђеној листи редарства".

Знак спавања објављиваће се школском сиреном и то: лети у 9, а зими у 8,30 часова"

Чланом 39, 40 и 41 поменутог Правилника одређивало се понашање ученика на улици, јавним местима и друге обавезе.

У члану 39 се каже: "Ученици треба да се клоне свађе и личних нерета.

Ученицима није допуштено да се скупљају у већим гомилама по улицама и јавним местима.

Своје наставнике и све школско особље, као и друга позната старија лица ученици поздрављају ван школе скидањем капе.

Похађање јавних локала: биоскона, позоришта, гостионица, кафана и циркуса, а тако исто и јавних забава и свадби допуштено је ученицима само по одобрењу г. директора. Похађање ноћних локала ученицима је забрањено.

Без одобрења директора забрањено је ученицима:

а) да сазивају зборове и да учествују по зборовима;
б) да састављају своје дружине или да ступају у друге јавне дружине;

в) да објављују своје саставе и да уређују своје новине".

Даље се у члану 40 каже: "Ни у недељне, ни у празничне дане, нити у часовима одмора, не сме ниједан ученик без нарочитог допуштења удаљавати из школског круга. Под школским кругом подразумева се имање Средње пољопривредне школе у Букову....

Допуштење за излазак у град даје се суботом по подне и то само по указаној потреби у одређено време". 122/

ДИРЕКТОРИ

Најодговорнији за све што се збивало у Средњој пољопривредној школи био је директор. Он је по Закону о средњим пољопривредним школама из 1926. године био организатор рада, административно-дисциплински старешина, управитељ школског имања, педагошки инструктор, контролор извршења наставног плана и програма, најодговорнији за финансијско и материјално пословање...

Он је водио седнице Наставничког савета, за прекршаје радне дисциплине и радних обавеза службеника покретао је дисциплински поступак, имао је право да ученике кажњава својим укором за теже повреде Правилника о раду и понашању, оцењивао је рад наставника и другог особља и предлагао њихово напредовање у служби.

Због свих ових и многих других обавеза радни дан директора трајао је од раних јутарњих часова до одласка ученика на спавање. Он је за свој рад, наставу и стање школског газдинства одговарао лично министру пољопривреде коме је подносио месечне, тромесечне, полугодишње и годишње извештаје.

Одмах по доношењу указа о оснивању Средње пољопривредне школе у Букову у јесен 1927. године за вршиоца дужности директора постављен је професор ратарства Герман Захарченко. Он је допринео да ученици укинуте Школе за винодеље и воћарство заврше школску годину и створио је основне услове у Школи и интернату за почетак рада.

У јесен 1928. године после пресељења Средње сацарске пољопривредне школе из Марибора у Буково за директора Средње пољопривредне школе постављен је Винко Садар који је био на челу мариборске школе.

Боравак Винка Садар у Букову није оставио дубљег трага; по струци је био професор хортикултуре (цветарства) па је у настави учествовао као предавач математике и неких вештина. За време његовог управљања Школом, које је трајало само школску 1928/29. годину из Школе су министру пољопривреде долазили предлози да се Школа укине и тврдило да у Букову нема услова за њен опстанак. 123/

Школу је од затварања заштитио њен ранији професор и заменик директора у годинама Првог светског рата Милутин Стојановић. Он је добро познавао право стање у Букову, знао је узроке кризе у којој се Школа нашла, а нису му били непознати добри природни и други услови повољни за даљи развој. Упорно је доказивао да су Буково и Неготинска крајина право место за Средњу пољопривредну школу у којој ће се специјализовати виноградарство и воћарство. Затражио је и помоћ тада политички најутрајанијег Неготинца, председника Владе генерала Петра Живковића. Генерал Живковић је у то време посетио Неготин, обинио Школу и школско имање и одмах упутио у Буково тадашњег министра пољопривреде Ота Франгишека. Са министром је дошао и Милутин Стојановић, који је пристога да остави Београд и место високог државног службеника и дође у Буково за директора Средње пољопривредне школе. Све се то догађало пред почетак школске 1929/30. године. Упис је извршен на време и настава је почела у 1 и 2 разреду у којима је укупно било 74 ученика. 124/

Нови директор Стојановић је одмах попунио наставнички колегијум и почео је енергично да решава проблеме и наставе и школског газдинства.

Стојановић је био по струци виноградар, школовао се у Србији и Француској, као човек темељан, храбар и склоп истраживањима, експериментима и научном раду. Написао је уџбеник виноградарства који се више година користио

122/ Историјски архив Крајине, Пореча и Кључа Неготин - фонд Пољопривредне школе Буково, кутија 3 бб од 1926.

123/ Љубомир Мараш: 80 година Пољопривредне школе у Букову "Развитак" бр. 6 од 1971. године

124/ Исто

Милутин Стојановић, дугогодишњи директор
Средње пољопривредне школе у Букову

Проф инж . Милан Донович, директор Средње
пољопривредне школе у годинама пред рат

у настави средњих пољопривредних школа и Пољопривредног факултета. Његови наставници и ученици сачували су га у успоменама као изузетно вредног и радног, устајао је пре прве јутарње "звечке", обилазио имање, распоређивао раднике, а затим долазио на диспозицију да лично распореди ученике, практиканте, економе и наставнике за дневну праксу. Успео је да међу особљем, првенствено међу наставницима, створи добре колегијалне односе, није трпео интриге и људе је ценио по доприносу развоју и напретку Школе. Мада је за директора Школе дошао у време када се у свему расламсавала велика економска криза, он је упркос томе успео да обезбеди средства за обнову газдинства, за нове лозје и воћне засаде и попуну школских збирки и лабораторија. Правилним газдовањем и Школа је успела да остварује значајне приходе продајом својих производа. 125/

Милутин Стојановић је остао у Школи до јесени 1935. године. Тада се тешко разболео, одведен је у Београд на лечење где је умро 5. октобра у санаторијуму "Живковић". 126/ Његова смрт обележена је некролозима у београдској штампи и жалошћу у Букову и Неготину. У почетку боловања директор је за свог заменика одредио суплента Милана Срећковића, који је ту дужност вршио свега два месеца, а новембра 1935. године за вршиоца дужности директора постављен је тада најстарији професор Милорад Божовић. 127/

Почетком 1936. године за вршиоца дужности директора Средње пољопривредне школе министар пољопривреде поставио је дотадашњег директора Ниже пољопривредне школе у Зајечару инжењера Милана Доновића. 128/ Поред вишегодишњег рада у пољопривредном школству Доновић је имао и звање саветника у Министарству пољопривреде, међутим он је остао само вршилац дужности директора пуне три године и за директора је постављен тек 1939. године. 129/

Инжењер Милан Доновић водио је Школу у време које је из године у годину постајало немирније и несигурније, како у Југославији, тако и у свету. Европа се крупним корацима приближавала новом светском раду, земљу су разарали међународни и политички сукоби, економско стање је постајало све теже: цене индустријских производа нагло су расле, сељачки дугови су се увећавали, а занатлије и ситни трговци масовно банкротирали.

Начин руковођења Школом заснован на раду и реду, који је поставио као директор Милутин Стојановић прихватио је и наставио Доновић. Слично Стојановићу и Доновић је био радан и вредан човек и одао послу који му је поверен. Упорно је тражио да се сви, и ученици и наставници, владају по прописима и правилницима и у том инсистирању је често био и непопустљивији од ранијих директора. Због тога је долазило до затегнутих ситуација, па и до бунта ученика.

Праве људске вредности и организаторске способности Доновић је показао у годинама пред рат и за време немачке окупације када је успео да одржи јединство школског колектива, спречи злодела окупатора и његових сарадника и

сачува школску имовину којој је претила опасност да буде опљачкана, па и уништена.

НАСТАВНИЦИ

Највише наставних предмета у Средњој пољопривредној школи у Букову предавали су професори и супленти. То су били наставници са факултетским образовањем, који су првих година после дипломирања добијали звање суплента и тек после положеног професорског испита и позитивних оцена рада у настави стицали услове за унапређење у звање професора.

Стручне предмете предавали су наставници са завршеним пољопривредним факултетом који је давао звање инжењера агрономије и тако су имали право на звање инжењер професор односно инжењер суплент. Опште предмете су, углавном, предавали професори Неготинске гимназије или Учитељске школе. Међутим, уколико у буџету Школе није било довољно средстава за ангажовање хонорарних наставника и опште предмете предавали су професори - инжењери.

Први наставни колектив образован почетком школске 1928/29. године после пресељења Средње сапарске винарске школе чинили су: директор Вишко Садар, професор винарске групе предмета био је Михајло Кустерле, професор ратарства Герман Захарченко, професор сточарства Марин Раје и професор воћарства Фрања Лукман.

Хонорариј наставници били су за хемијску групу предмета-директор Енолошке станице Илија Бошњак, за српскохрватски језик професор учитељске школе Стојан Младеновић и хигијену је предавао школски лекар др. Милан Стојковић. 130/

После завршетка школске 1928/29. године из Школе су са директором Садаром отишли и професори Михајло Кустерле и Фрања Лукман, а нешто касније и професор Марин Раје.

Доласком за директора инжењера Милутина Стојановића почетком школске 1929/30. године формиран је нов наставни колектив у коме су стални наставници инжењери Јордан Димитријевић, Стојадин Стаменковић, Герман Захарченко и економиста Милорад Божовић.

Распоред наставе стручних предмета био је следећи:

директор инжењер Милутин Стојановић:

- Виноградство у 2 разреду

- Подрумарство у 3 разреду

125/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин, Меџарска граба, Сећања: Др Словића и др Асена Станчевића
126/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин Фонд Пољопривредне школе у Букову, кутија 7 бр. 3734 од 1935. године.

127/ Исто као 126

128/ Исто, кутија 7 бб од 1936. године

129/ Исто, кутија 7 бб од 1939. године

130/ Љубомир Мареш: 80 година Пољопривредне школе у Букову, "Развитак" бр. 6 од 1971. године

Проф инж Милан Срећковић

Проф инж Јован Прокић

Проф инж Болеслав Сивицки

- Помологија у 3 разреду
- Болести винове лозе у 3 разреду.
- професор инжењер Јордан Димитријевић:
- Воћарство у 2 разреду
- Прерада воћа у 3 разреду
- Ботаника у 1 разреду
- професор инжењер Стојадин Стаменковић:
- Сточарство у 1, 2 и 3 разреду
- Земљомерство у 2 разреду.
- професор инжењер Герман Захарченко:
- Геологија са минерологијом у 1 разреду
- Педологија у 1 разреду
- Опште ратарство у 3 разреду
- Болести биља у 3 разреду
- професор економиста Милорад Божовић:
- Политичка економија у 2 разреду
- Пољопривредно рачуноводство у 3 разреду
- Пољопривредно право у 3 разреду
- Пољопривредно газдовање у 3 разреду
- Пољопривредно књиговодство у 3 разреду
- Пољопривредно задругарство у 3 разреду.

Као хонорарни наставници ангажовани су за хемијску групу предмета - директор Енолошке станице Илија Бошњак, за српскохрватски језик професор Стојан Младеновић, за математику и педологију професор учитељске школе Благоје Јоковић и за хигијену др Милан Стојковић.

Стални наставници били су и руководиоци школских збирки и то: Стојадин Стаменковић сточарске збирке, Герман Захарченко водио је микроскопску, ратарску и градинарску збирку а Јордан Димитријевић воћарску.

Милорад Божовић био је деловођа Наставничког савета и водио је наставничку и ђачку књижицу.

Наставнички савет чији је председник био директор Милутин Стојановић чинили су само стални наставници. 131/ Они су били и разредне старешине.

Овај наставнички колектив радио је без већих промена све до школске 1932/33. године. Тада професор Јордан Димитријевић прелази за наставника Средње пољопривредне школе у Ваљеву, а професор Стојадин Стаменковић премештен је у Ниш за саветника Моравске бановине. После завршетка ове школске године професор Герман Захарченко отишао је за директора Пољопривредне школе у Севојну код Ужица. Из старог колектива остао је само професор Милорад Божовић.

Упоредо са одласком старих професора у Буково долазе млади наставници: Болеслав Сивицки, Ђирило Николић, Александар Поповић, Милан Срећковић а наредне школске године Јован Прокић. Једино је инжењер Болеслав Сивицки имао звање професора а остали су дошли одмах после дипломирања на Пољопривредном факултету са звањем суплента. 132/

У новом наставном колективу директор Стојановић и професор Божовић задржали су већину предмета које су и раније предавали, а међу новодошлим наставницима извршена је следећа подела предмета:

суплент Милан Срећковић предавао је:

- Анорганску и Органску хемију у 1 разреду
- Воћарство у 3 разреду
- Прераду воћа у 4 разреду
- Агрохемију у 3 разреду.
- професор инж. Болеслав Сивицки предавао је:
- Зоологију у 1 разреду
- Опште сточарство у 1 разреду
- Посебно сточарство у 3 разреду
- Науку о храњењу домаћих животиња у 3 разреду,
- Свиларство, рибарство и пчеларство у 3 разреду,
- Живинарство у 2 разреду
- Млекарство у 2 разреду,
- Алатомију са физиологијом у 1 разреду
- суплент инжењер Ђирило Николић предавао је:
- Градинарство у 3 разреду
- Задругарство у 3 разреду
- Пољопривредну технологију у 3 разреду
- Опште ратарство са оруђем и машинама у 2 разреду
- Агрохемију у 2 разреду
- Геологију са минерологијом и педологијом
- суплент инжењер Јован Прокић предавао је:
- Подрумарство у 3 разреду
- Болести биља у 3 разреду
- Књиговодство у 3 разреду
- Политичку економију у 2 разреду
- Физику у 1 разреду
- суплент инжењер Александар Поповић је предавао:
- Специјално ратарство у 3 разреду
- Ливадарство у 3 разреду
- Пољопривредно право у 3 разреду
- Ботанику у 1 разреду
- Микроскопске вежбе у 1 разреду.

Такође је извршена и следећа подела збирки и објекта: Савици инж. Болеслав, професор, руководио је сточарством са ситним грамама - млекарском и сточарском збирком;

Срећковић инж. Милан, суплент, руководио је воћарским објектима, радионицом за прераду воћа, воћном комором и воћарском збирком.

Николић инж. Ђирило, суплент, руководио је ратарским и градинарским објектима, пољопривредним машинама и алатницом;

Поповић инж. Александар, суплент руководио је наставничком библиотеком, наставничком и ученичком архивом, ратарском и микроскопском збирком и огледним пољем;

Прокић инж. Јован, суплент, руководио је виноградарским објектима и виноградарском збирком.

И у хонорарној настави извршене су 1935. године неке измене. После премештаја инжењера Илије Бошњака из

131/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин, фонд пољопривредне школе, кутија 3 б.б. од 1930.

132/ Исто као 131, кутија 3 б.б. од 1933.

Неготина, наставу Винске хемије са вежбама у 3 разреду преузео је в. д. директора Енолошке станице инжењер Владимир Миловић, а наставу Опште хемије у 1 разреду преузео асистент у Енолошкој станици Милан Николић.

До нових промена дошло је на крају школске 1936/37. године када је професор Милорад Божовић отишао за директора Пољопривредне школе у Краљеву. Већину његових предмета преузео је в. д. директора Милан Доновић, а за руководиоца Ђачке библиотеке и наставничке књижнице одређен је суплент Александар Поповић. 133/

Почетком школске 1937/38. године извршене су промене у настави и то на предлог Министарства пољопривреде - Одељење за аграрну политику. Исто одељење је предложило наставничком савету да уведе нове наставне предмете и то: Веронауку, Певање и Гимнастику. Наставнички савет је овај предлог разматрао на седници 4. октобра 1937. године и прихватио је само да се уведе настава Веронауке у 1 разреду са 2 часа недељно.

Наставнички савет је делимично прихватио предлог да се уведе настава Певање, али само као хорско и то повремено, јер за редовну наставу није било средстава.

Одбијен предлог о увођењу предмета Гимнастика са образложењем да "у овој школи Ђаци сваки дан раде обавезно физичке практичне радове који су довољни за физичко развијање деце, а програм је преобилан, па се не могу више оптерећивати ученици". 134/

Исте године је у Школи хонорарно радило осам наставника и то:

Миловић инж. Владимир, директор Енолошке станице у Букову, предавао је ове предмете:

- Винску хемију у 3 разреду
- Вежбе из винске хемије у 3 разреду

Миодраг Поповић, професор Учитељске школе у Неготину, предавао је:

- Историју са географијом у 1 разреду
- Српскохрватски језик у 1 разреду
- Српскохрватски језик у 2 разреду

Јоковић Благоје, професор учитељске школе из Неготина, одржавао је:

- Математику у 1 разреду
- Математику у 2 разреду
- Педагогику са логиком у 3 разреду.

Кутузов Иван, бивши професор Неготинске гимназије, предавао је:

- Немачки језик у 1 разреду
- Немачки језик у 2 разреду

Климов инж. Борис, чиновник грађ. секције из Неготина, предавао је:

- Земљомерство са вежбама у 2 разреду
- Грађевинарство у 3 разреду

Стојковић др Милац, лекар из Неготина, држао је часове:

- Људска хигијена у 1 разреду
- Бугарчић др. Славко, срески ветеринар, предавао је:
- Сточне болести у 2 разреду

Николић Светозар, свештеник из Неготина, предавао је:

- Веронауку у 1 разреду. 135/

Пред крај школске 1939/40. године из Букова је премештен професор Ђирило Николић, а на његово место је постављен суплент Симо Јахурина. Примопредаја дужности извршена је почетком маја 1940. године.

У животу Школе, развоју и унапређењу економије, а и у образовном процесу значајно место са директором и наставницима имали су и економисти. То су били пољопривредни стручњаци са свршеном средњом школом и у СПШ Букову су обично водили рачуноводство, подрумарство или воћарство. Више од десет година рачуновођа је био Секула Орловић, а после његовог одласка пред други светски рат за рачуновођу је постављен Светозар Стеванов.

Подрумар у свим предратним и ратним годинама био је економ Војислав Павловић а воћар економ Асен Станчевић.

Економисти, који су до завршетка другог светског рата радили у Букову, ту су завршили школовање и то као одлични ученици, на школском имању су обавили праксу, а током школовања показали су изузетан смисао за грану коју су специјализовали. То су потврдили и у свом каснијем раду. Асен Станчевић је после завршеног рата дипломирао на Пољопривредном факултету, докторирао и постао један од најпознатијих селектора у воћарству.

Економ Војислав Павловић је цео свој радни век посветио развоју виноградарства и подрумарства у Крајини и један је од најзаслужнијих што су крајинска вина вратила стари углед.

У школи је дуго година радио градинар Душан Јовић, који је поред рада на унапређењу градинарства, посебну бригу посветио развоју цвећарства у Букову.

У школи је био запослено и неколико радника који су обављали послове кочијаша, домара и слично. Они су били запослени као дневничари и највише година те послове су радили земљорадници из оближњег села Јасенице, Михајло Димитријевић, Радомир Белић и Илија Милисављевић. За сезонске радове повремено су узимани у надницу земљорадници из оближњих села најчешће из Јасенице и Чубре.

ОЦЕЊИВАЊЕ НАСТАВНИКА

У Краљевини Југославији рад свих државних чиновника и осталих државних службеника редовно је оцењиван од посебних комисија које су образовали ресорски министри. То оцењивање за наставнике пољопривредних школа посебно је регулисано Упутом које је 9. новембра 1925. године издао министар пољопривреде и вода Љубомир Милетић.

Прво оцењивање вршено је после четири године службовања када су наставници стицали право да из прив-

133/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин, фонд Пољопривредне школе, кутија 3 б.б. од 1937. године.

134 и 135/ Исто као 133

ременог запослења- суплент кандидују се за статус сталности и полагање професорског испита. После добијања сталности и звања професора оцењивање је вршено сваке године све до добијања једне од трију група прве категорије. Тада су професори бивали ослобођени даљег оцењивања.

Оцењивање наставника пољопривредних школа вршила је у првом степену централна комисија која се образовала при Министарству пољопривреде и вода. Министар је одлучивао у другом и последњем степену о жалбама на оцену централне првостепене комисије. О саставу комисије одлуку је доносио министар и њу су чинила три члана и два заменика. За председника комисије одређиван је најстарији члан. Комисија се образовала 1. јануара сваке године.

Приликом давања оцене кандидатима за сталност после четири године службовања узимани су у обзир следећи елементи:

- опште знање у струци;
- опште знање о организацији државне управе;
- вредноћа, марљивост, савесност и љубав наставника према свом раду;
- уредно држање предавања без непотребног одсуствања;
- културни рад наставника ван школе и у пракси;
- одржавање везе између теорије и праксе помоћу огледних поља, демонстрација, екскурзија и тд;
- рад на васпитању ученика у одржавању реда, чистоће, послушности....
- учешће наставника у организовању ђачких удружења, књижница;
- способност наставника у физичком, моралном и душевном васпитању ученика;
- владање у служби и ван ње и поузданост у служби.

Позитивна оцена којом је комисија целила све напред наведене елементе највише је зависила од мишљења директора школе, које је он био дужан да сваке године доставља Министарству, као строго поверљиво.

Годишњим оценама оцењиван је сваке године рад сталних наставника и ту је било пресудно мишљење директора школе и изасланика односно инспектора Министарства пољопривреде. За редовно годишње оцењивање значајни су били следећи елементи:

- стручна спрема;
- владање у служби и ван ње;
- вредноћа, марљивост, савесност и љубав према свом раду;
- уредно држање предавања;
- да ли је наставно градиво предвиђено програмом у довољној мери прорађено или није;
- какав је квалитет знања наставника и да ли је заинтересовао ученике и одушевио их за свој рад;
- литерарни рад наставника;
- поузданост у служби.

Директор је своје опаске о раду и понашању наставника уписивао у посебне листе и то достављао Министарству на крају школске године са образложеним предлогом оцене. На сва та мишљења и предлоге наставник је имао право да

стави примедбе и да се исте доставе Министарству односно комисији за оцењивање.

Одлука комисије за оцену о сталности гласила је да је наставник способан за сталност или неспособан за сталност.

Редовне годишње оцене професора гласиле су: одличан, добар или слаб. Њих је комисија била дужна да донесе најкасније 60 дана после завршетка школске године.

На све оцене наставници су могли да се жале министру који је доносио коначне одлуке о оцени. Када одлука о оцени постане извршна, уписивана је у Службенички лист наставника. 136/

ШКОЛСКА ИМАЊА

Углед који је имала, Средња пољопривредна школа у Букову стекла је вишеструким доприносом унапређењу пољопривреде, посебно развоју виноградарства са подрумарством и воћарством.

У учионицама, лабораторијама и на имању ове школе стварани су квалитетни стручњаци који су широм Краљевине Југославије помогли селу да крупним корацима пређе пут од екстензивне до продуктивније пољопривредне производње.

Школска имања су својим изгледом, организацијом рада, селективним засадима и другим елементима давала пример каква треба да буду модерна пољопривредна газдинства. Због тога су из многих крајева земље у Буково долазили пољопривредници да разгледају имање, следе његов пример и користе буковска искуства.

Опис школских имања, каква су била у предратним годинама, најпотпуније је дао економ воћар Асен С. Станчевић у чланку објављеном 15. октобра 1939. године на 4. 5. и 6. страници "Пољопривредног гласника". Станчевић је у овој Школи, као ученик практикант и економ провео више од 12 година и један је од најквалификованијих сведока свега што се у Букову дешавало.

У поменутом чланку, илустрованом са девет изузетних фотографија, Станчевић је, између осталог, написао:

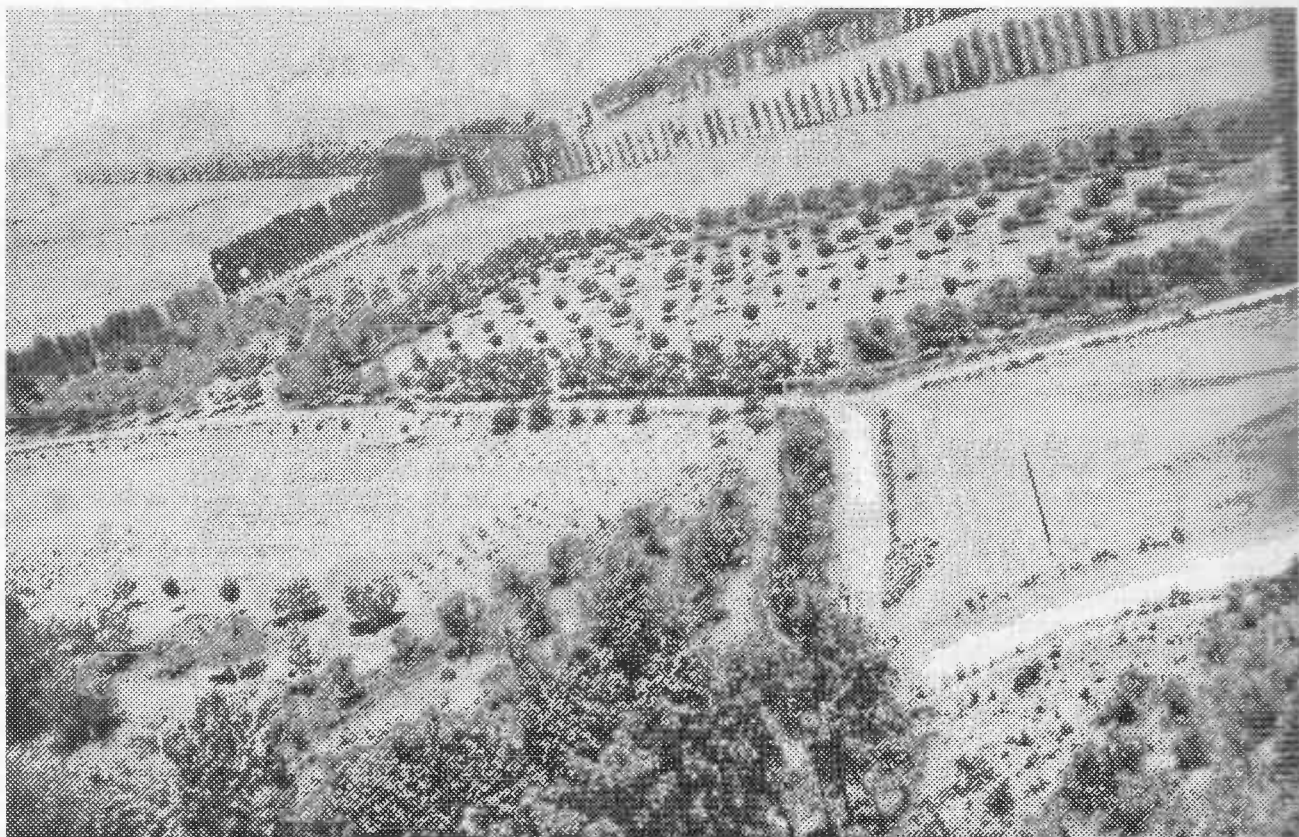
"Средња пољопривредна школа у Букову има два имања. Једно, звано "Балеј", налази се до бугарске границе близу ушћа Тимока у Дунав, и обухвата 50 ха. Име своје добило је по бугарском селу Балеју, са оне стране Тимока. Имање је удаљено од Школе 14 км, те се на њему гаје само ратарске културе, као: оvas, кукуруз, луцерка, пасуљ и друго., а поред стаза са обе стране засађени су дрвореди јабука и крушака. Сем тога подигнут је сортиментски пиљивар. Од стоке држе се коњи, око 300 комада кокошака, расе јаребичарске талијанке. Друго имање, на коме је и Школа, такође обухвата 50 хектра; ту су заступљене све гране пољске привреде: воћарство са прерадом воћа и поврћа, виноградарство, подрумарство, ратарство, градинарство, цвећарство, шумарство и сточарство.

136/ Исто као претходно

Одлазак ученика школе на практичан рад

Део школског имања са воћњаком

Воћарство је од свију пољопривредних грана највише заступљено - има 15,4 хектара воћњака, и то двојаких: у чистој култури, где се гаји само једна врста воћака, и мешовити са више врста воћака, а једном врстом као главном (н.пр. кајсија, са међукултурама: дуња, мушмула, малина, огрозд, рибизла). Сем тога, гаје се поједине врсте и сорте воћака које потичу само из по једне државе. Тако има: талијански сортимент крушака и кајсија француски сортимент бресака, амерички сортимент јабука. Поред тих страних има мешовитих, са воћкама из разних држава.

Ова Школа, несумњиво, има сортименте са највећим бројем сората не само у нашој држави, већ и на Балканском полуострву. Иницијативом бившег начелника Мин. пољопривреде и директора ове Школе поч. Милутина Стојановића, истакнутог помолога и ампелографа, добављене су из наше државе и страних земаља разне сорте свију врста воћака, ради упоредног проучавања. Тако се овде гаји 166 разних сората крушака, 152 сорте јабука, 9 сората дуња, 3 сорте мушмула, 56 сората бресака, 27 сората кајсија, 32 сорте шљива, 32 сорте трешања, 12 сората вишања, 8 сората марела, 7 сората рибизли, 4 сорте огрозда, 9 сората малина и 12 сората јагода. Све врсте и сорте упоредо се проучавају, с циљем да се од сваке врсте одабере по неколико најподеснијих.

Поједине сорте калеме се у школском воћном растилу, па се произведене саднице растурају у народ. Има и шумско растило у коме се производе разне врсте шумских садница и украсног шибља. Под растилима је преко 2 хектара.

Воћарска радионица Школе снабдевена је модерним справама и прибором за прераду воћа и поврћа. Ученици овде под стручним руководством прерађују разне врсте воћа и поврћа у компот, слатко, мармеладу, речељ, пекмез, сулу (желе) воћни сир, и тд., и зготовљавају разне воћне сокове, и ликере и исто се вежбају и у справљању конзерви од поврћа. Радионица служи и за спремање ђачке зимнице.

Виноградарство такође је заступљено у већој мери, пошто и само поднебље даје за то услове. Под виноградима има близу 9 ха. Стоне сорте, и оне за квалитетна фина вина, гаје се на шпалир, а под колац обичне домаће сорте, као: прокупац, смедеревка, багрина и др. као и све сорте сврстане у сортименте, јер највећи сортимент винове лозе је Буково.

Школски вински подрум доста је простран да би могао да прими све прерађено грозђе. Врионица, која служи за прераду грозђа и превирање црних вина је над подрумом који се састоји из претдсобља, где се смештају и чувају винске справе и препарати, затим из одељења за превирање белих и чување црних вина из одељења за чување старих вина, и најзад из одељења за чување вина разливеденог у боце. Све радње око прераде, претакања, доливања, бистрења и др. врше сами ђаци са руковођацем подрума и винограда.

Ратарство се сматра за споредну грану која није у већој мери заступљена. За гајење ратарских култура има земљишта под површином од 6 ха, а и по младим воћњацима гаје се ратарске културе, као: кромпир, сточна репа, пасуљ,

сочиво и др. Све што се на имању произведе употреби се за исхрану ђака и школске радне и ситне стоке.

Под градином је површина од 2 ха. Градина служи за производњу поврћа за исхрану ђака, а нешто се и продаје. Ради производње раног поврћа при Школи постоје топле леје.

Цвећарство се као предмет у Школи не предаје, по ипак постоји модерна стаклара, снабдевена разним врстама цвећа. Ту се производне и расади цвећа који се с пролећа расађују по школским парковима.

Под шумама има површина од 11 хектара. Шуме су двојаке: листопадне и четинарске. И једне и друге су врло лепо уређене, испресећане клупама за одмор, тако да више дају изглед паркова, но шуме. Паркови, дворишта и зграде запремају преко 4 хектара. У парковима су заступљени сви четинари по врстама и одликама. Гаје се: бор, смрча, јела, ариш, туја, тиса, чемпрес, кипар, смрека и др. Само бор гаји се у неких 6 одлика. И листопадно и четинарско дрвеће, као и украсно шибље, служе ђацима као очигледна настава у предмету шумарство.

Сточарство је раније било у мањој мери заступљено, но пре две године, иницијативом руковођаца сточарства, много је проширено. Сада се гаје 11 крава сивенталске расе, 10 коња, преко 50 грла свиња расе јоркширске, шумадијске и моравске. Од живине држе се: кокошке расе плимутрок, шловке, пекиншке, гуске емденске, ђурке домаће и америчко - бронзасте и преко стотину голубова. Пчеларство је такође у пуном развоју, и оно је ове године дало, и поред врло сушне године, одличне резултате, захваљујући медоносним биљкама које су сејане на имању.

Установа има следеће зграде: Ђачки интернат, у коме су спаваће собе за ђаке, гардеробе и умиваонице. Подрум ове зграде искоришћен је за ракијски подрум и за воћарске коморе. Затим, Школа има две зграде за становање чиновника, једну посебну вилу за директора и једну повећу зграду у којој су смештене учионице канцеларије и збирке свих пољопривредних грана. Свака грана има своју збирку. Тако има Школа врло богату сточарску збирку, са одељцима по гранама (свиларска, пчеларска, рибарска, анатомска, зоолошка и др.). Врло је богата и воћарска, па и помолошка збирка која има преко 600 модела разних врста и сората воћа израђених живописно од гипса и воска. Потом Школа има виноградарску, ратарску, градинарску и физичко-хемијску са справама за геодезију. Сем тога има, - већ споменуто радионицу, врионицу, подрум, леденицу, школску кујлу и трпезарију са купатилом, пталу, силос, амбар, живинарник, зграду за смештај машина, справа и алата, свињац, сушилицу Д-ра В. Стојковића, затим ковачко-поткивачку и коларско-качарску радионицу, стаклару, семинару, и два омања служитељска стана, као и неколико шупа за сено и дрва. Ма колико да су многобројне, ове су грађевине ипак и премале за данашње прилике школе, а неке и неподесне, те би требало још нове подићи...

(...) ова велика пољопривредна установа потпуно одговара својој сврси и задатку. У њој не само да се ђаци спремају за будуће пионире пољопривреде већ се оспособљавају и за

чисто научне радове и истраживања на пољу воћарства, виноградарства и сточарства. 137/

ЂАЧКЕ ДРУЖИНЕ

Од прве године рада Средње пољопривредне школе у Букову у њој су почеле да се оснивају ђачке дружине. Оне су утицале на развој пријатељских односа међу ученицима, на формирање естетских укуса и подстицале су спортске, уметничке, па и научне склоности. Рад неких дружина је пресудно утицао на идејно и политичко опредељење ученика, а у годинама пред Други светски рат, захваљујући њима, јачала су национална и родољубива осећања ђака и спремност да бране земљу.

Свака дружина имала је свој управни и надзорни одбор, а рад је пратио и често усмеравао надзорни наставник кога је одредио наставнички савет.

Литерарна дружина "Освиг" основана је 1929. године, али је своју највећу активност имала у другој половини тридесетих година. Главни задатак дружине је био да код ученика развија љубав према књизи и интерес за литерарна стварања. На челу дружине су били управни, књижевни и надзорни одбор, а за председника су бирали обично ученици који су показивали смисао за литерарни рад и најчешће су били прогресивно оријентисани.

За рад дружине "Освиг" најзначајнији су били литерарни састанци који су одржавани скоро сваког месеца, обично недељом пре подне. На овим састанцима ученици су читали своје радове, које је претходно прегледао и одобрио књижевни одбор. То су биле песме, кратке приче, есеји, прикази појединих књижевних дела и реферати о значајним историјским или друштвеним збивањима. Прочитани радови давани су на писмену критику другим ученицима и после саопштене критике развијала се дискусија о раду и критици.

У ђачкој литерарној дружини "Освиг" је почео своје литерарно стварање и написао прве радове велики српски писац Добрица Ђосић. Он је школске 1939/40. године био и председник дружине "Освиг".

Дружина "Освиг" развијала је и сарадњу са литерарном дружином "Јакшић" ђака Неготинске гимназије и дружином "Бакић" ученика Учитељске школе у Неготину.

У годинама пред Други светски рат ове литерарне дружине постале су средиште окупљања и рада напредне средњошколске омладине, сарадња између њих постала је стална, а 1940. године одржан је по један литерарни састанак у свакој школи. На овим састанцима ученици су читали своје радове.

Дружина "Освиг" водила је ђачку књижицу, а изабрани књижичар био је и члан управног одбора дружине.

Подмладак Јадранске страже основан је 1933. године када је иста организација образована и у другим средњим школама. Задатак је био да на посебним скуповима, предавањима и у часопису подмлатка "Јадранска стража" развија љубав према Јадранском мору и упознаје ученике са његовим значајем за одбрану земље.

У подмлатку је обично било учлањено од 20 до 30 чланова.

Подружница Ферилалног савеза основана је 1930. године, али активније је деловала тек од 1937. године. Главни задатак подружнице био је да организацијом јефтиних групних путовања омогући ученицима да упознају лепоте земље и да развија другарство младих из разних крајева Југославије. Повластице које је Ферилални савез имао на железници и бродовима коришћене су и приликом организовања ђачких екскурзија, а неки ученици чланови подружнице проводили су и део летњег одмора у свратиштима Ферилалног савеза на мору и у планинама по знатно нижим ценама.

Кредитно набављачка ђачка задруга основана је крајем фебруара 1940. године.

Задругарски покрет у Краљевини Југославији био је најразвијенији у селима, али су задруге основане и у градовима, а од средине тридесетих година и у школама, нарочито пољопривредним.

Основни циљ задругарства био је да удружи економске снаге села, а затим и средњег градског staleжа и тако заустави продор зеленашког капитала. У градовима су основане кредитно набављачке задруге, обично чиновничке и занатлијске. Из својих фондова, који су формиран из задругарског улога, ситни чиновници и занатлије могли су да добију кредит без зеленашких камата.

Задругарски покрет у селима највећу подршку и помоћ имао је од пољопривредних економа, учитеља и свепштеника.

У Средњој пољопривредној школи Буково задругарство је изучавано као посебан наставни предмет. На челу кредитно-набављачке задруге била је скупштина која је формирала управни и контролни одбор. Скупштина је бирала и магационера који је био и члан управног одбора. Контролни одбор је надгледао материјали финансијско пословање задруге.

Први председник управног одбора је био Ставра Петковић, секретар Лазар Аврамов, а магационер Вукашин Аранђеловић. Сви су били ученици првог и другог разреда.

Задружни финансијски фонд формиран је од удела који је прве године износио 5 динара по члану. Та су средства служила за набавку потребне робе, а у случају потребе члан је могао да добије и кредит и то обично за куповину одеће и обуће.

Одмах по оснивању, задруга се уписала у Задружни савез и успоставила сарадњу са неготинским трговцима од којих је купована роба. Добри односи су успостављени и са најбољом Земљорадничком задругом овог краја у селу Рготини код Зајечара. Од трговаца бирали су они који су робу продавали на кредит, по најповољнијим ценама, а задрузи давали највећу маржу. Та маржа је највише јачала задружни фонд.

Кредитно набављачка ђачка задруга имала је своју продавницу у економском дворишту до млекаре. Ова задруга

137/ Пољопривредни гласник од 15. 10.1939.

развијала је добре односе и успостављала сарадњу и са другим сличним организацијама у Југославији, па и у иностранству, а најбољи су били са Ђачком задругом у Вршцу и Ђачком задругом у Нитри у Чехословачкој.

Спортске активности су се у Средњој пољопривредној школи у Букову одвијале спонтано, изван образовног процеса и без надзора наставника. На ранијим страицима речено је да је наставнички колектив одбио предлог надлежног министарства да се у наставу уведе предмет гимнастика. Наставници су сматрали да ученици ипак много физички раде на школском имању, па им је свака гимнастика сувишна. Међутим, ученицима је, и поред свакодневног физичког рада остајало довољно снаге да највећи део слободног времена проводе у спортским играма и такмичењима. Тако су створане спортске секције које су и без званичне потврде биле веома активне.

Фудбалска секција била је најмасовнија те се фудбал играо на ледини иза интерната. Поред такмичења разредних тимова, од најбољих фудбалера састављана је школска репрезентација која се такмичила са тимовима Неготинске гимназије и Учитељске школе. Сваке године је по неко од најбољих играча из Букова добијао место и у првим тимовима неготинских клубова "Хајдук Вељко" и "Југославије" а касније и "Јединству".

За куповину фудбалске спреме ученици су давали повчани прилог, а извесна помоћ је добијана и од школске управе.

Тенис и одбојка играни су на терену близу фудбалског игралишта. Како је тениска опрема била врло скупа, ученици су се сналазили и разним импровизацијама замесњивали су праве тениске рекете лопте и мрежу овим што су сами могли да направе.

У зимским месецима ученици су се скијали, клизали и санкали. Сами су направили више санки и један боб, а погодних терена било је напретек.

Тако су ученици у Букову задовољавали своје младићке потребе за спортским активностима.

МУЗИЧКИ ЖИВОТ

Музички живот у Букову развијали су ученици који су сами имали више смисла, талента и неког знања за свирање или певање.

До 1939. године постојао је само тамбурашки оркестар, а пред Други светски рат радио је и оркестар који је свирао џез и забавну музику. Тамбурашки оркестар имао је све инструменте од прима до контрабаса и више година успешно га је водио ученик Милош Грујић. Оркестар је одржавао редовне пробе, а постојали су и часови за почетнике на којима је више ђака научило да свира.

Поред оркестра, повремено је радио и двогласни мушки хор који је водио професор Александар Поповић.

Оркестри и хор су обично учествовали на ђачким приредбама а посебан програм редовно је извођен 14. фебруара

на школској слави - Светом Трифуну, заштитнику виноградара. 138/

ОМЛАДИНСКИ ПОКРЕТ

У годинама између два светска рата међу омладином Краљевине Југославије постојао је снажан политички покрет који је тежио друштву веће социјалне правде, демократским слободама, економским и националним једнакостима. Такав покрет имао је највећи број присталица у студентским, радничким и средњошколским срединама и био је под снажним утицајем опозиционих партија. Нарочито је био јак утицај илегалне Комунистичке партије. Под тим утицајем у многим местима, на факултетима, средњим школама, у фабрикама и запатским радиоаницама тајно су створане организације Савеза комунистичке омладине Југославије, које су постале језгро напредног омладинског покрета.

Ђаци Средње пољопривредне школе у Букову су по много чему били предодређени да стану на страну напредног револуционарног покрета младих. Већина њих је још у раној младости осетила шта су друштвене неправде, тегабе сиротињског живота, повластице богатих, националне неправедности и тежак обесправљен физички рад.

Буковци су већином били деца сељака, ситних запатлија и малих трговаца. Обично су долазили из средина у којима је већ постојао револуционарни покрет, па су многи долазили у Буково већ политички опредељени. Нису се мирили ни са неправдама на које су наилазили и у самој Школи. Положај ђака средње Пољопривредне школе био је знатно тежи од оног у другим неготинским школама: теоретска настава била је обимна, практичан рад тежак, често до граница физичке издржљивости. Поред тога, ускраћено је ђацима ове школе да наставе даље школовање на пољопривредном факултету. Због тога су у свим годинама постојања средње Пољопривредне школе у Букову ђаци тражили да се смањи физички рад и усклади са потребама наставе и да им се дозволи настављање школовања на пољопривредном факултету.

Чести су били и захтеви да се побољшају услови становања и исхране у интернату, обезбеде учбеници и учила и побољша квалитет наставе.

Снага тих захтева није била увек иста, а у појединим годинама имала је све особине организованог покрета предвођеног комунистима и скојевцима.

Прва протестна акција, о којој постоје трагови у сећању некадашњих ученика, била је већ у првој години по оснивању средње Пољопривредне школе, трајала је два до три дана, и имала је карактер спонтаног краткотрајног штрајка. Узрок су били тешки радови и лоша храна у интернату.

Каснијих година све протестне акције и политичка деловања покретана су у литерарној дружини "Освит". На чело

Тамбурашки оркестар

Фудбалска екипа

ове ђачке организације бирали су омладинци којима нису биле стране максистичке идеје, више од других склони читању и литерарном стварању.

Значајна политичка активност наступила је 1934. године када је у Буково прешао из Крижевца ученик 2 разреда Тихомир Благојевић. Он је рођен 1912. године у тимочком селу Трнову и у свом крају другоао је са напредним омладинцем Бранком Крсановићем. 139/

Из Крижевца је за Благојевићем дирекцији Школе стигло следеће поверљиво писмо:

Дирекцији средње Пољопривредне школе Буково - Неготин

Из ове школе прешао је у Вашу школу ученик 2 тач. Тихомир Благојевић. За вријеме боравка овђе тај ученик се је, како се касније испоставило, често изражавао у комунистичком смислу.

Како је могуће, да је и онђе продужио тако да ради, упозорава се наслов на то, како би евентуално ширење не-дозвољених идеја могао у коријепу угушити". 140/

Због овог писма директор Стојаповић искористио је краткотрајно одсуство Благојевића, па је његов упис прогласно неважећим. 141/

Исте године у јесен Благојевић је поново уписао 2 разред, уз обећање да ће поштовати важећа правила школе.

Међутим, Благојевић се одмах активирао у литерарној дружини "Освит" где је читао своје песме и друге литерарне саставе социјалног садржаја. Већ почетком наредне школске године, изабран је за председника литерарне дружине а марта 1936. године покренуо је велику акцију са захтевом да се дозволе студије на пољопривредном факултету. О томе је у листу "Пољопривредни напредак" (Београд) 10. маја 1936. године у броју 10 објављен следећи чланак под насловом: "Са скупштине ученика средње Пољопривредне школе у Букову.

На дан 30. марта 1936. године одржана је скупштина ученика средње Пољопривредне школе у Букову организованих у своме литерарном удружењу "Освит".

Скупштина је сазвата ради доношења потребних закључака о захтеву да се апсолвентима средњих пољопривредних школа дозволи упис на пољопривредни факултет у нашој земљи.

Након веома исцрпне и свестране дискусије по овом питању једногласно је донета следећа

Резолуција

1. Ученици Средње пољопривредне школе у Букову категорички траже да им се дозволи упис на пољопривредни факултет у нашој земљи по завршеној средњој пољопривредној школи.

2. Да се што пре озакони нови пројекат Закона о средњим Пољопривредним школама у који треба унети следеће одредбе:

а) Да се нострификују (приме) дипломе оних апсолвентата

средњих пољопривредних школа, који су већ завршили неки од признатих пољопривредних факултета или високих школа на страни, без обзира на време када су се уписали и завршили.

б) Да се Закон о универзитетима у Краљевини Југославији измени у смислу напред наведеног у тачци а и б.

3. Да се апсолвентима средњих пољопривредних школа који су се уписали на неком од страних пољопривредних факултета или високих школа дозволи прелаз на наше пољопривредне факултете, у коме им се случају имају признати сви семестри, испити и радови које су на страним факултетима превели и положили.

Узевши у обзир да је питање настављања школовања на одговарајућим факултетима већ решено за све остале стручне школе у нашој земљи, сматрамо и тврдимо да је ово наше тражење тим више оправдано јер, време од четири године које проводимо у средњим пољопривредним школама на стицању теоријског и практичног знања, даје нам за право да смо потпуно способни да наставимо школовање на Пољопривредном факултету.

Стога апелујемо на све меродавне у овој земљи, а нарочито на оне који су и позвани да воде рачуна о нашој пољопривреди и пољопривредним стучњацима, да овом питању поклоне ону пажњу која му по својој важности и припада.

Председник

Тих. Л. Благојевић

Секретар

Михаило Килибарда". 142/

Ову резолуцију управа литерарне дружине "Освит" послала је Министарству просвете и најистакнутијим српским политичарима.

Од министра просвете убрзо је добијен следећи одбијајући одговор:

"Београд, 28. јула 1936.

Господин

Тихомир Благојевић,

претседник Литерарне

дружине "Освит" средње

виноделско-воћарске школе

Буково

Поштовани Господине,

Поводом упућене ми резолуције у којој ученици средње Пољопривредне школе у Букову траже да им се дозволи упис

139/ Мемоарска грађа - изјаве бивших ученика СПШ Буково
140/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, фонд Пољопривредне школе, кутија 3, Дел. пов. бр. 32 од 20. 4. 1934. године
141/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, фонд Пољопривредне школе, кутија 3, дел. бр. 14. од 24. 4. 1934. год.
142/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, фонд Пољопривредне школе "Пољопривредни напредак" бр. 10 од 10. маја 1936. године.

Пољопривредни факултет у нашој земљи по завршеној школи. част ми је известити Вас да по постојећим прописима (чл. 32 Закона о универзитетима) за слушаоце Универзитета могу се примити само лица са сведочанством о положеном испиту зрелости у средњим школама (гимназијама, реалним гимназијама и реалкама).

Око се законским путем не измени ова одредба, не могу се завршени ученици средњих пољопривредних школа уписати на Пољопривредно-шумарски факултет.

Тачка 1, 2 и 3 резолуције могу се уважити само путем измене Закона о Универзитетима.

Изволите примити, Поштовани Господине, уверење мога поштовања

Министар просвете,
потпис нечитак". 143/

Од политичара међу првима је буковским ђацима подршку пружио члан Главног одбора Демократске странке и бивши народни посланик за срез брзопаланачки Ђорђе Поповић - под Ђока. Ученици су му захвалили следећим писмом.

"Поштовани Господине Поповићу,

Баш у време када се боримо за излаз из овог по нас критичног стања, добисмо Ваше велике наклоности према нама и пољопривреди, а у исто време и морални потстрек за рад на унапређењу наше пољопривреде.

Писмо је прочитано на седници општег збора Литерарне дружине "Освит", саслушано је са највећом пажњом од свих чланова. Још у току читања бивали су чешћи бурни аплаузи, а завршетак писма поздрављен је другим аплаузом и једногласним ускликом:

"Живео господин Поповић"!

Ваше писмо је срж предмета о коме се ради, оно је искра која ствара пламен из камена.

Ову нашу акцију коју смо више пута покретали, а проишле године и у сарадњи са клубовима наших студената у Чехословачкој нисмо остварили, јер нас је Министарство пољопривреде као и просвете одбило, пошто наша реч и молба није у Народној скупштини потпомогнута од народних претставника.

Ваша реч као бившег народног претставника улила је нови зрачак наде у нама и ми смо поново спремни да обновимо наше молбе за једну праведну и корисну идеју не само по нас, већ и по цео Земљу. Ово је толико пре, што сматрамо да се Ви нећете задовољити са овим, него да ћете Ваш даљи рад у овом правцу, везан за нас, проширити, ово Вам је свакако могуће преко Ваших колега - народних претставника.

Ми Вас, уз израз велике захвалности, молимо, да нас о путу и начину тражења наших права, надаље обавештавате и дајете директиве за рад.

Ваше писмо смо умножили и доставили школи у Ваљево и Крижевцима и одредили датум подношења молби мини-

старствима пољопривреде и просвете за удовољење прелаза на факултет. Накнадним писмом јавићемо Вам датум када су молбе упућене, а сада Вас молимо за обавештење да ли би било zgodно да поднесемо молбе и Народној претставништву - Скупштини, потписате од свију ученика трију школа.

Очекујући Ваш одговор и савет ми Вас поздрављамо са жељом да на започетом путу истрајете и кличемо: "Живео борац за добро пољопривреде, села и сељака".

У Букову, 22. 3. 1936. г. Ђаци Средње
пољопривредне школе у Букову.
Тих. Благојевић". 144/

Захтеви ученика средњих пољопривредних школа да им се дозволе студије на Пољопривредном факултету нису прихваћени. Међутим, акција коју су покренули омладинци Букова, предвођени Тихомиром Благојевићем, није била узалудна. У тој акцији створено је језгро које ће наредних година предводити политичку борбу ученика средње Пољопривредне школе у Букову.

По завршетку школовања у Букову Тихомир је у јесеп 1936. године отишао у Чехословачку и у Прагу уписао студије на Пољопривредном факултету. Следеће, 1937. године, постао је члан Комунистичке партије Југославије и један од најактивнијих чланова Друштва југословенских агркултурних техничара у Прагу. Председник тог Друштва био је комуниста Бранко Крсмановић.

Ученици средње Пољопривредне школе Буково су одали признање Тихомиру Благојевићу изабравши га за почасног члана Литерарне дружине "Освит" 145/

ШТРАЈК

После одласка Тихомира Благојевића у Букову је остала већа група ученика који настављају његов политички рад. Стигли су и нови омладинци који су се у својим радним местима већ определили за наредни омладински покрет, а неки су и дошли као чланови СКОЈ-а.

У целој Земљи тих година јача револуционарни покрет младих. Поред ратном опасности која се јавља доласком Хитлера на власт у Немачкој, омладински покрет добија и патриотски карактер, нарочито на Београдском универзитету. Тада преовладава гесло "Бранићемо земљу", а КПЈ и СКОЈ организују студентске групе које активни официри обучавају војним вештинама. Поред тога, групе београдских студената припремиле су родољубив културно уметнички програм. Обилазећи земљу давали су приредбе стварајући антифашистичко расположење народа.

У пролеће 1938. године у Неготин је дошла већа група београдских студената у којој су били и комунисти Добривоје

143/ Исто - Фонд Пољопривредне школе, кутија 3 бб. од 1936.

144/ Исто. Фонд Пољопривредне школе кутија 3. б.б. од 1936.

145/ Исто

Радосављевић, Петар Стамболић, Станко Џинголашевић, Сретен Вучковић, Ратко Алекса, Лала Иковић, Рифат Бурдовић, и други.

Они су у хотелу "Београд" дали приредбу коју су грађани одушевљено поздравили. За време боравка у Крајини група студената је преноћила у интернату у Букову. Одржали су више састанака са ученицима, упознали их са акцијама београдских студената и подржали су захтеве буковских ђака. Пред полазак студенти су оставили доста пропагандног материјала у коме је било и илегалних летака и листова.

После ове посете Букову политички рад међу ђацима постао је још интензивнији па су и многи састанци Литерарне дружине "Освит" често личили на политичке митинге. Обновљена је и сарадња са литерарним дружинама "Агроном" из Ваљева и "Плуг" у Крижевцима.

Језгро ове активности чинила је група ђака на чијем се челу налазио ученик 3 разреда Владимир Шарановић. Они су у највећој тајности почели припреме за штрајк. Увод у штрајк била је акција средином маја 1938. године. Тада су агрономи Моравске бановине одржали годишњу скупштину у Букову. Овај скуп покушали су да искористе буковски ђаци који су покренули нека питања око запошљавања и уписа на пољопривредни факултет. Скупштина је одбила захтев ученика под изговором да је ово скуп агронома, а не ђака пољопривредних школа. На ово су ученици жестоко реаговали: бојкотовали су учеснике скупа, одбили да их послужују у мези интерната, а тамбурашки оркестар престао је да концентриа у паузама рада скупштине.

Поводом прославе 80. годишњице Пољопривредне школе у Букову, часопис "Развитак" је 1971. године у 6. броју објавио чланак историчара Љубомира Мареша, а тада директора Историјског архива Крајине, Кључа и Пореча, у коме су описани и догађаји из маја 1938. године. Чланак је писан по документима из архивског фонда средње Пољопривредне школе у Букову, али и по сећањима учесника штрајка. Овај чланак је, још увек, најбољи опис штрајка и у њему је између осталог речено:

"Штрајк ђака Пољопривредне школе у Букову избио је 17. маја 1938. године. Штрајк је изазвао велико узбуђење

Управе школе и државних власти, као и превирања у другим школама у граду. Он је наговестио организовани политички рад средњошколске и радничке омладине у Неготишу. Управа школе, немоћна да обустави штрајк, затражила је помоћ Министарства пољопривреде, актом бр. 902 од 17. маја. На тражење Школе микнистар пољопривреде Станковић упутио је инспектора др Војидара Поладића да испита цео случај како би се "нереди стишали и школа наставила рад". Доктору Поладићу се у Неготишу придржио инж. Петар Михаиловић, представник Моравске бановине. Изасланици Министарства пољопривреде и Моравске бановине су одмах почели преговоре са делегацијом ученика, која је објаснила узроке штрајка. После дужих преговора, претњи и одлучног става ученика прихваћени су услови штрајкача, међу њима и захтев да се побољшају услови живота, укину нељудски односи појединих наставника према ученицима, да се недовољно стучна лица (која су предавала

биологију и ратарство) замене другим професорима и да Управа школе не предузима репресалије према организаторима и учесницима штрајка. Али управа Школе није поштовала постигнути договор. Не само што пису побољшани услови живота ђака него су предузете осветничке мере. Управа Школе је у сарадњи са среским начелником покренула акцију да се већи број ученика - штрајкача ухапси и искључи из школе.

27. јуна око 8 часова Школу су опколили жандарми и полицијски агенти из Неготина. Жандарми су упали у одељења и наредили ученицима да не папуштају учионице. Иза њих су у одељења ушли агенти са брижљиво припремљеним списковима ученика. Прозвано их је 30. Њима је наређено да оду у интернат, спакују ствари и дођу у школски парк где су задржани до сумрака. У међувремену одржана је седница наставничког савета која је завршена у поноћ. На седници је донета одлука да се из школе искључе 22 ученика. Одлуку о искључењу ученицима је саопштио директор школе Доновић у присуству среског начелника. Не чекајући да се сви ученици пробуде, Доновић је позивајући се на Закон о заштити државе, прочитао имена искључених ученика: Башићаревоћ Јордана, Миловановић Радивоја, Митић Богдана, Мрсеновић Глигорија, Нешић Миодрага, Првулов Анђелка, Станојевић Бранка, Станојевић Мирољуба, Томовић Душана, Шарановић Владимира (ученици трећег разреда), Дамић Јурија, Димитријевић Томе, Јовановић Слободана, Павличић Мирора, Спасић Душана, Стругар Мила, Људомировић Ивана (ученици другог разреда).

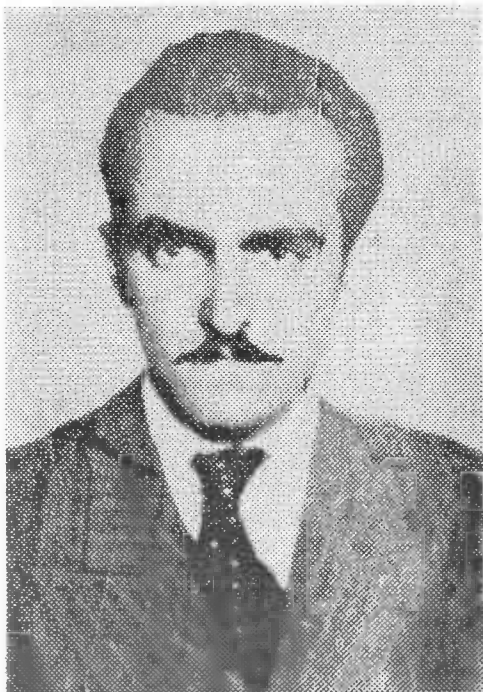
На тражење Миловановић Радивоја да му се објасни параграф Закона на основу којег је искључен, срески начелник је паредио жандармима да га вежу, што су ови и учинили. Слично су поступили и са Станојевић Мирољубом, који је протестовао због насиља начелника и полиције над његовим другом. Искључене ученике жандарми су одвели у неготински загвор. Било је око један сат после поноћи када је колона искључених ученика на челу са, ланцем везаним, Миловановић Радивојем и Станојевић Мирољубом напустила Буково.

Министарство пољопривреде је актом бр. 53419 од 4. јула 1938. године тражило од наставничког савета да преиспита одлуку о искључењу 22 ученика. На поновној седници 17. јула наставнички савет је потврдио одлуку од 27. јуна да се искључе за свагда 22 ученика, уз образложење да је њихово даље држање у Школи штетно, како за остале ученике, тако и за установу.

Након обрачуна са штрајкачима, Управа Школе је забранила рад Литерарној дружини "Освит" и запленила целокупну имовину. Под удар школских власти пашла се и књижица из које је једна комисија, састављена од професора, одстранила све сумњиве књиге".

У истом чланку Мареш је дао и следећу оцену узрока штрајка:

"Уобичајено је да се за главни узрок штрајка узимају тешки услови живота и рада ученика у школи. Међутим, узроци су дубље природе. Основни узрок чини незадовољство ових младих људи са постојећим друштвеним по-

**В. Шарановић, један од организатора
штрајка ученика 1938. године**

**Ученици искључени због штрајка, снимљени
у неготинском затвору 1938.**

ретком, положајем младе генерације у друштву и њеној бесперспективности. Потичући претежно из сиромашних друштава, они су најбоље осећали друштвену и социјалну неправду, те се у условима снажног деловања Партије и СКОЈ-а нису могли одвојити од револуционарно настројене младе генерације уочи рата. Отуда штрајк ђака у Букову представља саставни део покрета напредне омладине уочи ослободилачког рата". 146/

СКОЈЕВЦИ

После завршеног мајског штрајка, искључења најактивнијих штрајкача и забране рада литерарне дружине "Освиг", у Букову је престала свака организована политичка активност која је трајала пуну годину. Па ипак, међу ученицима су деловали појединци који су у личним контактима, дружењу и појединачним разговорима чували усмену на штрајкачке дане и сећања на хаштене и протеране другове.

Почетком школске 1939/40. године у Школу долази нова генерација ученика међу којима су и омладинци који су већ били скојевски опредељени. Они су, са неколицином старијих, били покретачи нове политичке активности и чланови првог скојевског актива.

Стварање скојевске организације у Букову, крајем 1939. године, олакшано је јачањем комунистичког покрета у целој Југославији, па и у Тимоку и Крајини. Тада је већ деловао централни комитет СКОЈ-а на чијем је челу био секретар Иво Лола Рибар. Он је успео да од затворене, строго илегалне организације, створи нову која је деловала у омладинским срединама и окупијала младе у јединствен напредни антифашистички фронт.

У том времену у Тимоку и Крајини већ је деловала окружна партијска организација коју је прво водио члан ПК КПЈ за Србију Филип Кљајић, а затим Добривоје Боби Радосављевић. На челу скојевског рада био је члан Окружног комитета КПЈ студент права Љуба Нешић. Он је успео да за непуну годину дана у свим већим центрима источне Србије и свим средњим школама створи снажан омладински покрет и формира прве скојевске активе.

Када се данас, после више од 50 година, осврнемо на то време видећемо да је сваки омладинац имао свој пут који је прешао до револуционарног и комунистичког покрета, а то је често зависило од односа у породици, политичког опредељења оца, старијег брата, неког рођака, од снаге утицаја прочитане књиге, од личних особина: радозналости, жеље за деловањем правдољубивости, истинољубивости и много чега другог. Некада су младог човека приближиле комунистима неправде виђене и доживљене у школи, предузећу, граду .... Други пут била је довољна истинита и топла реч мајстора или учитеља.

Напредна литература, синдикална штампа и у тајности прочитан летак, доприносили су да омладина сазна какве силе владају друштвом саздапом на експлоатацији радника. Тако се у младима рађао бунт против нељудског и непра-

ведног поретка и стварала вера да ће револуционарна борба коју воде комунисти срушити све неправде и створити праведније и хуманије друштво у коме рад неће бити проклетство и где ће се живети без класне подељености.

Када после више деценија од тог времена и после нових сазнања о свему што се догађало у Совјетском савезу и комунистичком покрету, после искустава стечених у нашој социјалистичкој револуцији и изградњи, погледамо уназад на идеале који су загревали срца младих, много тога ће нам се учинити наивним и дечачким. Али то је било тако, у те идеале се веровало, због њих су млади ступали у комунистички покрет и скојевску организацију. За све скојевце је било заједничко велико међусобно другарство, лично поштење, искреност, апсолутна вера у сигурну победу комунистичких идеја, чист и идеалистички однос према супротном полу, спремноост да у борби за победу комунизма жртвују све .... Заједничка је била и љубав према књизи и жеља да се изучавањем марксистичке литературе схвате законитости људског друштва. Сви скојевци су своју оданост револуционарној борби изједначавали са љубављу према Совјетском савезу, земљи у којој је први пут победила пролетерска револуција. За скојевце је СССР била земља у којој се живи радосно, где се слави рад, научници остварују највећа достигнућа и који има непобедиву Црвену армију. Искрено се сањало о земљи једнакости, празнику младости, највећим хидроцентралама, освајању поларних простора, земљи здружених трудбеника и колхозника у којој је већ произведено по милион трактора, тенкова и авиона. Веровало се у мудрост и непогрешивост Стаљина, вође и учитеља светског пролетаријата. Права истина о Стаљину, о процесима, терору, масовним ликвидацијама у СССР и страдању оснивача и руководилаца Комунистичке партије Југославије, до скојеваца није допирала.

За скојевце су непријатељи били домаћи властодршци, сви експлоататори људског рада, троцкисти, социјалдемократи, отпадници из комунистичких редова: фракционаши, ликвидатори и други.

У то време скојевци су прихватили и ширили антифашистичко расположење и били су на челу омладинског фронта за одбрану земље од сваког агресора.

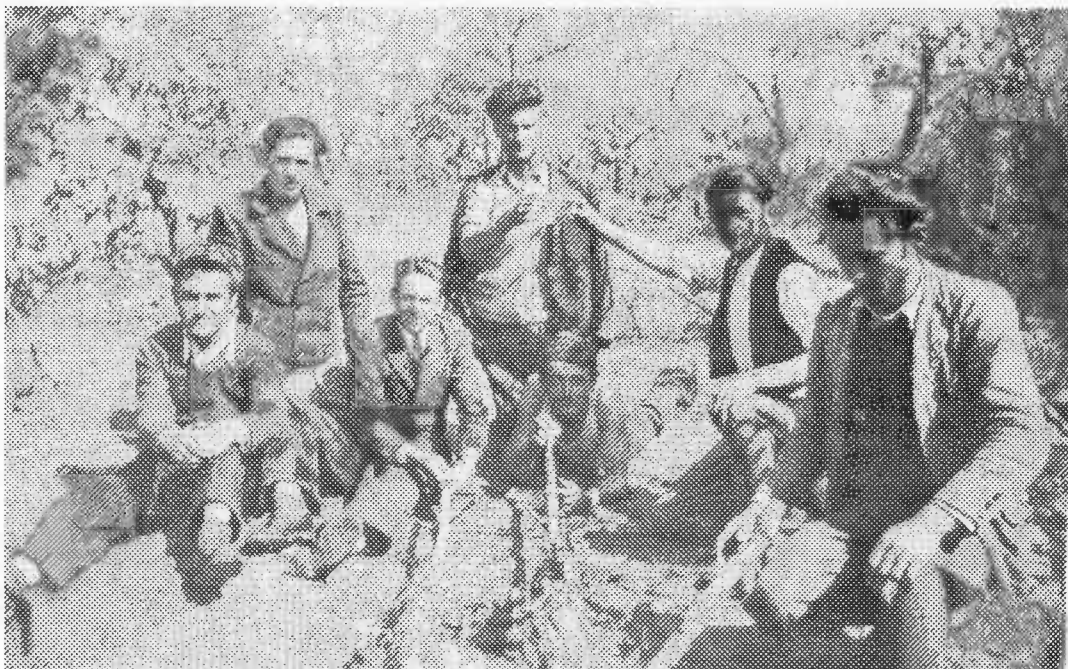
Први скојевски актив је основан у средњој Пољопривредној школи у јесен 1939. године и чинили су га омладинци који су постали скојевци у својим местима и као такви дошли у Буково 1938. и 1939. године. То су били: Рајко Боснић, Александар Урдаревић (Урдаревић), Методије Мицајков (Мицајковић), Чедо Стојановић, Ђуро Свилар, Слободан Милековић, браћа Милосављевић, Илија Јовановић, Аште Ујевић, Миле Јеленковић, Будимир Микић, Светомир Богдановић, Јован Нинић и Драгоман Радојичић. 147/

Актив је имао непосредну везу са чланом ОК КПЈ Зајечар Љубом Нешићем и скојевским активом средњошколаца у Неготину који је формиран почетком јесени 1939. године.

146/ Љубомир Мареш: 80 година Пољопривредне школе у Букову-часопис "Развитак" бр. 6 од 1971. године.

Генерација 1939/40.

Мајски уранак

Прва значајнија политичка акција буковских скојеваца био је захтев управи Школе да се дозволи обнова литерарне дружине "Освит". У тој акцији постао је скојевац Добрица Ђосић, тада ученик 1 разреда. После извесног опирања, директор Школе инж. Милан Доновић дозволио је рад литерарне дружине, а за надзорног наставника одређен је суплент Сима Јахура. Почетком октобра, изабрани су управни и књижевни одбор у којима су били скојевци Ђуро Свилар, Анте Ујевић и Добрица Ђосић.

О раду тог скојевског актива, његов члан а затим и секретар Драгоман Радојичић, написао је године 1959. своја сећања у којима је, између осталог, казао:

"Крајем 1939. године и почетком 1940. скојевци су водили акцију да свим напредним омладинцима и њима блиским ђацима, објасни узрок пропасти шпанске републике. Прикупљана је и повчана помоћ за шпанске борце из Југославије који су се налазили у логорима Француске. Продато је преко 200 слика Југословена погинулих у републиканској војски и тако прикупљено око 3.500 динара. Упоредо су објашњавани узроци пропасти Аустрије и Чехословачке, указивано на опасност од фашизма и тумачен положај Југославије. Од окружног комитета КПЈ Зајечар добијена је брошура "Шта је фашизам?" од Георгија Димитрова, а почела је и тешња сарадња са скојевцима Учитељске школе и Гимназије. Организоване су заједничке приредбе на којима је учествовао буковски ђачки оркестар, а било је и више групних посета неготинске ђака Букову. На скупштинама литерарних дружина ђака Учитељске школе "Бакић" и Гимназије "Јакшић" гости су били ђаци из Букова, углавном скојевци. 148/

Радојичић даље наводи да је за време распушта 1940. године донео из Окружног комитета КПЈ чак три главе "Историја СКП (б) два броја "Комуниста", један број "Пролетера" и други партијски материјал. Овај се материјал већим делом, проучавао на састанцима скојевских актива којих је средином 1940. године у Букову било три.

Центар акције и даље је била литерарна дружина преко које се добијао лист "Нови средњошколац", часопис "Уметност и критика", више књига у издању "Нолита", преведена дела Максима Горког и друге књиге.

Од почетка 1941. године рад СКОЈ-а је постао још интензивнији и њихов утицај на остале ученике јачи. Објашњавала се суштина рата, ширило антифашистичко расположење и посебно се раскривавала политика југославе која се све више повезује са немачким и италијанским фашистима. Средином фебруара 1941. године у пске школске просторије уселио се штаб 76. пешадијског пука и Радојичић наводи да су се скојевци повезали са неким официрима и давали им антифашистичке материјале па читање. 149/

Сви зимски месеци школске 1940/41. године прошли су у врло разноврсним активностима скојевских актива. Одржавали су састанци и по два пута недељно, а на њима редовно се говорило о последњим политичким догађајима, стању на фронтovima, а тражени су и узроци брзих капитулација француске, белгијске, холандске и норвешке војске. Дobar део састанака пролазио је у читању летака, Мировног

билтена и публикација које су величале Совјетски савез и снагу Црвене армије.

Почетком 1941. године стигле су две нове књиге које су повећале квалитет теоретског рада у скојевској организацији. То је био Лењинов "Империјализам као последњи стадијум капитализма" и Енгелсово "Порекло породице". Поред тога на састанцима су читане и књиге Филипа Филиповића и Волгина о развоју људског друштва и материјалистичком схватању историје. Било је и скојеваца који су покушавали да продру у Марксов "Капитал", који се легално налазио у ђачкој библиотеци.

Март месец 1941. године почео је вестима о припремама владе Цветковић-Мачек да приступи Тројном пакту. О томе су говорили и последњи леџи Централног комитета КПЈ и Покрајинског комитета КПЈ за Србију. Учестале су и посете југословенских политичара Хитлеровој Немачкој и фашистичкој Италији. Почетком последње недеље марта и београдска штампа је наговештавала приступање Југославије тројном пакту. Комунистичка партија и СКОЈ тражили су да се хитно склопи савез о узајамној помоћи са СССР-ом, па се о томе говорило и на састанцима СКОЈ-а, а један од задатака скојеваца био је да испишу паролу против Тројног пакта, а за савез са СССР-ом.

Југославија је потписала акт о приступању Тројном пакту у бечком дворцу "Белведер" 25. марта 1941. године. У Београду, Крагујевцу, Нишу и још неким градовима почеле су демонстрације. Вршене су припреме и у Неготину, али су догађаји били брзи.

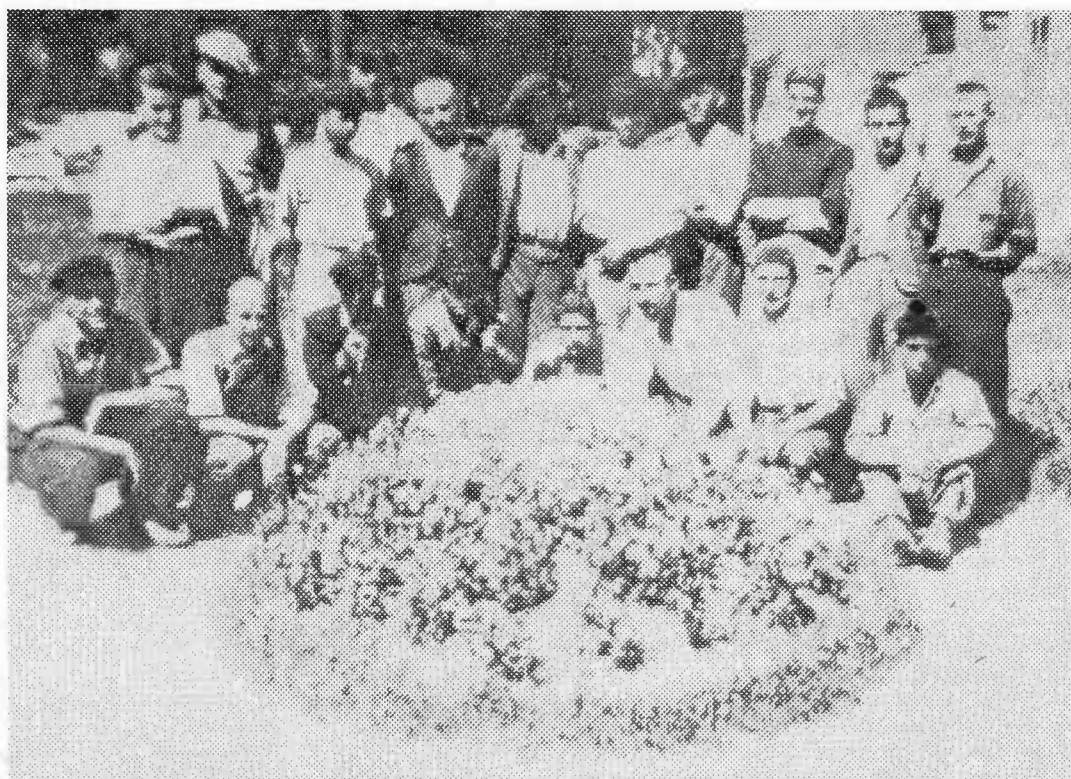
Освајачу је и 27. март. У Београду војним ударом уклоњена је влада Цветковић-Мачек и Немесништво. Краљ Петар 2 проглашен је пунолетним, а нову владу образовао је Душан Симовић. Прво у Београду, а затим и широм Србије и још неким југословенским градовима почеле су демонстрације које су више имале карактер манифестација. На њиховом челу налазили су се комунисти и скојевци а главне паролу узвикиване тога дана биле су "Боље рат, него пакт", "Боље гроб, него роб", "Савез с Русијом", "Хоћемо народну владу".

Вест о рушењу владе стигла је у Букову у јутарњим часовима. Већина ученика је радила у школским виноградима, али су се брзо окупили у школском дворишту и самоиницијативно кренули за Неготин, где су се укључили у демонстрације неготинске омладине. Око подне одржан је састанак скојевског језгра у кући учитеља Милета Радосављевића Пикија и договорено је да се пред вече организују нове демонстрације за које је у штампарији Романовић "одштампан летак на коме је било десетак антифашистичких паролу. Овом састанку из Букова" је присуствовао и Драгоман Радојичић.

147/ Часопис "Развитак" бр. 6 од 1971. године - Љубомир Мараш: 80 година Пољопривредне школе у Букову.

148/Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин, Фонд Пољопривредне школе - Меморарска грађа Сећања Драгомана Радојичића.

149/ Исто као 148

Група ученика 1939. год.

Коло у школском дворишту

ГОДИНЕ ОКУПАЦИЈЕ

Вечерње демонстрације предводили су скојевци и маса Неготинаца, највише омладине, прихватила је њихове пароле. Демонстрације су трајале до дубоко у ноћ. 150/

Наредни дани прошли су у очекивању немачког напада на Југославију. Почела је и делимична мобилизације те је већина професора била у војсци. Редовна настава је престала и првог дана априла ученици су упућени својим кућама.

Пред полазак скојевци су се још једном састали и саопштена им је директива руководства да се у својим местима укључе у скојевски рад. Поред тога, речено је, да се у случају немачког напада, скојевци добровољно пријаве војним јединицама. Већина је тако и учинила. 151/

АПРИЛСКИ РАТ

Недеља, 6. април 1941. године, у раним јутарњим часовима, без објаве рата, немачка десантна јединица прешла је Дунав низводно од румунског града Оршава и напала Сипски канал. Циљ Немаца је био да освајањем стратегијски најважнијег дела Бердана обезбеде пловидбу Дунавом.

Овај, за одбрану Југославије врло значајан објекат бранила је 5. чета 8. пешадијског лука, која је бројала око 200 војника. Од наоружања је имала пушке и у митраљеском воду 12 пушкомитраљеза. Нападачу је пружио отпор, али су боље наоружани Немци до сванућа успели да освоје Сипски канал. Затим је почело бомбардовање Београда и немачка војна сила продрла је на више места долазећи из Мађарске, Румуније и Бугарске.

У Неготин и Крајину немачке окупационе јединице ушле су у понедељак, 14. априла 1941. године. Одмах по доласку, уз помоћ неких службеника Среског начелства из Неготина, успоставили су своју војну окупациону власт. Завели су мерс безбедности и одредили полицијски час: грађанство је могло да се креће по граду од 5 до 21 сат. Забрањени су штрајкови и демонстрације, састајање и одржавање зборова, продаја моторних возила, оружја, радио-апарата... Окупационе власти издале су наредбу да се сви чиновници и радници врате на посао, а резервни официјерски обвезници пријаве немачким властима. У општинама је била немачка марка (курс 20 динара за једну марку) све до 1. јула 1941. године, када је уведен новац српске окупационе зоне, касније позван "Недићев новац".

Највиша војна окупациона власт на простору Округа зајечарског била је Крајскоманда са седиштем у Зајечару. У Неготин је маја 1941. године успостављена Шулиц полиција, а нешто касније и Фелжандармерија.

За успостављење обимног и специјализованог окупационог апарата власти, Немци су рачунали и на остатке

затеченог југословенског управног апарата, те су га, уколико се није сукобљавао са њиховим интересима, подржавали и потпомагали, а каспије и обилно користили.

У Неготину је, убрзо после доласка Немаца, успостављена управна, судска и извршна власт. Слично је било и у другим делатностима: здравству, образовању, трговини и занатству. 152/

Немачког окупатора у Буково је директор Милан Доновић са професором Болеславом Сивицким и неколицином радника. Имовина Школе није дирана и Доновић је одмах организовао најпужније радове у виноградима, воћњаку и повртњаку.

Крајем априла позвани су и професори да се врате у Буково и јаве на дужност. Међутим, из ионако малог наставничког колектива, у заробљеништво су одведени професор Милан Срећковић, и суплент Сима Јахура.

Прва седница Наставничког савета под окупацијом, посвећена проблемима наставе, одржана је 13. маја 1941. године и на њој су учествовали, поред инжењера Милана Доновића и професори инжењери: Болеслав Сивицки, Јован Прокић, и Јован Петковић.

Са ове седнице сачуван је следећи записник:

"Решава се о позиву ученика у Школу ради наставка школовања школске 1940/41. године. Г. директор и сви присутни наставници констатују да Школа нема довољан број како редовних тако и хонорарних наставника. Од редовних наставника после овога рата нису се јавили на дужност г.г. инж. Милан Срећковић и инж. Сима Јахура, а од хонорарних наставника нису се јавили својим надлештвима г.г. Радивоје Лазић и инж. Милан Туцовић. Поред малог броја наставника Наставнички савет констатује да ће питање исхране ученика бити врло тешко, те из тих разлога предлаже:

да се позову само ученици 2 и 3 разреда од 23. ов.м. на курс од месец дана. По завршетку курсу Наставнички савет је мишљења да се одрже разредни и матурски испити само за 2 и 3 разред, док ће 1 разред полагати разредне испите доцније када Министарство пољопривреде, на предлог Дирекције, одобри.

Како ће тешкоћа у исхрани бити велика Наставнички савет је мишљења да се при позиву ученика, путем штампе, нагласи да стипендије неће бити, а да ће месечно издржавање износи 600 динара, коју суму морају ученици на почетку месеца уплаћивати економату ове Школе". 153/

150/ Исто као 149

151/ Исто

152/ Божидар Благојевић: Неготинска гимназија у годинама окупације и народноослободилачке борбе 1941-45. године.

153/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин, Фонд Пољопривредне школе, кутија 4.

Овај записник је упућен Комесару Министарства народне привреде.

У другој половини маја 1941. године већина ученика била је у интернату. Изостао је само по неко из крајева изван окупираних Србије, али су многи дошли и из делова Југославије које су окупирали Мађарска, Бугарска, Италија, па и неки из Павлићеве Независне државе Хрватске.

Седмомесечни курс је завршен

Почео је и месец јуни, али испити нису почињали. По много чему изгледа да је Дирекција школе првенствено желела да ученике што дуже задржи и искористи их за радове на имању. То се може објаснити и тадашњим стањем, јер је из околних села било скоро немогуће наћи раднике, а и Школа није имала довољно новца ни за редовне исплате, а камоли за дневнице. Дани су пролазили у тешким радовима и ученици су залуд очекивали да се испити одрже, школска година заврши и они оду кућама.

Нова седница Наставничког савета одржана је 10. јула у присуству инж. Доновића, професора Прокића, Сивицког и Петковића. Записник са те седнице гласи:

"На основу наређења Министарства народне привреде број 2019-5 од 27.6. 1941. године Наставни савет се сагласио у следећем:

да се разредни испити при овој Школи за ову школску годину за 2 и 3 разред обаве од 15. до 20. јула ове год., а писмени матурски испити да отпочну 22. јула. Усмени матурски испити обавиће се 26, 27. и 28. јула ове године.

Предњи записник има се доставити Министарству како би исто изволело благовремено извести свог изасланика, да би могао присуствовати испитима ове Школе, како је то предвиђено Правилником". 154/

Тих дана ученици су били све незадовољнији, а тешко им је падала и слаба исхрана. Сећајући се тога, тадашњи ученик Радован Новески написао је о исхрани белешку у којој, између осталог, каже:

"Најважнија преокупација ученика у интернату је била како да се преживи односно савлада глад, јер је исхрана била слабо калорична, једнообразна и количински недовољна. Имућнији ученици са територије Србије били су у бољем положају, јер су понекад добијали пакетне хране коју су са нама другарски делили. Најтеже је, свакако, било ученицима - избеглицама из разних крајева окупираних земља - из Босне, Војводине, Сандока, Космета, Црне Горе и Македоније. Они нису имали никакве контакте и помоћи од својих најближих. Међутим, различено другарство, слога и солидарност у добру и злу били су основни белези заједничког живота и рада ученика.

Дневни оброци у интернатској мези састојали су се, углавном, од качамака, проје, грашка, киселог купуса и ређе пасуља. Месо се добијало једанпут недељно и то врло мало. Проја од кукуруза била је рационирана на 200 гр дневно. Пшеничног хлеба није уопште било, јер су окупаторске власти сву пшеницу још са њива, гувна и вршалица реквирирали од земљорадника.

У таквој ситуацији нормално је било што се водила борба за опстанак. Практичан рад код крава и живине била је

привилегија, јер се могло пити који гутљај некуваног млека при мужи крава или поштити свеже јаје у живинарнику. Међутим, такву ситну крађу, нарочито у живинарнику, лако је откривао професор Сивицки, јер је тражио врло педантну евиденцију носивости јаја, нарочито од домаћих раса "головратке" са којима је изводио посебне опите. Професор Сивицки је позивао дежурног ученика на саслушање и тај дијалог се обично завршавао речима: "Ну, ти упропастило наше сточарство". 155/

Слабила је и дисциплина ученика, па је директор Доновић веровао да ће се бољи ред у интернату и Школи успоставити строгим наређењима. Тако је на огласној табли истакнута објава која је прочитана ученицима на јутарњем распореду. Та објава је гласила:

"Примећено је да ученици и стажисти ове Школе поред истакнуте објаве о раду у интернату чине извесне преступе као: бављење у просторијама интернатским и после дозвољеног времена, упоштење хране у спаваће собе, неодржавање чистоће у спаваћим собама и гардеробама и тд. Да се у будуће грешке не би поновиле и Дирекција школе за преступе ученике кажњавала, скреће се пажња овим:

1. Да ученици у интернатске просторије не уносе никакву храну и да исте држе у најбољем реду.

2. Да на дати знак устајања, који ће бити до даље наредбе у 5 часова, устану, наместе свој кревет и по завршеним јутарњим пословима у гардеробама и умиваоницима напусте интернатску зграду у којој се могу одмарати само од 12-15 часова.

3. На дати знак звечке, који ће објављивати редар трпезарије, у 5,30 часова ученици имају бити у трпезарији где ће се обавити доручак под надзором дежурног чиновника.

4. Практични радови при овој Школи биће од 6-11 и од 15-18 часова. За то време сви ученици, практиканги, као и стажисти додељени овој Школи морају бити на објектима на којима су одређени на диспозицији и радити оне послове које им руковаоц дотичног објекта одреди.

5. Интернат ће се отварати у 19,30 часова, а ученици имају бити у својим креветима у 20 часова. У интернату имају бити угашене све сијалице у 21 час, сем сијалица у ходнику и клозету.

6. Ученицима излазак у варош преко недеље одобрава г. Директор, суботом, недељом и празником дежурни чиновник.

Скреће се пажња ученицима ове школе као и осталом особљу да је кретање по вароши дозвољено само од 4 - 20 часова (наредба немачке војне власти).

Предње се ученицима и стажистима доставља на знање и управљање". 156/

154/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин Фонд Пољопривредне школе, дел. бр. 1323 од 1941.

155/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин Фонд Пољопривредне школе - Мемоарска грађа - Сећање Радована Новеског

156/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин Фонд Пољопривредне школе

ПРОТЕСТ УЧЕНИКА 2 РАЗРЕДА

Незадовољство ђака постало је велико средином јула 1941. године. Тада су, у присуству изасланика комесара Министарства за пољопривреду и исхрану почели разредни испити, а радови на имању су настављени. Нарочито су гласни били протести ученика 2 разреда који су у понедељак 21. јула одбили да се на јутарњи знак звечке окупе на диспозицију и крену на рад. За свог преговарача изабрали су колегу Добрицу Ђосића.

Ђосић се у школским документима слови по крштеном имену Добросав. Међутим, он је за све ученике, па и професоре био Добрица, тако се и потписивао и тада а и касније када је постао велики српски писац.

Приближно тачан опис овог бунта ученика 2 разреда налази се у записнику са седнице Наставничког савета одржане 22. јула у присуству директора инжењера Милана Доновића, професора и инжењера Болеслава Сивицког и Јована Прокића, суплента инжењера Јована Петковића и економа Војислава Павловића. У том записнику је речено:

"Решава се о изгреду ученика 2 разреда који нису хтели на дати знак звечке да изађу на рад. Ученици 2 разреда: Аврамов Лазар, Арањеловић Вукашин, Атанасковић Бранислав, Бићанин Момчило, Васић Бошко, Василијевић Мирољуб, Илић Велимир, Јешић Петар, Јовановић Милан, Јовановић Слободан, Кнежеввић Драгомир, Лазаревић Раденко, Миленковић Слободан, Микић Будимир, Михајловић Јован, Николић Живадин, Николић Тома, Нивић Јован Павићевић Бранислав, Петковић Момчило, Петровић Петар, Станимировић Момчило, Стојковић Станоје, Стефановић Душан, Стеванчевић Коста, Симић Симеон, Стевовић Миомир, Тодоровић Милован, Тодоровић Светомир, Ђирић Боривоје, Ђосић Добросав, Чемерићић Обрад, Шишкулковић Миливоје, Грчић Божо и Зипаловић Љубивоје нису на други знак звечке за рад хтели изаћи на одређено место, већ су отишли и потражили г. инг. Петковића, суплента ове Школе и разредног старешину 2 разреда са захтевом да ако им Дирекција наплаћује издржавање за време рада неће ићи на рад, а ако их Дирекција бесплатно храни, радиће као и обично.

Од наведених ученика нарочито су се истакли следећи:

Ђосић Добросав, Грчић Божо, Василијевић Мирољуб.

Ђосић Добросав при саслушању свих ученика устао је и говорио у име свих говорећи да нису хтели изаћи на рад, јер су хтели да иду својим кућама пошто су већина земљораднички синови имају посла и на својим имањима код куће. Другог дана по изгреду именовани је намерно задоцнио на диспозицију и када је упитан од дежурног чиновника зашто није дошао на време - одговорио је: "Мени се не жури".

Грчић Божо тога јутра пре рада тражио је од дежурног да иде у варош наводећи разлоге. Када му је дежурни одговорио да он није надлежан да га пусти у варош и да треба да се јави г. директору, именовани је у дрском тону и пред већином ђака рекао да је овде горе него у неком заробље-

ничком логору. Исти није био на саслушању ђака, али је доцније потписао заједнички исказ, говорећи да ђаци нису криви и да се у свему слаже са њиховим исказом и радом.

Василијевић Мирољуб на дан овог изгрета казао је да не треба радити када им Школа даје за јело "сплачиле". Ово је исто изјавио и пред г. изаслаником у врло дрском тону при заједничкој изјави. Именовани је у прошлој години имао у Ваљево оцену 3 (добар) из владања, а у току ове године из поменутог школе је истерао решењем г. Министра бр.../41 и уписан је у ову школу.

На основу предњег, а узимајући у обзир време у којем живимо, наставнички савет јединогласно се сагласио да се ученици Ђосић Добросав, Грчић Божо и Василијевић Мирољуб искључе из ове школе на годину дана. Осталим ученицима, који су потписали колективно саслушање, да се смањи оцена из владања, за школску 1940/41. годину, за један.

Наставнички савет је ово решење донео на основу реферата г. Воје Павловића, дежурног чиновника, бр. 1281 од 21-7.1941. саслушања ученика и претходне истраге од стране разредног старешине г. Петковића и г. Директора.

Иако овај преступ повлачи већу казну, ипак је Наставнички савет узео у обзир олакшавајућу околност да су ученици после саслушања, покајавши се, пристали да поподне иду на рад. Наставнички савет је донео ову одлуку као превентивну меру, да се у будуће без разлога овакви изгреди не би поновили, и то тим пре што се у овим приликама мора одржати апсолутан ред и дисциплина код ђака, а и поштовање школског ауторитета. Остали ученици који су потписали заједнички исказ имаће за друго полугодиште ове школске године оцену из владања за један мање.

Неки су ученици при саслушању наводили да је један од разлога за њихов изгред био и рђава исхрана у ђачкој мензи. Тај свој разлог нису ничим могли да поткрепе. Наставнички савет констатује да је Дирекција Школе уложила сав труд да стамбене прилике у интерпату задовољавају све потребе младића какве школа има за своје ђаке. У погледу исхране пак, ђаци су имали: За доручак увек млеко или зашећерену белу кафу, за ручак увек пуну порцију добро куваног јела које је било укусно и здраво. Хлеб су добијали увек по један килограм, и то ређе проју а више чист или мешани пшенични хлеб. За вечеру ђаци су имали у већини дана друго јело, а не оно исто које је било за ручак. То је било могуће, јер је на исхрани био мали број ученика.

Пре почетка школе, по рату, сви ученици који су се затекли у Школи уживали су бесплатно интернатско издржавање. По почетку курса већи део ученика није ни онда плаћао интернат немајући пара, тако да од 76 ученика исхрану су плаћали само 50. Према томе, наведени наводи ученика да су изгред правили због рђаве исхране нетачни су и прави разлог треба тражити на другој страни, а вође овога изгрета казнити и удаљити из њихове средине. 157/

Добрица Ђосић, Божо Грчић и Мирољуб Василијевић су још исте вечери 22. јула 1941. године, сазнали да их је

Наставнички савет искључио из школе. Сутрадан их је професор Болеслав Сивицки посаветовао да напусте Буково јер им је претила опасност од хапшења. Они су одмах узели своја документа, лично ствари и поподне првим возом из Неготина ои својим кућама. 158/

УСТАНАК

Политички живот ђака средње Пољопривредне школе Буково првих месеци окупације био је сав у знаку активности СКОЈ-а. Одмах по окупљању ученика, после априлског слома, одржани су састанци скојевских актива на којима је разговарано о новом стању и даљем раду. Читани су леци Окружног комитета КПЈ Зајечар у коме је дат преглед политичке ситуације и проглас СК КПЈ од 15. ила 1941. године. У том прогласу је речено да ће "комунисти и читава радничка класа Југославије у првим редовима борбе против освајача истрајати до коначне победе..." Стигао је и првомајски проглас СК КПЈ. Обраћајући се омладини, у прогласу се говорило: "Комунистичка партија те позва да будеш у првим редовима народне борбе против империјалистичких освајача".

Од неготинског скојевског језгра добијена су два примерка књиге "Како се калио челик". Ту књигу је са руског језика превео у првој половини 1940. године Драгутин Гута Костић а лектуру је почетком исте године извршио његов брат Предраг Костић, професор Неготинске гимназије, Књига је штампана у Београду крајем 1940. и почетком 1941. године; југословенски Пресбиро је забранио и запленио књигу одмах по завршетку штампе. Приликом бомбардовања Београда 6. априла 1941. године Покрајински комитет КПЈ за Србију организовао је групу комуниста која је ушла у напуштене просторије Пресбириа и изнела неколико стотина примерака књиге. Партијским везама те књиге су подељене окружним комитетима и сваки већи центар је добио по два до три примерка. Организовано је читање тако што је свака књига подељена у неколико делова и млади комунисти су прочитани део књиге замењивали за наредни.

Тешко је пронаћи књигу која је тако снажно утицала на младе комунисте као што је то учинила књига "Како се калио челик". Писана по свим правилима социјалистичког реализма, она је у младом комсомолцу Павлу Корчагину Павки дала идеалан лик младог борца за победу социјалистичке револуције и изградњу совјетског друштва.

Павле Корчагин је постао узор свим скојевцима и много је допринео да њихов младалачки занос за комунизам добије све одлике апсолутне вере у оправданост и чеминовност пролетерске револуције. За победу те револуције требало је жртвовати све, па и живот свој и својих најближих.

Нешто под утицајем књиге "Како се калио челик", а и по материјалима који су стизали из виших форума расла је међу скојевцима вера да се приближава време револуције. Истина, о тој револуцији скојевци су још увек сањарили имајући за узор освајаче Бастиље и Зимског дворца.

Прве припреме за устанак у округу Зајечар почеле су само неколико дана после немачког напада на СССР. Покрајински комитет КПЈ за Србију је 28. јуна 1941. године послао у Зајечар члана Покрајинског комитета Мому Марковића. Он је 30. јуна одржао састанак са члановима Окружног комитета КПЈ на коме је одлучено да се у овом округу формирају три партизанска одреда: Крајински, Бољевачки и Тимочки. Следећи састанак Окружног комитета одржан је 5. јула, дан после одлуке Политбироа КПЈ о дизању устанка.

Тада су члановима Окружног комитета постављени нови задаци, а формирање Крајинског партизанског одреда поверено је Љуби Нешићу.

Тих дана стигао је и скојевској организацији Неготина и Букова проглас Централног комитета КПЈ који се завршавао следећим речима:

"Комунисти Југославије!

Не оклевајте ни тренутка већ се хитно спремајте за тешку борбу. Сместа прилагодите своје организације и њихов рад за тај посебан бој. Предузмите све да чим боље осигурате наше драгоцене кадрове који су нам данас више него икад потребни у тој борби. Организујте радне масе и предајте им ваше тешко стечено искуство. Стапите на чело радних и национално угњетених маса и водите их у борбу против фашистичких tlačитеља наших народа. Одважност, дисциплина и хладнокрвност нека влада међу вама јер ви морате тиме дати пример другима. Извршите своју дужност авангарде радничке класе Југославије...."

Школска година у Букову, у првој години окупације завршена је 31. јула 1941. године. Решењем Министарства пољопривреде и исхране, у старији разред преведени су сви ученици изузев једног из другог и седморице из првог разреда. Они су упућени на Поправне испите из по три предмета. поправни испити заказани су за 5. септембар, а за дан почетка школске 1941/42. године одређен је 7. септембар 1941. године.

Почело је ферије. Учионице и интернатске спаваонице остале су празне. Још се по дворишту могао видети по неки ђак-избеглица који није имао где да оде.

У своја места отишли су и скојевци и тамо се укључили у припреме за борбу против окупатора.

У многим крајевима окупирани Југославије некадашњи и садашњи ученици Пољопривредне школе из Букова били су организатори устанка, борци и руководиоци првих партизанских одреда.

Тако је у Босанској крајини, у Дрвару и околини предводник устаничке омладине био свршени ученик Букова Рајко Боспић, у Македонији Александар Урдаревић и Методије Мицајков, у селима покрај Западне Мораве Добрица Ђосић...

У Неготину и Крајини су почетком августа извршене припреме за оснивање Крајинског партизанског одреда. Главни организатор био је члан Окружног комитета КПЈ

158/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин, Фонд Пољопривредне школе - Мемоарска грађа

Зајечар Љуба Нешић и он је највећи део своје активности посветио устаничким припремама у селима око Дели - Јована и поред железничке пруге Прахово - Ниш. Поред осталих, са Нешићем је блиско сарађивао и свршени ученик Пољопривредне школе Буково Радомир Рача Рајчић из Салаша. Са неготинским скојевцима, у акцијама сакупљања оружја и друге војне опреме, учествовао је и ученик 2 разреда Пољопривредне школе Димитрије Мита Трокић.

Прва половина августа у Крајини је прошла у низу састанака комуниста, скојевца и родољуба спремних да почну борбу против окупатора. Један од најважнијих одржан је у Шуљевцу крај Метриша. На том састанку оцењено је да постоје услови за почетак оружане борбе у Крајини и одлучено је да акције почну 16. августа 1941. године. За место састанка првих бораца одређено је шумовито место звано Алија, између села Рогљева, Мокрања, Речке, Тамнича и Смедовца.

Устаничке дане у Крајини 1941. године и акције партизанског одреда описао је Слободан Босиљчић у едицији "Србија у рату и револуцији 1941-1945", у књизи "Тимочка Крајина".

Између осталог он је казао:

"Тога дана (16. августа 1941. п. М.С.) на уговорено место у Алији (...) дошли су 19 првих бораца крајинског партизанског одреда (...)

Већина бораца била је без оружја.

Ноћ између 16. и 17. августа партизани су одредили за први напад на жандармеријске посаде по железничким станицама на прузи Зајечар - Неготин. Акција је потпуно успела: одред је демолирао станичне зграде у Рајцу, Тамничу и Бруснику, заробио жандарме - чуваре и запленио 10 пушака. Одатле се пувакао према планини Дели - Јован.

Брзо су пристизали нови борци.

Реаговање непријатеља на прве акције партизана у Крајини било је такође брзо. Немци су 21. августа упали у село Брусник и запалили куће осморице бораца из одреда. У ноћи између 21. и 22. августа, цео одред је напао среско место Салаш на друму Зајечар - Неготин. Погинули су срески начелник, командир жандармеријске станице и још два жандарма. У борби су пале прве жртве одреда. Били су то професор Саво Драгојевић и студент Араиђел Патлићановић. Следеће ноћи месна десетина из Салаша напала је финансијску стражу и разоружала је.

Салаш, очишћен од петоколонаша, постао је база Крајинског партизанског одреда. То је био више од месец дана.

У ослобођеном Салашу образован је 25. августа Срески народни одбор, привремени орган власти парода који је ступио у ослободилачку борбу. За председника је изабран Михајло Гачић, секретар је постао управник поште Јован Шћекић". Члан овог одбора био је и Радомир Рајчић, свршени ученик Средње пољопривредне школе у Букову.

У истој књизи Босиљчић даље каже:

"Борци Крајинског партизанског одреда су 26. августа срушили камени мост на путу Салаш-Зајечар, спалили општинске архиве у селима Мала Јасикова, Дубочане и

Глоговица. У Неготину удана група исекла је ПТТ везе према Самариновцу.

Пошто је ослободио Салаш, Крајински партизански одред је кренуо по селима, где је одржавао митинге, кажњавао петоколонаше и растурао окупаторске општинске управе. У Метришу 29. августа говорио је политички комесар одреда Љуба Нешић. Он је истог дана иступио пред окупљеним народом у селу Сиколе. Говорио је о потреби борбе против окупатора и домаћих издајника. Крајем августа одржан је збор у Јабуковцу, затим у селу Лука више Борског рудника. У Штубику су у ноћи 4/5 септембра партизани демолирали пошту. Позадици су покидали телефонске везе између Вражогрица и Зајечара. У Танди су 14. септембра партизани спалили општинску архиву, а 15. септембра у селу Горњане, па у Кобишници, Буковчу, Мокрању, Јасеници, Карбулову, Шаркамену и Штубику.

Крајем августа Крајински партизански одред је имао 60 бораца. Стално су пристизали нови партизани, нарочито из села око Салаша".

У првој половини септембра Крајински партизански одред кретао се између Дели - Јована и Великог крша, око села Горњане, Танде, Луке. Немци су 18. септембра из авиона бомбардовали ова села, а тих дана партизани су прешли у долину Тимока минирали мост код села Табаковца и поново прекинули саобраћај на прузи Прахово - Ниш.

Против партизана са Немцима су поред Недићевих жандарма били и четници Косте Пећанца које је водио Анђелко Адамовић, самозвани војвода крајински.

Половином септембра Крајински партизански одред имао је око 150 бораца, контролисао је већи део Крајине и припремао се да ослободи Неготин уз помоћ Звишког партизанског одреда. Међутим 29. септембра 1941. године, још увек војнички неискусне партизане задесила је права несрећа.

Већа група партизана била је у акцијама по селима око Тимока а штаб, са мањом групом бораца, је више дана неопрезно логоровао на обронцима Дели-Јована, код села Сикола на Стеванским ливадама. Јака формација жандарма и четника привукла се шумом и водојеринама, изненадила партизане и у борби, која се развила, погинуо је Љуба Нешић и још девет бораца. После ове борбе слободна територија у Крајини била је изгубљена и после нових очетничких напада Крајински партизански одред је био привремено уништен. Један део бораца успео је да се пробије до Мајданпека и ступи у Звишки партизански одред, други су се прикрили око својих кућа и сачекали обнову одреда. Четници и жандарми су заробили десетак бораца, предали их Немцима. Неколицину Немци су стрелићали у Бору, а друге спровели најпре у зајечарски, а затим нишки концентрациони логор.

ОБНОВА СКОЈЕВСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

Док су се у Крајини одвијали напред описани догађаји у Средњој пољопривредној школи Буково почели су да се

окупљају ђаци и средином септембра почела је школска 1941/42. година. Директор школе је био и даље инжењер Милан Доновић, професори су били Болесав Сивицки и Јован Прокић, супленти Јован Петковић и Момчило Стевановић и економиста Асен Станчевић и Војислав Павловић.

Изостали су само они ђаци који су се у разним крајевима бивше Југославије борили у партизанским одредима.

Повремено су у школско двориште улазиле мање групе немачких војника, попили чану две вина, набрали нешто грожђа и воћа и враћали се у Неготин.

После страдања Крајинског партизанског одреда Буково су све чешће посећивали четници Анђелка Адамовића, и без дозволе дирекције Школе одлазили су у подрум, пушили балоне вином и ракијом и узимали са имања шта су хтели. Долазио је и сам Анђелко, окупљао ђаке, држао говоре, песава комунисте и позивао ученике да ступе у његов одред. Ни претњама, а ни обећаним повластидима није успео никог да придобије. Четницима није приступио ниједан Буковац.

Талас хапшења који је после страдања Крајинског партизанског одреда захватио скојевску организацију у Неготин и многим другим местима Крајине, заобишао је Буково. Па ипак, битно је променио начин скојевског рада, који је постао много конспиративнији, а целу организацију оставио више месеци без везе са Окружним комитетом КПЈ и другим форумима.

У својим записима секретар СКОЈ-а у Буково Драгоман Радојичић, говорећи о тим данима каже:

"Разбијањем Крајинског партизанског одреда код села Сикола и погибијом Љубе Недића настају многе тешкоће у раду СКОЈ-а. Неки бивши партизани враћају се у Неготин, прилазе четницима и наоружавају се. Како су они знали велики број политички напредних омладинаца из Букова и Неготина настаје и код нас у Буково страх од провале и хапшења. Да нас непријатељ не би изненадио и похалио организовали смо да скојевци дају и ноћу стражаре и осматрају пут од Зајечара и Неготина на, уколико би запазили нешто сумњиво обавесте остале да би се склонили. У почетку је било предвиђено склањање у оближњу шуму крај Школе, а касније у манастирски гај. Међутим, нико нас није одао.

Задња веза са партизанима била је негде у другој половини новембра 1941. године. Тада је дошао нам старији друг Радомир Рајчић и донео нам поруку од професора Предрага Костића. Он нам је донео и последње летке које је штампашта одреда. 159/

Последњих месеци 1941. године власт владе генерала Милана Недића знатно је ојачала. Одреди Српске државне страже подељени су на пољску и граничну стражу и постали су бројно јаке војне јединице. Из Министарства пољопривреде и исхране и других владиних институција дирекције школе су све чешће стизали расписи и други акти којима се од професора и других службеника тражило да се активно укључе у сузбијању партизанског, комунистичког и скојевског деловања. Такав је био и акт упућен из Београда 28. октобра 1941. године. Он гласи:

"Изванредни комесар за персоналне послове актом Бр. 12. од 24. о.м. доставио је следеће:

"Пошто је извршење уредбе о уклањању национално непоузданих из јавне службе додељено комесару за персоналне послове (56) то, а у циљу примене исте, као и Наређења Господина Претседника владе бр. 421 част ми је умолити Вас, да изволите поклонити Вашу пажњу одредбама те уредбе и следећем:

1

Уредбом о уклањању национално непоузданих службеника из јавне службе (службене новине бр. 95, стр. 2 и 3) предвиђено је, да не могу остати у служби, нити се користити стеченим правима следећи службеници:

1. сви они који припадају интернационалним организацијама - комунисти и масони - као и они који испољавају своје симпатије са њима, сарађују са њима или их помажу;

2. сви они службеници који распростиру лажне вести уопште речју или делом унесе забуну и ремеће нормалан развој националног осећања народа;

3. сви они који су испољили или испоље склоност за корупцију;

4. сви они службеници који су немарни и несавесни и који на служби не испољавају вољу и осећања да им је стало до што скоријег оздрављења и обнове Србије;

5. сви они службеници који су својим делима допринели да земљу и народ гурну у несрећни убилачки рат са Немачким Рајхом;

6. сви државни, бановински и општински службеници, пензионери, као и службеници стављени на расположење, који испоље осећања или почине предвиђена дела у тач. 1 и 2 губе пензију и не могу се вратити у службу;

7. породице заробљених официра и других лица која примају принадлежности, а која испоље осећања или почине дела из тач. 1 и 2. изгубиће право на пријем принадлежности.

2

Да би се гарантовало извршење и примена поменутих уредбе, молим да ми се достави, и то:

а) списак са подацима за све службенике под тач. 1 - 5 дела 1, на које се има применити уредба. При овоме не би требало губити из вида да има доста службеника који су са одметничким бандама у шуми и који никако не би смели да избегну удар одредбе поменутих Уредбе, т. ј. да се отпусте из службе без икаквих права;

б) постоји врло велики број чиновника и уопште државних платезника који проносе алармантне вести, па је потребно, у вези наређења Претседника владе бр. 421 и тач. 2 и 5 поменутих Уредбе, да се о томе строго води рачуна

159/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин, Фонд Пољопривредне школе - Мемоарска грађа Сећања Драгомана Радојичића.

Драгоман Радојчић, организатор
и руководиоца прве скојевске
организације у Букову

и да се за сваку такву установљену појаву у односима кога службеника или пензионера одмах потписати ради доношења сходне одлуке.

Молим да се о овоме издају посебна наређења и упутства потчињеним органима, као и да се скрене пажња свима службеницима, да обрате пажњу на личне и службене односе, како своје, тако и својих потчињених;

(...)

Предње вам се доставља ради знања, потребног саопштења особљу, подручним установама и тачног придржавања с тим, да се сви евентуални предлози за г. Изванредног Комесара достављају преко Општег одељења.

Потребан број расписа за подручне установе изузеће Одељење од Персоналног отсека, па ће о свему учињеном известити Опште одељење. 160/

Хитно је"

Приближавала се и прва зима под окупацијом. Рад у Школи био је све тежи. Финансијска средства из Министарства пољопривреде и исхране стизала су нередовно, на плате се чекало и по више месеци, а није било ни средстава за исплату дневничара и других радника. И ученици су трошкове школовања и интерната плаћали са великим кашњењем, па је било и оних који су за интернат договали и по пола године.

Дирекција Школе се спалазила како је знала и умела, продавала вино, ракију, воће и поврће и тако долазила до највужнијег новца. Од Неготинске општине уместо помоћи стизали су захтеви да се из скромних залиха одвоје десетине килограма масти, пасуља, житарица и друге хране и предају за издржавање немачких и недићевских јединица.

Бацима је најтеже било због слабе исхране. Били су млади. Сваког дана по више сати радили су на имању, а за ручак добијали гњецаву проју, редак пасуљ или танко замашен кулус. Да би како тако умирили празан стомак налазили су се на разне начине.

Фонд Пољопривредне школе, бр. 2191 од 9-11. 1941. године.

О томе, сећајући се, говори ученик Радован Новески:

"Као познавалац пекарског заната (радио сам код ујака пекара у Београду) био сам задужен да печем проју у интернатској пекари. То је за мене била извесна привилегија јер сам био поштеђен од ирактичних пољских радова, али је ипак то била и велика обавеза и одговорност. Морала се произвести одређена количина за потребе интерната, а поред тога издвојити и нешто хране, која се преко скојевске организације Школе достављала у Неготин, породицама бораца.

Посебно ми је остало у сећању да су моји школски другови кришом доносили да им печем тикве, кромпир, шећерну репу, па и сточну репу. То смо чинили у познијим вечерњим сатима. Поред ових производа користили смо за

исхрану и корење од купуса, шаргарепу, кукуруз, разно воће и поврће које смо налазили на школском и манастирском имању. Једном речју није се бирало шта да се поједе само да се утоли глад". 161/

Крајем децембра 1941. године почео је зимски распуст. Они који су имали где да оду добили су од Среског начелства, преко дирекције Школе, објаву за путовање. Са огласне табле ученике је, пред полазак на пут, упозоравала следећа објава:

"Скреће се пажња ученицима да при поласку на Божићни распуст не свраћају у вароши за које им објава није издата, већ да иду право својим кућама, т. ј. у место које је назначено у објави.

За све преступе начињене од стране ученика за време Божићнег распуста Дирекција школе неће одговарати, нити такве ученике узимати у заштиту. Да се не би ученици излагали непријатностима препоручује им се да се код својих кућа примерно владају, како то ученицима доликује и сво своје слободно време да употребе за учење својих стручних предмета". 162/

На распуст својим кућама нису отишли сви ученици. Остали су избеглице, а и десетак ђака из устаничких крајева западне Србије, јер је после разбијања партизанских одреда и повлачења преко Дрине у Босну у тим крајевима био велики немачки и четнички терор. Буково је тим ђацима било и заштита од четничких кољача и немачких убица. Дирекција Школе је радо прихватила све те ученике, обезбедила им смештај и исхрану у интернату, али су сви они обављали све послове у сточарству, подруму, у зимској башти и топлим лејама.

У интернату је остао и секретар скојевске организације Драгоман Радојичић. Он је био родом из Купића код Ивањице где су четничке тројке побиле многе партизанске породице. Драгоман је и овај зимски распуст користио у трагању за неком везом са Окружним комитетом или партизанским јединицама. Од другова из околине Књажевца чуо је да се на Тупижници и Тресибаби повремено јављају партизани који силазе и у села. Због тога је одлучио да оде код свог друга Слободана Миленковића у село Доњи Зунићи код Књажевца и покуша да успостави са партизанима неку везу. То је и учинио пред православни Божић 1942. године и успео да се уз помоћ Миленковића, састане са Ратком Божићем у Горњем Зунићу. Како овај састанак није био најављен, а и препорука Миленковића није била довољна гаранција за Божића и другове из тадашњег среског руководства Књажевца, мало је требало да цео покушај пропадне. Они су посумњали у Радојичића и ставили га у село Доњим Зунићима под своју стражу, саслушали и тражили имена

160/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин.

161/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин Фонд пољопривредне школе - Мемоарска грађа. Сећања Радована Новеског.

162/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин. Фонд Пољопривредне школе, кутија бр. 4; бр. служб. од 23. 12. 1941. године.

партијских радника са терена зајечарског округа које је он познавао. После 4 - 5 часова дошао је и члан ОК КПЈ за Зајечар Мија Станимировић Душко, па су све сумње у Радојичића нестале. Том приликом успостављена је поново партијска веза између Неготина и Окружног комитета, добијена су упутства за рад и нешто пропагандног материјала. Станимировић је најавио скори долазак неког члана у Неготин и дао знаке распознавања.

Радојичић се вратио у Буково, успоставио везу са неким друговима из Неготина и учинио неопходне припреме за обнову партијске и скојевске организације. 163/

Крајем јануара у Неготин је дошао члан ОК КПЈ Драгоман Драгоман Радојичић и неготински радник Милић Настић.

Комунисти у Крајини су у првим месецима 1942. године појачали политички рад у народу. У Неготину се поново окупило двадесетак активних симпатизера (створено је и месно руководство СКОЈ-а, чији је секретар био Бора Радосављевић) а после и у Буковцу, Кобишници, Мокрању, Рајцу, Смедовцу, Рогљеву и другим селима. Постојање две три групе наоружаних бораца (Станоје Гачић, Иван Глигоријевић, Миомир Радосављевић) који су после разбијања Крајинског одреда остали на терену, имало је позитиван утицај на политичкој расположење народа. 164/

И у Букову успостављањем партијске везе и стварањем партијске организације у Неготину скојевски рад је кренуо знатно боље. У активима су се читали скојевски и партијски материјали, а члановима СКОЈ-а и симпатизерима говорило се о потреби скорог одласка у партизане, па се тако проверавала њихова оданост народноослободилачком покрету. Између осталог читала се и брошура "О пачину партизанског ратовања". Како је рад постајао пири и интензивнији велики број омладинца пришао је покрету, а међу најактивнијим су скојевци Слободан Миленковић, Ване Шахпазов, Душан Галевски, Пера Бакалов, Милан Јовановић, Петар Јенић, Апте Ујевић, Милан Сердар, Ђура Свилар, Будимир Микић, Милан Ђорђевић, Илија Николић, Јован Нинић, Светомир Богдановић и још неколицина.

У мају 1942. године дошао је други пут у Неготин члан ОК КПЈ Мија Станимировић Душко и том приликом у шуми код Средње пољопривредне школе Буково на састанку је формирао среско партијско руководство за чијег је секретара одређен Бранко Поповић, а чланови су били Драгоман Радојичић и Милић Настић-Оца. Овом партијском руководству секретар ОК поставио је задатке да посебну пажњу посвете раду са омладином у свим неготинским средњим школама, да пронађу погодне људе за формирање илегалног народноослободилачког одбора у Неготину и да се цела организација ангажује у прикупљању оружја. Тада је Станимировић наговестио и могућност формирања новог Крајинског партизанског одреда.

У Букову, као најбољи чланови СКОЈ-а, примљени су у чланство Комунистичке партије Ђуро Свилар и Будимир Микић а за кандидата Јован Нинић. 165/

Уз помоћ Радојичића Бранко Поповић је успео да се легализује и запосли у Еполошкој станици. Састанке партијске ћелије и среског руководства обезбеђивали су скојевци из Букова.

Током лета 1942. године у Неготин је дошао члан КПЈ Војкан Јеремић, који, после одласка Бранка Поповића у одред, постао секретар међуреског поверенства КПЈ за Крајину. Тада се Крајини приближавао и Тимочки партизански одред који се 30. јуна сукобио са одредом Српске државне страже од 40 жандарма. У борби је погинуло више жандарма али је одред пред навалом нових недићевских и немачких јединица морао да напусти Крајину и повуче се према Тупишници и Сврљигу. Издвојила се само група од 12 бораца која се као Крајинска чета упутила према Мирочу и Дунаву. Командир те чете био је инжењер агрономије Воја Јеленковић, политички комесар професор Предраг Костић, а партијски руководилац студент права Сретен Вучковић. 166/

О појави те чете у Крајини и Поречу убрзо се сазнало и у Букову.

У лето и рану јесен 1942. године буковски скојевци и партијски организују прикупљање "одеће, обуће и санитетског материјала за Крајинску партизанску чету и теренске раднике. Прва већа пошиљка овог материјала послата је у јесен 1942. године у село Јабуковац. Поред тога, у Неготину је живела породица Радосављевић која је радила за народноослободилачки покрет (мајка звања Стара, Нада и Никола), а била је без материјалних средстава за живот. Да би се помогла ова породица, као и још неколико сиромашних другова, у Букову су чланови СКОЈ-а организовали набавку масти, мармеладе, пекмеца, кукурузног брашна и других намирница.

У јуну 1942. године добар број чланова СКОЈ-а, по завршеном школовању, отишао је у своје родне крајеве и тако се укључио у народноослободилачки покрет. Тада су из школе отишли: Бакалов, Шахпазов, Галевски, и још неки. 167/

Одласком ових ученика рад скојевске организације није ослабио. Напротив, био је све бољи и конкретнији. У то време чланови СКОЈ-а су одлазили у околна села, разговарали са сељацима говорили им да крију жито и да га не предају непријатељу - Немцима. Нарочито су се истicali

163/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин. Мемоарска грађа - Сећања Драгомана Радојичића

164/ Слободан Босиљчић: "Србија у рату и револуцији 1941-1945".

"Тимочка крајина" стр. 50.

165/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин Фонд Пољ. школе - Мемоарска грађа - Сећања Драгомана Радојичића.

166/ Слободан Босиљчић: "Србија у рату и револуцији 1941-1945". "Тимочка крајина" стр. 64.

167/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин. Фонд Пољопривредне школе, Мемоарска грађа - сећања Драгомана Радојичића .

као вредни и пожртвовани чланови SKOJ-a: Јован Јанко Нинић, Градимир Јовановић и Душан Бебић. Чланови КПЈ Свилар и Микић радили су на умножавању пропагандног материјала, растурали исти и прикупљали одећу и намирнице.

Поред ђака у политички рад били су укључени и инжењери професори Бранко Репић и Болеслав Сивицки, који је слушао и бележио вести радио станица "Слободна Југославија" и "Москве" и умножавао их на писаћој машини.

За неготинску организацију значајно је било и доношење штампарске тигл машине коју је Војкан Јеремић сместио у стап професора Неготинске гимназије Петрашица Никитовића. За доношење тигла знао је и Радојичић који је учествовао и у умножавању три билтена Врховног штаба НОВ и ПОЈ као и неких брошура.

У влашким селима посебно активан је био ученик Димитрије Трокић

У Букову се успешно одвијао и рад на прикупљању оружја и муниције. Крајем 1942. године организација је имала три пиштоља, две пушке са муницијом и десетину ручних бомби. 168/

ДОЛАЗАК ДРАЖИНОВАЦА

Четници Драже Михајловића јављају се у источној Србији крајем лета 1941. године, скоро истовремено са првим партизанским одредима. Прво је то била једна група официра, подофицира и жандарма коју је довео мајор Велимир Пилетић и капетан Симиша Оцокољић. Кретали су се по Хомољу углавном између Горњака и Жагубице. Једно време сарађивали су са Звишким партизанским одредом, али је то пријатељство било краткотрајно, па су крајем 1941. имали цимало часну улогу у разбијању партизанских јединица.

Из Хомоља Дражиновци се шире у друге крајеве источне Србије тек после годину дана у време које је било најтеже за народноослободилачки покрет у овом крају. О томе у раније цитираој монографији "О рату и револуцији 1941-1945" - У "Тимочкој крајини" аутор Слободан Босиљчић каже:

"Крајем 1942. године расформиране и сасвим компромитоване четничке јединице Косте Пећанца почеле су у овом крају постепено да замењују четници Драже Михајловића. Они догле у Тимочкој крајини нису представљали неку већу снагу. О томе се у писму ОК КПЈ Зајечар од 27. децембра 1942. године упућеном Покрајинском комитету поред осталог, бележи: "Према подацима које још писмо проверили дражиновци лутају у мањим групама у области Хомоља, а у нашем округу у поречком и брзопаланачком срезу..."

Четничке формације са већом активношћу почињу у јесен 1942. када ничу њихови први одреди око Бора, Неготина, Салаша, у Зајечару, у Тимоку и око Књажевца. Образују три четничка корпуса: Крајински (бр. 67 - мајор Велимир Пилетић), Тимочки (бр. 65 - мајор Љуба Јовановић) и Књажевачки (бр. 190 капетан Божа Миладиновић). Љуба

Јовановић је дотле био командант СДС у Зајечару. Терен Хомоља покривао је Млавски корпус (мајор Симиша Оцокољић). Борба за превласт између појединих четничких команданата од почетка је прожимала њихове међусобне односе. Потпуковник Драгослав Павловић био је опуномоћеник Драже Михајловића за целу источну Србију. Ови корпуси делили су се после на бригаде (обично на четири), а бригаде на два до четири батаљона. Корпуси су временом добили своје радио станице. Командни кадар, а све до друге половине 1943. и укупан састав јединица, сачињавао је готово искључиво мали број активних официра, подофицира и жандарма. На терену четничке Поречке бригаде био је тада смештен такозвани "Бугарски загранични комитет" прозападна организација на коју је команда Драже Михајловића рачунала у својим везама са Бугарском. Упоредо са војничком организацијом, четници Д. М. су у то време почели постепено да стварају и теренске органе (команданти села, равноргорски одбори, чете омладине, судови, цивилни штабови у градовима и тд.). 169/

Четници Д. М. су, све до њиховог потпуног пораза крајем лета 1944. године, покушали да пропагандом делују међу ученицима Средње пољопривредне школе, наговоре их да се уписују у равноргорску организацију и ступају у дражиновске војне јединице. То никада нису успели. Из Букова од ђака, професора и службеника нико није пришао дражиновцима. Томе су много допринели активисти бугарске организације НОП, нарочито чланови КПЈ и SKOJ-a. Они су у разговорима са другим ђацима, на раду, у учионици, а у вечерњим часовима и у спаваоници износили истину о покрету Д. М. и указивали на опасност која од њих прети. О томе су говорили и чланци из партизанских новина "Миленко Брковић - Црни", па и леци који су читани у скојевским активима, а често и међу симпатизерима НОП.

У то време преко за стигао је, од ОК ПКЈ за округ Зајечарски летак под називом "Ко је Дража Михајловић". У том летку је, између осталог, речено и следеће:

"... У нашем крају нашла се шака издајника из редова официрске клике Драже Михајловића, која омета стварање јединственог народноослободилачког фронта Тимочана и Крајинаца и покушава да распали братоубилачки рат... У нашем крају налази се једна група дражиноваца, састављена од бивших четника, жандарма и недићеваца на чијем је челу неки мајор Пилетић. Тсај исти мајор који је прошле године приликом новембарске офанзиве Немаца на ослобођену територију западне Србије отворио фронт Немцима и тиме допринео паду слободне територије... Такав је Дража Михајловић, коме је окупатор привидно објавио рат да би могао необавештене родољубе, који намеравају да ступе у народноослободиле партизанске одреде, привући у своје одреде и тако са њима организовати борбу, не против окупатора, већ против Народноослободилачке војске... Насу-

168. Исто.

169/ Слободан Босиљчић: "Србија у рату и револуцији 1941-1945", - "Тимочка крајина" - стр. 82-83.

прот тим братоубицама и распалјивачима грађанског рата Тимочани и Крајинци ће остварити јединствени народноослободилачки фронт по угледу на нашу браћу у Босни и Херцеговини и Словенији..."

СА БОРЦИМА ЗА СЛОБОДУ

После преформирања крајинске чете Тимочког партизанског одреда у Крајински партизански одред знатно су се побољшале везе неготинске организације НОП са партизанима. И Окружни комитет КПЈ Зајечар указивао је већу помоћ Неготишу и Крајинцима чланови су често долазили у Неготин, а члан ОК КПЈ Анастасија Ната Јоцић добила је посебна задужења за рад Међуопштинског комитета и других организација КПЈ. То је допринело да и у Средњој пољопривредној школи Буково, а и у Гимназији и Учитељској школи, ојачају организација НОП-Партије и СКОЈ-а и повећа се број чланова и симпатизера.

Јануара 1943. године СКОЈ у Неготину имао је око 70 чланова организованих у 5 актива Гимназије, 3 Учитељске школе, 4 актива Средње пољопривредне школе по један актив радничке омладине и избеглица. 170/

Крајем фебруара и током марта 1943. године Крајински партизански одред неколико пута се приближио Неготину, а поједини борци су силазили до Букова. Долазили су и партијски радници са овог терена и партизански курири, које је у кући чуvara школског винограда увек чекала торба папуњена храном. Некадашњи практикант ове Школе инжењер агрономије Бојидар Ђурић као теренски радник обилазио је села Крајине и у Букову је увек имао смештај и храну. Њему је сконом Воја Павловић дао кључеве од свога стана, па је ту Ђурић имао сигурно склониште.

Из школског магацина скојевци су редовно слали храну Крајинском партизанском одреду као и сакупљени санитарски материјал и муницију.

Окружни комитет КПЈ Зајечар је почетком пролећа 1943. године добио обавештење да Специјална полиција из Ниша припрема велика хапшења неготинских омладинаца. Одмах је обавештен Међуопштински комитет КПЈ у Неготину и затражено је да се организује слање у одред свих компримитованих омладинаца. Тај задатак је само половично извршен. Прво је из Букова отишао у одред члан Међуопштинског комитета Драгоман Радојичић, проверио везе и организовао излазак из Неготина Добриле Радосављевић Старе са ћерком Вером и сипом Николом, ученице учитељске школе Стојанке Радосављевић и ученика Гимназије Драгољуба Стевановића. После неколико дана у одред је стигао и Буковац Јован Нишић.

Већина омладинаца остала је у Неготину, па је крајем априла и почетком маја 1943. Специјална полиција ухапсила 25 скојеваца и одвела их у Ниш. После ислеђења из ове групе су тројица стрелана на Бубњу код Ниша, неколицина је враћена у Неготин где су затворени у Среском начелству, а десетак ученика неготинских школа одведено је у Завод

за васпитање младежи у Смедеревској Паланци. Међу ухапшенима био је и ученик Средње пољопривредне школе Димитрије Троић. 171/

После одласка Радојичића и Нишића у Крајински партизански одред организацију СКОЈ-а у Букову водили су ученици Градимир Јовановић и Душан Бебић.

Од лета 1943. године па све до почетка 1944. у народноослободилачком покрету овог краја било је више догађаја који су значајно утицали на развој ослободилачке борбе у Тимоку и Крајини.

Јуна 1943. године одржане су две партијске конференције које је организовао Окружни комитет КПЈ Зајечар уз помоћ члана Покрајинског комитета КПЈ за Србију, Недељка Караичића.

Прво је одржана конференција чланова КПЈ са терена. Почела је 31. маја и трајала је до 6 јуна 1943. године. Одржана је по гајевима између села Грлинга и Заграђа. Конференцији је присуствовало око 30 чланова Партије, међу којима је било и неколико комуниста из неготинске и крајинске партијске организације.

После неколико дана на салашима Кучајс планина, на месту званом Беле воде, близу села Криви Вир, одржана је конференција комуниста из партизанских јединица. Она је трајала од 12. до 17. јуна и поред излагања чланова Окружног комитета и Караичића реферате су поднели Бранко Поповић (културно-просветни рад), Драгоман Радојичић (о теоретском раду) и још неки партизански руководиоци. Последњег дана партијске конференције, 17. јуна 1943. године постројеним борцима Тимока и Крајине прочитана је наредба Главног штаба НОВ Србије о стварању првог батаљона НОВ у источној Србији, под именом Тимички партизански батаљон. Батаљон је имао три чете; за команданта је постављен Миодраг Новаковић, а за политичког комесара Василије Ђуровић. Један од партијских руководилаца батаљона био је Буковац Драгоман Радојичић, а за партијског руководиоца у једној чети постављен је Буковац Јован Нишић. 172/

После формирања Тимичког батаљона почео је период скоро свакодневних борби са јединицама Драже Михаиловића и Српске државне страже Милана Недића. Најжешће борбе су биле на Брезовици пред Траглан баром на путу ка Сеньском руднику. Половином августа батаљон се удружио према Крајини и партијски руководиоца Драгоман Радојичић известио је 2. септембра 1943. године Окружни комитет:

"... Група нових бораца која се у Крајини окупљала око партијских радника и учествовала у акцијама, повећала се на тридесетак људи. Позадинци су у овом крају падали 19. августа 1943. године железничке станице Брусник и Тамнич на прузи Зајечар - Неготин, запалили их и уништили скретнице и један вагон цистерну, а 23/24. августа демол-

170/ Исто

171/ Слободан Босилчић: "Србија у рату и револуцији 1941 - 1945. - "Тимочка крајина" - стр. 80.

172/ Слободан Босилчић: "Србија у рату и револуцији 1941-1945" - Тимичка крајина" - страна 98

рали железничку станицу Кобишнице код Неготина. Један број у четнике мобилисаних партизанских симпатизера приступио је Тимичком батаљону".

Вести о свему овом стизале су и до Букова и то од теренских радника који су се са ђацима налазили на школском имању и у манастирској шуми. Нарочито је снажно одјекнула борба код Братујевца, Близу Шљивара, 1. октобра 1943. године када је погинуло 11 Немаца, један бугарскпоручник, а предало се партизанима више дражиноваца.

После ове борбе формиран је Зајечарски партизански одред који је имао 150 бораца подељених у два батаљона. Највећи успех другог батаљона у коме су били и борци из Крајине, био је када су у сумрак 25. октобра зауставили воз у Трнавцу и заробили бугарске посаде у возу и железничким постајама Трнавца, Чокоњара и Табаковца. Пре овог напада други батаљон се приближио и Неготину и његове патроле ушле су у ноћи 18/19. октобра у Средњу пољопривредну школу Буково, а главнина батаљона била је код села Мокрања, неколико километара даље од школског имања. 173/

ПОСЛЕДЊА ГОДИНА ОКУПАЦИЈЕ

У последњој зими под окупацијом партијска и скојевска организација Средње пољопривредне школе Буково поново су остале без везе са окружним руководством и партизанским јединицама. Крајем 1943. године целу источну Србију преправиле су велике четничке формације створене присилном мобилизацијом уз велику помоћ недићевских и окупаторских власти. Поред Тимичког, Књажевачког и Крајинског корпуса војске Драже Михаиловића који су бројали преко 5.000 четника, на овом терену било је и око 3.000 четника из других крајева Србије. Четнички терор је био велики, злодела црних тројки свакодневна, жртве партизанских јединица све веће, а могућност пробоја кроз бројне четничке заседе све мање. Требало је наћи излаз из тешке ситуације, сачувати борце и припремити их за одлучне ослободилачке борбе.

Почетком јануара 1944. године Окружни комитет КПЈ Зајечар донео је одлуку да све партизанске јединице и сви политички радници са терена напусте Тимок и Крајину, пређу Мораву и оду на ослобођењу територију у Топлици и Јабланици и тамо се припреме за ослобођење свога краја.

Тако је и учињено. Крајем јануара 1944. батаљони Зајечарског партизанског одреда и двадесетак члапова комитета КПЈ и СКОЈ-а прешли су на леву страну Мораве и упутили се ка Јабланици и Топлици.

Кроз борбе против Немаца, Бугара, четника и недићеваца, политички и војно обучене, одлично наоружане чете Зајечарског партизанског одреда формирале су 9. бригада НОВЈ. Са осталим јединицама формирани на југу Србије и сврстане у три дивизије биле су спремне за продор од Мораве ка Дунаву. 174/

У тешким данима, без партијских и партизанских веза усред великог четничког терора организације НОП-а у Средњој пољопривредној школи уснеле су да се одрже захваљујући јединству свих ђака и помоћи наставничког колектива и дирекције Школе. Мада су кољачке тројке често упадале у спаваонице интерната и учионице, увек су на време склањани они којима је претила највећа опасност. Припремљена су скривита места на имању, у стајама и магацинима где су се склањали најугроженији. Неколицина ђака су помоћу дирекције Школе дошла до објаве за путовање и преко Ниша, Прокупља и Лесковца дошли до слободне територије. Неки су на сличан начин дошли до космајских и шумадијских партизана, али су то све били појединачни случајеви, а већина је остала у Букову и кроз организован рад припремала терен за долазак Народноослободилачке војске.

Борбе за потпуно ослобођење источне Србије почеле су јула 1944. године продором 21, 22. и 23. српске дивизије преко Мораве и разбијањем великих четничких групација на Буковику и у борбама за ослобођење Бољевца, Соко Бање и Књажевца. Стазама и друмовима поред Манастира и Школе Буково све су чешће пролазили остаци разбијених четничких бригада који су бежали ка Дунаву.

Крајем августа четници више нису представљали озбиљну војну силу, али су дивизије НОВЈ морале да воде жестоке борбе са јединицама немачке војске које су се повлачиле из Грчке и Бугарске.

У Букову су се истовремено чуле топовске канонаде дивизија Народноослободилачке војске и Црвене армије која је почетком септембра 1944. године већ била на Дунаву, а приближавала се и Тимоку.

Знатан број ђака је већ напустио школу, неки су отишли својим кућама, а други су се пробијали у сусрет партизанским јединицама. Ипак је у Школи остало двадесетак ученика који су обављали најужније послове на имању. Од Управе Школе у Букову су били директор Милаш Доновић, професори: Болеслав Сивицки, Стојадин Стаменковић и Душан Кондић и сунсенги: Јован Петковић и Душан Булић. Са њима су били и десетак радника. Сви су се они заједно трудили да у тим критичним данима сачувају школску имовину. 175/

У првој половини септембра од Зајечара ка Неготину пробијале су се велике јединице које су биле састављене од 1. немачке брдске дивизије од око 12.000 војника и 2. пука немачке дивизије "Бранденбург". Нешто пре тога 23. српска дивизија кренула је према Дунаву, а њена 9. бригада је преко Копривнице и Метрица стигла до Неготина и у град ушла 12. септембра. Тада је у састав бригаде добровољно ступило око 400 омладинаца међу којима су били и ученици из Букова.

Бригада је морала већ сутрадан да се повуче из града у који је ушао 99. немачки ловачки пук, а на коси изнад Букова

173/ Слободан Босиљчић: "Србија у рату и револуцији 1941-1945". - "Тимичка крајина" - страна 106

174/ Исто - страна 156

Народни херој
Александар Урдареvски

и манастира формиран је фронт и почеле су вишедневне жестоке борбе.

Један део немачких јединица сместио се у Школи Буково и нанео велику штету школском и интернатском намештају. Од артиљеријске и минобацачке ватре оштећене су школске и интернатске зграде, поразбијана стакла, а највише су настрадали стакленик и пчелињак. 176/

Велика штета је нанета виноградима, воћњацима,

школском парку и повртњаку, а страдао је део сточног фонда.

Борбе око Пољопривредне школе престале су крајем септембра када су у овај део Крајине стигле јединице Црвене армије, које су заједно са јединицама 14. корпуса НОВЈ потиснуле немачке снаге према Штубику и Плавни и даље долином Пека ка Пожаревцу и Београду.

Борбе су престале и дирекција Школе могла је да почне рад на обнови.

75/ Историјски архив Крајине, Пореча и Кључа, Неготин

Фонд Пољопривредне школе, кутија 62, док. 2123

176/ Историјски архив Крајине, Кључа и Пореча, Неготин
Фонд Пољопривредне школе, кутија 61, док. 103.

Божидар Благојевић

**ПОЉОПРИВРЕДНА ШКОЛА
"РАЈКО БОСНИЋ" БУКОВО**

ОРГАНИЗАЦИЈА И СТРУЧНО ОБРАЗОВНИ РАД ШКОЛЕ ОД 1945-1991. ГОДИНЕ

ШТАЊЕ ШКОЛЕ НЕПОСРЕДНО ПО ОСЛОБОЂЕЊУ

Неготиш и Крајина ослобођени су септембра 1944. године и док је рат у Југославији још трајао убрзано се радило на успостављању нормалног живота и рада.

Задатак нове власти био је да се што пре обезбеди снабдевање грађана и војске која је водила задње војне операција за ослобођење земље.

Пољопривредна школа је, због борби које су вођене између црвеноармејских и немачких јединица на простору око школе, привремено престала да ради. Сви ученици који су имали где да оду отишли су. У школи је остало око 27 професора, службеника и радника, односно 12 радника, 8 питомца - ђака и 7 професора и то: Инг. Милан Доновић, директор школе, инг. Болеслав Сивицки, професори Стојадин Стаменковић и Душан Кандић и супленти Јован Претковић и Душан Бурлић. 1/

Они су, колико су могли, организовали рад у школи и одржавали школску економију.

Школи је приликом вођења последњих ратних операција причињена велика материјална штета. У извештају, који је управа школе послала Председништву АСНОС-а и Повереништву пољопривреде, стоји да су оштећени грађевински објекти, школска и интернатска зграда и да су од детонација мина поразбијана стакла на скоро свим објектима, а да су стакленик и пчелињак највише настрадали. 2/

Од имања највише су настрадали виногради, воћњаци, школски парк, а поготову поврћњаци, због тога што су се налазили у близини школе око које су се водиле борбе.

Сточни фонд је скоро сав био уништен. У извештају стоји да је школа имала десет коња и два ждребета, а да су остала само два ждребета и два пара ислужених коња, које је војска, као болесне и шугаве, отписала и дала школи. Узета су и два пара волова, а од ситних животиња највише су настрадале кокошке и свиње. Скоро све је узето и поклано. 3/

Слично је било и са школским училима и школским и интернатским намештајем. Бачки шифонери су скоро сви били уништени. "Окупациона војска је ложила са њима ватру, а оно мало што је преостало налази се у неисправном стању." 4/ Упроиашћене су биле и школске радионице, винарски подрум и опрема, превозна средства и други инвентар.

Школа је у периоду од септембра 1944. године па до друге половине 1945. године налазила у веома тешком стању. Сав готов новац узела је непријатељска војска, а 34.656. динара

школа је дала као помоћ народноослободилачкој војсци. Управа школе указује да школа за последња три месеца (мисли се на крај 1944. године) није примила ни један динар и да се особље због недостатка пара и уништене економје налази у веома тешком стању. Наредне 1945. године стање у школи почело је постепено да се нормализује.

Једна од првих мера које је Председништво АСНОС-а предузело било је утврђивање ратне штете и материјалних потреба за рад установа.

Средином фебруара 1945. године Председништво АСНОС-а Повереништво пољопривреде, упутило је свим пољопривредним и пољопривредно-домаћинским школским захтев да управе школа направе попис уништене и оштећене покретне и непокретне имовине. Препоручено је да се подаци ратне штете уносе у обрасце што марљивије и најсавесније како би се на међународном нивоу отклониле сумње у веродостојност података. 5/

У другом делу захтева стоји да управе школа искажу потребе за обнову, доградњу и изградњу објеката (школских, интернатских, чипловничких, економских и других) као и потребе за училима и школским инвентаром. 6/

Председништво Народне владе Србије - Земалска комисија за ратну штету, доставила је 11. јула 1945. године Правилник о пријављивању и утврђивању ратне штете, причињене државној имовини. У овом документу стоји да ратну штету учињену федералним јединицама, подноси надлежна федерална министарства, а штету причињену државној имовини, под управом окружних, среских, месних НО, пријављују дотични одбори. 7/

Председништво Народне владе Србије тражило је да се орган или лице, пре подношења пријаве о ратној штети, добро упозна са свим прописима и упутствима које је дала Централна комисија и да се са прикупљањем података почне одмах. 8/

Посао око утврђивања ратне штете у Пољопривредној школи обављен је доста споро. На то нам указује и ургентни захтев који је послат школи 13. јула 1945. године од стране среског повереништва у коме стоји: "Пошто до сада нисте пријавили злочин уништења инвентара, алата, зграда и друго од стране Немаца ... овим се позива старешина надлештва

1/ Историјски архив у Неготину, к. бр. 62, док. 2123

2/ Историјски архив у Неготину, к. бр. 61, док. 103

3/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 61, док. 103.

4/ Исто.

5/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 62, док. 182

6/ Исто К, бр. 62, док. 1267

7/ Исто

8/ Исто

и његов секретар да у року од 4 дана поднесу Пријаву у дуплику овом Повереништву" ...9/

Не мислимо да је управа школе, била неажурна, пре би се могло говорити објективним околностима које можемо свести на две основне. Једна је што је школа имала веома мали број радника, а друга, много оштећене имовине. Пријављено је око 300 ставки. Но било како било, управа школе је средином августа доставила спискове уништене имовине и ми ћемо их, због околности ради којих су и настали, изложити у целости како би на основу њих видели колика је штета школи, од стране непријатеља, намета и колико је требало труда да се стање у школи доведе у ред.

Из извештаја о учињеној ратној штети и достављених спискова, види се да је школска комисија савесно урадила свој посао. Унела је у спискове све што се тражило: врсту предмета, број предмета, оштећење, уништење, износ штете и измаклу добит.

Ево шта у списковима стоји:

Пријављено је оштећење 11 објеката (школске и економске зграде) и 7 упропаћених. Износ штете обрачунат је на 357.000 динара и измакла добит 100.000 динара што укупно износи 457.000. динара. 10/

Када се појединих области - делатности тиче стање је следеће:

- Из области подрумарства пријављено је оштећење или уништење 15 врсти предмета, 4000 литара вина и 500 литара ракије у износу штете од 70.500 динара;

- Из области виноградарства, пријављено је као оштећено или уништено 4000 чокота винове лозе, 300 шпалирских дрвеца, 100 бандера за матичњак и 500 кг жице за шпалир. Износ штете обрачунат је на 240.000. динара и измакла добит исто, укупно 480.000 динара;

- Из области сточарства у пријавама стоји да је уништено 12. коња, 2 вола, 1 биво, 28 приплодних свиња, 60 комада живине и 8 кошпица. Износ штете обрачунат је на 117 хиљада динара и измакла добит на 100.000 динара, укупно 217 хиљада динара;

- Из области воћарства уништено је према списку, 54 врсте предмета и то: из воћарске радионице 32, воћарске збирке 10 и ентомолошко-фитопатолошке збирке 12 предмета. Укупна штета износи 37179 динара, а када се воћњака тиче у пријавама стоји да је уништено 60 стабала јабука, 40 стабала трешања, 100 стабала крушака, 80 стабала брескви, 80 стабала кајсија, 40 стабала пљива и 15 ари малина. Штета је процењена на 368300 динара, а толико и измакла добит;

- Из области ратарства и градинарства пријављено је да је уништено или оштећено 40 предмета у износу штете од 27000 динара. 11/

Школа је у свом саставу, ради обслуживања наведених делатности, имала и радионице у којима је такође причињена штета: У качарској радионици уништено је или нестало 30 врста предмета у износу штете од 9725 динара а у ковачкој 26 врста предмета у износу штете од 15.280. динара. 12/

Пријављено је да су оштећене канцеларијске ствари у вредности од 5.400 динара и библиотечки фонд у вредности од 22.145. динара. 13/

Из приложених спискова види се да су велике штете причињене школском инвентару. Укупно је уништено или однето 54 врста предмета, и то: болничке ствари 5, економске ствари 21, кухињске и трпезаријске ствари 21 и људске намирнице 7. Укупна штета причињена школском интернату износила је 779348 динара. 14/

Из наведених података види се да је школи у току рата причињена велика штета. Уништено је и оштећено скоро све што је имала од покретне и непокретне имовине. Трбало је много времена, труда и средстава да јој се враги, ако ништа друго, предратни изглед објеката и обнове уништене и оштећене пољопривредне културе: виногради, воћњаци, сточни фонд, као и уништени предмети из винарско-подрумарске делатности, школских учила и школских радионица.

Нема података колика су средства била потребна за обнављање уништене и оштећене имовине, сем потребних средстава за оправку зграда (школских, интернатских, стамбених и економских). Пријављено је да је уништено 2.077,65м², а цена радова, како стоји у опису, приближно би износила 1.025.280. динара, односно за главне школске објекте 225.000, интернатске објекте 231.600. динара, стамбене 26.650. динара и економске 542.030. динара. 15/

Обнову је водило Министарство пољопривреде Србије које је поступало по упутству Савезног министарства финансија од 13. септембра а које се односило на израду земаљског плана обнове. 16/

Школа је 25. октобра 1945. године добила прерађено упутство од стране Пољопривредног одељења Окружног народног одбора из Зајечара. У упутству стоји да Земаљски план обнове треба да обухвати све што је у току рата уништено, порушено, оштећено или однето. Уједно, даље стоји, да се због оскудних средстава морају имати у виду приоритети, те да је нужно плаширати само најнеопходније потребе. 17/ У приоритетне радове узети оне који могу да повећају "продуктивност и рентабилност земље или донесу уштеду у државним расходима". 18/ При свему томе треба имати у виду и техничке могућности школе.

Даље, као веома важно, стоји да издаци за радове на обнови земље се неће подмиривати из редовних буџетских средстава, него из Фонда за обнову земље и пострадалих крајева.

9/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 62, док. 1273

10/ Исто.

11/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 62

12/ Исто

13/ Исто

14/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 62

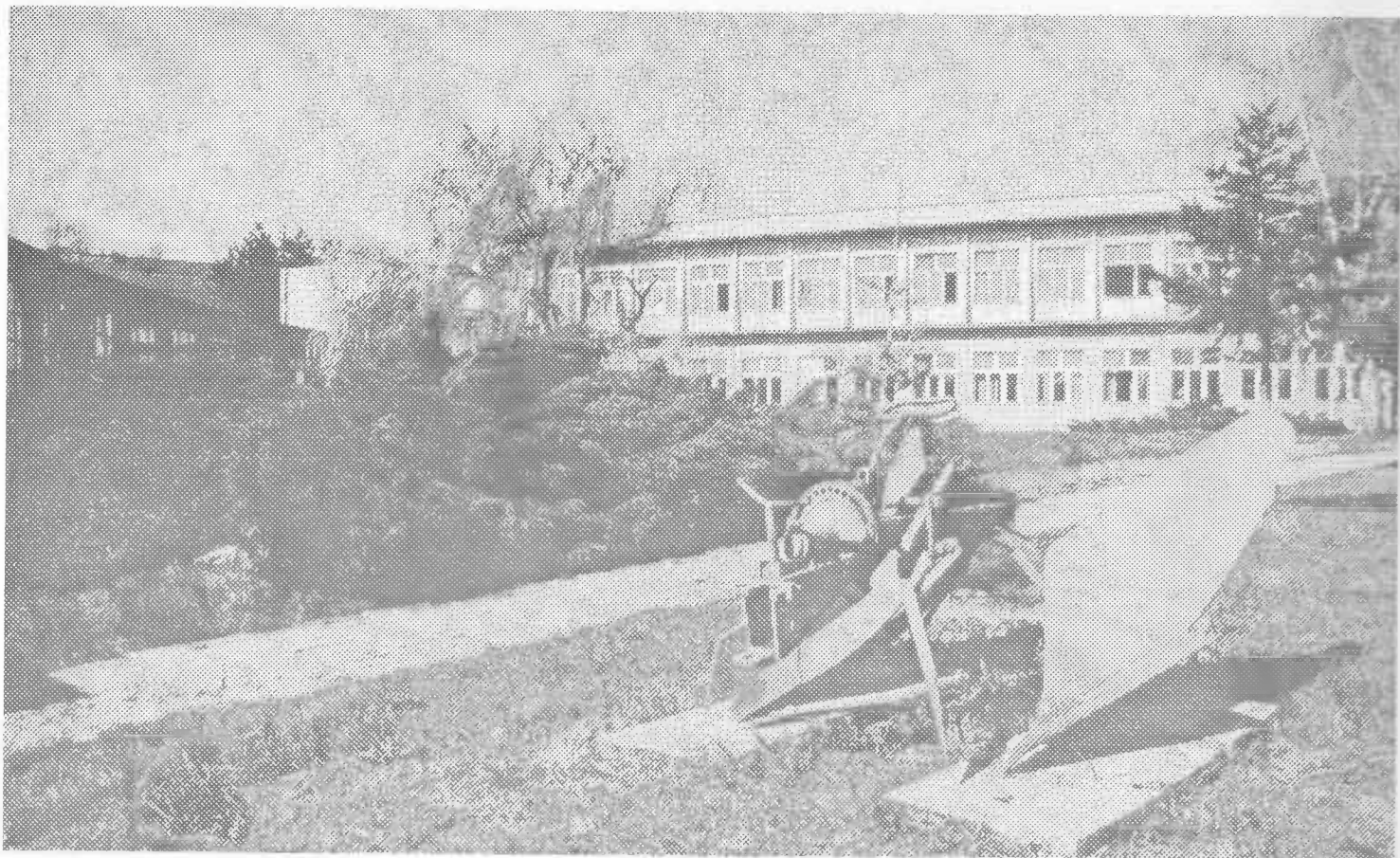
15/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 62 док. 1452/45

16/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 62 док. 2030/45.

17/ Историјски архив у Неготину, к. бр. 62. док. 2193/45

18/ Историјски архив у Неготину, к. бр.62. док. 20030 и 3784

Део школе изграђен после Другог светског рата

Пољопривредно одељење Окружног народног одбора вписистирало је да се добијени формулари што пре попуне и доставе Министарству за пољопривреду. Вероватно с разлогом, имајући у виду специфичност пољопривредне производње, захтевало је да се "ОДМАХ" дају сви потребни подаци о стању и степену уништења државних расадника.

Нема поузданих података колика средства је школа добила од Фонда за обнову земље и пострадалих крајева, али, имајући у виду да је у рату школска покретна и непокретна имовина била само оштећена и делимично уништена, вероватно су та средства била мала. На то указује једно решење Министарства пољопривреде, датирано 10. 12. 1946. године у коме стоји да је у току рата највише настрадала имовина школског инвентара, те да се због тога школи дају средства у висини од 88.600 динара ради куповине: сламарица, јастука,

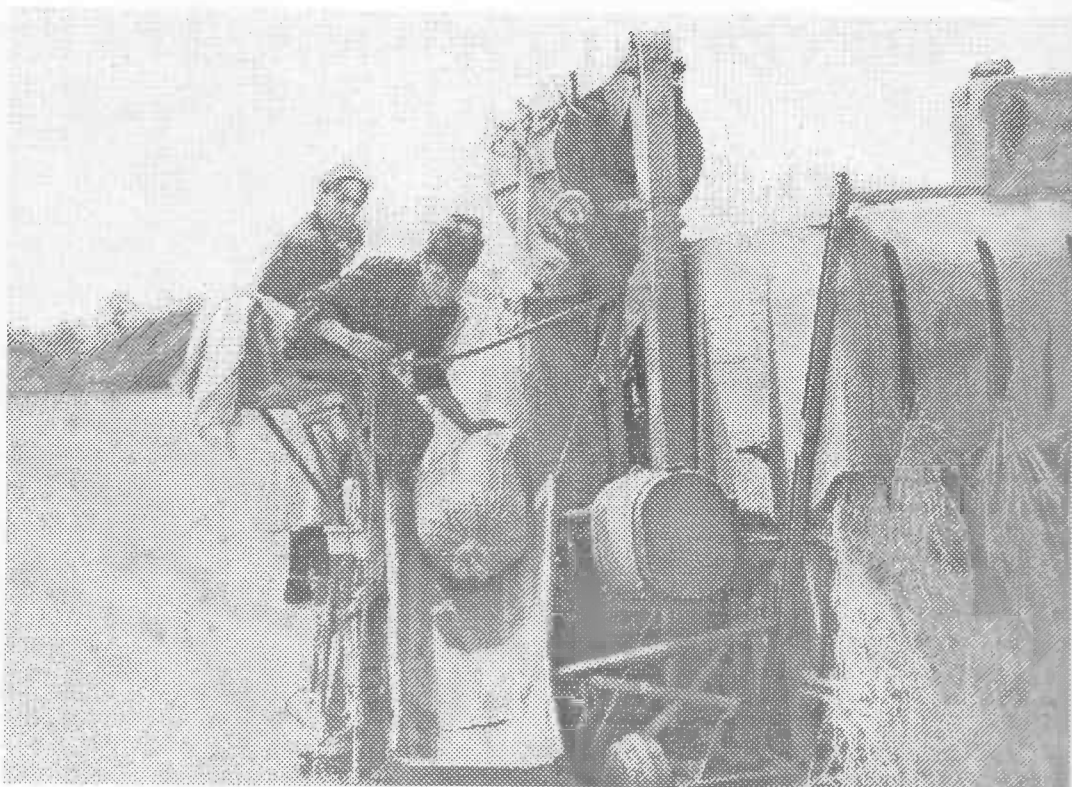
јастучница, чаршава и ћебади. 19/ Вероватно то нису једина средства која су школи дата. Види се из исплаћених рачуна да је школа добијала знатна средства из буџета Повереништва пољопривреде за Србију, која су трошена за обнову и развој школе. Примера ради, исплаћени рачуни само за фебруар и март 1945. године износили су укупно 858389,80 динара, од којих је 805 дато у готовом а остали део путем привремених признаница. 20/

Послератне прилике захтевале су велика одрицања, свакако, и у школи. Све ново (основна средства) није могло да се набави и брзо залече ране које је рат оставио. Тога су били свесни и радници у школи. У једном од докумената стоји: што се школског инвентара тиче управа школе је настојала да сакупи и оправи стари и стави га у функцију а да нови није добила и не очекује га ускоро.

19/ Историјски архив у Неготину, к. бр. 63, док. 8679

20/ Историјски архив у Неготину, к. бр. 62, док. 662

Жетва на школској економији

Берба грозђа

ОБРАЗОВНИ И СТРУЧНИ РАД ШКОЛЕ 1945/1991.

Школа у Букову, као и остале пољопривредне школе у Србији, била је под надлештвом АСНОС-а а касније Министарства пољопривреде за Србију. То значи да је свој образовни и стручни рад обављала као републичка институција. 21/

Надлежност Министарства пољопривреде била је велика, Школа је била дужна да о целокупној својој образовној и стручној делатности добије претходна мишљења, оцене, сугестије, упозоренја. Била је дужна да планира по шема коју је добијала од Министарства а месечно или према захтеву шаље Министарству извештаје о раду.

Финансирање школе такође је било централизовано. Сва средства су добијана од Републике а и индиректно преко Округног народног одбора, пољопривредног одељења. Потребно је указати да су сви извештаји били веома детаљни, а када је реч о финансијским онда су захтеви били велики. За сваки трошак, понекад безначајна средства, морао је да се шаље исцрпан извештај са детаљним образложењем.

Министарство пољопривреде за Србију, учинило је све да се школе доведу у исправно стање и обезбеде нормални услови за рад. Одмах по ослобођењу земље, јасно се одредило према улози и значају средњих пољопривредних школа и указало да оне имају велики значај у стручном оспособљавању кадрова за пољопривреду.

Рад школе је, "због изузетних ратних прилика", како стоји у записнику Наставничког савета од 16. марта 1945. године, прекинут крајем септембра 1944. године а поново је школа почела да ради почетком априла 1945. године. 22/ Да би се рад у школи нормализовао и наредна школска година отпочела на време. Наставнички савет је предложио Министарству пољопривреде да текућа школска година траје пет месеци, односно до 15. 09. 1945. године а да наредна школска 1945/46. година отпочне рад 01. октобра 1945. године.

Министарство пољопривреде прихватило је одлуку Наставничког савета школе и исту одобрило 30. августа 1945. године. 23/

У школи је у овом периоду до октобра 1945. године било веома мало ђака.

Школа је имала четири смера: виноградарство, воћарство, ратарство и сточарство и трајала је три школске године.

Настава у школи изводила се по предрадном Наставном плану и програму, с тим што је разлика постојала у обављању практичног рада. По предрадном Наставном плану и програму ученици су морали да четврту годину проведу шпракци у некој од пољопривредних организација, а после рата у овом периоду ученици су имали обавезу да на практичном раду проведу само два месеца.

Школске 1945/46. године у први разред је примљен 71 ученик. Од тога 63 ученика из Србије и 8 из других феде-

рални јединица.

У записнику стоји да се у другом разреду налазе 18 ученика а за трећи нема података, сем да дирекција школе очекује да ће се за 1, 2 и 3 разред пријавити још најмање 70-80 ученика који треба да дођу у школу након демобилизације. 25/

Један број ученика напустио је школу због ратних прилика, други се укључио активно у народноослободилачку борбу, а трећи је мобилисан крајем 1944. године.

Министарство пољопривреде, имајући све то у виду издало је решење пољопривредним школама у Букову и Ваљеву, да, због изванредних ратних прилика, омогуће свим ученицима да се поново врате у школу и наставе школовање, а матурантима да организује полагање завршног испита. Решењем је наложено да управе школа организују за 3 разред шестомесечни курс на коме би се ученици оспособили за полагање испита из треће године и завршног испита. 26/

Управе су такође добиле задужења да сачине спискове одсутних ученика и да их обавесте лично или преко органа власти о могућности настављања даљег школовања.

Управа Средње пољопривредне школе у Букову одмах је захтев реализовала. Већ 19. новембра 1945. године послала је обавештења свуда где је било ученика. Не постоје подаци колико је укушно школа обавестила, али из једног табеларног прегледа, који је школа послала Министарству 1946. године, стоји да је укупно демобилисано 69 ђака или 48,25%. 27/

Рат се завршио, школа је поред невоља које је имала због уништене имовине у рату, запала у нове. С обром да се налазила ван града, а пошто је поседовала доста смештајног и економског простора, у њој је једно време била смештена војска. Изгледа да су такву судбину имале све пољопривредне школе. То потврђује један од страна Министарства пољопривреде Србије, посредно преко Округног народног одбора - Пољопривредног одељења, у коме, поред осталог стоји: "У последње време ово Министарство од појединих школа добија извештаје да се школске и друге зграде све више и више заузимају за ваншколске потребе: смештај војске, болесника, заробљеника, затвореника и др.... чиме се рад у овим школама или сасвим доводи у питање или знатно спречава, а државној, односно школској имовини, чини велика штета." 28/

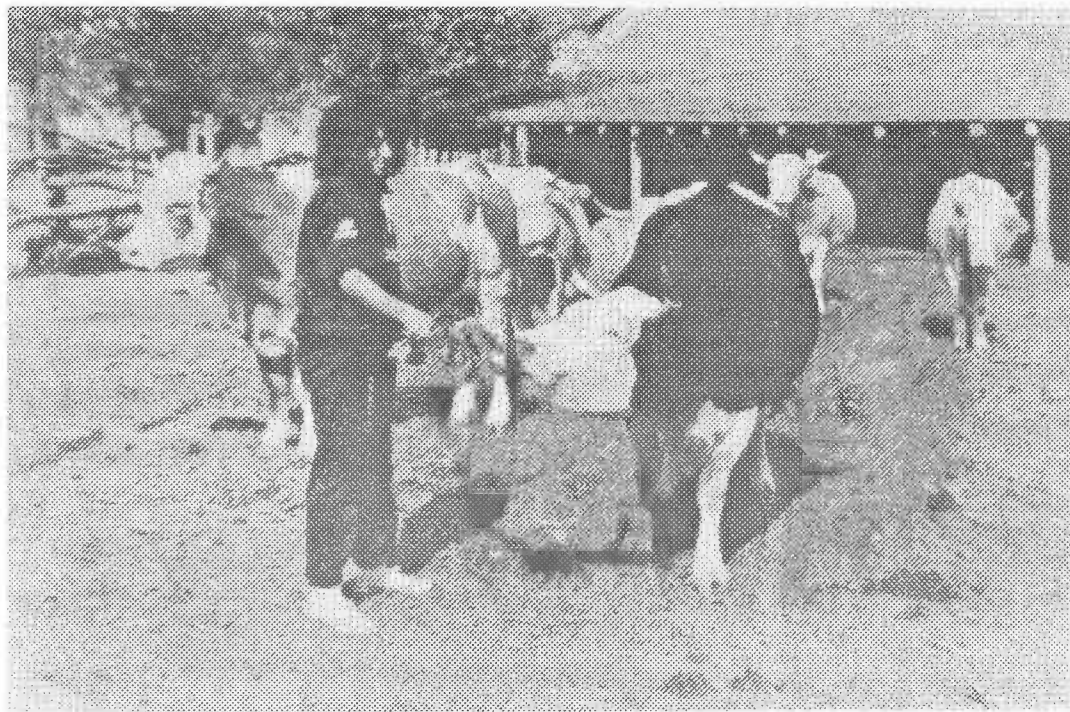
21/ Инг. С. Петровић, 100 година пољопривредних школа у Србији, страна 129.

22/ Записник Наставничког савета, 16. март 1945.

23/ Исто

25/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 62, док. 1844.

28/ Историјски архив у Неготину, к. бр. 62, док. 2833,

На практичном раду

Министарство за пољопривреду није остало само на указивању код надлежних органа већ је и захтевало да се школе не могу заузети без његовог знања. Указало је да се врши припрема за пријем нових ученика у школску 1945/46. годину и да се изводи рад са старим ученицима, да је неопходно тој деци осигурати "крив над главом", а то је могуће само, ако се школске зграде потпуно ослободе даљег заузимања за ваншколске потребе већ да службе намени за коју су зидане и створене. 29/

Колико је овај захтев Министарства поштован није познато, вероватно имао пеки значај и неку снагу а и разумевање локалних власти и војних старешина да школу што пре ослободе и створе услове за њен нормалан рад и пријем нових ђака.

Школа су почеле да раде, али већини су недостајале збирке и учила, јер је нешто уништено од непријатељске вонешто је пропало само од себе, а није било средстава да се купе нова.

Министарство пољопривреде за Србију, на једном од састанака директора крајем децембра 1945. године, одлучило је да се све школе у што краћем времену осигурају са најпотребнијим збиркама и училима. Настојало се да у изради школских збирки учествују не само наставници већ и ученици па и друга школска лица. Задатак је био да прикупљају разне хербарије, примерке биљних болести, разне инсекте, минерале, монолите и друго.

Министарство је тражило да се ангажују све постојеће пољопривредне школе, у Букову, Краљеву, Врбасу и Шацу, и да се тачно задуже која школа има да обезбеди потребне збирке и учила.

Школа у Букову била је задужена да обезбеди израду збирке: биљних болести, амелографску, помолошку, воћарско-виноградарску, пчеларску и свиларску, хербаријум медоносних биљака, скелета домаћих животиња и пуњених риба. 30/

Министарство се заузело да код разних институција обезбеди узроке пог семена, хемијских збирки, вештачких ђубрива, кабинета за физику, листове дувана, колекције вулених влакана и друго. 31/

Министарство пољопривреде је настојало да се што пре школе опреме а за ове збирке обавестило је школе да оне одмах почну са прикупљањем и израдом збирки учила, а да ће им за посао који обаве, Министарство материјално помочи.

Министарство народног здравља Србије захтевало је да се евидентирају болести: шарлах, колера, шегавица, трбушни тифус, дифтерија, менингитис и туберкулоза. 32/

Систематски прегледи ученика обављани су два пута годишње, априла или маја и септембра или октобра.

Школа је у ослобођеној земљи наставила да ради са ма бројем предавача, два професора Болеслав Сивицки, који је обављао дужност в. д. директора и Стојадин Стамешковић и два скулпента Јован Петковић и Душан Бурић. Хошорано је радио Радмило Митић. Практичну наставу у школи изводили су: Војислав Павловић и Ђорђе Марковић. 33/

Већ с јесени 1945. године Министарство пољопривреде поставило је питање реформе средњих пољопривредних школа. Школа Буково добила је акт од Министарства 6. новембра 1945. год. у коме је тражено да директори школа и остали пољопривредни стручњаци учествују у изради реферата који треба да садржи предлог за реформу. Министарство је препоручило да се у реферату даду осврти на досадашње мане и недостатке, неумањујући позитивне резултате које су школе постигле у претходном периоду и да се приликом предлагања нових решења, поред образовно-стручне проблематике, има у виду и седмогодишње обавезно основно школовање. 34/ Такође је препоручено да се приликом израде пројекта реформе имају у виду узорци и достигнућа у сличним или истим школама развијених и напреднијих земаља, с тим да се води рачуна да се та достигнућа могу лако код нас применити. 35/

Наставнички савет Средње пољопривредне школе у Букову је новембра 1944. године, приликом давања извештаја Председништву АСНОС-а, Повереништву за пољопривреду о стању школе, дао уједно и мишљење о темељној реорганизацији школе. То значи да је Наставнички савет школе реформу покренуо још крајем 1944. године

Ево шта стоји у тим предлозима и мишљењима:

1. Школа треба да да свршеноме ученику потпуно практично, теоретско и опште образовање, јер би стручњак на тај начин био кориснији у служби народа:

2. Четврту годину практичног стажа укинути и увести нормалну наставу:

3. У будућој средњој пољопривредној школи, ученици се не смеју више оптерећивати чисто физичким послом, него да такав посао у школи буде заступљен онолико колико је то потребно за практичну обуку:

4. Да би се постигло напред наведено, неопходно је да се сваки наставник посвети стручним и практичном раду, да праги достигнућа савремене науке у пољопривреди а посебно у својој грани, с тим да се посебно бави специфичностима развоја пољопривреде у крају где ради и да редовно врши огледна испитивања из своје струке, укључујући у тај рад како своје колеге тако и ученике:

5. О наставном плану нису дати предлози, али је дата сугестија да се о истом дискутује на једној од конференција, на коју би били позвани првенствено наставници пољопривредних школа. 36/

Наставници Средње пољопривредне школе у Букову, су истакли да школа пружа све могућности да се до врхунца

29/ Исто.

30/ Исто.

31/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 62, док. 277001/5

32/ Исто.

33/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 62, док. 57/6

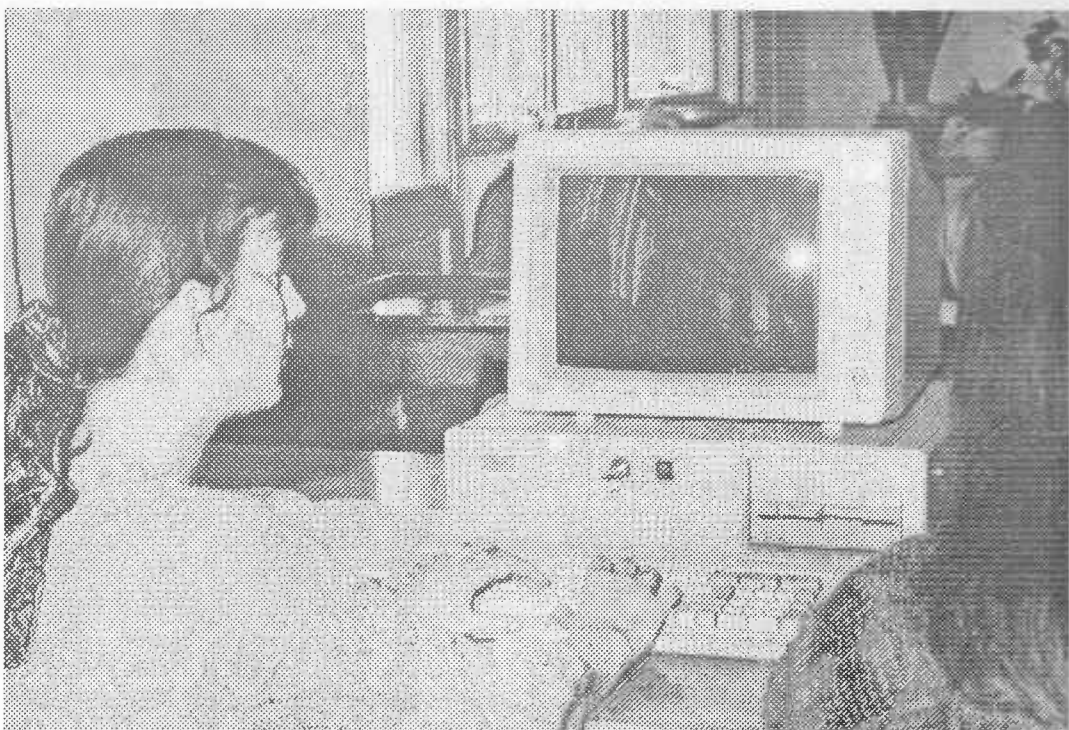
34/ Историјски архив у Неготину, Записник Наставничког савета,

35/ Историјски архив у Неготину, к. бр. 62, док. 23319

На часу хемије

Практични рад на компјутеру

развију све пољопривредне гране. Истакнуто је да се школа налази на домаку скоро три среза: "кључког, специјално ратарског, крајинског, односно брзопаланачког, специјално сточарског и неготинског, специјално виноградарског. С друге стране школа има за све ове гране довољног и подесног земљишта". 37/

Даље стоји да се те предности могу да искористе уколико се школи доделе потребна средства, за дужи рок и онда неће изостати успешан "угледан, огледан и пропагандни рад". 38/

Расправе о неопходности реформе средњих пољопривредних школа, биле су стално присутне и актуелне. Министарство пољопривредне заклазе је 3. 4. и 5. децембра 1945. године конференцију директора свих средњих пољопривредних школа, на којој је требало да се расправља о реформи средњих пољопривредних школа. За ту конференцију, а на бази расправе и предлога о реформи школа које су вођене у свим пољопривредним школама, Министарство је урадило предлог материјала о реформи и послало свим школама на расправу.

Из записника се види да је Наставнички савет Средње пољопривредне школе у Букову, расправљао о реорганизацији средњих школа у Србији већи број дана и то два пута. Једном је расправљао од 17. до 24. октобра а други пут од 25. до 29. новембра 1945. године.

Према свим расположивим документима, види се да је главна расправа о реформи средњих пољопривредних школа вођена 3. 4. и 5. децембра и да је након те конференције Министарство пољопривреде послало свим средњим пољопривредним школама закључке са конфје, наставне планове, удутства за израду наставног програма, предлог савезног закона о пољопривредном просвећивању и предлог закона о просвећивању у школама у НР Србији. Та документ, како се из програтног акта види, стигла су у школу 4. марта 1946. године, уз захтев да се сви материјали добро проуче и уграде у рад школе. 39/ Међутим, у већи поменутом записнику са седнице Наставничког савета (од 17. до 24. октобра 1945. године) види се да је у школи извршена темељна реформа наставе и одређено време трајања школе. Није у целости јасно како је до тога дошло. Да ли је у овој школи експериментално извршена реформа пре него у осталим, или су наставници својим иницијативама раније извршили реформу или су сматрали да нову школску 1945/46. годину треба да отпочну у условима које је реформа предвиђала. Из свега до сада реченог очигледно је, прво да је школа извршила реформу на бази неког материјала који је био у предлогу. У записнику стоји да је у Београду одржана конференција у Министарству пољопривреде на којој се поред осталог расправљало и о реорганизацији наставе у пољопривредним школама а у вези са предстојећом темељном реорганизацијом; и друго, види се из предложених наставних предмета по годинама разлика у односу на касније усвојен Наставни план и програм.

Но како било да било спровођење реформе у Средњој пољопривредној школи у Букову отпочело је од 24. октобра 1945. године, након завршене седнице Наставничког савета.

А како је то изгледала сада нова школа у реформском руху, такође се сазнаје из записника:

Настава у школи је по новом програму трајала четири године:

ученици, који су завршили четврти разред, имали су право да се упишу на пољопривредни факултет; школа је постала специјализована виноградарско-воћарског типа. 40/ А што се наставе и наставних предмета тиче, Наставнички савет донео је одлуку о предметима који ће да се предају и о броју часова. 41/ 42/

Основни циљеви реформе били су двојаког карактера:

Прво, реформом се желело да се кроз образовно-стручни рад школе створе добри стручни кадрови за позиве у државним службама, како у савезном закону стоји за развој пољопривредне технике и пољопривредне производње; и други - да пољопривредни стручњаци буду оспособљени за стручно и опште просвећивање пољопривредног становништва. 43/

Један од циљева реформе био је и да се увођењем опште-образовних предмета у наставу (математике, српскохрватског језика, страног језика и опште и националне историје) постигне више образовни ниво ђака. Другим речима ж се да свршени ученици поседују, поред стручног и опште образовање, јер је и оно представљало један од битних услова остваривања циљева реформе. Када се стручно тиче, ваља казати да је Наставнички савет школе истакао да, пошто је школа виноградарско-воћарског типа, треба осветити посебну пажњу виноградарско-воћарским струкама и свим предметима везаних шире или уже за наведене делатности. 44/

У том смислу Наставнички савет је предложио да се воћарство слуша у 2, 3 и 4 години са по два часа недељно а виноградарство са два часа у 3 и 2 часа у 4 години.

О вежбама и практичној обуци овом приликом није било речи.

Расправе о Наставном плану и програму вођене су у Министарству пољопривреде НР Србије децембра 1945. године, па су се наставиле и у 1946. године. 45/

Дефинитивни план за стручне предмете утврђен је на конференцији коју је заказао и водило Министарство пољопривреде за Србију са директорима средњих пољопривредних школа, од 29. јуна до 1. јула 1946. године.

Планом је било утврђено да се настава изводи теоретски и практично. Теоретска настава изводила се у учионицама и лабораторијама а практични рад на терену, на школској

36/ Историјски архив у Неготину, к. 62. док. 103.

37/ Историјски архив у Неготину, к. б. 61. док. 103/44

38/ Исто

39/ Историјски архив у Неготину, к. бр. 63. док 3070/5

40/ Историјски архив у Неготину, Записник са седнице Наст. већа новембра 1945. године

41, 42/ Исто

43/ Историјски архив у Неготину, к. бр. 62

44/ Записник са седнице Наст. већа од октобра 1945. године.

45/ Историјски архив у Нег. Записник са сед. Наст. савета, новембра 45.г.

UČENICI GENERACIJE 1948/51. GOD.
NA PROSLAVI DVADESETOGODIŠNICE
ZAVRŠETKA ŠKOLOVANJA.

1. maja 1973.
BUKOVO

економији. Утврђено је да се практичне вежбе изводе највише три сата дневно, односно 15 сати недељно и то да се искључиво изводе као вежбе ради употпуњавања теорије, а не да се сведу на физички рад и коришћење ученика за обрађивање школског имања. 46/

Наставничком савету наложено је да изнађе могућности да теоретску наставу одржава само пре подне, а практичне вежбе само по подне, изузев суботе.

Министарство пољопривреде настојало је да се и овај план усвоји те је задужило поједине професоре средњих пољопривредних школа да ураде наставни план из сточарства и то: ветеринарства, зоологије, анатомије, млекарства, сточарства и земљомерства, а инг. Милан Срећковић и Драгољуб Васић из виноградарства и воћарства и то: заштите биља, прераде грожђа и воћа, виноградарства са ампелографијом, воћарства и повртларства. 47/

Наставни програм и план за средње пољопривредне школе усвојен је, уз одобрење Комитета за школе и науку, од стране Савезног министарства, крајем 1946. године. 48/

Реформом средњих пољопривредних школа захваћена су и друга важна питања-пријем ученика и дефинисање њихових звања, пријем наставника и осталог стручног особља.

Средњу пољопривредну школу могли су да унишу ученици који од школске спреме имају најмање нижу гимназију и да нису старији од 14-18 година. Наставнички савет Пољопривредне школе у Букову, разматрајући услове пријема, истакао је потребу да због нивоа знања, приликом уписа треба примати само оне ђаци који имају врло добар успех. 49/

Регулисано је да ученици по завршетку школе добију звање пољопривредни техничар, с тим да се у диплому унесу и подаци о ужој специјалности.

Наставно и остало особље представљало јеју образовног и стручног знања најважнији потенцијал. Због те околности захтевано је да они морају бити, пре свега, прворазредни, веома одговорни и сасвим стручни људи.

Постављени су захтеви да се избор наставног особља регулише тако да се у наставу може доћи искључиво конкурсом, а не декретом, јер долажење у наставу путем конкурса обезбеђује да се одабере елитно наставно особље. 50/

Захтеви су ишли и ка томе да наставници морају бити општеобразовне личности, али да имају и своју ужу специјалност, јер ако се иде на то да ђаци будалисти, предуслов је да то преваходно буду наставници. 51/

Реорганизована настава у Средњој пољопривредној школи трајала је само школске 1945/46. године, а већ наредне 1946/47. поново је уведена трогодишња настава. 52/

Враћање на трајање наставе од четири на три го у тесној је вези са кадровским потребама. Циљ је био да се што више обезбеди школовању стручни пољопривредар, који би радио на стручном унапређењу и развоју пољопривредне производње, како на пољопривредним газдинствима тако и на селу.

Новим наставним програмом уведена је поново феријална пракса, али без полагања испита.

И приликом предлога овог Наставног плана и програма долао је до извесних лутања, како у погледу предлога наставних предмета, тако и у броју часова. И овом приликом долазило је до пребацивања предмета из једног разреда у други или до спајања, до смањења или повећања броја часова.

Школа је и даље задржала специјалистичко звање, ола је виноградарско-воћарског типа. Пун назив је носила:

Средња виноградарско-воћарска школа у Букову-Неготин. 53/

Министарство пољопривреде разматрајући пријем ученика у средњим пољопривредним школама за школску 1946/47. годину, помиње реорганизоване пољопривредне школе и закључке пољопривредних стручњака са конференције одржане у времену од 29. јуна до 1. јула 1946. године. 54/ а то опет потврђује да се веома брзо решило питање даљег рада пољопривредних школа и увођења трогодишње наставе.

Трогодишња настава у школи трајала је до школске 1949/50. године, а затим је поново уведена настава у трајању од четири године. Школа је отпочела да ради по четворогодишњем наставном плану и програму уз извесне корекције које су уследиле у току 1950. године.

Уведен је практични рад од 10 часова недељно, тако да је укупан фонд часова годишње износио 3300 часова теоретске и 210 часова практичне наставе. 55/

Не улазећи детаљно у стручно и педагошко тумачење Наставног плана и програма, важно је указати на неке од битних измена а које се могу свести на три основе.

Једна од важних измена односи се на укидање вежби код свих стручних предмета (виноградарства, воћарства, виноарства ратарства). Задржана је само практична настава од 10 часова недељно, коју су имали да извод са ђацима стручни учитељи:

Друга измена је што су новим програмом укинута предмети који су, пре свега, имали више информативни карактер него стручни (земљомерство, задругарство, грађевинарство, привредна статистика пољопривредно право): и

Трећа, што су помоћни стручни предмети (помологија, фитопатологија, подрумарство, агрокултурна хемија, педологија, пољопривредна технологија) уклопљени у основе стручних предмета.

Планом и програмом створени су услови да ученици у периоду школовања стекну виши ниво стручног и

46/ Исто

47/ и 48/ Историјски архив у Неготину, к. бр. док 1617 и 6064

49/ Записник са седнице Наст. већа из 1945. године

50/ Истор. архив у Нег.

51/ Исто.

52/ Инг. Стојан Петровић. 100 год. Пољ. школа у Србији, стр.

128.

53/ Историјски архив у Неготину, К. бр. док. 4303,

54/ Историјски архив у Неготину, док. 4285.

општеобразовног знања, а на тај начин и веће могућности за праћење факултетске наставе и светских достигнућа.

ПРОМЕНЕ НАДЛЕЖНОСТИ

Председништво владе НР Србије, на основу чл. 79 Устава НР Србије и на предлог председника Привредног савета НР Србије, донело је 13. августа 1952. године решење о надлежностима над институцијама друштвених делатности. 56/

Решењем је утврђено да све установе које сулазиле у надлежности републичких органа управе своја права и обавезе остварују у оквиру надлежности народних одбора срезова, градова и градских општина.

Средња пољопривредна школа у Букову преведена је у надлежност Народног одбора градске општине Неготин и у ресор Савета за просвету и културу НР Србије, који је и водио образовно-васпитну политику. 57/

Решењем је још утврђено да се преношење у одговарајуће надлежности учини у целости, укључујући сав стручни кадар, покретна и непокретна добра, а народним одборима стављено је у измене без претхоасности надлежног републичког органа. 58/

У овом случају Савета за просвету и културу НР Србије.

Привредни савет НР Србије, одмах је предузео мере да се изврши примопредаја надлежности. Упутио је захтев Народног одбору градске општине Неготин и управи школе да одмах формирајуће за попис школског инвентара.

Управа школе формирала је 12. септембра 1952. године две комисије: једну за попис покретног и непокретног инвентара школе, а другу за попис покретног и непокретног инвентара школског интерната. 60/

Комисије су веома ажурно радиле и за месец дана пописале многобројни и разноврстан школски и интернатски инвентар, и финансијско пословање интерната и школе.

Из записника комисије школе и Народног одбора градске општине Неготин види се да је школа, имајући у виду све што поседује, способна да обавља своју стручну и образовно-васпитну функцију и да са својим стручним кадром да велики допринос развоју и унапређењу пољопривредне производње. 61/

Преласком школе у ресор Савета за образовање и културу НР Србије и надлежност Народног одбора градске општине Неготин, није одмах и дошло до крупних промена. Наставило се са радом по већ утврђеним школским правилима и шемама.

Наставни план је претрпео мале промене у односу на Наставни план из 1950. године.

У првом разреду предмети су остали исти а у другом промењен је назив предмета, место ранијег који је носио назив ратарство са познавањем земљишта, сада је уведен предмет предологија.

У трећем и четвртном разреду дошло је до нешто већих промена.

У трећем разреду је место предмета изградња државе, уведен предмет основи државног и друштвеног уређења ФНРЈ, а избачене су пољопривредне машине.

У четвртном разреду избачени су предмети: Дијалектика историјског материјализма, заштита биља и сточарство.

Практичан рад био је обавезан пет дана у недељи пре или после подне и то за први и други разред по 8 часова недељно, а за трећи и четврти по 5 часова недељно.

У 1955. години Савет за просвету и културу НР Србије, покренуо је питање доградње Наставног плана за средње пољопривредне школе вођарско-виноградског смера и 16. маја 1955. године доставио је свој предлог Савету за просвету и културу НР Србије. Захтеване су следеће измене:

1. да се ради потпунијег образовања часови страног језика и математике уведу и у четврти разред са по два часа недељно;

2. да се предмет физкултура повећа са 1 на 2 часа недељно;

3. да се предмет физика са метеорологијом обрађује тако што би се у првом полугођу слушала само физика и нуклеарна физика а у другом полугодишту само метеорологија;

4. педологију треба укинути као посебан предмет и спојити је на ратарством у трећем разреду;

5. ратарство у четвртном разреду треба повечати два на три часа недељно;

6. предмет основи сточарства у трећем разреду требало би повећати са 2 на 3 часа недељно, због обраде анатомије и физиологије домаћих животиња, исхране са одгајивањем;

7. пољопривредну статистику са евиденцијом и пољопривредно рачуноводство спојит предмет који би требало да се слуша само у четвртном разреду са по два часа недељно. 62/

Наставнички савет школе разматрао је и дотадашњу практичну наставу. Предложио је да број часова остане исти, с тим што је захтевао флексибилност у извођењу наставе. Наставнички савет је предложио да се у зимском периоду практична настава не планира, већ да се место ње изводе допунски часови из градива оних стручних предмета из којих би се обављала пракса, а да се у току пролећа и лета број практичне наставе повећа на рачун теоретских предмета.

Пољопривредне школе, као стручно-образовне институције, имале су задатак да предложе најадекватнији школско-образовни систем који би првенствено био у

55/ Историјски архив у Неготину, К. 70

56/ Пољопривредна школа Буково, решење В.С. бр. 392

57/ Исто

58/ Исто

59/ Историјски архив у Неготину, К. бр. док. 1513

60/ Исто. док. 6873.

61/ ИО градске општине Неготин, записник о примопредаји од 16. септембра 1952. године.

62/ Архив Србије. Савет за просвету и културу НР Србије, док. 825/55

функцији развоја пољопривредне производње, што претпоставља да се у области пољопривредних школа треба, такође, да предузму ова претстројавања.

Из расправе које су вођене у школи Буково, види се да су се управа школе и наставно особље укључили у реформске промене. Поводом састанка који је требало да се одржи 23. маја

1958. године у Нишу, о променама у школском систему, стручни актив школе одржао је 21. маја састанак на коме је расправљано о могућим изменама и допунама наставног плана и програма и стања у коме се школа налази у условима захтева за реформским променама.

Ево шта је из расправе проистекло као предлог:

- да се у првом разреду укине предмет хигијена која је била заступљена са 2 часа недељно и да се о њој знања стичу путем повремених семинара у ваннаставним активностима;

- да се математика по броју часова и обиму наставних јединица смањи. Предложено је да се општа знања из математике стичу само у првом разреду а у другом да се више предаје примењена математика, која би практично служила пољопривреди, с тим да се иста не слуша у трећој години већ да се место чава математике повећају часови из виноградарства и воћарства;

- да се смање часови из физике и хемије, односно да се општа физика слуша само у првом полугодиншту, а да се у другом полугодишту слуша примењена физика-метеорологија са климатологијом. Слични су предлози били да се радило о хемији.

Мишљења су била да се и код стручних предмета изврше одређене измене. Предложено је:

- да се из агрохемије избаце све оне методске јединице које се дуплирају или појављују у другим предметима;

- да се смањи програм из педологије а из општег ратарства повећа број методских јединица које се односе на италијанске пшенице, хибридне кукурузе и на њихово гајење, односно правилно примењивање агротехничких мера;

- да се повртарство теоретски не предаје већ да се време предвиђено за наставу употреби кроз практични рад на терену;

- да се опште воћарство слуша и у другој години са istim бројем часова као и у трећој и четвртој а да се специјално воћарство предаје само у трећој години, а у четвртој години изводи само практични део.

Било је речи и из такозваних економских предмета. Предложено је да се основи друштвеног и државног уређења припоји предмету економика ФНРЈ а предмет задругарство споји са предметом економска политика.

Расправљано је и о досадашњем практичном раду. И ту је било предлога да ученици прве године обављају феријалну праксу у школи, а ученици другог и трећег разреда на неком од пољопривредних добара, задруга, института или сличним пољопривредним организацијама. 63/

Када је расправљано о наставном плану и програму, било је речи и о будућој стручној оријентацији школе. Један број професора и стручног особља био је на становишту да школа

треба да остане као и до сада виноградарско-воћарског смера, а други број је био да школа треба да буде вишесмерна, односно да поред виноградарства и воћарства има, као равноправне смерове, ратарство и сточарство. Ова друга група је имала више присталица и била је на линији започетих реформи. 64/

Од школске 1960/61. године важио је нови настан и програм за теоретску и практичну наставу у средњим пољопривредним школама.

На основу вођених расправа Савет за просвету и културу предложио је општи наставни план по коме су школе урадиле своје планове према усмерењу.

Пољопривредна школа у Букову по новом одређењу имала је три смера: ратарски, сточарски и виноградарско-воћарски.

По новом наставном плану и програму били су заступљени досадашњи предмети с тим што је дошло до измена у броју часова а и методских јединица.

Наставни план био је подељен на четири групе предмета и то: оп припремне, стручне и економске.

Практична настава у школи остала је скоро иста, а феријална пракса за 1, 2 и 3 разред трајала је 26 радних дана.

План је разрађивао и начин полагања дипломског завршног испита

Дипломски завршни испит имао је три дела: писмени, усмени и практични.

Писмени део састојао се од:

- српскохрватског језика у школама свих смерова,

- економика газдинства са задругарством исто као српскохрватски,

- стручних предмета према смеру (виноградарство-воћарство, сточарство и ратарство.

Усмени део састојао се од:

- српскохрватски језик у школама свим смерова,

- економика газдинства са задругарством исто као и претходни;

- ратарство, а за ратарску оријентацију још и полагање испита из повртарства и пољопривредних машина;

- сточарство, а за сточарску оријентацију још и полагање испита из млекарства и ливадарства са пашњарством;

- воћарство и виноградарство а за воћарско-виноградску оријентацију још и полагање испита из предмета прераде воћа и поврћа.

Практични део испита био је обавезан за све ученике и полагао се из стручне групе предмета: ратарства, сточарства, воћарства и виноградарства, оцене су исказиване за сваки предмет посебно. 65/

У каквом се стању школа налазила пред реформом, најбоље се може видети из материјала које је поднео тадашњи директор инг Миливоје Станојевић:

63/ Историјски архив у Неготину, Записник седнице стручног већа од 21. маја 1958. године.

64/ Историјски архив у Неготину. Записник са седнице стручног већа од 21. маја 1958. године.

65/ Пољопривредна школа Буково, наставни план 1959. год.

Јубиларна стога генерација матураната Пољопривредне школе
"Рајко Боснић" са разредним старешинама Олгом Радосављевић
и Мирком Стаменковићем

"Предузета акција у циљу извођења реформе Средње пољопривредне школе у Букову, напредује, али нема сумње да ће то бити један дужи процес упорног рада... Да ли ће реформа и модернизација школе, односно школске економије ићи брже или спорије, то зависи од претходног решења низ других важних питања..." 66/

Инг. Миливоје Станојевић није само поставио питања већ је, како се из даљег види, давао и одговоре шта се уради да би реформа успела:

"Ми морамо, пре свега, знати и бити с тим већ једном начисто какве кадрове тражи наша социјалистичка пољопривредна, одноремена наука и пракса... из тога извући закључак какав задатак има школа..." 67/

Из материјала се види да су услови рада у школи, очигледна средства и опремљеност економије на ниском нивоу. Инг Миливоје Станојевић, директор школе каже: "Наша социјалистичка газдинства, укључујући ту и земљорадничке задруге, добрим делом су богато опремљена савременим погонским и прикључним машинама и овладала су савременим процесом производње код главних пољопривредних култура... овај покрет био у првом реду требало да захвати пољопривредне шкоконкретно нашу школу у Букову која већ постоји и ради на спремању пољопривредних кадрова, а не може да се похвали да је постигла на свом имању неке нарочите приносе. 68/

У материјалу послатом Савету за просвету и културу среза Неготин, стоји да школа има 10 одељења, односно 32 ученика и свега 13 сталних и хонорарних наставника. 70/

У другом материјалу који је послат Пољопривредношумарској комори НР Србије, Фонду за унапређење пољопривредне производње, види се како је школа била опремљена:

"Школа је некада набавила само један мањи трактор "Фергусон" Т 20... од прикључних машина до данас није могла да набави ниједну. Школа нема ни један тежи трактор за дубоку обраду земљишта, као ни најнужније прикључне машине. Исто тако школа нема потребне виноградарске и винарске подрумске машине. На место савремених пољопривредних машина у нашој школи се још увек употребљавају старе ручне или спрежне пољопривредне справе и машине које су набављене ко зна када. 71/

Наставнички колесамоуправни органи школе оцењивали су да су у овој започетој реформи услови много бољи и да постоје реалне околности да се осавремени стручно образовни процес у школи.

У то их уверава и започета изградња нове школе, 72/ **МАДА СУ И ТУ УКАЗАЛИ ДА ЈЕ ИЗГРАДЊА НОВЕ ШКОЛЕ ПОТПУНО** оправдана инвестиција и да ће се усељењем у њене просторије створити много бољи радни услови, али је такође речено да нова школска зграда решава само питање пријема већег броја ученика, али да не решава модернизацију школског имања, техничке опремљенјеката, односно да је нова школа само један од услова који се траже реформом школског, стручног и образовно- васпитног система. 73/

Ради модернизације - осавремењавања школске теоретске и практичне наставе и пољопривредне производње, управа школе је, на бази договорених потреба, списак пољопривредних машина и справа и подрумске опреме и упутила у виду захтева 21. јула 1959. године Фонду за унапређење пољопривреде НР Србије. Укупна средства која је школа тражила за опремање своје економије износила су 12.444.000 динара.

Број наставника се у овом периоду знатно повећао. У школи је од новембра 1959. године радило укупно 20 професора и наставника.

ПРИЈЕМ УЧЕНИКА

Пријем ученика у школу обавља се путем јавног конкурса који школа расписује у току лета, неколико месеци пре почетка школске године.

Први конкурс за школску 1944/45. годину управа школе је расписала с јесени 1944. године а други за школску 1945/46. годину у марту 1945. године. Један од услова био је да кандидати поднесу уверење о владању и националној исправности. Остали услови конкурса били су:

- да школа због недостатка простора може да прими само 20 ученика у први разред;

- да кандидати имају завршену нижу гимназију, врло добар успех и примерно владање.

Право уписа у школу имали су и кандидати који су завршили Нижу пољопривредну или грађанску школу, уз услов да имају врло добар успех и примерно владање и да полажу пријемни испит по програму за четврти разред гимназије и то из српског језика, математике, земљописа и физике. 74/

Од школске 1946/47. године Министарство пољопривреде НР Србије преузело је надлежност над радом пољопривредних школа.

Прво решење о утврђивању избора и начина ученика Министарство је донело 9. августа 1946. године и оно је служило као основ по коме су школе имале обавезу да распишу своје конкурсе, а услови које је Министарство дало су следећи:

1. Све пољопривредне школе на територији НР Србије могу да упишу највише до 40 ученика;

2. Да се пријем ученика у први разред изврши путем конкурса, који мора да се од стране школске управе објави преко дневне штампе или на други целисходнији начин;

66/ НО среза Неготин - Савез за просвету и културу.

67/ НО среза Неготин - Савез за просвету и културу

68/ Исто

70/ Исто

71/ Историјски архив у Неготину, док. 01-736

72/ НО среза Неготин, Савез за просвету и културу,

73/ Историјски архив у Неготину, док. 01-736.

74/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 61

Радни колектив школе 1991.

3. Да се пријем ученика старијег узраста (мисли се на оне који су због рата прекинули школовање) од другог разреда па навише, обавља дирекција појединих школа према постојећим прописима, и

— 4. Да право уписа у пољопривредне школе имају деца женског пола. 75/

Управа школе је на основу ставова Министарства пољопривреде расписала конкурс за школску 1946/47. годину, а услови су били:

1. Да кандидати који се јаве на конкурс не могу бити млађи од 15 ни старији од 19 година;

2. Да старији ученици преко 22 посредно не долазе из школе (мисли се на ове који су ратом били сиречени) "изузетно ове године могу конкурисати под условом да су касније демобилисани или из нарочито оправданих разлога задоцнили за ранији упис";

3. Да кандидати имају најмање свршена четири разреда гимназије или бившу грађанску школу са положеним нижим течајним испитом или без њега ако тада није било полагања, а право уписа имали су и ученици који су завршили неку од специјализованих двогодишњих пољопривредних школа;

4. Да сви ученици, без обзира на завршену школу, полажу пријемни испит из: српског језика, математике, физике и географије, по важећим програму за четврти разред гимназије.

Били су предвиђени и ови услови: Кандидати треба да буду доброг понашања, телесно и душевно здрави и да су држављани ФНРЈ. 76/

У периоду од 1945/1991. године више је година било у којима се није тражило полагање пријемног испита за ученике који су завршили основну школу, сем за оне који нису имали завршену потпуну осмогодишњу школу. За овакве кандидате било је предвиђено обавезно полагање пријемног испита. То су били, обично, одрасли кандидати који су се затекли на одређеним радним местима и којима је омогућено да заврше неку од средњих школа.

Данас се приликом уписа у Пољопривредну школу не полаже пријемни испит, иначе услови су да кандидати поседују осмогодишњу школу, да нису старији од 17 година и да су здравствено и психички способни. Један од услова је и да, уколико се на конкурс јави више ученика него што је планом уписано, обавезно је рангирање ученика по успеху.

Упис ученика у школу планира се за сваку годину.

Број уписаних ученика кретао се између 40 и 60 (два одељења) а затим је 1958/59. године дошло до извесног повећања.

Број ученика је из године у годину стално растао. Ево неких података. Школске 1952/53. у школи је био 141 ученик (подаци за школску 1953/54, 1954/55, 1955/56. и 1956/57. годину не постоје) школске 1959/60. 380 ученика а затим се од шездесетих година број ученика нагло повећава (такође за неке године нема података). Школске 1961/62. школа има 530 ученика, 1962/63. 439 ученика, 1964/65. 464 ученика, 1965/66. 434 ученика, 1966/67. 415, 1967/68. 444 и школске 1969/70. 295. ученика. 77/

Оно што је овиха карактеристично, је повећање женске деце, којих је у неким одељењима било више од мушкараца. Примера ради школске 1966/67. године у одељењу 1/4 виноградарско вочарском смеру било је 13 мушких и 18 женских ученика, у ратарском одељењу 3/2 било је 11 мушких и 12 женских ученика. У школској 1967/68. години ситуација је била посебична. У ратарском одељењу 1/2 било је 13 мушких и 18 женских ученика, у одељењу 1/3 виноградарско - воћарског смера било је 10 мушких и 16 женских ученика а у одељењу 1/4 виноградарског смера 15 мушких и 18 женских. Такав тренд наставио се и касније у наредним годинама. 78/

Од краја шездесетих година број ученика почео је нагло да опада.

У школској 1986/87 години уписано је 17 одељења, односно преко 500 ученика, школске 1989/90. године, школа има 17 одељења, односно је уписано 453 ученика и то:

1 разред - 5 одељења - 136 ученика;

2 разред - 4 одељења - 100 ученика;

3 разред - 4 одељења - 71 ученик;

4 разред - 4 одељења - 128 ученика;

Успех ученика у школским годинама после ослобођења био је доста добар, пајвећим делом кривило доброг успеха. Од педесетих година па даље могло би се рећи да је у просеку био задовољавајући. Ево неких показатеља.

Школске 1945/46. године први разред је завршило 30 ученика са врло добрим успехом, 18 са добрим и три са одличним; други разред завршило је 15 ученика са врло добрим, 3 са добрим, одличних није било али је зато 18 послато на поправни испит; трећи разред је 8 ученика завршило са одличним успехом, 17 са врло добрим и 1 са добрим успехом. Слично је било и у школској 1946/47. години. Први разред завршило је 2 ученика са одличним успехом, 20 са врло добрим и 4 са добрим успехом, док је 6 ученика упућено на поправни испит; други разред је завршило 5 ученика са одличним успехом, 28 са врло добрим и 6 са добрим успехом; трећи разред је завршило 3 ученика са одличним, 24 са врло добрим и 12 са добрим успехом. 79/

Каснијих година стање је било следеће:

Школске 1964/65. године у првом разреду ратарског смера од укупно 29 ученика са одличним успехом, разред је завршило 4 ученика са одличним успехом, 5 са врло добрим, 9 са добрим, на поправни је упућено 7 ученика а разред је поновило 3. У првом разреду сточарског смера исте школске године од укупно 31 уписаног ученика са одличним успехом разред је завршио 1 ученик, са врло добрим 11, са добрим 4, на поправни је упућено 10 а разред је поновило 5 ученика. 80/

75/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 63, док. 4285

76/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 63

77/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 63, док. 3852

78/ Пољопривредна школа Буково, Главна књига 1964/65. године.

79/ Историјски архив у Неготину, К. бр. 64

80/ Пољопривред. шк. Буково, Главна књига за 1964/65. год.

Школске 1965/66. године у другој години, одељење сточарског смера имало је 25 ученика. Са одличним успехом разред је завршило 4 ученика, са врло добрим 3, са добрим 9, на поправни је упућено 7 а разред је поновило 2 ученика.

Школске 1969/70. године у трећој години, одељење виноградарског смера имало је 27 ученика. Са одличним успехом разред је завршило 2 ученика, врло добрим 2, са добрим 7, са довољним 5, на поправни је упућено 9 а разред су поновила 2 ученика.

Исте године у четвртој години ратарског смера од укупно уписаних 25 ученика, са одличним успехом разред је положило 2, са врло добрим 7, са добрим 13, на поправни је упућено 3 а разред је поновио 1 ученик. 81/

ИЗВОЂЕЊЕ НАСТАВЕ

Настава се изводила по наставним плановима и програму се састојала из теоретског и практичног дела.

Теоретска настава са одређеним вежбама извођена је у школским кабинетима, а практична на школској економији и економијама пољопривредних газдинстава.

Теоретска настава била је кабинетског карактера, што значи да је за све предмете постојао један или више кабинета. Уз кабинет физике, хемије, биологије постојале су и лабораторије у којима су професори поред теоретске наставе изводили и лабораторијске вежбе.

ПРАКСА

У току школовања ученици су уз наставу по Наставном плану и програму имали обавезан практични рад - праксу.

Праksom су били обухваћени сви разреди, с тим што 1 и 2 разред имао да обави праксу у производњи, у трајању од 15 дана, а ученици 3 разреда да обаве праксу на неком од пољопривредних газдинстава у времену трајања од 25 дана, и да иду на вишедневну стручну екскурзију.

Пракса је могла да се, у зависности од специфичности пољопривредних грана (резидба, бербa) и временских услова, изведе и дуже од предвиђеног времена.

Практични рад оцењиван је описно са: "залагао се на раду", "осредње се залагао" и "није се залагао".

Касније, преласком школе у ресор Савета за образовање и културу НР Србије, практични рад регулисан је Наставним планом и програмом и представљао је саставни део образовања и стручавања кадрова.

По наставном плану и програму од школске 1960/61. године, практични рад остао је скоро исти (по 8 часова недељно за 1, 2 и 3 разред и 6 часова недељно за 4 разред).

Поред практичног рада у школи била је предвиђена, преко лета и феријална пракса, која се изводила или у школи или на неком од пољопривредних добара и организација.

Овим наставним планом и програмом феријална пракса је за 1, 2 и 3 разред трајала 26 радних дана.

По наставном плану и програму из 1986. године пракса је добила значајно место. Третирана је као део васпитно-образовног рада, којим ученици стичу знања за примену, проширивање и продубљивање стечених теоретских знања у настави.

Пракса је уведе у свим разредима и то како у плану рада школе стоји по блоковима, односно први разред има два часа у блоку, други 2,5 и трећи 3,5 часа у блоку. Ова практична настава извођена је у току целе школске године, по правилу у поподневним часовима, а у сезони пољопривредних радова и у току преподнева, па често и на рачун теоретске наставе. 82/

Четврта година била је ослобођена ове праксе, због обавеза које је имала везане за завршни испит.

Поред ове праксе која је трајала у току школске године, постојале су још и феријална и професионална пракса.

Феријална пракса одвијала се у току школског распуста и на њој су морали да проведу, ученици 1 разреда 70 часова или две радне недеље а ученици 2 и 3 разреда 105 часова или три радне недеље. 83/

Феријална пракса извођена је на школској економији без обавезе која је раније постојала да ученици проведу праксу на неком од пољопривредних газдинстава.

Професионалну праксу обављали су ученици 4 разреда на крају школске године у трајању од 4 радне недеље у времену од 7 - 14 сати.

Ова професионална пракса имала је двојаки карактер. Један, да ученици у оквиру уже специјалне струке стекну већа знања и искуства, обједињавањем теоретског и практичног рада и други, професионална пракса представљала је саставни део завршног испита.

Ученик је на феријалној пракси свакодневно био праћен од стране одговорног професора, који је на крају формирао бројчану оцену од 1 - 5, што претпоставља да ученик који није задовољио на пракси није могао да издађе на завршни испит. 84/

Програм професионалне праксе рађен је од стране наставника стручних предмета и наставника практичне обуке, а усвојен на Образовно-васпитном већу.

ЕКСКУРЗИЈЕ

Управа школе и Наставничко веће организовали су сваке године ђачке екскурзије које су обично трајале од 2 - 7 дана, што је зависило од карактера саме екскурзије и удаљености. Екскурзије су извођене у земљи и иностранству.

81/ Пољопривредна школа "Рајко Боснић" Буково, Главна књига за школске 1965/66. и 1969/70. године.

82/ Пољопривредна школа Буково, Наставни план и програм 1959. год.

83/ Пољопривредна школа Буково. Програм рада за школску 1989/90

84/ Исто.

Детаљни план екскурзије доносило је Наставничко веће и увек се водило рачуна да свака екскурзија, поред стручности, има и културно-историјско обележје.

Једна од великих екскурзија за ученике виноградарске струке, изведена у Италији 1963. године. Тада су обиђени виноград и винарски подруми око Вероне и Конелијана.

Екскурзије су обично водили професори стручних предмета, разредне старешине и професори општеобразовних предмета. По доласку са екскурзије, одговорни наставници подносили су извештај о проведеном времену на екскурзији и места која су по програму са ђацима обишли.

СТИПЕНДИЈЕ

Велики број ученика у школи примао је државну стипендију која је обезбеђивана од стране Министарства пољопривреде, а додељивана је ученицима преко школе, на бази Унустава о додељивању стипендије.

Основни критеријум стипендије било је материјално стање ђачких родитеља. За децу службеника узиман је просек плате а за децу пољопривредника висина дохотка од пољопривреде.

Број стипендиста кретао се од 41 у 1947. години до 122 у 1950. години, односно 83 у 1951. години. 85/

Стипендија се могла и ускратити ученику ако у току школовања не показује задовољавајући успех, односно ако има више од 4 слабе оцене. У школској 1950/51. години стипендију је "изгубило" 15 ученика из првог, 3 из другог и 1 из трећег разреда.

Висина стипендије зависила је и од успеха у школи.

МАТУРСКИ ИСПИТ

На крају школовања ученици су полагали завршни, матурски испит и након успешног положеног испита стицали су звање пољопривредних техничар.

Матурски испит је, као и целокупна настава у овом периоду, био изложен променама.

Матурски испит, без обзира на промене које су биле, полагао се из два дела, писменог и усменог а до 1950. године постојао је и специјалистички испит из практичног рада.

У периоду од 1945/50. године сва три облика полагања испита била су из стручних предмета.

Наставнички савет школе, по одобрењу Министарства, одређивао је области, теме и време полагања матурског испита. Ученик је био дужан да прво уради писмени задатак, тему из одређене области по свом избору-виноградарства, воћарства, сточарства, ратарства,е и теме из газдовања или, касније, науке о организовању пољопривредне производње.

Усмени део матурског испита састојао се из следећих предмета:газдовања или науке о организовању пољопривредне производње, виноградарства, воћарства, сточарства и ратарства. Приликом полагања сваки кандидат је извлачио цедуљицу на којој су била три питања.

На крају писменог и усменог дела испита кандидати матуранти полагали су испит и из специјалистичког практичног рада по избору или склоности - виноградарство, воћарство, сточарство или ратарство.

Сви испити полагали су пред зваичном школском комисијом коју је претходно предложио и изабрао Наставнички савет а извештаји о обављеним матурским испитима слати су Министарству пољопривреде НР Србије.

Од школске 1950/51. године дошло је до значајних промена код полагања матурског испита. Од те године уведен је српски језик који је полагац писмено и усмено, уведена су два писмена задатка из стручних предмета и то виноградарства и воћарства, док су сточарство и ратарство избачени. Исто је било и са усменим делом испита. Он се састојао из: матерњег језика, воћарства са прерадом воћа, виноградарства и подрумарства и организације пољопривредне производње. 86/

У 1951. години опет је дошло до измена. Уведена су нова два предмета. Из воћарства полагала су се два испита, опште воћарство и специјализовано воћарство са прерадом, исто тако и из виноградарства - виноградарство и винарство.

Наставним планом из 1960/61. године предвиђено је да се дипломски-завршни испит полаже из три дела: писменог, усменог и практичног.

Писмени део састојао се од:

- српскохрватског језика у школама свих оријентација - смерова,
- економике газдинства са задругарством, исто као код српскохрватског.

- стручних предмета према оријентацији - смеру (виноградарство, воћарство, сточарство и ратарство).

Усмени део састојао се од:

- српскохрватског језика у школама свих оријентација - смерова,
- економика газдинства са задругарством, исто као претходни,

- ратарство, а за ратарску оријентацију још и полагање испита из повртарства и пољопривредних машина;

- сточарство, а за сточарску оријентацију још и полагање испита из млекарства и ливадарства са пашњарством;

- воћарство и виноградарство, а за воћарство - виноградарску оријентацију још и полагање испита из предмета прераде воћа и поврћа.

Практични део испита био је обавезан за све ученике и полагао се из стручне групе предмета: ратарства, сточарства, воћарства и виноградарства, с тим што су оцене биле исказиване посебно за сваки предмет. 87/

85/ Историјски архив у Пеготинцу, К. бр. 64, 70, 71 и 72.

86/ Историјски архив Пеготинц. Извештај о раду.

87/ Пољопривредна школа Буково, Наставни план 1959. године.

Одбор за прославу стогодишњице школе

Касније, крајем шездесетих година, завршни испит полагао је тако што су ученици били дужни да из своје области ураде испитни рад.

Ученици завршних разреда, уз помоћ наставника стручних предмета још у току јануара текуће године, одређивали су одређену област из које ће узети испитни рад, паравно уз обавезу да испитни рад буде из области за коју се ученик у току школовања определио. Примера ради, ученици који су завршили сточарство, могли су да за испитни рад узму теме из области:

говедарства, свињарства, овчарства, млекарства и слично, а никако из виноградарства или воћарства.

По избору теме и одобрењу од стране Наставничког већа, ученик је био дужан да једно време проведе на некој од пољопривредних организација и из праксе користи податке за свој рад а затим га уредно напише и преда школи.

Пошто комисија прегледа све радове и да стручно образложење, сваки кандидат се понаособ обавештавао и, уколико му рад задовољава критеријуме, упућивао на усмену одбрану испитног рада.

На усменој одбрани испитног рада кандидат је прво био дужан да изложи концепцију свога рада, објасни методе његове обраде, начин коришћења средстава, литературе и друго а затим се прилази испитивању од стране комисије.

По обављању испита комисија је била дужна да утврди коначну оцену и описно изведе закључак да ли је кандидат положио, са каквим успехом или је пао.

Оцену са завршног испита предлаже Испитна комисија, а о целокупном току полагања завршног испита води се записник за сваког кандидата понаособ. Кандидат по успешно положеном завршном испиту добија звање пољопривредни техничар.

Педесетих година школа је преживљавала тешку кризу. Грешке учињене у пољопривреди врло брзо су се негативно одразиле и у Букову. Тада је школа остала готово без ученика. Успони и падови су се смењивали све до 1970. године. Тада се почело са усмереним образовањем, које је такође испољило бројне слабости. Са много знања из марксизма, а са мало знања и стручне праксе завршило је школу усмереног образовања неколико генерација.

Међутим, 1984. године, школа се ревитализује, добијајући тада поново своја четири разреда. Број ученика се одмах нагло повећао и броја је преко 500, за разлику у 1950. години када је овај број износио само 84 ученика.

Школа сада образује два профила стручњака и то пољопривредне техничаре и сточаре техничаре. Од школске 1990/91. године отворена су и два одељења за школовање ветеринара техничара.

РАЈКО БОСНИЋ

Када један човек, уз то млад човек, пружи највећи део себе и да највише што може за идеале и за слободу без остатка се ради о човеку високих моралних и људских квалитета. Такав човек, на нашу велику срећу, је Рајко Боснић човек чије име носи наша школа.

Село Горње Вргаче и легендарни Дрвар се поносе што су изнедрили тог стаситог момка, првоборца који је знао и умео на сваком страшном месту постојати. И август месец те 1919. године је свечанији био но других година јер је тада свет угледао Рајко Боснић који са својом младошћу директно оде у легенду.

Отац Јова и мајка Драгиња, земљорадници и тежаци обрадовали су се када им се родио и трећи син Рајко не слутећи да ће баш он осветлати образ свих Боснића и учинити да им се име по добру спомине. Његово школовање је било и дугонога и босонога. Пешачио је 12 километара до школе и свеједно био одличан ученик.

По добијању скромне стипендије одлази у Бањалуку и тамо завршава Нижу пољопривредну школу. Било је то тешко време а над нашом земљом и над Европом кружила је авет фашизма. Са стипендијом од двеста динара кренуо је на далеко путовање до Букова и Неготина да упише Средњу пољопривредну школу. Одмах ступа у омладински покрет који је 1937. године већ интензивно почео да се развија у Тимочкој Крајини. Своју политичку активност започиње учешћем у познатом штрајку буковских ђака маја 1938. године. Био је међу првима. Следеће године постаје члан СКОЈ-а а те године завршава школовање у Букову и полаже матуру са врло добрим успехом.

Једногодишњу праксу обавио је у Бањалуци и већ 1940. године специјализовани практични испит полаже у Букову са одличним успехом. Волео је посебно вођарство па ће и завршни испит бранити на тему "Стање вођарства у околини Бањалуке и мере за његово унапређење".

Студије није отпочео јер су га позвали у војску. Априлски догађаји из 41. затекли су га у Славонској Пожеги. По капитулацији регуларне војске и њеном распуштању Рајко Боснић се враћа у родно Горње Вргаче. Одмах бива примљен у Комунистичку партију и постаје револуционар за углед младом нараштају Дрвара и околине.

Постаје руководилац Среског комитета СКОЈ-а за терен Дрвара и Босанског Грахова.

Под Рајковим руководством оформљени су активни Грахова. Спремао се напад на Дрвар. Тога дана 27. јула 1941. године Рајко Боснић је био на бранiku своје земље са своја три брата. Међу првима је, са пушком у једној и бомбом у другој руци, јуришао на зграду општине и на соколану која је била најбоље брањени објекат. Била је то напорна борба али предаха за младе лавове нема. Одмах по ослобођењу Дрвара креће на други марш од 20 километара пут Оштреља. Главни је организатор заједничке кухиње која је припремала храну за борце на положају. Учествовао је у оба напада у ослобођењу Петровца. Рајко Боснић је у одлучном тренутку при повлачењу повео своју јединицу на јуриш и повратио морал борцима и непријатељски напад је био одбијен. Одлази у Гламоч и бори се против усташа и домобрана бранећи слободну територију а након тога се поново враћа у Дрвар да брани свој родни град од Италијана. У околини Бањалуке четничка активност је узимала маха па ће се Рајко Боснић наћи тамо на сузбијању тога зла. Много је радио са омладином са пуно такта и топлине али резултати су изостали. Многи су само на речима прихватили идеје КП играјући тако дволичну улогу. У ноћи између 31. марта и 1. априла 1942. године дошло је до пуча којим је Јошовичка партизанска чета постала четничка. Четници су напали рањене партизане и на зверски начин их поубијали. Село Јошавка ће памтити свој крвави усуд кроз векове. Рајко Боснић је ту у Јошавки

најпре заробљен а затим одведен на Равну гору. Рајко Боснић није мао да схвати да ће погинути од дојучерањих другова те пише писмо Раду Радићу у коме тражи објашњење за поступке и несхватљиве преокрете. Није познато дали је Рајково писмо стигло до Радића али се зна да се дуго већало о судбини заробљених партизана.

Први април 1942. године је запамтно крваву причу када је брат на брата и друг на друга дигао руку. Рајко Боснић је стрељан од људи који су до јуће носили црвене звезде на

капама. Са Рајком је стељан и Бране Морача. Омладинци су стезали песнице и заклињали се Рајковим именом да ће се борити против окупатора и четника издајника. Касније ће дрварски батаљон понети име Рајка Боснића, па затим једна омладинска бригада на слободној територији.

За народног хероја Рајко Боснић је проглашен 24. јула 1953. године а Средиња пољопривредна школа у Букову код Неготина у којој је стицао знања из пољопривреде и данас с поносом и захвалношћу носи његово име.

Народни херој
Рајко Боснић

ПРИЛОГ

**ИМЕНИК УЧЕНИКА КОЈИ СУ ЗАВРШИЛИ
ПОЉОПРИВРЕДНУ ШКОЛУ БУКОВО**

Школска 1900/901

1. Живко Поповић
2. Живојин Манојловић
3. Ђорђе Велковић
4. Илија Ђорђевић
5. Јанко Николић
6. Јован Вијоровић
7. Милан Гроздановић
8. Милан Петровић
9. Милан Поповић
10. Милован Микић
11. Милош Кузмановић
12. Миливоје Милошевић
13. Михајло Илић
14. Момчило Ристић
15. Настас Михаиловић
16. Недељко Даниловић
17. Никола Петровић
18. Петар Обрадовић
19. Светислав Малдини
20. Светислав Вучковић
21. Светислав Нешић
22. Светислав Огњановић
23. Светислав Петровић
24. Светозар Митковић
25. Светозар Тасић
26. Светолик Васиљевић
27. Стеван Стевановић
28. Чедомир Митић
29. Урош Крајкчанић

Школска 1901/902

1. Александар Стефановић
2. Аптоније Вукадиновић
3. Божидар Салаковић
4. Божидар Маринковић
5. Боривоје Милојковић
6. Бранислав Томић
7. Видоје Жикић
8. Владимир Клајић
9. Војислав Јешић
10. Гојко Петровић
11. Давид Поцовић
12. Драгутин Станковић
13. Душан Поповић
14. Ђорђе Аврамовић

15. Живан Бркић
16. Живојин Исаковић
17. Иван Мишковић
18. Јован Даниловић
19. Јулије Грујић
20. Љубомир Поповић
21. Милан Луковић
22. Милан Миленовић
23. Милисав Дуцић
24. Милоје Томиковић
25. Милорад Паленташевић
26. Милош Раденковић
27. Милутин Куцуловић
28. Павле Милошевић
29. Радивоје Радивојевић
30. Радисав Петровић
31. Сава Мијатовић
32. Сава Симић
33. Стеван Ђорђевић
34. Стеван Јанковић

Школска 1902/903

1. Драгољуб Вукановић
2. Драгутин Радосављевић
3. Ђорђе Живковић
4. Јован Димитријевић
5. Јован Мандић
6. Љубиша Јовановић
7. Љубомир Живаковић
8. Александар Божићевић
9. Александар Маришковић
10. Андреја Николић
11. Владимир Петровић
12. Војислав Поповић
13. Драгољуб Митић
14. Гаврило Јовановић
15. Драгутин Јотић
16. Душан Недељковић
17. Душан Тасић
18. Живота Коваковић
19. Иван Поповић
20. Илија Спасојевић
21. Коста Петровић
22. Крста Јовановић
23. Љубомир Тодоровић
24. Милан Драгутиновић
25. Милан Ђорђевић

26. Милован Милорадовић
27. Михајло Анђелковић
28. Петар Павловић
29. ПетарПетровић
30. Петар Поповић
31. Радомир Михаиловић
32. Светозар Вучковић
33. Светозар Костић
34. Стеван Јовановић
35. Стеван Милошевић
36. Тихомир Марковић
37. Александар Ристић
38. Војислав Ристић
39. Ђорђе Димитријевић
40. Миодраг Мојсиловић
41. Радивоје Марковић
42. Стеван Шундић

Школска 1903/904

1. Боривоје Стојковић
2. Властимир Брадић
3. Војин Танасијевић
4. Војислав Мартиновић
5. Војислав Миловановић
6. Димитрије Метришчић
7. Драгољуб Милековић
8. Жарко Николајевић
9. Јанко Стојић
10. Јован Миленовић
11. Јосиф Влајинац
12. Лазар Генчић
13. Милан Благојевић
14. Милан Недељковић
15. Миодраг Поповић
16. Митрофан Ивацчевић
17. Никола Тодоровић
18. Петар Марковић
19. Петар Петковић
20. Светислав Чохаџић
21. Серафим Митровић
22. Стеван Милутиновић
23. Стојан Голубовић
24. Жарко Пауновић
25. Јован Луковић
26. Чедомир Петровић
27. Велимир Бранковић

Школска 1904/905

1. Божидар Радовановић
2. Драгољуб Коцић
3. Драгомир Адамовић
4. Милоје Томковић
5. Никола Миладиновић
6. Никола Станковић
7. Родољуб Ковачевић
8. Милутин Обрадовић
9. Јеврем Стојковић
10. Сретен Јосић
11. Драгомир Ђурђевић
12. Мирко Радоњи

Школска 1905/906

1. Бранко Пређић
2. Витомир Урошевић
3. Јеврем Обрадовић
4. Милутин Пешић
5. Љубомир Марковић
6. Милан Стевановић
7. Милан Маришковић
8. Милан Микић
9. Милан Тодоровић
10. Радичко Раденковић
11. Русомир Јевтић
12. Радимило Петровић
13. Светислав Раденковић
14. Сава Ракић
15. Радиша Крчевинац
16. Милутин Муџић
17. Илија Станковић
18. Чедомир Милетић

Школска 1906/907

1. Андрија Ерић
2. Богосав Ерић
3. Богољуб Цветковић
4. Божидар Павловић
5. Влајко Божиловић
6. Димитрије Петровић
7. Јанко Младеновић
8. Јовац Ковачевић
9. Љубомир Стевановић

10. Милија Рапковић
11. Младен Богдановић
12. Радисав Трајковић
13. Светозар Станковић
14. Страхњица Николић
15. Михаило Недељковић
16. Витомир Можаревић

Школска 1907/908

1. Бојан Јаворац
2. Бранко Чекић
3. Димитрије Милић
4. Душан Тапић
5. Ђорђе Ђорђевић
6. Живан Арсић
7. Јован Поповић
8. Марко Марковић
9. Миленко Илијић
10. Миленко Марковић
11. Милосав Поповић
12. Милован Тешић
13. Никодије Момчиловић
14. Радоје Иваповић
15. Радивоје Јовановић
16. Сава Глигоријевић
17. Сава Станисављевић
18. Светозар Миливојевић
19. Милан Гароман
20. Будимир Мићановић
21. Стојан Костић
22. Александар Радовановић
23. Александар Новитовић

Школска 1908/909

1. Богомир Јевтић
2. Богосав Ивковић
3. Велисав Милсављевић
4. Владимир Ђорђевић
5. Војислав Марковић
6. Данило Атанасијевић
7. Драгић Иконић
8. Драгутин Стаменковић
9. Драгутин Младеновић
10. Ђорђе Марјановић
11. Калин Петковић

12. Манојло Николић
13. Милош Благојевић
14. Милан Глишић
15. Милоје Митровић
16. Милан Милићевић
17. Милован Радојковић
18. Мирчета Папгић
19. Милан Ристић
20. Мирко Костић
21. Никола Виденовић
22. Манојло Гавриловић
23. Радисав Петковић
24. Станко Момчиловић
25. Станоје Марјановић
26. Танасије Младеновић
27. Хранислав Чукурановић

Школска 1909/910

1. Алекса Милетић
2. Антоције Антонијевић
3. Богдан Манојловић
4. Велимир Рајковић
5. Видојко Јовановић
6. Владимир Поповић
7. Давид Вељковић
8. Драгослав Ђорђевић
9. Драгутин Батић
10. Ђорђе Јанчић
11. Крсман Гавриловић
12. Миладин Лазаревић
13. Милац Марковић
14. Миливоје Миличевић
15. Миленко Малешевић
16. Михајло Веселиповић
17. Недељко Марковић
18. Никола Марковић
19. Станоје Станојловић
20. Никола Поповић
21. Петар Витановић
22. Радомир Давидовић
23. Станисав Павловић
24. Стацко Стојковић
25. Тодосије Игњатовић - Николић
26. Витомир Виторовић
27. Александар Поповић
28. Арсеније Аранђеловић
29. Милан Живановић

30. Милан Стевановић
31. Милан Милошевић
32. Хранислав Митровић
33. Бранко Јоксимовић
34. Јован Јанковић
35. Милорад Урошевић

Школска 1910/911.

1. Благоје Даскаловић
2. Рајко Поповић
3. Милутин Јанкић
4. Петар Милечевић
5. Мирослав Митровић
6. Маришко Јовановић
7. Миладин Ђорђевић
8. Милија Пејовић
9. Љубомир Ђосић
10. Љутица Петровић
11. Живко Јовановић
12. Душан Милошевић
13. Душан Гајић
14. Драгомир Радивојевић
15. Драгомир Паруновић
16. Богић Петровић
17. Станојло Миљковић
18. Чедомир Вучетић
19. Захарије Ратковић
20. Милан Младеновић
21. Велимир Динкић
22. Симиша Агатовић
23. Бранко Живановић

Школска 1911/912

1. Благоје Златановић
2. Антон Јовић
3. Велимир Ђучетић
4. Василије Станковић
5. Велисав Јовановић
6. Данило Панић
7. Данило Радојковић
8. Данило Стојановић
9. Драгољуб Ристић
10. Драгољуб Стевановић

11. Драгомир Миловановић
12. Драгомир Ђирић
13. Живојин Милошевић
14. Живојин Милошевић
15. Живојин Петровић
16. Љубомир Милошевић
17. Маришко Стевановић
18. Милан Алексић
19. Светислав Милојевић
20. Светозар Савић
21. Славко Милановић
22. Срећко Прокић
23. Тихомир Ђорђевић
24. Милан Ђирковић
25. Монол Калиострат
26. Гвозден Васиљковић
27. Маришко Ђорђић
28. Матија Павловић

Школа 1913/14

1. Богомир Гајић
2. Благоје Милетић
3. Велисав Ковачевић
4. Велимир Ковачевић
5. Драгомир Драгачевић
6. Драгутић Ђорђевић
7. Драгутић Мијајловић
8. Добросав Бовић
9. Живојин Илић
10. Јосиф Ђусић
11. Јован Поповић
12. Милутин Јовановић
13. Милорад Марковић
14. Максим Платојевић
15. Никола Живковић
16. Станоје Васиљевић
17. Живојин Радишић
18. Светомир Динић
19. Светомир Радојковић
20. Станимир Младеновић
21. Тихомир Ракић
22. Тодор Станимировић
23. Милутин Поповић
24. Милојко Аусмовић
25. Радослав Милосављевић

Школска 1914/1915

1. Александар Мишић
2. Богдан Живановић
3. Драгољуб Павловић
4. Душан Бојковић
5. Драгомир Милић
6. Живојин Ђировић
7. Живојин Рилаковић
8. Јован Стевановић
9. Љубиша Златић
10. Михаило Миловановић
11. Миловап Карић
12. Мирослав Весић
13. Срђан Шиљеговић
14. Гвозден Ђукановић
15. Ђорђе Перић
16. Драгослав Николић
17. Љутомир Симоновић
18. Милета Пауновић

Школска 1919/20

1. Живојин Божиновић
2. Јанко Марковић
3. Ранко Кнежевић
4. Исаило Колушић
5. Давид Брадић
6. Богосав Тајсић
7. Димитрије Новаковић
8. Драгомир Марковић
9. Игњат Живановић
10. Јапачко Лалковић
11. Михаило Вујовић
12. Мирко Димитријевић
13. Миљивоје Филиповић
14. Миловап Јовановић
15. Никодије Поповић
16. Тихомир Накић
17. Благоје Весовић
18. Митар Стевановић
19. Јован Стакиновић
20. Момчило Бавчић
21. Светислав Јеленковић
22. Миладин Недовић
23. Михајло Ценић
24. Милорад Алексић

25. Драгослав Вуковић
26. Јован Милановић
27. Александар Пешуповић
28. Василије Талевић

Школска 1920/21

1. Драгоје Тишић
2. Илија Николић
3. Мита Миљковац
4. Петар Павловић
5. Живојин Радојковић
6. Воислав Димитријевић
7. Драгутин Поповић
8. Драгутин Јовановић
9. Иван Димитријевић
10. Петар Николић
11. Стеван Максимовић
12. Маринко Илић
13. Веселин Гапић
14. Милан Павловић
15. Трајко Трајчевић
16. Новак Пиљаичић
17. Михаило Бојовић
18. Брашко Ковачевић
19. Борђе Кабадајић
20. Митар Ковић
21. Јапањко Ранђеловић
22. Милосав Милошевић
23. Милоје Павловић

Школска 1921/22

1. Адам Ђурић
2. Александар Динић
3. Божидар Јевтић
4. Божидар Михаиловић
5. Богдан Лазовић
6. Богосав Јовић
7. Борисав Крстић
8. Борисав Ракић
9. Борисав Тошић
10. Будимир Јовановић
11. Вићентије Папић
12. Владета Пенчић
13. Владислав Обрадовић
14. Војислав Тодоровић

15. Добросав Жикић
16. Дојчин Николић
17. Драгиша Мариновић
18. Жарко Поповић
19. Игњат Лауковић
20. Јасен Јашовић
21. Костадин Павићевић
22. Лазар Мутаџић
23. Милан Ведимировић
24. Милан Дукић
25. Милан Милошевић
26. Милан Михаиловић
27. Милорад Тошић
28. Милутин Рашић
29. Милутин Рашић
30. Милутин Спасић
31. Михаило Голубовић
32. Миодраг Грујић
33. Миодраг Милијић
34. Миодраг Милутиновић
35. Момчило Стојановић
36. Радивоје Новаковић
37. Радисав Вукадиновић
38. Радован Степановић
39. Рањел Станковић
40. Светислав Петровић
41. Светомир Арсић
42. Светозар Павловић
43. Светозар Стевановић
44. Славољуб Курсулић
45. Станислав Милчијевић
46. Стеван Томић
47. Тихомир Стојанчевић
48. Тодор Петровић
49. Владислав Миладиновић
50. Светозар Глигоријевић
51. Момчило Јанковић
52. Милош Илић
53. Живојин Дукић

Школска 1922/23

1. Богољуб Рацковић
2. Божидар Станковић
3. Видан Михаиловић
4. Војислав Ђорђевић
5. Глигор Митровић
6. Грујица Кузмановић

7. Данило Јоваповић
8. Драгомир Лекић
9. Душан Миленковић
10. Живојин Којадиновић
11. Јапањко Петровић
12. Лазар Митровић
13. Лазар Поповић
14. Лука Бојовић
15. Милан Перовић
16. Миливоје Шарковић
17. Милосав Милстаковић
18. Миодраг Клежевић
19. Мурат Сефо
20. Немања Ђурица
21. Пантелија Глишић
22. Пера Новаковић
23. Петар Савић - Крстић
24. Сава Бркић
25. Славко Ржаничанић
26. Сретен Костић
27. Чедомир Поповић
28. Сретен Јакшић
29. Тома Цакић
30. Арсен Петровић
31. Милорад Гигић
32. Милић Јелић

Школска 1923/24

1. Благоје Петковић
2. Богдан Стајовић
3. Божидар Ивановић
4. Владимир Јанковић
5. Владимир Тодоровић
6. Димитрије Пауновић
7. Драгомир Поподић
8. Душан Ђурић
9. Борђе Васовић
10. Жарко Павловић
11. Јован Алексић
12. Јован Драгијевић
13. Љубодраг Прокић
14. Љубомир Томашевић
15. Марко Радојевић
16. Милија Обрадовић
17. Милорад Јовић
18. Милорад Милановић
19. Милош Јовановић

20. Михо Трпковић
21. Обрад Јешић
22. Радоје Николић
23. Спасоје Маричевић
24. Тодор Николић
25. Цирил Канда
26. Чедомир Милорадовић
27. Ђерем Младеновић
28. Методије Татарчевић
29. Михаило Јаковљевић
30. Милан Панговић
31. Славољуб Пајевић
32. Драгутин Јовић
33. Здравко Тодоровић
34. Живојин Петровић
35. Благоје Стојановић
36. Милојко Петровић

Школска 1924/25.

1. Марко Радојевић
2. Драгомир Алексић
3. Адам Предић
4. Александар Јанаћковић
5. Александар Мишанић
6. Благоје Богичевић
7. Богосав Поповић
8. Божидар Зечевић
9. Боривоје Васиљевић
10. Величко Пејковић
11. Властимир Маслић
12. Голуб Марковић
13. Драгиша Марковић
14. Драгољуб Илић
15. Драгољуб Николић
16. Драгутин Николић
17. Ђушан Ђорђевић
18. Живојин Костић
19. Јеленко Живановић
20. Љубисав Проквић
21. Љубиша Јаковљевић
22. Илија Марковић
23. Илија Парлић
24. Милан Кржановић
25. Мапојло Илић
26. Милисав Стевановић
27. Мило Поповић
28. Милорад Ристић

29. Мирко Црпчевић
30. Петар Гавриловић
31. Момчило Рилак
32. Предраг Илић
33. Радован Јапковић
34. Светислав Радојчић
35. Христивоје Нићифоровић
36. Божидар Гајић
37. Милош Релјић
38. Ђорђе Петковић
39. Петар Костадиновић

Школска 1925/26

1. Живојин Стојимировић
2. Здравко Барбуловић
3. Јован Рајковић
4. Јордан Миловановић
5. Климе Ковачевић
6. Крста Цветковић
7. Лазар Митић
8. Лазар Тодоровић
9. Миладин Топаловић
10. Милић Панговић
11. Милорад Ракић
12. Милосав Радојковић
13. Милош Томић
14. Никодије Милошевић
15. Петар Милошевић
16. Драгомир Дамњановић
17. Никола Ђурђевић
18. Веселин Стављанин
19. Боривоје Станимировић
20. Милутин Станојевић
21. Стеван Патић
22. Васо Алексић
23. Радул Богдановић

Школска 1926/27

1. Душан Јовановић
2. Ђорђе Димитријевић
3. Божин Алексић
4. Богољуб Ковачевић
5. Бошко Рилак
6. Владимир Љубановић
7. Вицко Срнен

8. Драгић Радовић
9. Живко Бољашевић
10. Миљко Ђурић
11. Никола Јовановић
12. Светислав Ђурић
13. Светозар Лековић
14. Светозар Стапковић
15. Богомир Аврамовић
16. Велимир Раићеловић
17. Ђорђе Стевановић
18. Чедомир Вукадиновић
19. Рагомир Богосављевић
20. Трифко Ламбић
21. Фишер Јосип

Школска 1927/28.

1. Стојан Илић
2. Веселин Андковић
3. Властимир Марковић
4. Вучко Алимпијевић
5. Вучета Московљевић
6. Драгослав Глигоријевић
7. Ђорђе Игњатовић-Јовановић
8. Јован Татар-Вукотић
9. Милан Мораревић
10. Миловоје Живуловић
11. Мојсило Максић
12. Петар Васковић
13. Радојко Васиљевић
14. Ранко Ђулаковић
15. Станисав Петровић
16. Славче Антић
17. Смиљко Милованкић
18. Сафир Ђорђевић
19. Младен Ристић
20. Вуко Новаковић
21. Душан Петровић
22. Димитрије Вулић
23. Илија Белчевић
24. Костадин Форчевић
25. Александар Стојкицојевић
26. Сава Мишић
27. Светислав Јовановић
28. Танасије Стевановић
29. Владислав Крцалић
30. Боривоје Симић
31. Радомир Јевремовић

32. Добрила Драготин
33. Михаило Јаковљевић
34. Оскар Копитар
35. Владо Махорчић
36. Станко Парц
37. Тихомир Симић
38. Методије Татарчевић
39. Јосип Лединек
40. Едминд Стеру

Школска 1928/29

1. Александар Данчић
2. Иван карничник
3. Ладислав Кодрић
4. Крунислав Матовић
5. Ивац Немец
6. Јосип Новак
7. Конрад Печовник
8. Ђорђе Петковић
9. Мирослав Петровић
10. Никола Пљакић
11. Јулије Соколић
12. Франц Шуштершић
13. Божидар Зечевић
14. Карл Мартеланц

Школска 1929/30

1. Владимир Копривникар
2. Леополд Кошенина
3. Марио Ковач
4. Јанко Липовец
5. Анастос Маленковић
6. Методије Милаповић
7. Чедомир Омчковић
8. Миодраг Рогић
9. Иван Страшек
10. Иван Стрешек
11. Јосип Весењак
12. Марија Жбогар
13. Сава Миловић
14. Богосав Поповић
15. Марија Кинкела

Школска 1930/31.

1. Војислав Бошковић
2. Фрањо Брачко
3. Едвард Салберт

Школска 1931/32

1. Димитрије Арсић
2. Миливоје Вељковић
3. Петар Веловић
4. Ђура Дамњановић
5. Ђорђе Ђорђевић
6. Ђорђе Игњатовић
7. Радош Јовановић
8. Лазар Јојпур
9. Мојсило Максић
10. Никола Марковић
11. Добривоје Миладиновић
12. Сава Мишић
13. Слободан Михаиловић
14. Војислав Павловић
15. Вукомир Панић
16. Василије Петровић
17. Фрањо Синчић
18. Драгољуб Словић
19. Живојин Срећковић
20. Крста Стојановић
21. Василије Стојиљковић
22. Богољуб Андрија
23. Андрија Синадиновић

Школска 1932/33

1. Анимиовић Драгутин
2. Андовић Веселин
3. Златановић Марко
4. Мијановић Андрија
5. Стевановић Драгољуб
6. Велимировић Стапислав
7. Драговић Драгомир
8. Ђорђевић Страфим
9. Ђорђевић Тихомир
10. Јовановић Милорад
11. Јоксимовић Ратко
12. Милашовић Вукашин
13. Пурић Тадија

14. Рабреновић Благота
15. Рајх Душан
16. Рех Фридрих
17. Ситар Франц
18. Стајко Фрањо
19. Стевовић Дејан
20. Стевчић Ратко
21. Стојковић Гаврило
22. Хаџивуковић Душан
23. Лазаревић Марисав
24. Живановић Милутин
25. Костић Милош
26. Поповић Рајко

Школска 1933/34

1. Новаковић Вуко
2. Станојковић Ратко
3. Војводић Мина
4. Вукадиновић Петар
5. Драговић Александар
6. Ђорђевић Момчило
7. Јовановић Драгослав
8. Костић Веселин
9. Поповић Драгутин
10. Цакић Душан
11. Божић Добросав
12. Бркић Младен
13. Геговић Слободан
14. Димитријевић Владимир
15. Јовановић Радомир
16. Јанковић Петар
17. Калуђеровић Милош
18. Кожегинац Душан
19. Милосављевић Милорад
20. Новаковић Јанко
21. Петровић Александар
22. Поповић Ђорђе
23. Сејдић Сулејман
24. Стеванов Светозар
25. Торомановић Сулејман
26. Ђираковић Миодраг
27. Поповић Милац

Школска 1934/35.

1. Маргиновић Наум
2. Поповић Радомир

3. Татарчевић Иван
4. Поповић Мило
5. Пулетић Милисав
6. Дедић Александар
7. Јелић Душан
8. Кнежевић Милутић
9. Перић Владимир
10. Пешић Стојадин
11. Таловић Ђорђе
12. Тодоровић Војин
13. Трајковић Ђорђе
14. Филиповић Димитрије
15. Апостоловић Гојко
16. Батић Чедомир
17. Вељковић Стојан
18. Драговић Војин
19. Јаковљевић Ђорђе
20. Зобец Јанез
21. Величић Божидар
22. Јоцић Драгомир
23. Илић Милан
24. Кечек Жежеф
25. Лекић Младен
26. Николић Велимир
27. Поповић Живојин
28. Поповић Панта
29. Станковић Боривоје
30. Старчевић Арсен
31. Стојановић Јован
32. Чакаревић Миленко
33. Чупић Радојица
34. Думић Сава
35. Каревић Илија
36. Вујачић Лазар
37. Томић Никола

Школска 1935/36

1. Крстић Јован
2. Мишић Драгољуб
3. Поповић Драгутин
4. Спасић Драгић
5. Ђирић Вукоман
6. Игњатовић Божидар
7. Краковић Светолик
8. Глигоријевић Драгослав
9. Балетић Илија
10. Здравковић Станко

11. Кучарић Савко
12. Митић Крунислав
13. Ајаповић Хидајет
14. Бишчевић Борислав
15. Брзаковић Ратислав
16. Величковић Љубомир
17. Вујошевић Светозар
18. Господиновић Ђорђе
19. Гавранић Никола
20. Дичић Цветан
21. Ђипђић Вукоман
22. Јовановић Владимир
23. Јочић Владимир
24. Јоветић Саво
25. Лапчевић Петар
26. Лазаревић Радивоје
27. Мишковић Пантелија
28. Михаиловић Ђирко
29. Нацевић Никола
30. Обрадовић Милосав
31. Поповић Риста
32. Поповић Страхиња
33. Петровић Јован
34. Петровић Богдан
35. Стуцар Војислав
36. Урошевић Петар
37. Хрануели Роко
38. Цетишић Фрањо
39. Чепарек Станко
40. Црвар Душан
41. Шлибар Франц
42. Бугарски Негован
43. Голубовић Риста
44. Илић Саво

Школска 1936/37

1. Ђетковић Исаило
2. Гејгер Мија
3. Бабић Михаило
4. Васиљевић Јордан
5. Васиљевић Мирко
6. Ђорђевић Милентије
7. Стојковић Бранислав
8. Дучић Милан
9. Мишић Владимир
10. Палевић Мркоје
11. Спасојевић Славо

12. Антаповић Ђорђе
13. Брзаковић Милап
14. Беговић Ђира
15. Васић Василије
16. Добричанин Милован
17. Давидовић Благоје
18. Јордановић Боривоје
19. Милатовић Лазар
20. Матић Радомир
21. Николић Стеван
22. Несторовић Љубинко
23. Николић Мирослав
24. Павловић Марко
25. Панић Божидар
26. Петровић Владимир
27. Плештић Стојан
28. Поповић Драгољуб
29. Ситар Јанез
30. Сарчинечи Иван
31. Судиклијевић Тодор
32. Филиповић Божидар
33. Цветковић Младен
34. Гајић Душан
35. Катанић Добривоје
36. Паранос Филип
37. Бисер Сулејман
38. Бошковић Благоје
39. Исаиловић Дестан
40. Цветковић Бранко
41. Станковић Мирко

Школска 1937/38

1. Батиновић Светозар
2. Марић Владимир
3. Предић Милан
4. Ференц Шапцор
5. Богомир Арко
6. Борислав Арсовић
7. Атанасијевић Ђорђе
8. Анђелковић Миодраг
9. Бачлић Слободан
10. Марјановић Крста
11. Божиновић Боривоје
12. Бузинелов Владимир
13. Горбачов Борис
14. Ђурђевић Радул
15. Живковић Чедомир

16. Килибарда Михаило
17. Ковачевић Радисав
18. Обрадовић Душан
19. Пантовић Љубиша
20. Петровић Војислав
21. Рашковић Душан
22. Стојковић Слободан
23. Пашић Михаило
24. Хаџиосмановић Бесим
25. Худина Бојан
26. Шабан Димитрије
27. Цековић Анђел
28. Кљајић Вукосав
29. Поповић Слободан
30. Јоксимовић Душан
31. Митровић Филип

Школска 1938/39.

1. Јанчић Љубомир
2. Блажевић Стојан
3. Грашић Војислав
4. Давидовић Јевросим
5. Несторовић Борисав
6. Марковић Душан
7. Цекић Ђира
8. Алексић Ђира
9. Богдановић Влада
10. Грујић Љубомир
11. Димић Урош
12. Ђорђевић Војислав
13. Живкић Боривоје
14. Јевтић Славко
15. Кандић Милосав
16. Кнежевић Стеван
17. Јазановић Бравибор
18. Марковић Радомир
19. Милошевић Бранимир
20. Милошевић Милорад
21. Митић Војислав
22. Михаиловић Мирослав
23. Скокић Стеван
24. Цветановић Стојча
25. Нешић Војислав
26. Радомировић Бранислав
27. Мистерђеловић Никола
28. Јовановић Душан

29. Милатовић Љубомир
30. Трајковић Ђирило

Школска 1939/40.

1. Ђејван Ђезим
2. Николић Милан
3. Симић Миодраг
4. Балчић Благоје
5. Вукашиновић Живојин
6. Вукосав Петар
7. Јоксимовић Драгослав
8. Стојановић Мирко
9. Тошић Миодраг
10. Ушиновић Јован
11. Илијевић Стојан
12. Божиновић Марко
13. Боспић Рајко
14. Војводић Неђељко
15. Вуковић Језидмир
16. Вучић Милан
17. Гавриловић Ђирил
18. Грујић Милорад
19. Догаџић Благомир
20. Дригчић Милош
21. Јавор Богдан
22. Јовановић Божићдар
23. Јовановић Жарко
24. Манасијевић Јован
25. Николић Живога
26. Пајевић Миодраг
27. Пејчић Стојан
28. Рајчић Радомир
29. Репић Станислав
30. Ристић Ђирило
31. Ристомановић Риста
32. Стамениковић Миодраг
33. Станковић Петар
34. Стојановић Милорад
35. Ђирковић Милорад
36. Ђулафић Војислав
37. Јеленковић Милан
38. Ласковић Ђуро
39. Николић Ђодор
40. Предић Благоје
41. Рош Душан
42. Урдаревић Александар
43. Бошњак Данило

44. Кицал Драган
45. Живковић Никола
46. Млађеновић Милан

Школска 1940/41.

1. Чакић Милан
2. Хаџићакић Боривоје
3. Вучић Александар
4. Живковић Предраг
5. Милановић Милан
6. Радојевић Станоје
7. Станивуковић Владислав
8. Видић Мирослав
9. Богосављевић Момчило
10. Валчић Срниша
11. Величковић Гмитар
12. Вељковић Момчило
13. Јолемовић Србобран
14. Грбић Васа
15. Дудовић Момчило
16. Ђурић Милан
17. Златаревић Живорад
18. Јанковић Михајло
19. Јевтић Радоје
20. Јовановић Илија
21. Милић Боривоје
22. Мишић Славко
23. Младеновић Младен
24. Пајкић Слободан
25. Пауновић Милун
26. Петровић Ставра
27. Пешић Драгутин
28. Поповић Душан
29. Поповић Милан
30. Ржаничанин Владимир
31. Ристић Душан
32. Стојковић Предраг
33. Целетовић Вукашић
34. Адамовић Никола
35. Димић Богдан
36. Ђелић Ђодор
37. Јеленковић Миле
38. Стефановић Васиљце
39. Шошкић Божићдар
40. Јевремовић Милош
41. Калаповић Живорад

42. Југовић Милорад
43. Симовић Василије
44. Урошевић Слободан
45. Јанчић Стеван

Школска 1941/42.

1. Благојевић Тихомир
2. Мишић Арсеније
3. Думановић Радослав
4. Беговић Драгољуб
5. Богдановић Светолик
6. Божиновић Божидар
7. Вукадиновић Душан
8. Голубовић Александар
9. Ђорђевић Данило
10. Ђорђевић Милан
11. Ђурић Василије
12. Јовановић Мирослав
13. Милетић Милун
14. Милисављевић Ђорђе
15. Митић Драгомир
16. Мишковић Сава
17. Николић Илија
18. Нешић Предраг
19. Радаковић Радован
20. Радичевић Никола
21. Ристић Светислав
22. Свилар Ђуро
23. Тијанић Миљивоје
24. Тимотијевић Бранислав
25. Тодоровић Радован
26. Тодоровић Светомир
27. Ђулафић Драгомир
28. Хаџић - Анђић Антоније
29. Хаџић - Јованчић Ђорђе
30. Зделар Чедомир
31. Стојадиновић Миодраг
32. Молеровић Александар
33. Бакаловић Петар
34. Дељевић Душан
35. Нишић Јован
36. Младеновић Предраг
37. Јенић Петар
38. Радојичић Драгоман
39. Николић Тома
40. Вјерг Бранислав
41. Шахпазовић Јован

42. Алексић Душан
43. Грчић Божо

Школска 1942/43.

1. Исаковић Слободан
2. Милисављевић Пејо
3. Трифуновић Апостол
4. Лопичић Драгутин
5. Аврамов Лазар
6. Бићанин Момчило
7. Васић Бопко
8. Зипаловић Љубивоје
9. Јовановић Слободан
10. Јовановић Милан
11. Лазаревић Раденко
12. Михаиловић Јован
13. Микић Будимир
14. Николић Живадин
15. Станковић Радмило
16. Ђирић Боривоје
17. Тодоровић Миљован
18. Стеванчевић Костагин
19. Грковић Петар
20. Симић Симеон
21. Стевовић Миомир
22. Грујић Петар
23. Ђокић Александар
24. Јеремић Драгољуб
25. Костић Јован
26. Пеливановић Обрен
27. Стапојевић Драгиша
28. Микић Момчило
29. Јовић Миомир

Школска 1943/44.

1. Кнежевић Драгомир
2. Живадиновић Живадин
3. Петровић Петар
4. Ђирић В. Боривоје
5. Чемерићић Обрад
6. Јоксимовић Драгослав
7. Марковић Ђорђе
8. Пајкић Радомир
9. Поцовић Милош
10. Станковић Живомир

11. Суботин Нико
12. Грујић Слободан
13. Лаловић Александар
14. Рагчић Живојин
15. Тодоровић Никола
16. Тодоровић Јован
17. Матић Петар
18. Илић Владимир
19. Радеповић Драгољуб
20. Пашић Бошко
21. Димитријевић Димитрије
22. Јовановић Радисав
23. Ненковић Крста
24. Рашић Јеремија
25. Мусић Александар

Школска 1944/45.

1. Илић Велимир
2. Павићевић Бранислав
3. Ђатовић Јован
4. Јевтић Димитрије
5. Манчић Драгољуб
6. Пацуровић Миљивоје
7. Пејкић Боривоје
8. Милосављевић Александар
9. Стевановић Рашко
10. Бебић Душан
11. Дринић Петар
12. Ратковић Никола
13. Гајић Станојло
14. Девић Станко

Школска 1945/46.

1. Бојовић Аксентије
2. Јосиповић Душан
3. Радичић Марјан
4. Јевтић Часлав
5. Кићовић Милисав
6. Миленковић Слободан
7. Ружић Чедомир
8. Стапимировић Момчило
9. Шинкуловић Миљивоје
10. Вельковић Владимир
11. Илић Бранислав
12. Поповић Владимир

13. Миленковић Крста
14. Василијевић Мирољуб
15. Ђорђевић Александар
16. Тодосијевић Боривоје
17. Башић Бранко
18. Тручић Милутин
19. Великишац Тихомир
20. Стојановић Десимир
21. Ђорђевић Антанасије
22. Живковић Костантин
23. Ловић Вукадин
24. Маринковић Петар
25. Марковић Бранислав
26. Николајевић Милаш
27. Николајевић Бранислав
28. Никодијевић Виден
29. Павловић Боривоје
30. Пејковић Миодраг
31. Петровић Новица
32. Стојановић Живојин
33. Тоговић Огњен
34. Жикић Душан
35. Николић Бранислав
36. Мишић Живоје
37. Мариновић Душан
38. Станковић Душан
39. Вукадиновић Војислав
40. Режиша Бранко
41. Дукелски Ђорђе
42. Николић Миливоје
42. Грујић Момчило

Школска 1946/47

1. Пејчић Новица
2. Живадиновић Живадин
3. Анђелковић Александар
4. Петровић Јован
5. Поповић Владимир (Ј)
6. Младеновић Петар
7. Новевић Радован
8. Марковић Славомир
9. Васић Живомир
10. Павловић Милорад
11. Чулић Драгутин
13. Матевић Ђорђе
14. Рајковић Јован
15. Ковачевић Радомир
16. Јовановић Божидар

17. Стаменковић Борисав
18. Петковић Илија
19. Ристић Миливоје
20. Михаиловић Милинко
21. Гојковић Радољуб
22. Миловановић Сава
23. Микић Светозар
24. Матејић Тихомир
25. Николић Томислав
26. Тошић Чедомир
27. Живановић Душан
28. Жикић Стеван
29. Перић Брашибор
30. Јовић Миомир
31. Пандуровић Милош
32. Мркић Славољуб
33. Стапојевић Драгиша
34. Станковић Владислав
35. Милетић Богомир
36. Крстић Владимир
37. Јаковљевић Радосав
38. Николић Љубиша
39. Петровић Богољуб
40. Петковић Костадин
41. Милетић Радивоје
42. Мандић Борисав
43. Антонијевић Димитрије
44. Бранковић Љубиша
45. Ђорђевић Станко
46. Трокић Димитрије

Школска 1947/48

1. Милорадовић Милан
2. Катић Зоран
3. Божиновић Љубиша
4. Живојин Станишић
5. Вукчевић Слободап
6. Вучковић Љубомир
7. Димитријевић Јован
8. Ђорђевић Драгослав
9. Зоговић Миодраг
10. Ивановић Тихомир
11. Јосифовић Дејан
12. Ковачевић Миодраг
13. Кољајић Миленко
14. Комарчевић Љубомир
15. Комарчевић Братислав
16. Костић Боривоје

17. Костић Миладин
18. Крстић Станко
19. Ловић Родољуб
20. Матић Брашимир
21. Милосављевић Мирослав
22. Милојевић Предраг
23. Мрваљевић Шпиро
24. Нешић Драгомир
25. Никодијевић Драгољуб
26. Пацић Селимир
27. Пејовић Стеван
28. Петровић Александар
29. Поновић Миодраг
30. Поповић Предраг
31. Раденковић Петар
32. Радовановић Љубомир
33. Радовановић Миодраг
34. Савић Животије
35. Совтић Предраг
36. Стапојевић Десимир
37. Станковић Љубомир
38. Стојиљковић Богомир
39. Стојановић Новица
40. Столић Миодраг
41. Судимац Властимир
42. Тасић Драгутин
43. Урошевић Радоп
44. Цветковић Бора
45. Цветковић Обрад
46. Томић Милосав
47. Јањић Радомир
48. Радојевић Мирјана

Школска 1948/49

1. Јовановић Живота
2. Ивановић Светозар
3. Костић Љубомир
4. Лазаревић Предраг
5. Милијић Славољуб
6. Матић Миломир
7. Павловић Стојадин
8. Петровић Боривоје
9. Петричевић Петар
10. Петричевић М. Светислав
11. Поповић Обрад
12. Ристић Милован
13. Рошкић Никола
14. Станојевић Драгољуб

15. Стојановић Гвозден
16. Станковић Томислав
17. Тосић Живота
18. Урошевић Јосиф
19. Чешић Влада
20. Лемајић Мара
21. Станојевић Стеван
22. Комарчевић Миодраг
23. Николов Никола
24. Миленковић Доситеј
25. Миленковић Надежда
26. Марковић Мирјана
27. Ђолић Витомир
28. Вујасиновић Марко
29. Крстић Милорад
30. Дутиновић Владимир
31. Марковић Јован
32. Рајковић Драгољуб
33. Стојановић Бранислав
34. Васић Момчило
35. Ђорђевић Никола
36. Ђирић Петар
37. Мојсиловић Мирко
38. Саџак Душан
39. Величковић Александар
40. Алексић Милинко

Школска 1949/50

1. Милић Богдан
2. Боршевић Миленија
3. Столић Војислав
4. Митић Радован
5. Милосављевић Живорад
6. Станислављевић Радомир
7. Рајковић Владимир
8. Стојковић Хранислав
9. Стојковић Миодраг
10. Панчић Томислав
11. Радоњић Милета
12. Красић Живојин
13. Маричевић Риста
14. Стојановић Станиша
15. Стојњић Радомир
16. Јовановић Душан
17. Новаковић Милета
18. Трајковић Миладин
19. Протић Стојан
20. Костић Милан

21. Миловаповић Србољуб
22. Матејић Голуб
23. Младенов Ранко
24. Тошић Слободан
25. Радојковић Томислав
26. Стевановић Војислав
27. Милосављевић Драгољуб
28. Чивовић Момчило
29. Петровић Миодраг
30. Младеновић Миодраг
31. Јеленковић Првул
32. Петровић Периша
33. Љубеновић Десимир
34. Манић Светомир
35. Николић Лазар
36. Трифуновић Светлаша
37. Цекић Драгутин
38. Јотић Драгослав
39. Филиповић Божидар

Школска 1952/53

1. Атанасијевић Златко
2. Богдановић Велизар
3. Богојевић Милосав
4. Димитријевић Драгомир
5. Живковић Љиљана
6. Јовановић Драгомир
7. Јотић Јован
8. Јовановић Драган
9. Јевтовић Томислав
10. Кисежевић Сава
11. Лукић Драгољуб
12. Мишић Петар
13. Мишић Радојица
14. Марковић Михаило
15. Милетић Драгослав
16. Митровић Добривоје
17. Живић Мирослав
18. Павловић Александар
19. Перић Живојин
20. Радисављевић Тома
21. Савковић Стојан
22. Стевић Милорад
23. Станојловић Тихомир
24. Трикић Богосав
25. Тасић Мирослав
26. Трајковић Миливоје
27. Ђирић Радивоје

28. Мирчић Милојко
29. Вујовић Жарко
30. Павловић Радојица
31. Младеновић Александар
32. Васић Александар

Школска 1953/54

1. Аранђеловић Душан
2. Бечејац Радомир
3. Јаковљевић Нада
4. Ковачевић Ружица
5. Михајловић Момчило
6. Савић Милорад
7. Василијевић Богољуб
8. Гудурић Милош
9. Жуњић Милош
10. Игњатовић Добривоје
11. Костић Лазар
12. Лазаревић Боривоје
13. Ламовец Срећко
14. Стојановић Петар
15. Симић Атанасије
16. Радојевић Витомир
17. Којић Миливоје
18. Ивић Живорад
19. Думановић Предраг
20. Радивојевић Станиша
21. Николић Милица
22. Михаиловић Лазар
23. Миладиновић Милутин
24. Маринковић Драгутин
25. Џамић Милош
26. Јакшић Мирослав
27. Јевтић Радивоје
28. Атанасковић Томислав
29. Богојевић Томислав
30. Бончић Михајло
31. Јакшић Душан
32. Миликић Миленко
33. Милутиновић Момчило
34. Предолац Милосав
35. Пурић Стеван
36. Симоновић Ружана
37. Радмановић Томислав
38. Ракић Јован
39. Ракичевић Драган
40. Цураковић Томислав

Школска 1950/51

1. Младеновић Крунислав
2. Стојановић Милорад
3. Величковић Драгутин
4. Младеновић Витомир
5. Миленковић Александар
6. Видојевић Јосиф
7. Мијалковић Томислав
8. Брковић Драгиша
9. Поповић Драгослав
10. Миладиновић Данило
11. Ивковић Милосав
12. Радојковић Драгомир
13. Рајичић Миодраг
14. Стефановић Љубиша
15. Грнчарев Љубомир
16. Илић Боривоје
17. Марковић Драгољуб
18. Тотић Драгољуб
19. Мишић Небојша
20. Чезрљановић Милутин
21. Стефановић Раденко
22. Миличевић Миломир
23. Лисинац Милутин
24. Лазовић Слободан
25. Грбић Милка
26. Грбић Милан
27. Алексић Радомир
28. Станисављевић Живорад
29. Кајевић Томслав
30. Радојчић Витомир
31. Јеленковић Гојко
32. Аранђеловић Петар
33. Живковић Зоран
34. Радукановић Драган
35. Трајковић Миле
36. Цекић Александар
37. Блендић Јован
38. Николић Словенна
39. Младеновић Најдан
40. Петровић Александар
41. Јеленковић Тимилије
42. Џамић Александар
43. Петровић Радосав
44. Петрозић Петар
45. Костић Србољуб
46. Југовић Мирно
47. Видић Драгиша
48. Брзакловић Часлав
49. Константиновић Бранислав
50. Тасић Боривоје
51. Матејић Стеван
52. Тодоровић Тихомир
53. Симић Милан
54. Ранковић Радмила
55. Брковић Мирослава
56. Милић Миодраг
57. Михајловић Војислав
58. Ђекић Драган
59. Јерендић Драгољуб
60. Мадић Тихомир
61. Стојановић Љубомир
62. Миљновић Радомир
63. Ђерговић Стојан
64. Ћирковић Слободан

19. Ацић Миленија
20. Билодић Милорад
21. Видојевић Дашило
22. Гулицовски Климентије
23. Ђорђевић Миодраг
24. Јовановић Василије
25. Матић Љубинка
26. Миливојевић Даница
27. Петковић Зорица
28. Петковић Миливоје
29. Станковић Александар
30. Станисављевић Радомир
31. Филиповић Драгољуб
32. Цилић Мирјана
33. Добрић Татомир
34. Ђешић Славољуб
35. Живковић Стеван
36. Журжевић Милица
37. Јовановић Властимир
38. Николић Радмила
39. Негоић Богосљуб
40. Нујић Ђорђе
41. Павловић Драгутин
42. Поповић Михајло
43. Пуљецовић Војислав
44. Радосављевић Радомир
45. Радуловић Ђорђе
46. Стојановић Предраг
47. Тркуља Љубиша
48. Хадихаџевић Мирко

Школска 1960/61

1. Жикић Витомир
2. Илић Петар
3. Миловановић Јован
4. Мумишовић Садика
5. Николић Ратко
6. Петровић Борис
7. Петровић Бранислав
8. Рапћеловић Мирослав
9. Савић Богомир
10. Станковић Димитрије
11. Петковић Невена
12. Ристић Софија
13. Тодоровић Миодраг
14. Величковић Зоран

15. Васиљевић Ђурђица
16. Вулић Живојин
17. Живић Новица
18. Живановић Живојин
19. Зејак Властимир
20. Јанковић Симеон
21. Лазаревић Миодраг
22. Лебер Ратомир
23. Милићевић Србислав
24. Николић Слободан
25. Николић Бранислав
26. Ракоњац Петар
27. Стевановић Драгослав
28. Стевановић Мирјана
29. Стојановић Живорад
30. Сарчипели Најдан
31. Ракић Михајло
32. Арсић Слободан
33. Бусић Борислав
34. Дојчиновић Милап
35. Стојановић Ивко
36. Таникић Илија
37. Алексић Ђорђе
38. Баланесковић Војислав
39. Божић Јован
40. Благојевић Хранислав
41. Вакарић Љубомир
42. Виденовић Светозар
43. Динчић Стојан
44. Ђорђевић Олга
45. Ђоловић Анђелко
46. Јоповић Видоје
47. Хаџихаџија Хајдар
48. Копчатовић Димитрије
49. Кирицојевић Војислав
50. Маринковић Дојчин
51. Миленковић Рајка
52. Мишић Илија
53. Михајловић Станоје
54. Недемић Петар
55. Тодоровић Драгослав
56. Чернић Борка

Школска 1961/62

1. Васиљевић Јован
2. Петровић Миодраг

3. Поркојевић Душан
4. Ваљевић Александар
5. Ђорђевић Сретен
6. Крстић Драгомир
7. Перић Драгослава
8. Недељковић Живорад
9. Ђорђевић Милан
10. Кожић Иван
11. Мартић Чедомир
12. Павловић Драгољуб
13. Степановић Божић
14. Дудић Чедомир
15. Анђелковић Драгослав
16. Анкуцовић Милан
17. Брзаковић Михајло
18. Василијић Ранко
19. Василијић Радојица
20. Вапчевић Панта
21. Добријевић Милош
22. Дамњановић Слободан
23. Јевтић Драгољуб
24. Јелецковић Милан
25. Клус Милап
26. Милијић Недељко
27. Ружић Петар
28. Виденовић Ратомир
29. Војкић Бранислава
30. Гавриловић Мирјана
31. Голубовић Живорад
32. Давидовић Александар
33. Ђорђевић Десимир
34. Ђорђевић Илија
35. Јовановић Станоје
36. Казимировић Љубиша
37. Костић Милча
38. Крстић Александар
39. Љубичић Божић
40. Мацковић Станислав
41. Миленковић Милија
42. Мијатовић Бранимир
43. Мишић Видосав
44. Ђорђевић Обрен
45. Микић Бојан
46. Недељковић Радиша
47. Радицовић Јован
48. Стојковић Стана
49. Тодоровић Чедомир
50. Антопова Иванка

51. Богдановић Драгомир
52. Ђурић Миливоје
53. Мањак Душан
54. Митровић Цветко
55. Милић Душан
56. Станковић Живко
57. Чолевић Љубомир

Школска 1962/63.

1. Алексић Милан
2. Живкић Светомир
3. Стојановић Душан
4. Гиновић Станко
5. Гиновић Станко
6. Мијатовић Бранимир
7. Антић Србислав
8. Станојковић Радован
9. Митић Бонсана
10. Алексић Михаило
11. Станојевић Радослав
12. Виденовић Петар
13. Бећирић Тодор
14. Стојановић Бисерка
15. Јанковић Јован
16. Шћопуловић Боривоје
17. Ђорђевић Слободан
18. Станојевић Павле
19. Живановић Жарко
20. Мапојловић Радивоје
21. Паушовић Раденко
22. Богојевић Љубомир
23. Бошковић Мирослав
24. Мирковић Драгомир
25. Ракић Бранислав
26. Ранђеловић Радомир
27. Милић Мирослав
28. Стевановић Светомир
29. Митић Живадинка
30. Гамановић Војислава
31. Коларевић Петар
32. Милићевић Миломир
33. Николић Милена
34. Величковић Драган
35. Лушић Миливоје
36. Милосављевић Михајло
37. Пејчић Миодраг

38. Дигуловић Миодраг
39. Грујић Ђорђе
40. Лончар Младен
41. Рапковић Југослав
42. Јанковић Миливоје
43. Живић Градимир
44. Стојнечић Верица
45. Јаковљевић Јован
46. Милић Радомир
47. Мариновић Војин
48. Стаменковић Славољуб
49. Здравковић Станоје
50. Митровић Бранко
51. Савић Душан
52. Стајковић Драгољуб
53. Рајковић Живојин
54. Миленковић Богиша
55. Вукадиновић Вукашин
56. Томић Чедомир
57. Савић Златомир
58. Цветковић Светомир
59. Стевановић Драгољуб
60. Приић Љубомир
61. Негоицић Радивоје
62. Јевремовић Живојин
63. Богдановић Радомир
64. Јордачијевић Душан
65. Живановић Драгутин
66. Вујић Душан
67. Руцић Љубица
68. Николић Бранислав
69. Тодоровић Љубивоје
70. Владић Добровоје
71. Исириновић Стана
72. Трандафиловић Душан
73. Гавриловић Љубивоје
74. Мандић Радмила
75. Милошевић Десимир
76. Миленковић Слободан
77. Мапојловић Божидар
78. Шолкотовић Љутица
79. Чукић Милоје
80. Рајковић Настас
81. Поповић Живојин
82. Пешкић Аксентије
83. Милошевић Слободан
84. Благојевић Боривоје
85. Савић Миљко

86. Благојевић Божидар
87. Стојановић Бранко
88. Ристић Драгутин
89. Жикић Станмир
90. Антонијевић Владимир
91. Џамбазовека Миленија
92. Опрић Душан
93. Николић Смиља
94. Илић Велимир
95. Николић Драгица
96. Стојановић Ружица
97. Бећирић Никола
98. Предић Петар
99. Милосављевић Тихомир
100. Стојановић Витомир
101. Стаменковић Загорка
102. Станојевић Радица
103. Живановић Слободан
104. Мијатовић Живојин
105. Бридушојевић Драгиња
106. Кончар Емилија
107. Антић Борислав
108. Гавриловић Живојин
109. Арсић Станоје
110. Биговић Војин
111. Стојановић Србобран
112. Петровић Слободан
113. Милековић Боривоје
114. Николић Ђирило
115. Димитријевић Бранислав
116. Ницић Драгутин
117. Алексић Момчило
118. Петковић Драган
119. Димиресковић Петар
120. Ђуровић Драгутин
121. Барагановић Љубинка
122. Милутиновић Мирослав
123. Петровић Ратко
124. Стипчић Богосав
125. Дуловић Ђорђе
126. Јогрић Момчило
127. Јолић Драгослав
128. Илић Илија
129. Николић Миливоје
130. Мијатовић Слободан
131. Цветковић Борислав
132. Николић Миливоје
133. Здравковић Милан

134. Њењуловић Сава
135. Петровић Радомир
136. Пајић Љубиша
137. Томић Стојан

Школска 1963/64.

1. Поркојевић Недежда
2. Николић Драгољуб
3. Траиловић Радомир
4. Транић Радомир
5. Којић Златомир
6. Јовановић Борис
7. Димитријевић Драгиша
8. Панић Владимир
9. Балачићи Војислав
10. Челикић Војислав
11. Булбић Спасоје
12. Милетић Александар
13. Костић Љубиша
14. Темелков Ђорђе
15. Ђуришић Дуница
16. Станојевић Ђорђе
17. Поркојевић Живојин
18. Аничић Владимир
19. Барбуловић Звездана
20. Станојевић Слободан
21. Ковачић Радован
22. Илијевић Љубомир
23. Антић Велибор
24. Стојић Надежда
25. Милековић Радиша
26. Жикић Драгиша
27. Јовановић Димитрије
28. Швајновић Владимир
29. Милошевић Драгослав
30. Синтуриловић Здравко
31. Гроздић Рајко
32. Панић Душан
33. Глигоријевић Борислава
34. Бердић Војислав
35. Поповић Љубинка
36. Михајловић Душанка
37. Првуловић Миодраг
38. Ђорђевић Стапимир
39. Сладојевић Станко
40. Ђоровић Миливоје
41. Мисић Душан

42. Тодоровић Живорад
43. Живковић Драгиша
44. Здравковић Миодраг
45. Симић Драгица
46. Шукић Мирослава
47. Крпорић Драган
48. Бирчанин Слободан
49. Фируловић Миодраг
50. Ивановић Горан
51. Степановић Ратко
52. Митић Милојко
53. Павловић Мирослав
54. Динуловић Слободанка
55. Петковић Здравко
56. Михајловић Тихомир
57. Габаревић Љубомир
58. Станојевић Живота
59. Николић Драгослав
60. Нешић Љиљана
61. Станојевић Драгослав
62. Бајић Драган
63. Михајловић Петар
64. Јорговић Драгољуб
65. Предић Александар
66. Вучковић Ђорђе
67. Митић Момчило
68. Коларевић Благоје
69. Драгић Мирослав
70. Алексић Милап
71. Рајковић Момчило
72. Ђорђевић Јорданка
73. Поповић Борислав
74. Вукомановић Слободан
75. Радосављевић Велимир
76. Цветковић Живојин
77. Балцацановић Живота
78. Петровић Звонимир
79. Иликић Крста
80. Ђокић Љубинко
81. Недељковић Никола
82. Стојановић Миодраг
83. Николић Гордана
84. Ђорђевић Слободанка
85. Паовић Маринча
86. Стојановић Ружица
87. Ивановић Александар
88. Пајић Војислав
89. Стевановић Новица
90. Јанковић Драган

91. Јанковић Јонча
92. Терзић Милосав
93. Николић Милица
94. Андрејевић Раденко
95. Милошевић Ђорђе
96. Бојчевић Слободан
97. Јевтић Љубиша
98. Радојковић Миодраг
99. Стајковић Аиђа
100. Микић Радослав
101. Радукановић Илија
102. Милетић Слободан
103. Којић Топлица
104. Сандуловић Сава
105. Перовић Раша
106. Фљанковић Душан
107. Николић Ђорђе
108. Шарац Мирослав
109. Јеленковић Никола
110. Спасић Миодраг
111. Јотовић Србобран

Школска 1964/65

1. Јовићевић Милутин
2. Милошевић Станоје
3. Зоровић Милорад
4. Ђокић Живана
5. Цоцојевић Цветко
6. Станојевић Томислав
7. Станковић Милап
8. Савић Радомир
9. Јеремић Вишка
10. Живковић Божидар
11. Радуловић Мирослав
12. Матић Леномир
13. Белегић Апђел
14. Анокић Јелена
15. Владовић Слободан
16. Димиресковић Боривоје
17. Черчеловић Слободанка
18. Ђорђевић Душка
19. Петковић Десимир
20. Поповић Алмпије
21. Ражњатовић Павле
22. Петровић Милутин
23. Јенић Зорица
24. Милојевић Јовица

25. Циљих Зорица
26. Стојкић Јован
27. Андрејевић Милап
28. Ђорђевић Димитрије
29. Папциловић Слободан
30. Марковић Зоран
31. Ђорђевић Љиљана
32. Димитријевић Властимир
33. Чуберовић Надежда
34. Видепопић Живорад
35. Антонијевић Јелена
36. Павловић Радослав
37. Пришић Слободан
38. Милојковић Слава
39. Војиновић Обрад
40. Станојевић Живојин
41. Павловић Живко
42. Петровић Владимир
43. Милић Иванка
44. Калиновић Живко
45. Каланковић Жика
46. Радуловић Драгослав
47. Рошкић Драгољуб
48. Чучуловић Нада
49. Тошић Варадинка
50. Тасић Славољуб
51. Милосављевић Вукашин
52. Николић Ксенија
53. Михајловић Роса
54. Билодић Владимир
55. Димитријевић Живомир
56. Илић Јаворка
57. Јанковић Браислав
58. Димитријевић Јован
59. Стојановић Браислав
60. Костић Боривоје
61. Бизић Славиша
62. Огњановић Радомир
63. Станојевић Драгица
64. Мијатовић Небојша

Школска 1965/66

1. Поповић Крста
2. Пајић Станиша
3. Стојановић Срећко
4. Стевановић Владимир
5. Џојић Братислав

6. Корнић Љубиша
7. Филиповић Тајјана
8. Велајић Бошко
9. Трујић Коста
10. Виденовић Радомир
11. Величковић Звонимир
12. Стојановић Јелена
13. Џокић Радиса
14. Станковић Раде
15. Стојановић Синиша
16. Рајковић Војислав
17. Богојевић Војислав
18. Михајловић Маринко
19. Станковић Наталија
20. Орел Мирослав
21. Ђорђевић Милап
22. Јовановић Драгиша
23. Илић Новица
24. Тодоровић Момчило
25. Јеремић Драгица
26. Трифуновић Драгољуб
27. Првуловић Љубомир
28. Којић Михајло
29. Живановић Славољуб
30. Милетић Момчило
31. Стојинчаревић Зорица
32. Матејевић Радомир
33. Миленковић Браислав
34. Рајковић Душанка
35. Тодоровић Радомир
36. Радовановић Паун
37. Михајловић Зорица
38. Атанасијевић Мирослав
39. Голубовић Драгослав
40. Станковић Марин
41. Богојевић Слободан
42. Његушић Мирослав
43. Бошковић Живојин
44. Живојиновић Миодраг
45. Мијић Небојша
46. Матејић Богдан
47. Марјановић Душан
48. Бранковић Властимир
49. Михајловић Божа
50. Љубић Божа
51. Ницић Александар
52. Ивковић Миодраг
53. Жикић Стана
54. Спасић Снежана

55. Николић Славољуб
56. Дробињак Милосав
57. Костић Ратомир
58. Пауновић Живорад
59. Петровић Живорад
60. Николић Светислав
61. Герзић Рајко
62. Станковић Радмила
63. Анђелковић Латинка
64. Стајковић Драгица
65. Станојевић Љубица
66. Непковић Душан
67. Гаврић Лука
68. Поповић Јелица
69. Миленовић Велибор
70. Гамаповић Михајло
71. Трајков Трајче
72. Касапић Мирослав
73. Радецковић Славољуб
74. Вељковић Ратомир
75. Бараћ Радмила
76. Тодоровић Милош
77. Јовић Вељко
78. Станимировић Зорица
79. Јовановић Александар
80. Стаменковић Милорад
81. Денчић Слободан
82. Грујић Љубомир
83. Јеремић Миодраг
84. Фузијановић Храпислав
85. Јовановић Мирјана
86. Јевременовић Десимир
87. Николић Мирјана
88. Василић Живко
89. Маршовић Миливоје
90. Петковић Браислав
91. Поновић Влада
92. Јоцић Љубомир
93. Стаменковић Добрила
94. Грозденовић Миле
95. Јанковић Мирослав
96. Милојевић Миодраг
97. Галић Благоје
98. Јовић Божиша
99. Шеган Зоран
100. Мандић Радмила
101. Стојановић Крешимир
102. Настић Мирослава
103. Видевиченко Јелена

104. Милосновић Симиша
105. Костић Зоран
106. Марјановић Драган
107. Матејевић Вишеслава

Школска 1966/67

1. Божић Драгиша
2. Стојимировић Миодраг
3. Живковић Драгослав
4. Милијић Томиша
5. Милосављевић Миле
6. Стојановић Милорад
7. Вучковић Верољуб
8. Илић Србосмир
9. Нешић Миодраг
10. Митровић Добривоје
11. Радивојевић Бране
12. Драгановић Ружица
13. Петровић Милица
14. Стаменковић Бранислав
15. Милошевић Драгослав
16. Вучић Драган
17. Чворовић Рагомир
18. Митић Петар
19. Николић Славољуб
20. Вељковић Живорад
21. Радуловић Драгиша
22. Ницић Драгиша
23. Богосављевић Радивоје
24. Никодијевић Раде
25. Динуловић Радомир
26. Калић Миодраг
27. Радојичић Љубомир
28. Болдић Љубица
29. Димитрикић Љубица
30. Лашек Гојко
31. Првуловић Димитрије
32. Милуновић Ања
33. Јешић Витосава
34. Рањеловић Љубица
35. Сацдуловић Живојин
36. Митић Милорад
37. Живановић Драгољуб
38. Стапимировић Мирољуб
39. Марјановић Вукашиш
40. Тапчић Симиша
41. Милошевић Момир

42. Живковић Радиша
43. Николић Живота
44. Видојевић Србислав
45. Черне Бојан
46. Јефтић Момчило
47. Милутиновић Славиша
48. Вељковић Томислав
49. Васиљевић Живојин
50. Ђурић Љубилана
51. Благојевић Александар
52. Стојимировић Симиша
53. Стојановић Милутић
54. Исаковић Дафина
55. Стојановић Дана
56. Ристић Зоран
57. Николић Боривоје
58. Станојевић Витомир
59. Стојановић Градимир
60. Перић Светлана
61. Пејовић Милорад
62. Костадиновић Љубиша
63. Мишић Миодраг
64. Милетић Миодраг
65. Здравковић Дивка
66. Рајкић Бисепија
67. Николић Чедомир
68. Поповић Живко
69. Динуловић Милован
70. Сацдуловић Чедомир
71. Лукић Сретен
72. Милосављевић Бранислав
73. Првујкић Магдалена
74. Павловић Драгослав
75. Тасић Живојин
76. Ђорђевић Зоран
77. Сувејкић Драгица
78. Бузгановић Ђорђе
79. Ђермановић Драгица
80. Николић Момир
81. Михајловић Љубинко
82. Мићеловић Рагомир
83. Урошевић Божићар
84. Фируловић Зорица
85. Шургановић Љубомир
86. Томић Радомир
87. Тодоровић Милош
88. Михајловић Радомир
89. Ставрић Мирољуб
90. Предић Бранислав

91. Шћопуловић Симиша
92. Станојевић Зоран
93. Ђорђевић Кристина
94. Здравковић Радмила
95. Ђорђевић Миодраг
96. Младеновић Десанка
97. Цокић Љубисав
98. Митић Даница
100. Јовроцки Бранко

Школска 1967/68

1. Мапојловић Михајло
2. Марковић Славиша
3. Костић Милорад
4. Алексић Слободан
5. Стаменковић Божићар
6. Костић Милош
7. Стојановић Љубивоје
8. Апостоловић Живојин
9. Величкивић Миодраг
10. Митић Живојин
11. Ђорђевић Ђорђе
12. Рањеловић Властимир
13. Живановић Слободан
14. Апостоловић Бранка
15. Јовановић Бранка
16. Павловић Слободан
17. Ђорђевић Слободан
18. Стаменковић Розмир
19. Репић Борис
20. Тошић Видојко
21. Миловановић Драган
22. Ружић Љубомир
23. Живковић Драгослав
24. Фируловић Драгомир
25. Ружић Слободан
26. Тодоровић Милован
27. Лицуловић Стојан
28. Никић Крупослав
29. Живадиновић Зоран
30. Фримуловић Јован
31. Ђурић Милош
32. Лудикић Видосав
33. Катић Драгиша
34. Јануцић Војислав
35. Стојковић Марија
36. Траиловић Светозар

37. Стефановић Радомир
38. Петковић Јаков
39. Милутиновић Бисерка
40. Мариновић Драгиша
41. Видековић Јован
42. Рапајић Никола
43. Радосављевић Љубичица
44. Чарапић Миодраг
45. Ђирић Радомир
46. Ђорђевић Јелена
47. Стапојевић Душан
48. Благојевић Мирко
49. Илић Загорка
50. Бокић Мирослав
51. Живуловић Ђорђе
52. Буцојић Драгољуб
53. Прчуловић Богосав
54. Даниловић Томислава
55. Миладиновић Велимир
56. Милосављевић Србољуб
57. Стојановић Војислав
58. Ристић Божидар
59. Митић Љубинка
60. Његојевић Завиша
61. Тодоровић Драгица
62. Бајер Јосип
63. Костић Миодраг
64. Злагановић Мирјана
65. Лазич Србослав
66. Николић Тошлица
67. Тошић Милинка
68. Урепајац Александар
69. Анђеловић Љиљана
70. Траиловић Веселија
71. Милутиновић Славко
72. Шћопуловић Драгица
73. Стојановић Радица
74. Јовановић Радивоје
75. Јепурановић Војка
76. Мишић Радмила
77. Милосављевић Живка
78. Илић Сташа
79. Деспотовић Радмила
80. Цветковић Бранимир
81. Чупитовић Александар
82. Милаповић Милан
83. Величковић Миланка
84. Јовановић Илија
85. Јанковић Верољуб

86. Трифуновић Живојин
87. Рабадијевић Љубица
88. Јошић Душко
89. Николић Љиљана
90. Ракић Будислав
91. Миљковић Милутин
92. Шац Розалија
93. Јовановић Слободан
94. Момчилов Роса
95. Јовановић Милан
96. Николић Живка
97. Милетић Русомир
98. Иванковић Летица

Школска 1968/69

1. Каљевић Радмила
2. Јоцић Миомир
3. Марковић Миломир
4. Зарић Драгица
5. Никодијевић Мирослав
6. Маринковић Борислав
7. Филићановић Стапоје
8. Ђукић Живојин
9. Велиновић Слободан
10. Савић Љубиша
11. Петровић Родољуб
12. Анимов Миодраг
13. Алосоголовић Драгомир
14. Калшиновић Драгослав
15. Недељковић Радомир
16. Павловић Миодраг
17. Вучковић Драшко
18. Радосављевић Тихомир
19. Белцар Ружица
20. Перић Србислав
21. Јовановић Љубинко
22. Ганић Зорица
23. Милетић Слободан
24. Петровић Душан
25. Јовановић Светозар
26. Ристић Стапоје
27. Поповић Срђан
28. Павићевић Радмила
29. Велојић Зоран
30. Њогојевић Ђорђица
31. Милаповић Живорад
32. Николић Ђорђица

33. Илић Љубинка
34. Нешић Мирослава
35. Живковић Брашислава
36. Петровић Драгослав
37. Јовановић Љубисав
38. Лилић Вујица
39. Јовановић Чедомирка
40. Драгишевић Рапко
41. Степић Живојин
42. Стојковић Никола
43. Милошевић Слободан
44. Стојчевски Милојче
45. Друлић Драгица
46. Младеновић Владица
47. Живковић Драгица
48. Дејчич Христивоје
49. Керкез Раде
50. Раденковић Бранка
51. Марковић Славица
52. Бицуловић Мирослав
53. Калиновић Драгољуб
54. Милошевић Драгиша
55. Папичић Зоран
56. Данесковић Јован
57. Николић Стеван
58. Филићановић Светлаша
59. Николић Петар
60. Весић Нада
61. Илић Радмила
62. Стапојевић Никола
63. Деспић Владица
64. Костадиновић Александар
65. Будујкић Зоран
66. Петковић Милоје
67. Радовановић Живорад
68. Милаповић Јовица
69. Ристић Душко
70. Милутиновић Милорад
71. Стефановић Љубомир
72. Рапћеловић Радиша

Школска 1969/70

1. Јовановић Драган
2. Жикић Ненад
3. Васиљевић Градимир
4. Максимовић Николица
5. Живковић Драгољуб

6. Николић Мирослав
7. Машић Мирослав
8. Живковић Жикица
9. Николић Душица
10. Крајтаровић Александар
11. Рађеловић Петар
12. Стефановић Емил
13. Савић Миодраг
14. Тасић Јован
15. Панајотовић Биљана
16. Виденовић Милош
17. Живковић Олга
18. Милојковић Славолуб
19. Васиљевић Душка
20. Радосављевић Драги
21. Васић Јован
22. Петровић Анђел
23. Јотовић Бранислава
24. Ницуловић Чедомир
25. Крушић Радомир
26. Милић Јован
27. Милошевић Мирољуб
28. Раденковић Сладица
29. Ђокић Живадишка
30. Ђорђевић Србољуб
31. Крстић Десимир
32. Кесерић Богосав
33. Петровић Никола
34. Милановић Славолуб
35. Недељковић Славица
36. Петровић Драгица
37. Николић Зоран
38. Пујић Зоран
39. Јовић Драган
40. Милосављевић Емица
41. Стојановић Тихомир
42. Микић Надежда
43. Слабић Љубица
44. Сандуловић Миле
45. Златановић Драгиша
46. Фајмоговић Владимир
47. Лилић Драгица
48. Манчић Владан
49. Швајић Петар
50. Костадиновић Живка
51. Тодоровић Радмила
52. Тошић Секула
53. Алексић Љубица
54. Кузмић Радица

55. Милосављевић Слободан
56. Марковић Латиска
57. Матејић Зорица
58. Богдановић Славка
59. Бребењеловић Милутин
60. Антонијевић Аца
61. Јокимовић Слободан
62. Васић Олга
63. Милошевић Душица
64. Радојевић Добривоје
65. Николијевић Љиљана
66. Пауповић Мирослав
67. Петровић Драган
68. Ивановић Десимир
69. Марковић Милан
70. Живадиновић Бранислав
71. Милосављевић Љубиша
72. Јовановић Милан
73. Станковић Будимка
74. Костић Димитрије
75. Ђорђевић Дивко
76. Гашић Милован
77. Костадиновић Драган
78. Крштениновић Чедомир
79. Несторовић Љиљана
80. Милановић Живојин
81. Симоновић Љубинка
82. Милић Божидарка
83. Стефановић Зоран
84. Станојевић Драгиша
85. Виденовић Миленка
86. Трујић Зоран
87. Милић Босилка
88. Пиндић Петар
89. Михаиловић Душан
90. Ракић Светлана
91. Пештерац Мирјана
92. Ђипић Милан
93. Стефановић Снежана
94. Манчић Слободан
95. Радосављевић Градиша
96. Дамњановић Градиша
97. Николић Борислав

Школска 1970/71.

1. Митуљкић Драгољуб
2. Палуѓановић Живка

3. Николић Јелена
4. Предовић Дашица
5. Вељковић Борица
6. Стојановић Александар
7. Панић Верољуб
8. Митровић Драгица
9. Поповић Момир
10. Бурић Бранка
11. Николић Надица
12. Миладиновић Живадишка
13. Срејић Миодраг
14. Крстић Тиса
15. Пренда Миле
16. Јанковић Југослав
17. Ајхерт Љубивоје
18. Главић Радивоје
19. Митић Југослав
20. Здравковић Мирјана
21. Милић Љиљана
22. Стојковић Зоран
23. Станојевић Верољуб
24. Манојловић Драгољуб
25. Ђуричић Властимир
26. Зорица Љубица
27. Томовић Витомир
28. Лазић Ненад
29. Јовановић Зоран
30. Милојевић Ратко
31. Мишић Живорад
32. Вукомановић Надежда
33. Стојковић Драгиша
34. Маџић Љиљана
35. Ковачевић Јован
36. Благојевић Стојадин
37. Поповић Димитрије
38. Илић Добривоје
39. Бекеровић Драгица
40. Стевановић Радмила
41. Милојевић Вера
42. Милосављевић Душица
43. Стипчић Марија
44. Лазић Дашица
45. Јеџић Радмило
46. Јанковић Мирослава
47. Стевановић Рузмила
48. Ванкић Миодраг
49. Радојевић Јулија
50. Јовановић Душица
51. Давидовић Сатир

52. Радукановић Драгица
53. Балцацановић Десапка
54. Цветковић Мирјана
55. Божиновић Славиша
56. Валић Бранислав
57. Ђосић Љубомир
58. Јагодић Невенка
59. Станковић Живка
60. Ђорђевић Настасија
61. Ђурђић жарко
62. Ракић Љубинка
63. Стојановић Синиша
64. Мапојловић Радица
65. Митић Зорица
66. Савић Богољуб
67. Сандуловић Лепосава
68. Трифуновић Мира
69. Милојић Предраг
70. Копчатовић Воја
71. Лазаревић Александар
72. Симић Зоран
73. Рајковић Љубиша
74. Јосић Милица
75. Василијевић Слободанка
76. Митић Мирјана
77. Станојевић Бисерка
78. Недељковић Славиша
79. Маришовић Љубинко

Школска 1971/72

1. Костић Миладин
2. Милошевић Мирјана
3. Радужељчаниновић Милорад
4. Ђорђевић Ружица
5. Петковић Слађана
6. Маринковић Бранислав
7. Афремовић Чедомир
8. Миладиновић Љубиша
9. Николић Јован
10. Томић Љубишка
11. Дуцић Драгица
12. Јеремић Ленка
13. Ђорђевић Томислав
14. Петровић Драгица
15. Станковић Властимир
16. Милетић Томислав
17. Милошевић Снежана

18. Величковић Љубодраг
19. Анђеловић Љубинка
20. Барбуловић Љубинка
21. Аранђеловић Христивоје
22. Предалац Мирјана
23. Станковић Славко
24. Јовановић Радмила
25. Стаменковић Драган
26. Димитријевић Драгиша
27. Добрић Душан
28. Јовановић Звошмир
29. Шаула Мирјана
30. Стојановић Катица
31. Петровић Зоран
32. Сандуловић Гордана
33. Петровић Љубинко
34. Стајковић Радмила
35. Првуловић Драгомир
36. Перишић Топлица
37. Здравковић Драгица
38. Николић Загорка
39. Грекуловић Јован
40. Ђулаковић Златомир
41. Стојановић Снежана
42. Лазић Босилка
43. Мијајиловић Добрила
44. Стрипуловић Драгољуб
45. Атанасковић Нера
46. Павловић Бранислава
47. Симић Миодраг
48. Ђорђевић Вида
49. Ценић Верица
50. Марковић Миладин
51. Калуђеровић Снежана
52. Недељковић Драгица
53. Боцокић Душан
54. Стефановић Десимир
55. Младеновић Петар
56. Савић Мила
57. Клецић Зоран
58. Симоновић Живан
59. Миленковић Верица
60. Ристић Јелица
61. Балцацановић Спасенија
62. Маринковић Радмила
63. Станојковић Анка
64. Стојановић Мирослав
65. Николић Косара
66. Радукановић Гордана

67. Ракић Љубинка
68. Калчић Гипа
69. Милановић Градимир
70. Крстић Адела
71. Булатовић Небојша
72. Стунар Споменка
73. Стојановић Милева

Школска 1972/73

1. Кукић Лозанка
2. Лукић Надежда
3. Летупица Младен
4. Маринковић Добривоје
5. Миловић Славиша
6. Ненчић Станислав
7. Пајкић Вицко
8. Пагтелић Траило
9. Ристић Драган
10. Стојановић Верољуб
11. Ступаревић Небојша
12. Стојановић Драган
13. Тодоровић Јеленко
14. Благојевић Драгослав
15. Булатовић Љубишко
16. Дишић Мирослава
17. Илић Чедомир
18. Јовановић Никола
19. Костандиновић Боривоје
20. Кукић Бисенија
21. Миленковић Мирослава
22. Милић Невенка
23. Милић Радомир
24. Маринковић Милош
25. Мајковић Нада
26. Милковић Љубишко
27. Стојановић Златица

Школска 1973/74

1. Алексић Божидарка
2. Бушић Живка
3. Балцацановић Љубишко
4. Ванчић Слава
5. Војмировић Вера
6. Јанковић Драгиша
7. Крстић Драган

8. Марковић Драган
9. Марковић Зоран
10. Сретковић Радмила
11. Трифуновић Владимир
12. Чумпујеровић Браислав
13. Првуловић Љубица
14. Ракић Милоје
15. Крстић Зорица
16. Николић Ружа
17. Радосављевић Бисерка
18. Илић Станица
19. Јовић Страхимир
20. Адамовић Здравко
21. Петровић Радмила
22. Стефановић Драган
23. Костић Мирослава
24. Крчић Драга
25. Илић Душица
26. Драгојевић Љубиша
27. Мандрица Небојша
28. Максимовић Наталија
29. Живковић Новица
30. Бируцић Вишеслава
31. Стефановић Вукашин
32. Денић Милорад
33. Анђеловић Југослав

Школска 1974/75

1. Пауновић Момирка
2. Станушић Зоран
3. Маринковић Бранко
4. Илић Јелена
5. Ђорђевић Радмила
6. Димитријевић Јован
7. Димитријевић Ратко
8. Божић Миодраг
9. Шерпић Лалица
10. Тошић Живка
11. Стапковић Слободан
12. Манчић Јордан
13. Манчић Дарко
14. Лазић Миленко
15. Ђорђевић Драгољуб
16. Бојковић Мирољуб
17. Аћимовић Мирослав
18. Стојиљковић Мирољуб
19. Милијић Славиша

20. Љотић Миодраг
21. Маринковић Душан
22. Мариновић Драгослав
23. Јеремић Градимир
24. Митић Радован
25. Јаковљевић Зорица
26. Ђурић Радмила
27. Кустудић Милан
28. Николић Миле
29. Стефановић Владица
30. Мартиновић Милева
31. Илић Петар
32. Мијајиловић Јасмина
33. Грекуловић Драгица
34. Марјановић Слободанка
35. Шкорњички Милош
36. Стојановић Станоје
37. Ивић Драгана
38. Симић Мирослав
39. Живковић Јасмина
40. Гојић Јелка
41. Миловановић Зоран

Школска 1975/76

1. Митић Браислав
2. Анђелковић Александар
3. Броскић Ненад
4. Велишћ Славица
5. Вукић Звонко
6. Даниловић Стојан
7. Ђоршевић Боривоје
8. Ђоршевић Борислав
9. Јовановић Милош
10. Кришановић Љубомир
11. Милановић Драган
12. Миленковић Миодраг
13. Радосављевић Миленко
14. Ристић Радмила
15. Станковић Мирјана
16. Николић Слободан
17. Богдановић Љубљана
18. Ђорђевић Драган
19. Илић Ружица
20. Милијић Војинка
22. Станковић Драган
23. Стаменковић Драгомир

Школска 1976/77

1. Анђелковић Јован
2. Богдановић Гордана
3. Дедић Ранко
4. Ђоршевић Владимир
5. Кабаић Бисерка
6. Јовановић Борко
7. Јовановић Драган
8. Миленковић Мирко
9. Милетић Зоран
10. Милосављевић Драгослав
11. Нишић Славољуб
12. Никић Александар
13. Перић Владица
14. Пауновић Драгиша
15. Радовановић Небојша
16. Степановић Милица
17. Ценић Јелисавка
18. Адамовић Зоран
19. Младеновић Ружица
20. Радојковић Миодраг
21. Стојановић Драган
22. Ђеферјановић Славиша
23. Црногорац Душан
24. Марјановић Душко
25. Митић Гојко
26. Поповић Слађан

Школска 1977/78

1. Антонијевић Љубиша
2. Богдановић Марко
3. Бранковић Зоран
4. Виденовић Славиша
5. Видојковић Топлица
6. Живковић Миодраг
7. Јовановић Драгиша
8. Кодицовић Мирослав
9. Милосављевић Србислав
10. Николић Миле
11. Ницуловић Миљивоје
12. Пауновић Радослав
13. Петковић Драган
14. Станковић Периша
15. Степановић Зоран
16. Стефановић Браислав

17. Стојиљковић Драгац
18. Радојевић Горан
19. Ристић Љубиша
20. Тричковић Миливоје
21. Цветковић Иван
22. Цолић Видојко
23. Мијалковић Томислав
24. Јовановић Милош
25. Аксентијевић Радивоје
26. Жикић Мирослав
27. Јончић Мирјана
28. Најдановић Миодрог
29. Ристић Верица
30. Спилкујић Љубиша
31. Симеоновић Миодрог

Школска 1978/79

1. Трикић Светислав
2. Јанковић Радиша
3. Драгутиновић Драган
4. Димитријевић Милац
5. Ивановић Нада
6. Ивашковић Драгољуб
7. Ивашковић Милацка
8. Јанковић Мирослав
9. Јовановић Александар
10. Јанковић Синиша
11. Југовић Будимир
12. Милошевић Радојица
13. Мијалковић Драгац
14. Марковић Бранко
15. Мартиновић Жикица
16. Миловановић Миљко
17. Миловановић Десанка
18. Марковић Радиша
19. Николић Зоран
20. Николић Драгац
21. Петровић Љубишка
22. Поповић Борис
23. Првановић Славиша
24. Стајковић Драгиша
25. Станимировић Љиљана
26. Стојковић Паун
27. Трокишић Анђел
28. Јовановић Александар
29. Гојковић Душан
30. Генић Бранислава

31. Грујић Радиша
32. Дипић Љубиша
33. Мишић Радиша
34. Пауновић Жикица
35. Селаковић Миломир

Школска 1979/80.

1. Станисављевић Тихомир
2. Непић Драгиша
3. Раићеловић Миодрог
4. Миљковић Драгиша
5. Бугаревић Мирослав
6. Анђелковић Драгац
7. Милосављевић Милунка
8. Подрумецић Мигица
9. Филиповић Божидар
10. Степановић Ђорђе
11. Милошевић Небојша
12. Миловановић Слађан
13. Јовановић Славољуб
14. Лазаревић Драги
15. Крајић Мирјана
16. Петровић Југослав
17. Стаменковић Зоран
18. Цветковић Синиша
19. Нонић Зоран
20. Милијић Радиша
21. Јенић Дејан
22. Генић Момир
23. Петровић Десомир
24. Грекуловић Ђорђе
25. Ђорђицаповић Славиша
26. Глигоријевић Миља
27. Мијалков Зоран
28. Чучуловић Душан
29. Гилић Антоније
30. Илијић Биљана
31. Милутиновић Мирослав
32. Станковић Слободан
33. Васић Снежана
34. Марковић Милентије
35. Карабашевић Љиљана
36. Димитријевић Новица
37. Никишић Непад
38. Костадиновић Милац
39. Јаковљевић Милац
40. Петровић Витомир

41. Стапојевић Драгац
42. Јовић Даринка
43. Максимовић Драчке
44. Лукић Славиша
45. Колчић Душан
46. Петровић Љубиша
47. Милосављевић Радиша
48. Живковић Небојша
49. Гроздановић Звездац
50. Рајковић Живојин
51. Лекић Радиша
52. Тасић Душко
53. Стапојловић Вукашин
54. Милић Миљан
55. Крсаичић Игњат
56. Стапојевић Зоран
57. Димитријевић Гордана
58. Фотић Живадинка
59. Богдановић Олга
60. Гмигровић Драгомир

Школска 1980/81

1. Димитријевић Верка
2. Максимовић Небојша
3. Богојевић Славиша
4. Видановић Миломир
5. Ђорђевић Зоран
6. Жикић Слободан
7. Збиљић Драгана
8. Јепурановић Јадранка
9. Јанковић Грујица
10. Мистрајеловић Рузмаришка
11. Маринковић Љубишка
12. Николић Драгац
13. Првуловић Миша
14. Раићеловић Винко
15. Цајкић Радиша
16. Адамовић Милорад
17. Белић Душица
18. Богичић Срђан
19. Војиновић Драгац
20. Вучковић Надица
21. Голубовић Славомир
22. Ковановић Драгац
23. Манојловић Миломир
24. Марковић Ђорђе
25. Милић Драгац

26. Мирић Вера
27. Михајловић Таса
28. Њагојевић Јован
29. Рашић Мирко
30. Симеонов Рајчо
31. Станојевић Раде
32. Степић Јован
33. Стелановић Јован
34. Филиповић Славолуб

Школска 1981/82

1. Величковић Драган
2. Јовановић Мирјана
3. Труцић Драгица
4. Павловић Слободан
5. Поповић Драги
6. Божиновић Срђан
7. Гавриловић Славиша
8. Петровић Горан
9. Блуменштил Предраг
10. Митић Драгица
11. Мачукановић Душан
12. Глигоријевић Љиљана
13. Добрић Гордана
14. Ђорђевић Боран
15. Устуројевић Бранислава
16. Ђорђићановић Драгољуб
17. Васиљевић Драгиња
18. Маринковић Радиша
19. Анђелковић Светозар
20. Поповић Слободан
21. Јанковић Татјана
22. Марјановић Зоран
23. Марковић Срђан
24. Паковић Славица
25. Радосављевић Драган
26. Челенковић Горан
27. Томић Невенка
28. Бибуловић Јасмина
29. Атанасковић Наташа
30. Бондокић Димитрије
31. Тошић Зорица
32. Богдановић Небојша
33. Величковић Горан
34. Букић Неша
35. Живадиновић Драган
36. Илић Мирослав

37. Куруцић Јован
38. Лазаревић Ненад
39. Мержичкић Зорица
40. Милошевић Зоран
41. Митуловић Драгиша
42. Најдић Зоран
43. Павловић Миодраг
44. Раићеловић Владан
45. Србуловић Небојша
46. Стојановић Боривоје
47. Станојевић Мирослав
48. Станојевић Александар
49. Симић Снежана
50. Радичевић Љубиша
51. Бечејац Наталија
52. Буцић Бранислав
53. Васиљевић Драгиша
54. Величковић Горан
55. Владејић Драгиша
56. Видуловић Светозар
57. Димитријевић Часлав
58. Ђимшић Слађан
59. Карановић Милутин
60. Којић Љубиша
61. Коматић Драгиша
62. Лазаревић Коса
63. Младеновић Миле
64. Милошевић Драган
65. Милутиновић Виобрац
66. Милутиновић Славиша
67. Петковић Зоран
68. Радвановић Добраца
69. Радосављевић Живорад
70. Радосављевић Горан
71. Рашић Миломирка
72. Спасић Драган
73. Станковић Славица
74. Стојадиновић Стојан
75. Фрунзаревевић Зоран
76. Чукић Драгослав
77. Штерлинг Славица

Школска 1982/83.

1. Митић Срђан
2. Дишић Борислав
3. Драгић Златко
4. Бурђановић Саша

5. Живановић Миомир
6. Јанаћковић Драган
7. Марјановић Милан
8. Матић Горан
9. Михајловић Небојша
10. Стангачиловић Горан
11. Станојевић Александар
12. Тодоровић Света
13. Паидуровић Момир
14. Николић Владица
15. Младеновић Зорица
16. Милићевић Војкан
17. Милошевић Миролуб
18. Туфајевић Ђисерка
19. Паидуровић Драган
20. Јанковић Радомир
21. Јаковљевић Вера
22. Здравковић Весна
23. Вельковић Србислав
24. Лападатовић Драгиша
25. Станојевић Радомир
26. Вербункић Никола
27. Ракић Слађана
28. Митровић Жика
29. Томић Љиљана
30. Стануловић Радмила
31. Туфајевић Љубишка
32. Солена Сана
33. Вельковић Весна
34. Светозаревић Слађана
35. Стефановић Милена
36. Труцић Живорад
37. Ђоровић Гордан
38. Станковић Раде
39. Живковић Радиша
40. Трујић Драгана
41. Тоцаковић Драгољуб
42. Раићеловић Ивица
43. Никић Биљана
44. Нецић Мирослав
45. Најдановић Оливера
46. Кипијаноска Велика
47. Лалић Слађана
48. Ђорђевић Слободан
49. Јовановић Саша
50. Спасовски Светлана
51. Станисављевић Раде
52. Микић Драгица
53. Николић Звонимир

54. Поповић Славица
55. Васиљевић Љубиша
56. Антић Илија
57. Рошкић Бојана
58. Његушић Војкан
59. Пајић Радомир
60. Станишић Милорад
61. Соколовић Горан
62. Тодоровић Предраг
63. Петровић Бојан
64. Николић Дејан
65. Ницујкић Радиша
66. Митић Бојан
67. Јовчић Горан
68. Војинов Весна
69. Рајић Небојша
70. Ђеферјановић Владислав
71. Јовић Славиша
72. Павловић Саша
73. Милековић Драган
74. Зарић Драган
75. Крачуновић Гордана
76. Весиљевић Александар
77. Петровић Ружица
78. Милетић Новица
79. Филићановић Живота
80. Ђорђевић Љубиша
81. Првуловић Влада
82. Фасујевић Мирјана
83. Радојевић Миодраг
84. Јанковић Бранислав
85. Павловић Србислав
86. Стојадиповић Славиша
87. Митић Братислав
88. Матејевић Велимир
89. Тодоровић Љиљана
90. Тодоровић Ружица
91. Сиротовић Момир
92. Ђорђевић Бојана
93. Опријановић Јасмина
94. Ивановић Драгиша
95. Петрићоревевић Светислав
96. Манојловић Горан
97. Думитрикић Војислав
98. Томовић Радован
99. Ђорђевић Веља
100. Алексић Миле
101. Милојевић Драгослав
102. Радивојевић Владимир

103. Марјановић Момир
104. Рањбеловић Миле
105. Најдоновић Саша
106. Илић Горан
107. Живановић Радиша
108. Алилковић Млађан
109. Вучковић Милап
110. Петровић Слађана
111. Радивојевић Гордана

Школска 1983/84.

1. Степановић Брапислав
2. Страхивић Радивоје
3. Ђорђевић Горан
4. Голубовић Момир
5. Констандиновић Вишеслав
6. Србуловић Ђорђе
7. Стапојевић Нешко
8. Перић Драгиша
9. Крстић Сафет
10. Ковачевић Зорица
11. Христов Зоран
12. Миленковић Милованка
13. Јаношковић Љубиша
14. Здравковић Срба
15. Бекеровић Јасмина
16. Савић Горан
17. Ђорђевић Бојан
18. Радојевић Сузана
19. Николић Радмила
20. Ристић Србислав
21. Станковић Зорица
22. Богдановић Светлана
23. Станковић Драгица
24. Даскаловић Драгана
25. Ристић Симиша
26. Николић Драган
27. Миливојевић Драган
28. Марковић Драган
29. Николић Владан
30. Николић Горан
31. Станојевић Зоран
32. Бок Зоран
33. Ђурић Миодраг
34. Маргитановић Љубиша
35. Ђуришић Душапка
36. Петровић Миломир

37. Куцић Драган
38. Стапојевић Горан
39. Николић Живота
40. Благојевић Слађан
41. Матасаревић Слободан
42. Марчинковић Драган
43. Крштеналовић Саша
44. Јанковић Јовица
45. Михајловић Апђелка
46. Лукић Драгица
47. Лазић Соња
48. Ђорђевић Ивица
49. Грујановић Веселинка
50. Грујић Драган
51. Грујић Бобап
52. Стојановић Слобољуб
53. Радуловић Боркица
54. Петровић Љубишка
55. Петровић Љубиша
56. Рошкић Биљана
57. Аврамовић Драган
58. Андрошевић Драгица
59. Јовановић Симиша
60. Манковјановић Горан
61. Вучић Јасмина
62. Аврамовић Драган
63. Јевтић Снежана
64. Лазић Драган
65. Митић Рајка
66. Стојановић Јасмина
67. Јоцић Бојан
68. Јовановић Драган

Школска 1985/86/

1. Симоновић Драган
2. Милосављевић Вукосава
3. Крстић Саша
4. Савић Бобап
5. Младеновић Јасмина
6. Првуловић Љиљана
7. Николић Саша
8. Симић Слободан
9. Тодоровић Драгослава
10. Јовановић Драган
11. Сингуриловић Живко
12. Костандиновић Новица
13. Недељковић Радован

Школска 1983/84

69. Папоровић Смиља
70. Муцић Будимка
71. Шејњановић Ана
72. Јовановић Жељко
73. Станикић Душанна
74. Димитрескозић Јадмина
75. Марконковић Светлана
76. Буркић Анта
77. Калиновић Светозар
78. Николић Радмило
79. Аксић Марица
80. Јанковић Драгош
81. Лунгановић Златимир
82. Стојановић Марина
83. Белић Марица
84. Илијић Зоран
85. Станојевић Живојин
86. Обретковић Радмила
87. Ђорђевић Стана
88. Првановић Бобан
89. Милосављевић Дарко
90. Вунић Биљана
91. Стојановић Милорад
92. Шејњановић Јелица
93. Милосављевић Дејан
94. Ристић Биљана
95. Србуловић Јасмина
96. Ивановић Драган
97. Стојкић Маргарета
98. Журжевић Небојша
99. Радовановић Светлана
100. Малајесковић Мирјана
101. Грујић Јелена
102. Николић Младен
103. Лазић Славица
104. Јеремић Миладин
105. Велинов Раде
106. Здравковић Радојица
107. Ранђеловић Новица
108. Милетић Драган
15. Лазаревић Катица
16. Милановић Душан
17. Миленковић Витомир
18. Милутиновић Јасмина
19. Митић Бојана
20. Павловић Бисинка
21. Петровић Руди
22. Поповић Александар
23. Првуловић Душан
24. Радомировић Валентина
25. Рајиновић Сузана
26. Ружић Сузана
27. Славновић Миломир
28. Стаменковић Сузана
29. Станисављевић Слободан
30. Трампа Драгица
31. Филчић Крста
32. Чокојић Љиљана
33. Божинскић Зоран
34. Васиљевић Александар
35. Ваљевић Данијела
36. Димитријевић Војкан
37. Друмић Горан
38. Јанковић Срђан
39. Јеремић Јасмина
40. Кирицојевић Љубиша
41. Кршманчић Жељко
42. Лајтаревић Дејан
43. Марковић Слађан
44. Митановић Зоран
45. Николић Бобан
46. Новановић Горан
47. Опрић Весна
48. Павковић Завиша
49. Паскуловић Драган
50. Перић Зоран
51. Радисављевић Весна
52. Радмановић Весна
53. Станишић Виолета
54. Станковић Драган
55. Станојевић Јасмина
56. Степановић Смиљана
57. Цокић Виолета
58. Чечуловић Снежана
59. Шимић Антонета
60. Анасонозић Славица
61. Андрејевић Невенка
62. Валановић Србијанка
63. Велајић Славиша
64. Дабуловић Војна
65. Друјкић Мирјана
66. Ђорђевић Богољуб
67. Ђорђевић Дејан
68. Јевтић Саша
69. Јенић Садица
70. Јовић Бобан
71. Јаношковић Јасмина
72. Мариновић Драган
73. Марковић Горан
74. Миловановић Звезданка
75. Митровић Стојан
76. Момировић Миомир
77. Петровић Радмила
78. Радојевић Мирослав
79. Радојевић Саша
80. Репеђић Љубиша
81. Рошкић Крста
82. Степић Видосав
83. Филцановић Мића
84. Фируловић Славко
85. Фокшановић Весна
86. Андрејевић Бобан
87. Анђеловић Миодраг
88. Бобановић Мирјана
89. Богдановић Бисенија
90. Боцокић Драган
91. Вуксановић Драгана
92. Ђорђевић Слађана
93. Јовановић Снежана
94. Јонович Зорица
95. Љубић Ненад
96. Марковић Саша
97. Михајловић Светлана
98. Мартиновић Мирјана
99. Никодијевић Весна
100. Николић Миомир
101. Павковић Саша
102. Павловић Љубинка
103. Петровић Славица
104. Радуловић Војкан
105. Ристић Зорица
106. Станковић Слађана
107. Станојевић Мирјана
108. Стојановић Саша
109. Цонић Драган
110. Цивишић Наташа
111. Андрејић Милица
112. Павличевић Слађан
113. Алексић Драган
114. Мартиновић Градиша
115. Пауновић Бранимир
116. Марковић Зорица
117. Цепењор Весна
118. Михајловић Славица
119. Мрвош Дарко
120. Габаревић Драгослава
121. Јовановић Милош
122. Стојановић Наде
123. Стојадиновић Небојша
124. Пазловић Гордана
125. Шуцић Весна
126. Илић Драгољуб

Школска 1984/85

1. Иконић Зорица
2. Андрекуловић Јован
3. Аранђеловић Владимир
4. Војкић Борица
5. Гроздић Горан
6. Ђапа Драган
7. Застратовић Дејан
8. Здравковић Небојша
9. Јеленковић Зоран
10. Јеремић Оливера
11. Јовановић Словенка
12. Јовановић Драгомир
13. Јоцић Горица
14. Каткојевић Снежана

14. Костић Златомир
15. Пиндић Радмила
16. Милошевић Јасмина
17. Ђорђевић Драган
18. Стојановић Ђорђе
19. Трујић Завиша
20. Балаџић Драган
21. Вељковић Бобан
22. Живановић Горан
23. Здравковић Слађана
24. Илић Драган
25. Корзоновић Виолета
26. Михајловић Саша
27. Мирковић Александар
28. Николић Биљана
29. Перњаковић Нена
30. Папић Драган
31. Пајић Мирослав
32. Фируловић Драган
33. Цветковић Зоран
34. Миленовић Виолета
35. Максимовић Ружица
36. Влајић Мирослава
37. Ђулаковић Андријана
38. Никић Дејан
39. Тодоровић Миле
40. Стојановић Драгица
41. Стапковић Мирјана
42. Ђорђевић Небојша
43. Ранковић Миле
44. Никодијевић Војка
45. Марковић Гордана
46. Китановић Небојша
47. Керими Фатима
48. Јанковић Весна
49. Здравковић Словенка
50. Живковић Јасмина
51. Ђорђевић Радица
52. Гуцугановић Весна
53. Војиновић Драгана
54. Боцдокић Бранкица
55. Антић Саша
56. Алексић Јованка
57. Андрашевић Љубомир
58. Аранђеловић Радомир
59. Божиновић Славиша
60. Пауновић Мирјана
61. Корбовљановић Розика

62. Гавриловић Зоран
63. Стојановић Браислава
64. Николић Мирјана
65. Бибесковић Зденко
66. Пајић Љиљана
67. Станковић Нада
68. Петровић Мирјана
69. Сишкић Саша
70. Бонђеровић Бранкица
71. Папић Студенка
72. Колчић Весна
73. Ђосић Текица
74. Кукић Љубомирка
75. Јовић Нена
76. Мусић Нада
77. Михајловић Братислав
78. Сурдуловић Мирко
79. Рајчић Љубиша
80. Ђорђевић Југослав
81. Гајић Никола
82. Тодосијевић Ђорђе
83. Урошевић Горан
84. Чучуловић Мирослав
85. Генчић Драган
86. Милисављевић Емилија
87. Добрић Драгана
88. Боркановић Мирослава
89. Милаповић Весна
90. Стапојевић Рузмариња
91. Васиљевић Бојан
92. Голубовић Новица
93. Манић Катина
94. Матејевић Луција
95. Пајић Радмила
96. Антоњијевић Љубица
97. Величковић Нела
98. Рогожинаревић Весна
99. Барбуловић Душица
100. Станковић Зоран
101. Милутиновић Радица
102. Станојевић Зорица
103. Адамовић Петрија
104. Михајловић Радица
105. Дујновић Стеван
106. Вељковић Горан
107. Добрић Слободан
108. Јеремић Љубинка
109. Војиновић Иван

110. Илић Србијанка
111. Маринковић Миодраг
112. Станимировић Драгиша

Школска 1986/87

1. Петровић Сузана
2. Мигић Данијела
3. Белегић Снежана
4. Вукадин Владимир
5. Захаревић Тања
6. Јовановић Марко
7. Крстић Сузана
8. Лазић Предраг
9. Матић Слађана
10. Мораревић Јасмина
11. Мирчић Виолета
12. Михајловић Мирела
13. Милосављевић Дејана
14. Никић Славица
15. Малајесковић Радмила
16. Милојковић Драгана
17. Станисављевић Весна
18. Станисављевић Зоран
19. Станисављевић Драган
20. Тасић Александар
21. Филиповић Снежана
22. Филиповић Биљана
23. Фуцић Миле
24. Николић Лела
25. Адамовић Виолета
26. Јоновић Љиљана
27. Траиловић Зоран
28. Крстић Смиља
29. Стевић Бојана
30. Барбуловић Надица
31. Голубовић Душица
32. Маџаревић Соња
33. Петровић Тања
34. Стојић Валентина
35. Вицо Тања
36. Ђорђевић Новица
37. Јоновић Љиља
38. Недељковић Владимир
39. Недељковић Слободан
40. Мрвош Весна
41. Цветковић Мирко

42. Савковић Зоран
43. Чучуловић Новица
44. Петровић Сања
45. Паовић Зоран
46. Васиљевић Љубиша
47. Питаревић Љиљана
48. Милошевић Слађана
49. Илић Душан
50. Јанковић Веселинка
51. Стојадиновић Миодраг
52. Антић Дража
53. Станковић Драган
54. Тодоровић Дејан
55. Петровић Милосава
56. Кривовић Добрила
57. Динчуловић Загорка
58. Петровић Славица
59. Каталинић Србислава
60. Богдановић Небојна
61. Миловановић Јасмина
62. Милојевић Сања
63. Илић Драгана
64. Станојевић Драган
65. Јестровић Радоје
66. Миладиновић Синиша
67. Атанасковић Ивица
68. Марјановић Микица
69. Радојевић Сузана
70. Пејчић Данијела
71. Радосављевић Сузана
72. Јаковљевић Никола
73. Вербункић Мирјана
74. Петковић Срђан
75. Попоски Владимир
76. Љубисављевић Драгиша
77. Србуловић Браца
78. Марковић Летица
79. Прикуловић Бранкица
80. Трикановић Сибил
81. Вељковић Зоран
82. Станковић Мирослав
83. Радојевић Драган
84. Ђорђевић Татјана
85. Лукић Драгана
86. Ђорђевић Бобац
87. Мишић Миодраг
89. Мариновић Љубинка
90. Миладиновић Винета

91. Рајчић Иван
92. Зорјановић Креша
93. Богдановић Славиша
94. Стефановић Тихомир

Школска 1987/88

1. Миливојевић Сања
2. Буљаовић Жаклина
3. Стевановић Мирјана
4. Радичић Аница
5. Божиновић Наташа
6. Величковић Јасмина
7. Вељковић Сања
8. Димитријевић Драган
9. Димитријевић Слађана
10. Ђорђевић Граде
11. Ђорђевић Дејан
12. Ђурић Лела
13. Ђорђевић Звездан
14. Здравковић Гордана
15. Ивковић Снежана
16. Јовановић Светлана
17. Јонашковић Драгиња
18. Којић Миле
19. Лазаревић Исидора
20. Лукић Горан
21. Манојловић Гордана
22. Марковић Горан
23. Марковић Драгана
24. Марковић Раде
25. Милојевић Зоран
26. Митић Зоран
27. Павловић Ирена
28. Ристић Бобац
29. Рудић Радмила
30. Слобода Дејан
31. Стојановић Милена
32. Фируловић Славица
33. Ђебић Александра
34. Адамовић Горан
35. Анђеловић Мира
36. Бабић Владимир
37. Баповић Драгана
38. Богдановић Бојан
39. Виденовић Сања
40. Домановић Дејан

41. Драгић Гордана
42. Живковић Сања
43. Јевтић Зоран
44. Лулуловић Драган
45. Марјановић Марјан
46. Никодијевић Весница
47. Никодијевић Жаклина
48. Николић Дејан
49. Николић Бата
50. Николић Зоран
51. Пацић Александра
52. Петровић Сузана
53. Предић Небојна
54. Стаменковић Верица
55. Станојевић Завиша
56. Стевановић Богиша
57. Стојановић Лидија
58. Тодоровић Мирослава
59. Шошић Валентина
60. Шхојић Миодраг
61. Антић Слободан
62. Бађојић Снежана
63. Бркић Светлана
64. Васић Новица
65. Димитријевић Бранка
66. Живановић Југослава
67. Златојевић Димитрије
68. Илић Бибица
69. Илић Славољуб
70. Јаковљевић Славица
71. Јовић Верица
72. Јовановић Зоран
73. Јовановић З. Зоран
74. Јовановић Миладин
75. Миловановић Драган
76. Милић Радомирка
77. Маљић Сања
78. Николић Тошлица
79. Недељковић Креша
80. Негоицић Драгољуб
81. Новаковић Јовица
82. Новаковић Љубинка
83. Пацић Невена
84. Пернић Драгана
85. Репић Слађан
86. Рупкић Будимка
87. Станојловић Срђан
88. Стојимировић Биљана
89. Тошић Мариола

Школска 1988/89

1. Аксентијевић Весна
2. Антонијевић Сања
3. Гојковић Виолета
4. Гроздановић Верољуб
5. Душановић Драган
6. Ђорђевић Сања
7. Илић Граде
8. Каталинић Биљана
9. Ламовец Јасмина
10. Лепојевић Ален
11. Марковић Топлица
12. Матић Драшко
13. Миленковић Горан
14. Миленовић Дејан
15. Милић Душица
16. Милојевић Слађана
17. Милосављевић Горан
18. Митровић Славица
19. Недич Тамара
20. Николић Горан
21. Обретковић Оливера
22. Пејић Драган
23. Праховљановић Мира
24. Ранђеловић Љиљана
25. Рил Хилда
26. Станисављевић Драгана
27. Станковић Љубиша
28. Стефановић Влада
29. Сурдуловић Горан
30. Цветојевић Маријана
31. Анђеловић Томислав
32. Булатовић Весна
33. Васић Драган
34. Вучковић Венцислав
35. Гушатовић Златко
36. Ђошић Ивица
37. Јошић Сунчица
38. Малчић Светлана
39. Маринковић Славица
40. Марковић Јордан
41. Милетић Милојко
42. Миливојевић Драган
43. Милијић Јован
44. Милошевић Гордан
45. Миуловић Дејан
46. Михајловић Драган

47. Николић Виолета
48. Пауновић Дарко
49. Петровић Жикица
50. Предић Весна
51. Предић Љубица
52. Рајић Ненад
53. Ракић Биљана
54. Савић Слободан
55. Сандуловић Дејан
56. Станисављевић Бојан
57. Стојановић Миодраг
58. Филиповић Драган
59. Цветковић Сања
60. Аћимовић Десимир
61. Барбуловић Весна
62. Барбуловић Драгана
63. Јанковић Драган
64. Динић Драгана
65. Димитријевић Предраг
66. Ђорђевић Топлица
67. Живковић Светлана
68. Ивковић Небојша
69. Крајић Јасенка
70. Лазаревић Ханка
71. Луцуловић Виолета
72. Мармазаковић Весна
73. Милутиновић Сања
74. Младеновић Студенка
75. Митровић Сања
76. Пашић Радица
77. Петровић Весна
78. Прић Светлана
79. Савић Славче
80. Станимировић Снежана
81. Страниновић Снежана
82. Цветковић Љиљана
83. Џушић Дарко
84. Траиловић Снежана
85. Атанасковић Зоран
86. Галавић Ернест
87. Геочеловић Вера
88. Ђорђевић Соња
89. Живковић Братислав
90. Жикић Зоран
91. Јевтић Јасна
92. Јовановић Слободан
93. Јовановић Драгослав
94. Јовановић Зоран

95. Јануџић Снежана
96. Калиновић Драган
97. Крачуновић Давор
98. Коџић Ненад
99. Мариновић Мирјана
100. Маринковић Вишко
101. Митић Драгана
102. Милосављевић Снежана
103. Николић Срђан
104. Пауновић Данијела
105. Радисављевић Оливера
106. Радоњић Ненад
107. Стојановић Дејан
108. Станковић Мирослав
109. Станојевић Мирко
110. Станојевић Зоран
111. Стојановић Снежана
112. Траиловић Данијела
113. Траиловић Светлана
114. Тодоровић Душко
115. Шегрчановић Војка

Школска 1989/90

1. Антијевић Аца
2. Бловић Срђан
3. Вељковић Игица
4. Вујадиновић Зоран
5. Думитрашковић Дејан
6. Ђурић Дејан
7. Ивковић Радица
8. Илић Дејан
9. Јанковић Дејан
10. Јанковић Драгослав
11. Јовановић Јасна
12. Јоџић Слободанка
13. Матић Драган
14. Мариновић Загорка
15. Матић Новица
16. Милковић Јасмина
17. Милковић Бојан
18. Милошевић Радица
19. Митић Марија
20. Негиоџић Миркољуб
21. Никић Небојша
22. Новаковић Богољуб
23. Нујкић Топлица

24. Павловић Дејан
25. Ранђеловић Драган
26. Рапчић Славиша
27. Симоновић Браиславка
28. Симић Сузана
29. Станковић Бранкица
30. Стојаковић Банџел
31. Станојевић Мирјапа
32. Станојевић Мирославка
33. Станојевић Мирослав
34. Трифуновић Саша
35. Бановић Светлана
36. Балцацановић Иван
37. Виденовић Дејан
38. Вучинић Предраг
39. Главаш Гордана
40. Давидовић Саша
41. Ђорђевић Бобан
42. Ђорђевић Сузана
43. Ђукић Ивана
44. Илић Мирјапа
45. Јоксимовић Слађан
46. Јовановић Слађан
47. Костић Ненад
48. Костић Јелена
49. Милутиновић Далиборка
50. Милисављевић Милан
51. Миловановић Чеда
52. Николић Драгослава
53. Никић Дејан
54. Павичић Данијела
55. Петровић Оливера
56. Петровић Биљана
57. Радовановић Дејан
58. Рајић Ивапа
59. Стевић Маја
60. Стацковић Владица
61. Тодоровић Дарко
62. Шуркић Сабина
63. Алексић Срђан
64. Благојевић Лепомир
65. Гавриловић Саша
66. Грујић Драган
67. Даниловић Горан
68. Јовић Бојан
69. Јордачијевић Славиша
70. Караманчић Биљана
71. Костандиновић Биљана

72. Мрвош Владан
73. Николић Драган
74. Никодијевић Саша
75. Опријановић Јагода
76. Павловић Јагодинка
77. Пејкић Невенка
78. Печурица Иван
79. Рамић Слађан
80. Рошевић Дијана
81. Симић Светлана
82. Симић Силвана
83. Стефановић Драган
84. Стојаковић Бобан
85. Трифуновић Бојан
86. Фуртунић Данијел
87. Стојаковић Ненад
88. Стојаковић Раде
89. Бенгишашевић Снежана
90. Бранковић Дејан
91. Бреговљановић Драган
92. Вануцић Елизабета
93. Величковић Иван
94. Вучковић Слађан
95. Денчић Надежда
96. Ђорђевић Надица
97. Жикић Милан
98. Исаковић Иванка
99. Лазаревић Стојанка
100. Ликерић Завиша
101. Марковић Душница
102. Милијић Саша
103. Милошевић Зоран
104. Михајловић Велибор
105. Митровић Мирјапа
106. Никић Слађан
107. Николић Боривоје
108. Новаковић Небојша
109. Опрић Дејан
110. Постолов Горан
111. Перчић Витомирка
112. Петровић Данијела
113. Петровић Слађана
114. Радековић Зорица
115. Рамачиновић Нада
116. Серчић Драган
117. Сретковић Слађана
118. Стојимировић Сузана
119. Усић Петар
120. Цветковић Владан

Школска 1990/91.

1. Алексић Срећко
2. Алавућ Гордана
3. Вељковић Слободан
4. Голубовић Силвана
5. Јошчић Ненад
6. Каталинић Олгица
7. Манојловић Драган
8. Микић Дејан
9. Милековић Даница
10. Милетић Ивана
11. Милековић Србијанка
12. Ницојевић Ненад
13. Првуловић Јела
14. Петровић Дејан
15. Петрикић Бранко
16. Петковић Новица
17. Перњаковић Дејан
18. Радојевић Драган
19. Радоњић Горан
20. Радоњић Бобан
21. Радуловић Ненад
22. Симеуновић Јовица
23. Стевић Биљана
24. Стевић Славица
25. Станковић Драгиша
26. Станојловић Слађан
27. Топаловић Лепомир
28. Тодоровић Вера
29. Томић Браислава
30. Транловић Борка
31. Флорин Драган
32. Цветковић Срђан
33. Аћимовић Славко
34. Банковић Саша
35. Богдановић Драгаша
36. Вагајић Весна
37. Вакарицић Каролина
38. Голубовић Предраг
39. Грубор Драгослава
40. Динић Весна
41. Ђурђић Јелена
42. Игњатовић Маја
43. Јовић Роберт
44. Кирицић Александар
45. Кнежевић Срђан
46. Мацаревић Валентина
47. Милетић Данијела

48. Миливојевић Небојша
49. Мијахловић Горан
50. Пацић Весна
51. Петровић Горан
52. Пешић Дејан
53. Радуловић Жељко
54. Рајчић Јасмина
55. Славковић Горан

56. Станисављевић Вера
57. Станојевић Сузана
58. Старчевић Драган
59. Стојановић Ана-Марија
60. Стојановић Мирјана
61. Стојић Силвана
62. Траиловић Далиборка
63. Цветковић Миодраг

64. Божиновић Јасмина
65. Жинић Дејан
66. Дујновић Венцислав
67. Димитријевић Светлана
68. Илић Зоран
69. Пергић Душица
70. Лазаревић Владан
71. Крајић Весна

САДРЖАЈ:

Проф. Др Лазар Аврамов: ПРЕДГОВОР	5
Момчило Станковић: ШКОЛА ЗА ВИНОДЕЉЕ И ВОЂАРСТВО	9
Момчило Станковић: СРЕДЊА ПОЉОПРИВРЕДНА ШКОЛА У БУКОВУ	49
Божидар Благојевић: ПОЉОПРИВРЕДНА ШКОЛА "РАЈКО БОСНИЋ" БУКОВО - НЕГОТИН	93
Мирко Стаменковић: РАЈКО БОСНИЋ	117
ИМЕНИК УЧЕНИКА КОЈИ СУ ЗАВРШИЛИ ПОЉОПРИВРЕДНУ ШКОЛУ У БУКОВУ	121

ИНСТИТУТ ЗА ПОЉОПРИВРЕДНА И ТЕХНОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА ЗАЈЕЧАР

Институт за пољопривредна и технолошка истраживања ради на пословима истраживања, развоја и унапређења пољопривредне производње.

**У свом саставу има следеће организационе јединице:
научно-истраживачка јединица, јединица за примену науке и развој
- регионална пољопривредна стручна служба, производња и заједничка
служба.**

Као научно - истраживачка установа проучава и решава научне и стручне проблеме пољопривредне производње и прехранбено - прерађивачке индустрије, које проистичу из специфичности природних услова источне Србије и карактера производње у области ратарства, повртарства, воћарства и виноградарства, заштите биља, агрохемије, сточарства, пољопривредне механизације и технологије прераде пољопривредних производа.

Институт је постигао значајне резултате на научном, стручном и производном пољу. Посебно се истичу резултати у раду на селекцији и стварању сорти пољопривредног биља. До сада су створене и признате 25 сорте међу којима се посебно истичу:

Озима пшенице -ЗА-149 и Краљевица;

Јара пшеница - Ранка, Весна, Леда и ЗА-72;

Наменска пшеница - Пахуља;

Пиварски јечам: Ђердап и Кристал;

Тритикале: Ртањ;

Сунцокрет: Колос;

Пасуљ: Побољшани градиштанац - 22, Тимочки ниски и Зајечарски рани;

Луцерка: Зајечарска - 83 и Крајина;

Жути звездан: Зора и Бокор.

ИЗДАВАЧ:
УЗИД "Крајина" Неготин
директор Драгиша Радуловић

Пољопривредно-ветеринарска школа
"РАЈКО БОСНИЋ" Буково - Неготин
в. д. директор
Драгослав Живковић, дипл. инж. агр.

КОМПЈУТЕРСКА ОБРАДА:
Станоје Радуловић
Милан Милосављевић

Фотографије снимлио и цреснимавао:
Милорад Дрча

ШТАМПА:
"САВА МУНЂАН" Бела Црква

ТИРАЖ 500